

somut

27 NİSAN 1984
100 LİRA
Yıl: 4 Sayı: 55

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR GAZETESİ

nasılsınız

"Tarih felsefesinin her türlüsünü kendime uzak buluyorum ve somut olaylarda, savaşlarla başkaca vahşetlerde bir "anlam" aramaktan dikkatle kaçınıyorum. Buna karşılık insana, başka deyişle onun kötülük kadar iyilik de yapabileceğine, tüm sapmaların ardından yine akla ve iyiye dönebilme yeteneğine eskiden olduğu gibi bugün de inanıyorum."
Hermann Hesse

İsmail Altınok ile Mehmet Kıyat'ın yaptığı söyleşi 11. sayfamızda

Babalar ve büyükbabalar

Ortadoğu'da asıl at koşturan gizli örgütlerin neler olduğu çözüldüğünde, hesaplaşmanın kimlerle olduğu da açıklık kazanır. CIA mı, KGB mi, MOSAD mı?

Şimdiye değin çeşitli etkilerin dokunulmazlık kazandırdığı bir durum, günümüzün ışığına çıkıverdi. Hemen hemen herkesin üzerinde durduğu Babalar olayının, polisiye bölümlerini günlük basından izlemek mümkün. Birbirine karmaşmış pekçok olay ve durumun bütün açıklığıyla su üstüne çıkması öyle kolay bir nitelik göstermiyor. Çünkü, salt yerel ve ulusal bağlarla yetinen bir örgütlenme sözkonusu olsa, kişilerin yargıç önüne çıkmasıyla, sorunun çözümlenme aşamasına ulaşılıverir. Oysa, basından izlediğimiz kadarıyla, dünyanın dört bir yanına kol salmış bir dev ahtapotun vantuzlarıyla uğraşıldığı açık.

Silah kaçakçılığından, eroine, sigaradan, beyaz kadın ticaretine dayanan çok geniş bir yelpazenin, hemen hemen bütün devletleri ilgilendiren bir yapısı olması kaçınılmaz. Bellekleri güçlü olanlar, İkinci Dünya Savaşı sonlarına değin, Ticaret Bakanlığımızda bir Ayfon Dairesi bulunduğunu anımsayacaklardır. Birleşmiş Milletler örgütüne girişimizle birlikte, bu daire kaldırılmıştır. Kaldırılmıştır ama, ne dünyada, ne bizde afyona bağlı ticaret sona ermemiştir. Ermediği için de, yakın devlet izlemesinin sürdürüldüğü bir gerçek olarak kabullenilmelidir.

Bu olayın salt bizi ilgilendiren yanı. Bir de, Dünya çapında örgütlenme söz konusudur. Dünya çapında ticareti olan her "mal"ın, dünya çapında ilişkiler doğurması kaçınılmazdır. Bu ilişkilerin politik yanı vardır, ekonomik yanı vardır, sosyal yanı vardır. Ve ilişkileri kuran ve sürdüren örgütlerin öylesine bir içiçeliği vardır ki, değme bilgisayar altından kalkamaz.

BABALAR OLAYI GİZLERİ ÇÖZER Mİ?

Sanıyoruz, babalar olayının salt polisiye yanıyla yetinilmesinin temelinde de bu kargaşa yatmaktadır. Çünkü, bir yanıyla bakarsanız, Batılı gizli örgütlerle ilişkileri hemen bulup çıkarırsınız. Ama, hemen ardından Doğulu gizli örgütlerin dumanı da burnundan tütmektedir. Belçika'dan yola çıkan kaçak silahların, Tuna nehrini yüze yüze geçmesi pek revnaklı bir fantezi olarak kalamaz. Ancak ticaretin katı kuralları ölçüsünde, kaçakçılığın gizli yapısı da göz önünde bulundurulursa, karanlıktan aydınlık bir yorum çıkarmak güç olsa da olanaksız sanılmamalıdır.

Elbette, böylesine büyük potansiyellerle, böylesine karmaşık ama geniş bir örgütlenmenin, üstelik gizli ise neresinden ne gireceği ve çıkacağı pek kestirilemez. Kestirilen, ticari ilişkilerin eninde sonunda politik yansımalarla gün yüzüne çıkacağıdır. Duruma bu yanıyla bakılacak olursa, dokunulmazlık kazandığı sanılan bütün örgütlenmelerin, yağmur vurgunu solucanlar gibi gün ışığına yayılıvermesinin anlamı da ortaya çıkar.

Bir sağlam gerekçeyle yola çıkmakta yarar var. Kaçakçılık örgütleri, ülkemizin geride bıraktığı büyük kargaşanın harcını sağlamışlardır. Bu bir gerçektir. Olayı salt ekonomik yanıyla göremeyiz. Bunca silah ve cephanenin gizli yollardan aktığı bir ülkede, o silahların bütününün toprak altında kalacağını varsaymak fazla hayalcilik olur. Bunun karşılığı nasıl çıkmıştır? Elbette yine kaçak olan "mallarla". Soru ve yanıtı, kendi içindeki tutarlığı ölçüsünde, aydınlatıcı değil. Bir ülke baştan sona kargaşa ortamına itiliyorsa, orada salt para kazanmak için bunu körükleyenlerin varlığı düşünülemez. Ayrıca, bundan çıkar umanların da bulunduğunu hiç akıldan çıkarmamak gerekir.

BABALARDAN BÜYÜKBABALARA

İşin burasında, babalar olayının büyükbabalarına bir bakmalıyız.

Mafya, Sicilya'nın bağımsızlığına adanmış bir örgüt olarak kurulurken, bir gün uluslararası çapta örgütlenmenin vurucu gücünü oluşturacağı düşünülmüş müdür, bilinemez. Bilinen, Sicilyalıların, A.B.D.'de yerleştikten sonra, yasakları aşabilme ustalığıyla, kısa dönemde vazgeçilmez bir altyapı oluşturduğudur. Dünya savaşlarının büyük deneyimiyle toplumunicinde öylesine kök salmıştır ki, kendi kendini eleştirecek bir güçle meşrulaşma olanaklarını bile kazanmıştır. Elbette bu meşrulaşma çabasının bağlantılarında, A.B.D. devlet örgütleriyle bütünleşmenin getirdiği bir rahatlık da vardır. Gizli örgütler, ancak gizli örgütlerle bütünleşebileceklerine göre, olayın boyutları kendiliğinden ortaya çıkar. Hiç kuşkusuz, bunların su üstünde görünen ve meşru sayılan araçları da olacaktır. Bunlar konumuzun dışında. Yine de, ne ölçüde destek olduklarını gözden kaçırmamak gerekir.

Öte yandan, İkinci Dünya Savaşı'nın bitimiyle birlikte, sömürgecilerin terketmek zorunda kaldıkları birçok yerde, yeni egemenlik alanları oluşmuştur. Ve gizli örgütlerin sürekli savaşımı arasında, işbirliklerinin, özellikle de

Türkiye, ister istemez kendisine duvar çekebilecek, ya da köstek olabilecek bütün gizli örgütlerle bağlarını koparmaya daha açığı hesaplaşmaya koşuludur. Kendisi için, kendi çıkarına ve kendi kararıyla yürümek isteyen bütün ülkeler, öncelikle ekonomik ya da politik bağlarını yeniden gözden geçirmeye zorunludurlar. Sanırız, olaya bu yorum açısından bakıldığında, yargı önünde babalardan çok, büyükbabaların hesap verdiğini kabullenmek gerçeği kabullenmek olacaktır. Dünya çapındaki ahtapotun vantuzlarıyla uğraştığımız ölçüde, doğrudan özüne ışık tutabilmemiz ancak böyle mümkün olur. Ve Ortadoğu'da asıl at koşturan gizli örgütlerin neler olduğu çözüldüğünde, hesaplaşmanın kimlerle olduğu da açıklık kazanır. C.I.A., K.G.B. mı, MOSAD mı?

Bir olaydan yola çıkarak

Geçtiğimiz cumartesi, YAZKO Genel Kurulu'nda bir araya gelen yetkin kalemler, bir büyük sorunun ağırlığı altındaydılar. Kooperatifleri, ülkemizin içinde bulunduğu koşulların etkisinde, bir darboğaza saplanmıştı. Her ozan, yazar ve çevirmenin beynini burgulayan sorular, teker teker ortaya atılıyordu. Ve ortaya atılan bütün soruların ulaştığı nokta, bu koşullarda ne yapılabilir, oluyordu.

Koşullar ağırdı. Ekonomik darboğaz uzun bir yerden sonra geçit verecek gibi görünüyordu. Ama, karamsarlığı ve umutsuzluğu besleyecek pekçok etken apaçık ortada duruyordu. Düşünce ve sanatın kendi koşulları ve özgürlüğünde yaşamlarını sürdüren ortakların hepsi, ne yapılabilir de, bu durumdan kurtulunabilir'in arayışı içindeydiler. Teker teker akla gelen pekçok çözüm, daha bilinçten, topluluğun önüne çıkarken, acaba ? ları da birlikte üretiyordu.

Kolay değildi. YAZKO, 207 ozan, yazar ve çevirmeni bünyesinde toplamıştı. Ülkemizin bütün kültür ve sanat üreticilerinin hemen hemen çoğu, aynı çatının altında birleşmişlerdi. Amaçları, ürettiklerinin, okurlarıyla buluşmasından başka birşey değildi. Çünkü biliyorlardı ki, tüketicisine yani okuruna ulaşmayan hiçbir düşünce ve fikir üretimi, etkisini gösteremez. Elbette hepsi de, aynı anda gösteremez. Ama, düşünce ve sanat öyle bir değerdir ki, tüketildikçe çoğalır, gelişir, güzelleşir.

Ne var ki, bunun en özgür, en rahat aktarılabileceği yer olan YAZKO, aylar-

YAZKO Genel Kurulu yapıldı

Bu sayıda

Ümit Yaşar Oğuzcan sordu Salâh Birsel yanıtladı
2. Sayfada

★

Ceza Hukuku'nda Ölüm Av. İsmet K. Karadayı
3. Sayfada

★

UNESCO'da yıllardın süren yangın -Hıfzı Topuz'la söyleşi-
3. Sayfada

★

Petrol-İş Sendikası Genel Sekreterinin gazetemize açıklaması
4. Sayfada

★

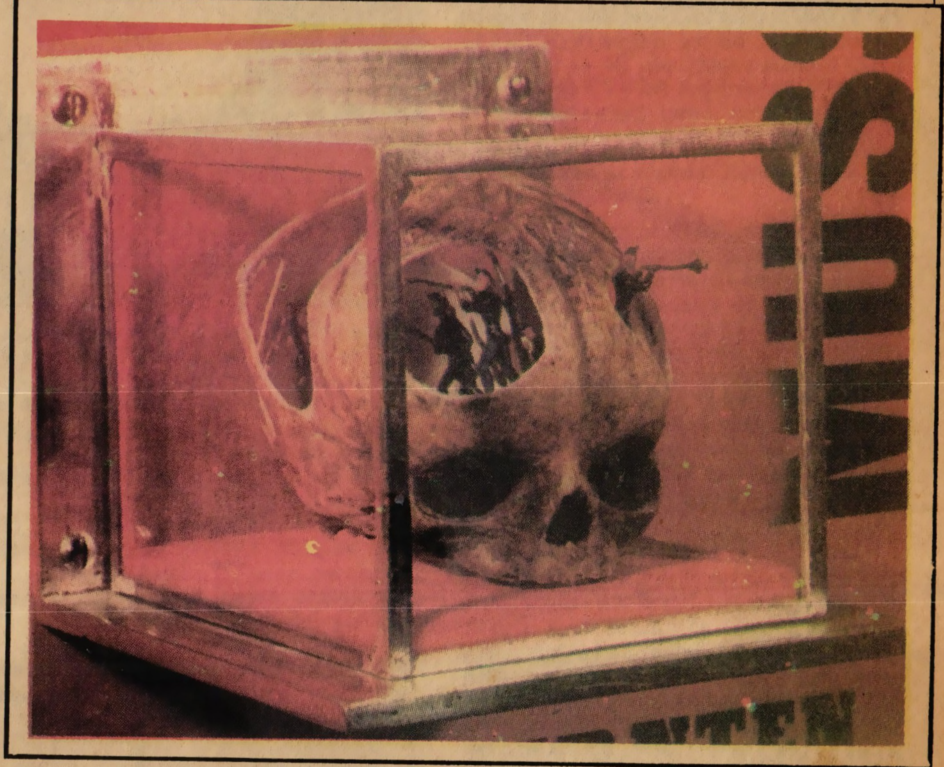
Devlet ve Otorite Cahit Tanyol
6. Sayfada

★

Mehmet Ali Aybar'ın unutamadıkları unuttukları Adnan Cengil
7. Sayfada

★

Avanos, yaratıldığımız toprak Hasan Kıyafet
orta sayfada

Curt Stenvert çalışması

Japonya'da açılan üç Türk sergisi

Japonya'da üç Türk sergisi açıldı

Kyoto Üniversitesi'nin çağrılısı olarak Japonya'nın Kyoto Sanat Koleji'nde 15-25 Nisan günleri arasında Türk sanatıyla ilgili üç

met Güleryüz, Nedim Günsür, Gülsüm Karamustafa, Zühtü Müridoğlu, Süleyman Saim Tekcan, Burhan Uygur ve Şenol Yorozlu'nun

tim yapamaz duruma düşmüştü.Kitaplar sırada bekliyor, kâğıt fiatlarına zam bindikçe, karşılayamadığı faturalardan ötürü zorlanıyordu. Ozan, yazar ve çevirmenlerin çare bulmak zorunda oldukları en önemli sorun, önlerine konulmuştu.

Dış kaynaklardan finansman olanakları aranmış, bağımlılığın koşullarıyla karşılanmıştı. İç kaynaklar, nakit olayını çözecek akışı anında sağlayamıyordu. Okur kitaplarını bekliyor, yazar okurundan kopukluğun acısıyla kıvranıyordu. Ne yapmalı da, kısa sürede yeniden üretime geçilmeliydi? Yazdıklarından, çevirdiklerinden hiç kuşkuları yoktu. Okurlarına güveniyorlardı. Zaten düşünce ve sanat üreticisinin tek dayanağı, okuru idi... Ve okurlar, önlerine çıkarılan değeri kavrayacak bilinç düzeyine çoktan ulaşmışlardı. O nedenle, YAZKO ortaklarının güvenleri tamdı. Tam olmayan, bu iletişimi bir an önce kuracak olanaklardı.

Bir kooperatifin olanakları ise sınırlıydı. Katılım payları sınırına değin kullanılmış, yine de güncel olsa bile sıkışıklıkların önüne geçilememişti. Durum dışarıdan bakınca çaresiz görünüyordu. YAZKO'nun işi bitik, diyenler, ellerini oğuşturuyor, kendi aralarında bu bitişi biraz daha kolaylaştıracak tuzaklar hazırlıyorlardı. Dedikodular, öğütler, direnmeler ve baskılar!.. Hangi gün, hangisinin geçerli olduğu konusunda ustalaşan eller, bazen dost, bazen düşman görünümünde, düşüşü çabuklaştırmanın çabasındaydılar.

Toplanan aydınları kara kara düşündüren buydu. Böylesine olumsuz bir durumda, öneriler ne katabilirdi? Ve katılan yeter miydi? Yoksa, bir çığ gibi onu da katmanlarının arasına katıp, yuvarlar götürür müydü?

Hepsi, hepsi doğru çıkabilirdi. Ama, ülkesinin bağımsızlığı, düşünce ve sanatın özgürlüğü için yola çıkan insanların önünde, maddi ağırlıkları ne olursa olsun, koşulların olanaksızlığı nasıl engellenirse engellesin, mutlak birşeyler yapılabileceği gibi bir inanç vardı. Ozan, yazar ve çevirmenlerimiz, inançlarını ortaya koydular. Kendilerine ve okurlarına dayanan bu kırılmaz güç, bir anda silkinip dikildi.

Dış kaynaklara her başvuruş, bizden birşeyleri alıp götürecektir. Yardım ve destek sağlayacak olanlar, bizim koşullarımızda buluşmalıdır. Ancak o zaman, özgür düşünce ve sanatın gerekleri yerine getirilir. Bunca okurumuz bizden sadece bunu beklemektedir. Öyleyse, bize destek olacak da, yardım edecek de, yine biziz...

Bu karar, Kurumlarının yaşamasının ve geleceğe ulaşmasının güvencesi olarak kesinleşince, olayın öznelliği birden soyutlanarak, ülkemizin genelliğine dolanıverdi. Bunca aydın insanın oluşturduğu kurumun serüveni, bütün bir ülkenin serüveniyle koşuttu. Başkaları, yardım ederken, destek verirken, kredi açarken hep birtakım zorunlu koşulları da birlikte dayatırlardı. Bu ikili anlaşmaların genel kuralı idi... Öyleyse yapılacak ortada. YAZKO Genel Kurulunda, bütün karamsarlıkları, bütün kötümserlikleri ve yılgıları yırtıp atan kararın anlamında buluşmak.

Kalkınmanın ve demokrasinin uzun yolunda, başkalarının koltuk değnekleriyle yürünemeyeceği bir kez daha açıklık kazandığına göre, elbirliğiyle davranmamız gerekli. Yazarlarınız, kendi açılarından kararlarını verdiler. Okurlarının vermiş olduklarından hiç kuşkuları yok. Sözümüz kararsızlara... Artık sıra sizde... Ülkemizin yürüyüşünde, bütün ödünç koltuk değneklerini atın... Yürüyeceğiniz yolda desteğinizin sadece ve sadece Türkiye insanı olduğuna inanın. Güveniniz boşa gitmeyecektir.

SOMUT

YAZKO'nun 6. Genel Kurulu 21 Nisan 1984 Cumartesi günü saat 11.00'de İstanbul Tabib Odası Toplantı Salonu'nda yapıldı. Ortakların büyük çoğunluğu kongreye katıldı. Ticaret Bakanlığı Komitesi de yerini aldı. Saat 11.45'de Başkan Erol Toy yeterli çoğunluğun bulunduğunu söyleyerek, kongrenin başkanlık divanının oluşturulması için, adayların bildirilmelerini istedi. Kemal Sülker Okur aday gösterildi. Başkanlık seçimi için aday gösterilmedi. Çoğunlukla, Sülker başkan seçildikten sonra, sekreterlerin seçimi için aday göstermesini önerdi. Sedat Ağralı ve Celal Pamukçu'nun adaylığı önerildi. Kongre oy birliğiyle bu adayları seçti. Seçim tasnif kurulu için gerekli üç aday (Özcan Özbilge, Sennur Sezer ve Atilla Birkiye) oya sunuldu. Bunlar da oy çokluğuyla seçildikten sonra çalışmalara geçildi.

Daha önce ortaklara gönderilen çalışma raporunu Başkan Erol Toy okudu. Ayrıca 1 Ocak 1983-31 Aralık 1983 tarihli kâr ve zarar bilançosunu da okuduktan sonra denetçilerden Demirtaş Ceyhun Denetim Kurulu raporunu okudu. Bu açıklamalardan sonra ortaklar, Yönetim Kurulu'nun çalışmalarıyla ilgili eleştiri, değerlendirme ve önerilerini açıklayan konuşmalara geçtiler. Sırasıyla Mustafa Kemal Ağaoğlu, Şahap Balcıoğlu, Adnan Cemgil, Salim Şengil, Asım Bezirci, Hayati Asılyazıcı, Hüseyin Yurttaş, Demirtaş Ceyhun, Cahit Tanyol, Gürhan Tümer, Ramiz İnanç, Ahmet Şensılay, Leyla Erbil, Necati Cumalı, Necdet Ökmen, Şükran Kurdakul, Atilla Birkiye, Abdülkadir Bulut, Ethem Ütük çeşitli yönlerden eleştiri, değerlendirme ve önerilerini açıkladılar. Konuşmalar üzerine Yönetim Kurulu adına yanıtlar veren Erol Toy'dan sonra son sözü ortaklardn Can Yücel aldı ve çeşitli önergelerin oya sunulması aşamasına geçildi. Sonunda YAZKO'nun içinde bulunduğu ekonomik sıkıntıların giderilmesi için bütün ortakların en az 25 bin lira olmak koşuluyla kooperatife borç vermesi önergesi büyük çoğunlukla kabul edildi. Yapılan seçimler sonunda YAZKO'nun yeni yönetim ve denetim kurulları belirlendi. Buna göre yeni Yönetim Kurulu ve aldıkları oylar aşağıdadır:

ASIL ÜYELER

Erol Toy (90), Şahap Balcıoğlu (79), Ahmet Cemal (77), Cahit Tanyol (72), Bertan Onaran (70).

Yönetim Kurulu yedek üyeleri: Hasan Kıyafet, Salim Şengil, Hayati Asılyazıcı, Halil İbrahim Bahar ve Adnan Özyalçıner.

Denetim Kurulu asıl üyeleri: Erhan Bener (87), Tevfik Akdağ (53)

Yedek denetçiler: Demirtaş Ceyhun ve Sedat Ağralı

Genel Kurul'da söz alan bütün ortaklar, önce başta Atatürk olmak üzere kaybettiğimiz bütün sanatçı, şair ve yazarlar için 3 dakika saygı duruşunda bulunarak, sanat ve edebiyat dünyasındaki birliği, saygınlığı kanıtladılar.

Yapılan tüm konuşmalar YAZKO'nun daha üretken, daha etkin ve ekonomik sıkıntılardan arınmış olarak topluma yararlı olması noktasında birleşti. Çeşitli çevre ve kişilerin YAZKO'yla ilgili açık ve gizli hesaplarını ve olumsuz beklentilerini mahkum eden bir beraberlik içinde yeni güçlerle, yeni katkılarla YAZKO'yu bir kültür odağı olarak yaşatma bilincini vurguladılar. Yayınların nicel ve nitel açılardan okurları tatmin edici bir düzeye kavuşturulması yönünde açıklanan istemler, periyodik yayınların güncel ve ilginç konulara daha çok yer vermesi önerileri YAZKO'nun tüm yayınlarına karşı duyulan ilgiyi kanıtladı. Yönetim kurulları arasında birbirine devredilen hizmet bayrağını daha da yücelere çıkartmak için söz alan ortaklar birbirlerini kırmadan değişik görüşleri özgürlük içinde savundular. Ve oylama yoluyla sonuçlara vardılar.

Yeni bir kuruluş olan YAZKO'nun elbette giderilecek hataları eksik bıraktığı çalışmalar, üstesinden gelemediği sorunlar olacaktır. Ancak tüm bunların olumlu yönde giderilmesi YAZKO birliğinin destek, ilgi ve özverisine dayanıyordu. Nitekim sekiz saat süren görüşmeler, yanıtlar, sonuca geldiği vakit, ortakların büyük çoğunluğu YAZKO için yaşamsal olan kararları aldılar ve seçimlerini yaptılar. Şimdi Genel Kurul'un istek ve önerileri ve de uyarıları karşısında bir yönetim kurulunun düzenli çalışmalarına sıra geldi. Bu çalışmaların YAZKO topluluğuna olduğu kadar toplumumuza ve dünya sanat, kültür ve edebiyatına yararlı olması dönemi yeniden açılacaktır.

duğu durumlar da vardır. İşte o durumlar, bazen yeraltı kanallarda, bazen su üstündeki "masum ve meşru" organlar aracılığıyla gerçekleştirilir.

Öyledir de, böylesine güçlü ve dünyaya kol salmış ahtapotla, böylesine açık bir savaşım, nasıl verilebilmektedir? İşte sorunun can alıcı noktası budur.

TÜRKİYE ORTADOĞUDA Kİ GİZLİ ÖRGÜTLERLE Mİ HESAPLAŞIYOR?

Kargaşanın başlatılmasıyla, olayın bugün ulaştığı nokta şöyle bir anımsanınca, durum kendiliğinden ortaya çıkar. Kıbrıs gelişmesinin hemen ardından yurtdışında başlayan baskılar, sonunda, kendi içimizde vuruşmaya kadar götürüldü. Kısaca özetlenecek çizgi bu... Ne var ki, asıl ivmenin hızlanışı, Türkiye'nin kendi başının çaresine bakabileceği kararına vardığı günlerle bağdaşıyor. Ve bu kararda direndikçe, yoğunlaşıyordu. Asıl gözden hiç uzak tutulmaması gereken konu budur. Çünkü, böyle bakıldığı anda, Türkiye'nin kararı açık seçik görünecektir. Ortadoğu'da derinleşen bir

sergi açan Mimar Sinan üniversitesi Rektörü Profesör Muhteşem Giray, önceki gün temaslarını bitirip Türkiye'ye dönme hazırlıklarına girişti.

İki kuruluşun bundan bir süre sonra "Kardeş Üniversite" ilân edilişinin ardından gelen bu gezi münasebetiyle Profesör Giray'ın beraberinde götürdüğü ve Süleyman Saim Tekcan atölyesinde hazırlanan özgün baskılı üç sergide yer alan yapıtlar, geçmişten günümüze kadar Mimar Sinan Üniversitesi'nin öğretim üyeleri ya da mezunları tarafından gerçekleştirildi.

Üç sergiden ilki Osmanlı yazı sanatıyla ve onun çağdaş anlayışla uygulanışına ilişkindi. Bu konuda Profesör Emin Barın'ın onbeş yapıtı yer aldı.

İkinci sergi ünlü karikatürist Semih Balcıoğlu'nun yirmibeş yapıtından oluştu.

Üçüncü sergi de Avni Arbaş, Nurullah Berk, Cihat Burak, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Eren Eyüboğlu, Ali Teoman Germaner, Meh-

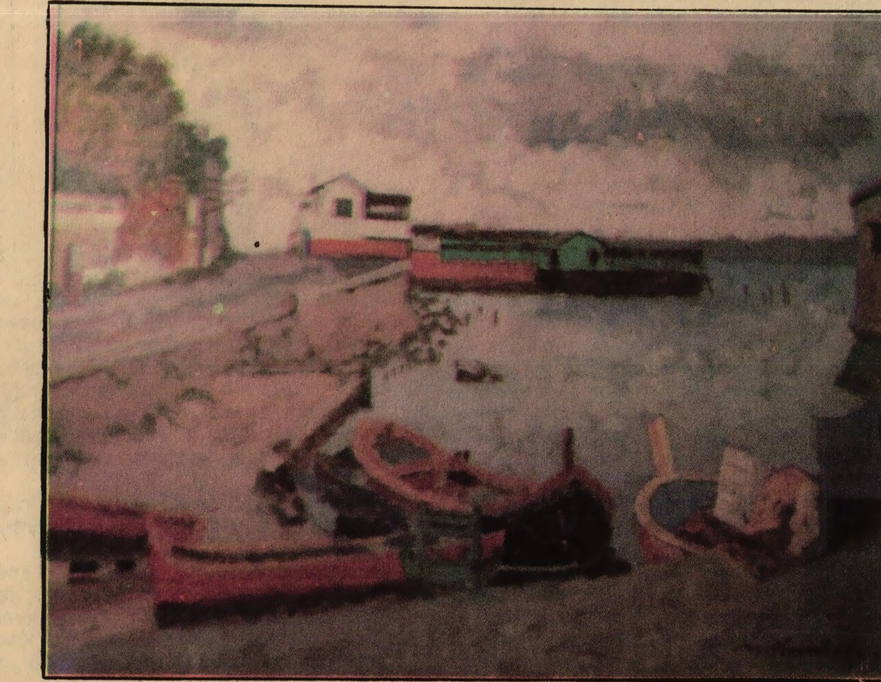
özgün baskılı yapıtlarından derlendi.

Çağdaş Türk plâstik sanatlarının toplu bir gösterisi Japonya'da böylece ilk kez gerçekleştirilmiş oldu.

Panvilov, Çurikova, Jalladeau ve Zanaussi Türkiye'de

Dünyaca ünlü sinema yönetmenleri Gleb Panvilov ve Kristof Zanussi ile Fransız Nantes Film Festivali yönetmeti Philippe Jalladeau ve 'Vassa' filmiyle Berlin Film Şenliği'nde büyük ödül kazanan ünlü Sovyet sinema oyuncusu İnna Çurikova, 29 Nisan pazar günü yapılacak olan "Sahne Sanatları ve Sinema" seminerine katılmak üzere ülkemize geldiler.

Sanatçılar, "Uluslararası İstanbul Sinema Günleri 84" çerçevesinde düzenlenen seminere, İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı'nın konuğu olarak katılıyorlar.

Nihat Akyunak'ın Ümit Yaşar Galerisi'nde 30 Nisan'da açacağı resim sergisi 18 Mayıs tarihine kadar izlenebilecek.

TYD'nin "Oktay Arayıcı" özel gösterisi

Tiyatro Yazarları Derneği, Türk oyun yazarlarını tanıtıcı bir dizi program düzenliyor. TRT Televizyonu'nda yayımlanan "Tanzimattan Bugüne Oyun Yazarlarımız" adlı programdaki eksiklikler ve düzensiz, kasıtlı, savruk tutuma karşı böyle bir karar alan dernek, bu programların ilkini Oktay Arayıcı'ya ayırdı.

ŞAN TİYATROSUNDAKİ PROGRAM

7 Mayıs Pazartesi günü Şan Tiyatrosu'nda saat 17.00'de yapılacak olan program Oktay Arayıcı'nın yazdığı ve Yusuf Kurçenli'nin yönettiği "At Gözlüğü" adlı filmin video gösterisiyle başlayacak. AST, Devekuşu Kabare ve Dostlar Tiyatrosu'nun katkılarıyla sürecek olan programda Timur Selçuk, Arayıcı'nın oyunlarındaki müziklerden seçmeler sunacak. Geceye, konuşmacı olarak katılacak sanatçılar ise şunlar, Zeynep Oral, Özdemir Nutku, Mustafa Sercan, Cenap Nuhrat ve Ahmet Gülhan. Programı, Mehmet Akan ve Melek Dener sunacaklar.

Vedat Türkali'nin mahkûmiyeti onaylandı

Yeni Türk Sineması Dergisi'nin Aralık 1979 tarihli 7. sayısında yayınlanan bir yazısında; sansür kurulundaki üç üye için "kara beyinli" deyimini kullandığı için, "sansür kuruluna hakaret" suçundan dokuz ay hapis cezasına çarptırılan Vedat Türkali'nin mahkemece tecil edilen bu cezası Yargıtay'ca onaylandı.

Türkali'nin sözkonusu yazısı, derginin "Görüntü" sütununda, "Politika ve Sinema Emekçileri" başlığıyla yayımlanmış ve sansür kurulundaki üç üyenin sürekli olarak gerici bir tutum takınmış olmaları eleştirilmişti.

GÖKYOKUŞ

Şol kadın yatıyor garayip
Bir denizden dalgada
Bir gemiyi anımsıyor mütemadi
Alargada ve uçuk mai...
Emir almış bir şiirden demir
Ve engebeleriyle gebe
Ki bir meltem, hoşâmedi
Üflüyor çalıntı bir ney nesneyle
Ayva ve nar tüylerini...
Kadın değil, devr-i alem bir kedi

Neden sonra, âyineler sonra, gördüm, Kendi
çıkmış yola Brikler'i içinden Mayakovsky'nin
Kar erimiş, erimiş kar Cevizli'de
Basılmış sanki samanlığında çamurlu suların
Hanife'nin tumanları gül dalına asılı
Bulutlar ki pâre pâre bulutlar
Kimi kısa, kimi uzun umutlarla unutlar...
Ve derakap göğe ılgar eyledi Kibele
Bacaklarının arasında bir ok, bir Kıble...

Bu işte bir iş vardı, bir Tansık Gerçekçiliği
Aşıldı göğün yokuşu, gibi bir bağevinin eşiği
Gün kapısında muntazır bizim bahçevan Mevlût
Açelyalarını ayın okuyup üfleyen hem de hafız o Arnavut
Vuslattı saat, çıktılar ânında yedikatların kerevetine
Cennet-Cehennem mağ'rasının —Antalya'daki— indiler
birlikte hikmetine

Yetti Adem'le Havva'nın ömrümüze süren hüznü
Tıpış tıpış iniyor şimdi şol rahmetli alüftem
Bir hatim duası, bulutların aşk merdivenlerinden
Dünyanın rahmine yağan bir rahmet, bir yemeniyle yemin
Ve Bismillâhî ve Rahmânülrahîm

Bir Borazan çiçeği gayrı, çalıyor gökyüzü
Ele güne sabahı ilan etmeye
Yurdumuzun tüm sivil birliklerine
Açlara, ağaçlara, balıklara çıplaklara
TİİİİİİİİİİİİİİI.

Onlar erdi muradına, bu şiir de sona erdi
Babam ki, Yalan, gerçekten de daha gerçekoğlu gerçektir
derdi...

CAN YÜCEL

Ümit Yaşar Oğuzcan sordu, Salâh Birsel yanıtladı:

“Benim denemelerim kurtarılmış denemelerdir”

—Önce yaşam öykünden başlayalım Salâh Birsel. Bu günlere nereden, nasıl geldin?

“—Ben İzmirliyim, ama doğumum Bandırma'dır 1919'da. İlk ve ortaokulu İzmir Saint Joseph Fransız Koleji'nde okuduktan sonra 1937'de İzmir Erkek Lisesi'ni bitirip İstanbul'a geldim. Çünkü sanat çevresi İstanbuldaydı. Halit Ziya'nın yaptığı gibi. Biliyorsunuz onun da ilk gençliği İzmir'de geçmişti. İstanbul'da hukuka girdim önce, bir-iki yıl da okudum, fakat arkasını getiremedim. Birkaç yıl geçtikten sonra, Edebiyat Fakültesi'nde Felsefe dalına yazıldım. 1948'de de bitirdim. Arada da çalıştım, banka memurluğu yaptım, Nişantaşı Ortaokulu'nda Fransızca öğretmenliği yaptım. 1950'de askere gittim. Askerlikten sonra da bir süre Sümerbank'ta çalıştım. İş Müfettişliği, Edebiyat Fakültesi Kitaplık Müdürlüğü, daha sonra da 1960-72 arası Ankara Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü yaptım ve bu son görevimden 1972'de emekli oldum. 1960'la 73 yılları arasında Türk Dil Kurumu Yayın Kolu Başkanlığı da var, yaptığım işler arasında. Emekliye ayrıldıktan sonra kendimi rahatça yazmaya verdim. Emekli olana kadar yine yazıyordum ama bu gönlümce olmuyordu. Memuriyetler çok vaktimi alıyordu. Yayınlanmış ilk şiir kitabım 1947'de çıkan DÜNYA İŞLERİ'ydi. Onu 55'de HACİVAT'IN KARISI, 60 ve 61'de ASES ve KİKİRİKNAME izledi. 1972'de de HAYDAR HAYDAR'ı çıkardım. Şimdi bunlar, yani bu şiir kitaplarım, bir tek kitapta (KÖÇEKÇELER) topluca yayınlandı. İlk ve tek romanım, 1957'de yazdığım DÖRT KÖŞELİ ÜÇGEN'dir. Onun kitap haline gelmesiyse 1961'dir.”

—Peki, günlük tutmaya ne zaman başladın?

“—Hayli eski. 1949'da başladım günlük tutmaya. 1952'de yayınladığım ŞİİRİN İLKELERİ benim ilerde bir denemeci olacağımı gösteren bir kitaptı. Tam 5 yılda yazdım bu kitabı. İlk yayınlandığında çok büyük ilgi gördü. Dediğim gibi denemeciliğimin başlangıcıdır bu kitap.”

—Yaşam öykünü anlatırken, İzmir'den sonra hemen İstanbul'a geldiğini söyledin. İstanbul sanat çevresinin Anadolu'dan gelenleri kolay kolay kabullenmediğine dair yaygın bir kanı vardır. Bu konuda ne dersin?

“—Bu konuda büyük bir güçlükle karşılaşmadığımı söylemeliyim. O sıralar Beyoğlu'nda Nisuaz, Petrograd gibi sanatçıların devam ettiği ünlü pastaneler vardı. Ben de oralara devama başladım. Ben akran birçok yazarı orada tanıdım. Başlangıçta hemen hemen hepimiz tanınmamış kişilerdik. Eski kuşağa kendimi kabul ettirmek diye bir endişemiz de pek yoktu. Çünkü biz eskilere rest çekmiştik. Benim kuşaktan olan yazarların hepsi henüz depar çizgisindeydi.”

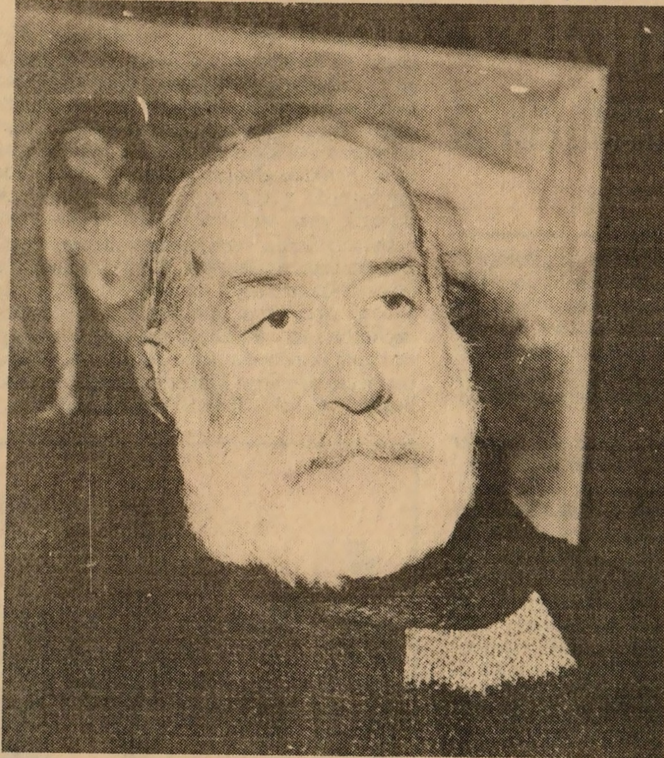
—Peki kimlerdi bu yazarlar?

“—Samim Kocagöz, Sabahattin Kudret, Cavit Yamaç, Gavsi Ozansoy vardı. Gavsi, o sıralarda çıkan Nizamettin Nazif **İstiklal** gazetesinde eskilerin tasfiyesi üzerine bir yazı yazmıştı. O yazı üzerine kıyametler koptu.

Yemek yer, su içer, yolda yürür, dinlenir, dahası, uyku uyurken, bunda abartma yoktur, hep o şiiri yaşarım. Dış dünyadan hiçbir şey benim düzenimi bozamaz artık. Bir başka deyişle, iç dünyamla dış dünyam birbirine karışır, tek bir varlık haline gelir. Bundan sonra iş kolaydır. Bir iki günlük sürekli bir çalışmadan sonra şiir gerçek biçimini alır. Şiirin yakamı bırakması da işte ancak vakit kesinleşir.”

—Esin'e yani ilhama inanıyorsun öyleyse.

“—Esin gerekli elbette. Bu şiirin bir çeşit

“Ben denemelerimi şiir yazar gibi yazmaya çalışırım. Olayları kolonya ile friksiyon edecek, el ve kanatları kırpacak, onları altın suyuna batıracak olan sözcüklerdir. Sözcükler bir birikim sorunudur. Bir şiirimdeki gibi söylemek gerekirse bir leylak birikimidir.

kıvama gelişi oluyor. Esin olmadan yazılmıyor. Öte yandan ben şiirlerimde yapıya yani şiirin sözcük örgüsüne, bir de ses uyumuna şiirin müzikalitesine de çok önem vermişimdir. Çoğu şiirlerim bir neş'eyi, bir yaşama sevincini söyler.”

—Bir de denemeci Salâh Birsel'i anlatır mısın?

“—Ben denemelerimi şiir yazar gibi yazmaya çalışırım. Olayları kolonya ile friksiyon edecek, el ve kanatları kırpacak, onları altın suyuna batıracak olan sözcüklerdir. Sözcükler bir birikim sorunudur. Bir şiirimdeki gibi söylemek gerekirse, bir leylak birikimidir. Yıllardan beri okuduğum yazılardan bende kalanlar dağarcık adını verdiğim defterlerdedir. Ben okuduklarımdanarda kalanlara mantar bahçesi adını veririm. Mantar bahçeleri ağaçların altına düşen yaprak, dal ve kabuklara verilen addır. Bu senfoniye çerçöp de katılır. Mantar bahçesi kısa zamanda, beyaz, sarı, yeşil, şarabi, siyah bir küf bağlar. Bu küflerin yani mantarların ipince iplikleri de koskoca kütükleri, kabukları, dalları çürütüp humusa eklerler. Bundan da yepyeni bir orman fışkırır. Benim çalışmam da üç aşağı beş yukarı budur.

çenleri daha somutlaştıracak bir olay aramaya koyulurum. Kel Bayır Sorunları'nı yazarken günlerce yüreklerinde kötülük barındıran kişilerin bir ellerinde de çiçek tuttuğunu gösteren olaylar aradım. Sonunda da buldum. Amerika'nın ulusal katillerinden Büyük Jim kendini haraca bağlamaya yeltenen bir gansteri hacamet ettirdikten sonra bir adamına şöyle buyurmuştu: “Bana unutturma da cenazesine gül gönderelim” ben denemelerimde yargı kesmemeyi, yorum yapmamaya da özen gösteririm. Ama onlarda yine de yorum vardır. Gerçi bu yorum, okurların önüne zarpadak atılmamıştır ama yapıtın bütünü yorum getirir.

“Padişah Olma Sanatı” adındaki denemeye bakalım. Ortaya konulan yorum, zorbaların zorbalık yapmaya hakları olmadığını vurgulamaya yöneliktir. Gelin görün ki, bu yorum hiçmihiç, bir piyatada, bir kayık tabağı içinde sofraya getirilmiş değildir. İlk bakışta okur, XIX. yüzyılın sonlarında, adlarını “Harabati”ye çıkaran ozanların kanlarını içkiyle beslemelerinin gündeme alındığını sanabilir. Ya da edebiyat alanında değerlendirmelerin cifozluğundan açıldığı düşüncesine kapılabilir. Hani bu, pek yanlış da olmaz. Şu var ki, bütün bunlar, us kutusuna göre ayarlanmayan politika işlerini daha belirgin kılmak için denemeye alınmıştır.

Ben denemelerimin bir sıkma sanatı olmamasına da pek dikkat ederim. Yani benim denemelerim, kurtarılmış denemelerdir. Bir yazar için yapılacak şey bir tümceden, öbürüne geçerken, uyuyup kalmamaya dikkat etmek, her an okurların söylenen şeylerden sıkılıp sıkılmayacağını hesaba vurmaktır. Kendi yazınızı okurken, kendi yüzünüzde gülücükler açmıyorsa, okurların yüzünde hiç

bize. Gelelim Salâh Bey Tarihi'ne. Nasıl başladın, nasıl sürdürdün ve tamamladın bu özgün tarihi?

“—Ben edebiyat toplantıları, edebiyat kahveleri üzerine bir yazı yazmak istemiştim. 1972 yılında, ilkin Fransa'daki edebiyat salonlarından açtım, sonra da lafı 1940 yıllarındaki İstanbul kahvelerine getirdim. Daha doğrusu edebiyatçıların devam ettiği kahvelere. Yazdıkça yazı bir deneme sınırını aşıyor, kitap olmaya doğru gidiyordu. Bunun üzerine Fransa'daki kahveleri bıraktım, özellikle Beyoğlu'ndaki kahvelere abandım. Bu dörtyüz daktilo sayfasını aşan alamet bir şey oldu. O haliyle hiçbir yayıncı yayımlamak istemediği için kitabı ikiye bölmek zorunda kaldım. Birinin adı, “Kahveler Kitabı”, öbürünün de “Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu” oldu. “Ah Beyoğlu, Vah Beyoğlu'nun son bölümü “Boğaziçi Yandan Yandan” adını taşır. Bu benim boğaza girdiğimi gösterir. Girdim ve kolay kolay da çıkamadım. “Boğaziçi Şıngır Mıngır”ı, Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi” izledi. Son kitap da “İstanbul-Paris”tir. Luna biraz da “Paris'i ve Londra”yı kattım.

Ben insanların yaşamış olmasına belli zaman parçaları içinde belli yerlerde bulunmuş olmasına çok önem veririm. Salâh Bey Tarihi'nde onlara eğilmişsem geçmiş yıllarda yaşamış kimselere eğilmedim. Çünkü onlar her yerde her evde her eşyada yaşıyorlardı. Bugünün insanlarından hiçbir ayrılıkları yoktu. Yalnız bugünün insanları perde önünde ise, onlar kuliste idi. Diyeceğim Salâh Bey Tarihi'nde bir geçmişe hayranlık yoktur. Şu şimdiki zamana hayranlık vardır. Ama dediğim gibi şimdiki zaman geçmiş zamanı da kucaklamakta onunla yo-yo oynamaktadır.”

—Salâh Bey Tarihi'nde dilimizin çok ender kullanılmış bazı sözcüklerine, deyimlerine rastlıyoruz. Bunları bir sözlük haline getirmeyi düşünüyor musun? Salâh Bey Tarihi'nden sonra bir Salâh Bey Sözlüğü'nü de umabilir miyiz?

“—Salâh Bey Tarihi'nde bugünkü dilde olmayan bir sürü sözcük var. Bunlar daha çok 19. yüzyıl tarihçilerinin ve yazarlarının kitaplarında yer alan şeyler. Bunların sayısı pekçok ama ben bunları seçip seçip kullanıyorum. Kimileri bunları benim uydurduğumu sanıyor. Oysa bunlar ya kitaplarda ya da halkın dilinde vardır. Söz gelişi avanta sözcüğünü ben ileri doğru çıkmak anlamına aldım. Bu yanılmıyorsam Ahmet Mithat Efendi'nin Paris'te Bir Türk adlı kitabında geçer. Ama Ahmet Mithat Efendi'yi okumamış olanlar tabii benim bu söze yeni bir anlam yüklediğimi sanıyorlar. Salâh Bey Sözlüğü'nü sanırım bir iki kişi yaptı. Yalnız bunlar fakültelerin bitirme tezi olarak yapıldı. Bunların yayınlanmasını elbet ben de isterim. Belki günün birinde ben de bir Salâh Bey Sözlüğü yapabilirim. Bilmiyorum.”

—Özel bir soruyla bağlayalım, söyleşimizi.

Aziz Nesin'le başladığımız, seninle sürdürdüğümüz, sanatçı haftalarımızı nasıl buldun? Bu konuda daha başka neler yapabiliriz? Bizi aydınlatır mısın?

“—Sen bu işi çok güzel düşünmüş ve tez-

Saliha Scheinhardt: “Yakın tarihimiz, dış ve iç göç arasındaki sıkı ilişkilerin belgeleriyle dolu. Asıl sorun tek başına bir kadın sorunu değil, maddi hayatın bütün yanlarıyla ve bütün çelişkileriyle önümüze çıkardığı bir sorunlar yumağı.”

Yine F.Almanya, yine edebiyat ve yeni bir imza

SARGUT ŞÖLÇÜN

Federal Almanya'da yayınlanan günlük gazeteler arasında, ciddiyetiyle tanınan “Frankfurter Rundschau”un 28 Mayıs 1983 tarihli nüshasında, “İki Dünya Arasında Bir Hayat” başlığıyla uzun ve ilginç bir yazı çıkmıştı. Gesa Esterer imzalı bu yazı, F.Almanya'da yaşayan bir Türk kadınının hikâyesini anlatıyor ve onu, yani Saliha Scheinhardt'ı Alman okuruna tanıtıyordu. Bayan Scheinhardt, “F.Almanya'ya göç” olgusunun çeşitli boyutlarını özgeçmişi kadar yakından tanımıştı. Onaltı yıldır bu ülkede yaşıyordu. Söz konusu yazıdan, Saliha Scheinhardt'ın eğitimci olduğunu ve Batı Berlin'de yayınlanan ilk kitabının başlığını da öğrendik: “Yaşamadan Ölen Kadınlar”. “Frankfurter Rundschau”daki yazı, bu kitaptan dikkati çekecek kadar övgüyle sözetmekteydi. Geçtiğimiz Mart ayının başında, Saliha Scheinhardt'ın ikinci kitabı da yine aynı yayınevi (Edition Express) tarafından ve yine Almanca olarak yayınlandı. “Üç Selvi”. F.Almanya'da yaşayan yabancıların, bu ülkenin edebiyatına etkisi, beni yakından ilgilendiren bir konu olduğu için, bu iki kitabın varlığından hemen haberdar oldum. Bayan Scheinhardt hakkında, “uzun süredir F.Almanya'da yaşayan ve bu yüzden Türkçe yazamayan çok az sayıda Türk yazarlarından biri” diye düşünmüştüm. Ancak “Bilim ve Sanat” dergisinin Nisan 1984 sayılı nüshasında aynı imzaya yeniden rastladım. “F.Almanya Gerçeği” ve “Asiyeler'in Çıkmaz Sokağı” başlıklı yazısında Saliha Scheinhardt, bu kez Türkçe olarak, bu ülkede yaşayan ikinci kuşak Türk kızlarının “dramını” anlatmıştı. Artık kendisiyle yapacağım küçük bir görüşmenin, entellektüel hayatımızı yakından ilgilendirebileceğine inanmıştım.

—Saliha Scheinhardt, söze ikinci kitabınızdan başlayalım. Ben, “Üç Selvi”yi okudum, arkasından “Bilim ve Sanat”ta çıkan yazınız geldi. “İkinci kuşak”sorunu,

Aslında biraz da laf olsun diye yazmıştı. Ama yankıları müthiş oldu. O yıllarda sözkonusu kahvelere gelenler arasında Rıfat Ilgaz'ı, Sait Faik'i, Niyazi Akıncıoğlu'nu, Hasan İzzettin Dinamo'yu ve eleştirmen Hasan Tanrıkut'u da sayabilirim. A.Kadir, Arif Damar, Necati Cuma!., Cahit Sıtkı da vardı... Behçet Necatigil mizacı itibariyle aramıza pek katılmazdı. 1940'lardan hatırladıklarım bunlar işte.''

—1940 kuşağının hakkının yendiği söylenir sık sık. Ne dersin bu konuda?

''—Aslında o dönem şair ve yazarlarının iyi bir değerlendirmesinin yapılmadığı muhakkak, ama topluca haklarının yendiğini söyleyemem. O zaman da dostluklar, hatırlar bir kısmının daha evvel sivrilmesine neden oluyordu. Köşe yazarlarıyla ahbaplıkları olanlar sık sık kendilerinden bahsettiriyorlardı. Sanırım bugün de böyle. Adam kayırma o günlerde de olmuştur, bugün de vardır.''

—Bu sözlerinden Türkiye'de gerçek anlamda eleştirmen yetişmediği, bir eleştiri boşluğu bulunduğu sonucuna varabilir miyiz?

''—Benim kanım odur. Bizde Batılı kafasıyla eleştiri yapan bir Nurullah Ataç vardı eskilerden. 1940 kuşağının bazı isimlerini tanıtıp, sevdiren o olmuştur. Ondan sonra çok duygusal kimseler yetişti. Sözkonusu ettiğin eleştiri boşluğu da bundan doğdu sanırım. Bizim kuşağın başarıya ulaşamayanlarından bir kısmı, eleştirmenliğe döktüler işi sonradan. Ve ilk olarak da kendi yakın arkadaşlarını övmeye giriştiler. Yakından tanımadıkları ya da tanıyıp sevmedikleri tukaka oldu. Bizi de hiçbir eleştirmen desteklememiştir. Yazdıklarımızla ve biraz da metazori kabul ettirmişizdir kendimizi. Şimdi aklıma geldi o yıllar Fazıl Hüsnü de vardı. Ama pek karışmazdı aramıza, asker olduğu için. O yıllarda, yani 1939'da Peyami Sefa'nın döneminin en muteber gazetesi Cumhuriyet'te Fazıl Hüsnü için üç gün ardarda sutünlar dolusu yazı yazıp övdüğünü anımsamıyorum. Benim için böyle bir şey hiç olmadı..''

—1940'larda eskilere rest çektiğinizi söylemiştin. Bunun doğruluğuna bugün de inanıyor musun? Eskiyi tümüyle inkar yerine, değerlerini kabul edip onları aşmak mı daha doğru olurdu?

''—1940'larda bir inkar, bir yadsıma vardı. Ama pek bilinçli değildi. O insin aşağıya, ben çıkayım gibilerden bir davranıştı bu. Bu bugünde var. Doğru değil. Her dönemde, daha çok küçük ve yeteneksiz sanatçılar yapmışlardır bu patırtıyı. Gücü olan koşuyu götürür, kimsenin desteği olmasa da.

—Şiir nedir sence? Ve nasıl şiir yazarsın?

''—**Şiir'in İlkeleri** kitabımda şiirin ne olduğunu değil de ne olmadığını anlatmıştım daha çok. Benim 40'lara kadar en çok okuduğum şairler, Nazım Hikmet ve Necip Fazıl olmuştur. Nazım'ın şiirlerine olan sevgim beni şairanelikten kaçmaya yöneltmiştir. Onun için şiirlerimde imgelere, benzetmelere pek rastlanmaz. Nasıl yazdığıma gelince; benim şiir yazmam uzun beklemelerin sonucudur. Odamda, sokakta, yatakta, kahvede boyuna beklerim. Bir şeylerin geleceğini, bir şeylerin boğazıma sarılarak dışlanmak isteyeceğimi bilerek beklerim. Bu, kimi zaman şipşak boy gösterir. Kimi zaman da beni haftalarca, aylarca tetikte tutar. Ama kısa zamanda peçesini açan şiire de hemen yaklaşmam. Onu bir kâğıdın üzerinde saptadıktan sonra yine beklerim. Şiir kıvamına geldiği vakit, ben de kıvamımı bulmuş olurum. Ne ki, daha çok iş vardır. Bütün usum, duygum, sinirlerimle o şiirin kendisi olmaya başlarım. Ben denemelerimi sözcüklerle yazıyorum dediğim vakit, olaylarla da yazıyorum demişimdir. Şu varki, kimi zaman elimdeki olaylar düşüncemi yeterince açıklamaya elvermez. O zaman her işi bırakır kafamdan geçmez. Çünkü siz kendinizi kayırırsanız da okurlar böyle bir şeye yanaşmaz. Onlar, üzülerek söyleyeceğim, acımasızdır. Her an elindeki kitabı fırlatıp atmayı gözlerler.''

—Şair ve denemeci Salâh Birsel'i anlatın gahlamışsın. Ben A.Nesin haftasına gelmiştim, çok hoşuma gitti. İnsan sevdiği yazarla daha sıcak ilişkilere girebiliyor. Benim bütün dileğim bunun sürüp gitmesidir. Zaten bunu sen de düşündün. Yüzbin bravo...''

''Halka en yakın sanat edebiyattır''

Kemal Ateş: Bana edebiyatın en büyük düşmanı nedir diye sorsalar, liselerde okutulan, müfredat programlarına göre yazılmış edebiyat (ders) kitaplarıdır derim.

YUSUF ÇOTUKSÖKEN

—Bugüne kadar bir öykü kitabı ile bir roman yayımladın. Konuşmamıza şöyle girelim: Yazarlığa nasıl başladın?

—Bana ''Edebiyatın en büyük düşmanı nedir?'' diye sorsalar, liselerde okutulan, müfredat programlarına göre yazılmış edebiyat (ders) kitaplarıdır derim. Daha işin başında ''edebiyat'' kavramını bir ders soğukluğunda, Cenap Şehabettin, Abdülhak Hâmit, Halit Ziya gibi yazarlardan seçilen örneklerle tanıtmak... Genç kuşakları edebiyattan soğukmak için bundan daha etkili olabilecek bir yol düşünemiyorum ben. O kitaplar yüzünden ''edebiyat'' çok yanlış bir kavram olarak yerleşmişti benim kafamda. Çağdaş yazarları tanıdıkça, edebiyatın kendi yaşamımdan, kendi dilimden uzak bir ''olay'' olmadığını gördüm, öğrendim. Sanatlar içinde belki de halka en yakın olanıdır edebiyat. Bu gerçeği öğrendikten sonra, yazma isteği uyandı bende. İlkin çok sevdiğim Aziz Nesin'e özenip mizahi öyküler denedim. Gözümü o günlerin ünlü mizah dergisi Akbaba'ya dikmiştim. Lise öğrencisiydim. Daha bir dergiye öykülerin nasıl gönderileceğinin bile acemisiydim. İçine öykülerimi koymadan bir mektup yazdım Yusuf Ziya Ortaç'a. Dergisine öykü göndermek istediğimi belirtip, yayınlanıp yayınlanamayacağını sordum. Merak içinde, alacağım karşılığı bekledim günlerce. Şimdi düşünüyorum da, öyle bir mektuba yanıt bile verilmezdi aslında. Ama yanıt verdi Ortaç. Şimdi anımsadığım kadarıyla, okurlarına ya da yazı gönderen ''kalem heveslileri''ne kesinlikle yanıt vermediğini, ancak beni çok duygulu bir genç bulduğu için mektup yazdığını belirttikten sonra, Akbaba'da amatör yazarlara yer vermediklerini yazıyordu Yusuf Ziya Ortaç. Bende nasıl bir düş kırıklığı.... Akbaba'da yazamayacaksam, kesinlikle yazar olamam sanıyorum. Daha elimdeki öyküleri hiçbir yere göndermeden yazar olma umudumu yitiriyorum. birden. Gerçekçi yazarları tanıdıkça, yalnız mizahla sınırlamıyorum kendimi. Gerçekçi öyküleri de deniyorum. İlk öykülerim Ankara'da çıkan Barış gazetesinde yayınlandı (1972) Eli yüzü düzgün ilk öyküm Varlık Yıllığında (sanıyorum 1974) çıktı. İlk dergi yazım Yansıma'da yayınlandı (1973). Varlık Dergisinde, Varlık Yıllıklarında yayınlanan ilk öykülerim romana geçmem konusunda bana büyük güç vermiştir. Diyeceğim, benim yazarlığım bir dönemde mizaha olan ilgimle başladı. Bugün mizah yazarı değilim ama, öykülerimde gülünç, biraz abartılmış renkli tipler çizmek hoşuma gider.

—Yapıtlarınızda otobiyografik yönler var mı?

—Romanım **Toprak Kovgunları** kesinlikle otobiyografik bir roman değildir. Kendi yaşamım üzerine kurmadım bu romanı. Ancak kendi çevremi anlattım, kendimden, kendi yaşamımdan yararlandım. Kendimi anlatmak değil, kendi yaşamından yararlanmak söz konusu benim yapıtlarımda.

—Öykülerinizde ya da romanınızda anlattığınız kişilerden biri için, ''işte bu kişide kendimi anlattım'' dediğiniz oldu mu? Örnekleyebilir misiniz?

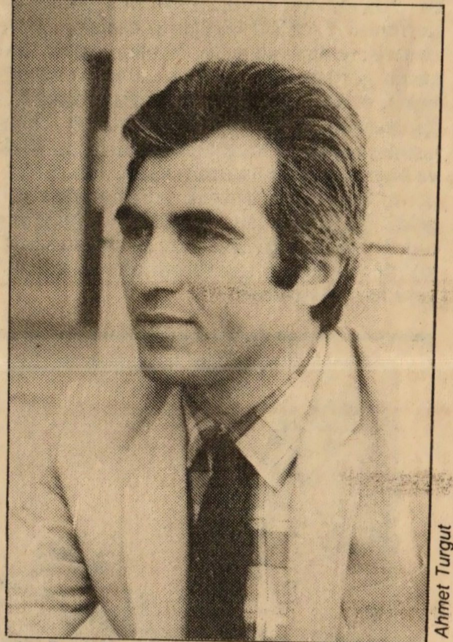
—Toprak Kovgunları'nda şu ''ben''im diyebileceğim bir kişi yok. Yazarken beni en çok kendime benzeyen roman kişileri ürküdür. Toprak Kovgunları'ndaki bakkalın oğlu Münir'de yaşadım bunu. Romanımdaki olumlu gençlerin bana benzetilmesinden hoşlanmıyorum, rahatsız oluyorum bundan. Münir'i kendimden uzaklaştırmak için hukuk öğrencisi yaptım. Pekâlâ Dil-Tarih öğrencisi de yapabilirdim. Kendimize toz kondurmayacaksak, kendimizi anlatmanın hiç gereği yok diyorum ben. Ama yukarıda belirttiğim gibi, kendimi anlatmaktan çok, kendi yaşamımdan,kendi kişiliğimden yararlandım ben. Montaigne, ''Kendi üzerimde edindiğim görgü ve bilgi, iyi bir öğrenci olursam, beni adam etmeye yeter de artar bile'' der. İnsan olarak hepimiz aynı iplikle dokunduk, etten kemikten yaratıldık hepimiz de. Kendimizi iyi anlamak, bilmek, bir anlamda bütün insanlığı anlamak, bilmektir. Öykümde anlattığım kişilerden birinin korkularını vermek için kendi korkularımı anımsarım. Hiçbir şey yaşamın özüne kendi varlığımızdan daha çok yaklaştıramaz bizi. Kahramanlarımın kişiliğine kendi kişiliğimin ışığında bakarım. Bu nedenle ben, ''kendini anlatmak'' konusuna farklı bakıyorum. Kendini anlatmak aslında yazarlığın en güç yanıdır. Çünkü kendimizi kandırmadan kendi sansürümüze karşı koyabilir miyiz? Bizde gerçekten kendini anlatan yazar olduğunu sanmıyorum. Kısacası ben, ''kendimi anlattığım'' değil de, kendimden yararlandığım öykülerimden söz edebilirim size. **Çürük Kapı, Okuduğum Okulda, Atike Teyze'nin Kuyusu, Gece Kaçan Müşteri** gibi öykülerimde, büyük ölçüde kendimden, kendi yaşamımdan yararlandım.

—Yapıtlarınızı yayımladıktan sonra, yeniden okur musunuz? ''Şurası olmamış, keşke şöyle yazsaydım'' dediğiniz oldu mu?

—Elbette. Her geçen gün insan işinde biraz daha ustalaştığına göre, böyle olması kaçınılmaz. Sözgelişi, ''Çürük Kapı''daki ilk öyküyü (Kitaba adını veren öyküyü) ikinci baskısında yeniden yazdım, bazı önemli değişiklikler de yaptım.

—''Çürük Kapı'' adlı öykü kitabınızla ''Toprak Kovgunları'' adlı romanınızda hep gecekondu insanlarını geniş bir perspektiften yansıtıyorsunuz. Gecekondu insanlarını seçmenizin özel bir nedeni var mı?

—Gecekondu insanlarını iyi tanıyorum. Uzun süre gecekondularda yaşadım, çocukluğum, gençliğim oralarda geçti. Buradaki gözlemlerim, roman ve öykü yazmak için çok ilginç geliyor bana. Şevket Süreyya Aydemir, Mahmut Makal'a bir süre gecekondulara yerleşip, oraları yazmasını öğütlerdi, ''Genç olsaydım, bunu ben yapardım'' derdi, Şevket Süreyya Aydemir... Başka yazarlar salt yazı yazmak, malzeme derlemek için gecekondulara yerleşmeyi düşünürken, benim başka konular ardında koşmam gülünç olurdu herhalde. Prof. Dr. Mübeccel Kıray'ın deyişiyle ''bugünkü az gelişmiş, sanayileşmemiş sosyoekonomik düzenimizin tam bir yansımasıdır'' gecekondular. Ankara, İzmir, İstanbul gibi büyük kentlerimizde nüfusun %50'sinden çoğunun gecekondularda oturduğunu hep bildiğimiz halde, ''kent romanı'' isteyenlerin gecekondulardan hiç söz etmemeleri, beni hep şaşırtmıştır.

—Kitabınızın ikisi de ödül kazandı. Ödüllerin sayıca çokluğunu nasıl karşılıyorsunuz?

—Ödüllerin sayıca çoğalması, elbette etkisini azaltıyor. Ancak yeni yazarlara, genç yeteneklere kitaplarını yayımlama olanağı veren ödüllerden yakınmıyorum ben. ''Toprak Kovgunları'' sizin de bildiğiniz gibi, böyle bir yarışma sonucu yayımlandı.

—Ülkemizdeki dil tartışmalarıyla ilgili olarak birşey söylemek ister misiniz?

—Gauthe'nin bir sözünü anımsatmak istiyorum burada: ''Almanca konuşan herkesin kendini Alman bilgini sanıyor,'' anlamına gelen ünlü bir sözü var bu büyük ozanın. Bizde de bu biraz böyle galiba. Türkçe konuşan herkes, kendini Türkçe bilgini sanıyor. Bu tartışmalarda herkes bir parça olsun yanılmış olabileceğini düşünmeli. Dilde sadeleşmenin büyük öncüsü Ömer Seyfettin'in bile bazı küçük yanılgıları olmuştur. O, ''tahrir heyeti'' yerine ''yazı heyeti'' diyemeyiz elbette, diyor bir yazısında. Sanırım bir günlüğünde ya da mektubunda böyle diyordu. Ö. Seyfettin ''takrir heyeti'' sözünün Türkçeleşebileceğine inanmamış. Ama biz bugün ''yazı kurulu'' diyoruz ve kimse de yadırgamıyor bunu. Ziya Gökalp, Halit Ziya, Süleyman Nazif vb. pekçok ünlü yazarımızın dil konusundaki bazı yanılgılarından söz etmek isterdim aslında burada. Ama sözü uzatmak istemiyorum. Diyeceğim, bu ünlü yazarlar bile dil konusunda bazı yanlışlar yaptıklarına göre, bizler hadi hadi yapabiliriz. Öyleyse herkes bir kez olsun dil konusunda yanlış düşünüyor olabileceğini kabul etmeli. Böyle yapmakla hiçbir şey yitirmeyiz. Olsa olsa, doğruya daha bir yaklaşırız bence.

bizi uzun süre ilgilendirecege benziyor. ''Üç Selvi''de ''yeni'' olan nedir sizce? Bu soruya, otantiklikle edebiyatın gerçekliği açısından cevap verebilir misiniz?

—F.Almanya'da yaşayan Türk kızlarının sorunlarının karmaşıklığı, hem yerli kamuoyunu, hem de Türk ana babaları, konuyla gittikçe daha çok ilgilenmeye zorluyor. İki kültür arasında bocalamanın getirdiği bu yükü, en yoğun bu kızlar yaşıyor. İkinci kuşak kızlar hakkında tezler yazılıyor, bilimsel araştırmalar yapılıyor. Bu çalışmalar, genellikle Almanlar tarafından gerçekleştiriliyor. Bu Almanların çoğu Türkçe'yi konuşamadıklarından ve Türk ailelerinin içinden geldikleri kültür yapısını iyi tanımadıklarından, olaya yaklaşmaları öznel ve yüzeysel oluyor. Bu sorunlar, yurt dışında yaşayan Türk yazarları tarafından henüz edebiyata yansıtılmadı. Ben ikinci kitabım ''Üç Selvi'' (Drei Zypressen) üzerinde çalışmaya başlamadan önce, özellikle ikinci kuşak kızlarımızla ilgili olarak Almanlardan gelen sorularla çok sık karşılaşıyordum. O yıllarda üniversitede birlikte çalıştığım araştırma projesinin konusu, ikinci kuşak Türk gençleriydi. Bu yüzden, yıllarca kızlarımızla söyleşiler yaptım, onlarla devlet dairelerine, hekimlere koşturdum. İçinde bulundukları çelişkileri kendim de küçük yaşta göç ettiğimden, onlarla birlikte yakından yaşadım. Bu çelişkilerin kaynağı, salt biz ve bizim kültürümüz değildi. Bu noktada Alman kültürünün ve toplum yapısının payı, sanıldığından büyüktü. İşte bu sentezin, edebiyat yoluyla Alman kamuoyuna yansımasını istiyordum. İkinci kitabımdaki üç Türk kızının öyküsü, sayıları gittikçe artan başkalarının da içinde yaşadığı dramdır.

—Peki, bu kızların anneleri hangi süreçlerden geçmişti?

—Kızlarımızın sorunları güncel olmadan önce, kamuoyunun ilgisinin toplandığı nokta, onların anneleriydi. Türk kadınlarının F.Almanya'da uyum sağlayamadıklarından söz ediliyor, onlara, kendilerine bir türlü yaklaşılamayan garip yaratıklar gözüyle bakılıyordu. Öte yandan, Türk kadınlarının geleneklerine aşırı bağlılıkları ve dil sorunu da, Almanlar için büyük engel anlamına geliyordu. Çeşitli Alman kuruluşlarının bu yöndeki çalışmalarına kadınlarımız çok az ilgi gösterdiler. Türk kadınları, en çok Alman feminist grupların ilgisini çekmiştir. Bu feministler, ''kocaları tarafından ezilen'' Türk kadınlarını ''kurtarmayı'' hâlâ boyunlarının borcu biliyorlar.

—Birinci kitabınızda, birinci kuşaktan bir Türk kadınını anlatıyorsunuz. Suna'nın başına gelenler, genelleştirilmesi zor gibi göründü bana. Siz ne düşünüyorsunuz?

—İlk bakışta öyle görünebilir. Ancak Türk kadınlarının yaşadıkları zorlukların kaynağı, başlarına gelen olaylar farklı olsa bile, aynıdır diyorum.

—O zaman sizin bir yazar olarak Suna'yla kurduğunuz ilişkiyi öğrenmemiz gerekiyor.

—Bence, Türk kadınları da, yine Türk kadınları tarafından yazılmalıydı ve anlatılmalıydı. Yıllarca fabrikalarda, poliste, mahkemelerde ve cezaevlerinde onlarla birlikteydim. Suna, birinci kitabımın kahramanıdır. Kendisini, bundan birkaç yıl önce Düsseldorf yakınlarında bir cezaevinde tanıdığımda henüz 23 yaşındaydı. Kocasının, cinsel sapıklığı da içeren işkencelerine dayanamayıp bir gece onu öldürmüştü. Suna cezaevinde Almanca öğrendi, şalvarını, başörtüsünü atabildi. Orada bir bilinçlenme süreci yaşadı, geçmişini gözden geçirdi ve ''yeni'' bir insan oldu. Ancak Suna'nın asıl dramı daha sonra başladı. Suç işlemiş bir yabancı olarak, İçişleri Bakanlığı ve Yabancılar Polisi tarafından Türkiye'ye gönderilmek isteniyordu. Hukukî yollara başvurularak iki yıla yakın bir süreyle verilen mücadele sonunda, Suna'nın cezasını çektikten sonra F.Almanya'da kalabilmesi sağlandı. Şimdi Suna, iki çocuğuyla birlikte bu ülkede kaldı, ama kan davası yüzünden bir gün öldürüleceği korkusuyla yaşıyor. Cezaevinden çıktıktan sonra, F.Alman toplumunda onun için başka manevî işkenceler de başladı. Çalıştığı yerde, oturduğu mahallede ve çocuklarının gittiği okulda, yakın geçmişleri bu üç insana hep hatırlatılıyor. Alfred Döblin'in ''Berlin Alexander Meydanı'' adlı romanını hiç unutmuyorum. Suna için asıl ''ceza'', cezaevinden çıktıktan sonra başladı.

—Son iki soru: Türk kadınlarını hep F.Almanya bağlamında mı anlatacaksınız? Ve neden Almanca yazıyorsunuz?

—Toplumsal mücadeleler tarihi, ileri düzeydeki maddî ilişkilerin bilinçlenmeye olan katkısını gösteriyor. Bence bu açıdan ''göç'', önemli bir birikim sağlıyor. Altı aydır üçüncü kitabımı yazıyorum. Bu kitabın içeriğini, iç göçü yaşamış üç kuşaktan kadınların öyküleri oluşturuyor. Yakın tarihimiz, dış ve iç göç arasındaki sıkı ilişkilerin belgeleriyle dolu. Kısacası, asıl sorun, tek başına bir ''kadın sorunu'' değil; maddî hayatın bütün yanlarıyla ve bütün çelişkileriyle önümüzde çıkardığı bir sorunlar yumağı. Bütün iş, bu yumağı estetik olarak bir başka düzlemde anlatabilmeye bağlı. Çabam da o zaten benim. Almanca yazmaya gelince: Bu dili Türkçe'den daha iyi kullandığımı sanıyorum. Tabii, bu, aynı zamanda bir eksiklik. İkincisi, şimdiye kadar hep Alman okura ulaşmaya çalıştım. Türkçe yazmak için, yeni birikimlere ihtiyacım var.

yazko **somut**

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR GAZETESİ

Yıl: 4
Sayı: 55
Fiyatı: 100 lira
Tarih: 27 Nisan 1984

S.S. Yazar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi-YAZKO adına Sahibi ve Genel Yayın Müdürü Erol Toy / Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Hayati Asılyazıcı / Müessese Müdürü: Hayri Eroğlu / Teknik Yönetmen: Canan Öztürk / İlan Müdürü: Nuri Dikeç / Ankara Temsilcisi: Ali Alkan İnal / Yönetim Yeri: Türkocağı Caddesi No: 17 Kat: 2 Cağaloğlu / Yazışma ve Havale Adresi: YAZKO, P.K. 442 Sirkeci, İstanbul /Telefon: 522 92 57 / Abone Koşulları: 6 aylık: 2600,lira, 12 aylık: 5200 lira / Yurtdışı için iki katıdır / İlan sayfalarında santim / sütun: 1600 lira, diğer sayfalarda santim/sütun: 2000 lira/Dizgi, film, ofset hazırlık Güçlü Gazetecilik, Yayıncılık ve Matbaacılık / Baskı: Dünya Süper Veb Ofset A.Ş. / Dağıtım: GAMEDA Ltd. Şti.

EĞİTİM

Eshab'ı kehfimiz

VEHBİ BELGİL

Kehf, Arapçada mağara anlamına geliyor. Eshab'ı Kehf, mağara adamları demek oluyor. Söylenceye göre, Roma İmparatoru Decius'ün (Desiyüs'ün) 250 yılında Hıristiyanlara zulümleri sırasında yedi Hıristiyan askeri Efes'te bir mağaraya saklanıp uykuya dalar. 200 yıl kadar uyuduktan sonra Bizans İmparatoru İkinci Theodosius (408-450) döneminde uyanırlar. Bir de ne görsünler? Dünya değişmiş, giysiler, paralar, sokaklar, evler, hatta dil bile değişmiş... Hemen geri dönüp tekrar uykuya dalarlar.

Sayın Kaya Erdem'in, "torunlarla dedelerin birbirlerini anlamalarını sağlayacağız" demesi bana bu söylenceyi anımsattı. Ve sonra, şunları düşündüm.

Kaya Erdem, hükümetin ikinci baş yetkilisi olmasa idi konu üzerinde durmazdım. Ama başbakan yardımcısı olması, sözlerine önem kazandırıyor. Ancak, benim anlamadığım nokta şu: Ülkenizde dedenin torunu anlamaması diye bir sorun var mı acaba? Orneğin dede bir bardak su istiyor da, dede, yaşının sorulduğunu mu anlıyor? Anlamak güç. Böyle bir anlaşmazlık var diyelim. O zaman toruna dedenin dilini mi, yoksa dedeye torunun dilini mi öğretmeye kalkarsınız? Dedeye göre eğitim veya dil politikası tesbiti ilk kez bizde görülecek sanırım. Ülkemizde dede binse torun yüz bin, dede bir milyonsa torun 20 milyon. Dedenin yüzü ahirete, torununki geleceğe dönük. Hangisinin dili önemli? Kaldı ki, dede sayısı, verdiğim rakamların çok altında. Toruna dedenin dilini öğretmeye kalkmak, sahne ışıklarında Şarlo'nun piyanoyu kemana göre akord etmesi gibi geldi bana.

Yine, dede ile torunun anlaşamadıklarını düşünelim. Acaba bu anlaşmazlık nereden geliyor? Önce bunun araştırılması gerekli. Aklıma bir kaç neden geliyor.

Bilim değişti

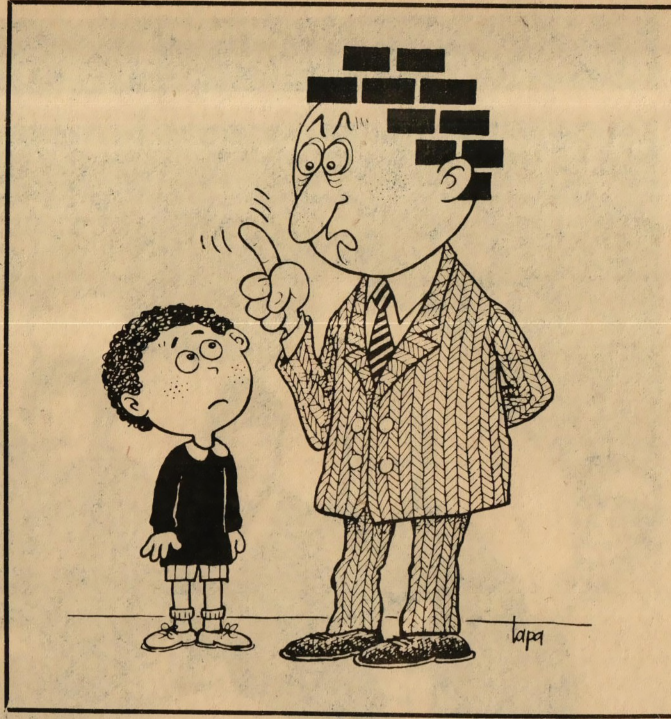
Dede, torunun derslerine yardım etmek istiyor da yapamıyorsa, nedeni bilimin değişmiş olması. Bugün okullarda yepyeni öğretimin yöntemi ile yepyeni terimleri olan modern matematik okutuluyor. 40'lı yıllarda kimya fakültelerinden çıkan kimyacı dedeler atom hakkında şimdi bilinenlerin onda birini bilmiyorlardı. Biyoloji, hücre biyolojisi oldu. Fizik, modern fizik oldu. Aslına bakarsanız matematik, fizik, kimya, biyoloji, astronomi, konularında ileri ülkere göre çok gerilerdeyiz. Torun da bu bakımdan yaya kalmış durumda. Hele astronomi, tam bir ihtilal geçirdi. Bu bilim, şimdi uygulamalı bilimler arasına girdi. Merküriye, venüse deney araçları indirildi, aya inildi, uzayın derinliklerine uydular gönderildi. Bunlardan alınan bilgiler, uzayla ilgili bilgilerimizi hergün değiştiriyor. Dedenin torunla bu konularda anlaşabilmesi için bu bilimleri öğrenmesi gerekli.

Eski kültür

Yok eğer, dede sembolik de, bundan amaç eski kültür yapıtlarımızsa, dede bunlarda da yaya kalmaktadır. Acaba neymiş bu kültür yapıtlarımız? Tümen tümen Platon'larımız, Aristo'larımız, Newton'larımız, Einstein'larımız, Pasteur'lerimiz, Shakespeare'lerimizi, Goethe'lerimiz, Racine, Corneille, Moliére'lerimiz, Tolstoy'larımız, Dostoyevski'lerimiz var da torun bunların yapıtlarını mı anlayamıyor?

Ne imiş o eski yapıtlarımız? Ahmediye, Muhammediye mi? Envar'ül Âşıkîn mi? Gelibolu'nun Künh'ül Ahbar'ı mı? 1000 Temel Eser, 1001 Temel Eser gibi dizilerdeki eserler mi? Bunlara kültürümüzün simgeleri gözüyle bakmak, kendi kendimizle alay etmektir. Bunlardan bazılarında gökyüzünün 7 kat olduğu, birinci katın inciden, ikinci katın zebercetten, üçüncü katın zümrütten olduğu yazılıdır... Bir tanesinde, deniz meleğinin bacağını denize

"Adam Türk yazını okumuş. Bunları satmak istiyor satamıyor. "Ey pây bend-i dâmgeh'i kayd-ı nâm'ü neng/Tâ key hevâ'yı meşgale'i dehr-i bî direng"... diye başlayınca sınıfın dalgalanmasını istiyor. Dalgalanmıyor. Sinirleri bozuluyor. Boşuna hatmetti divanları? Kültür mültür numarası ile bunları öğretmek istiyor, Ama olmuyor, O zaman hıncını dilden almak istiyor."

tık kimse çocuğunun adını Nureddin, Avnullah, Suphi, Necmi, Fatma, Ayşe koymuyor... Hatta Fatma-Fatoş, Ayşe-Ayçe oldu. Halkımız bunları kendisi buldu. Çünkü eskinin herşeyinden bıkmıştı. Dilde tam bir arayış içinde idi. Bu nedenle, kendisine kimse denizaltı yerine tahtelbahir, uçak yerine tayyare tepki yerine aksül'amel, çıkarcı yerine menfaatperest, uyardım yerine, ikaz ettim dedirtmeyecektir. Dedeler böyle deseler de...

Eski dilin en büyük ustaları bile yaptıklarından pişmanlık duymuşlar ve yapıtlarını yeni dile yani konuştuğumuz dile çevirerek halkımızdan bir tür özür dilemişlerdir. Halit Ziya Uşaklıgil bunlardan biridir.

Yeni dil deyince akla hemen, bir takım kimselerin, bir zamanlar yaptıkları zıpırlıklar gelmektedir. Bunları şimdi kendilerini de uygun görmediklerini biliyorum. O yazdıklarını kendileri de anlamıyorlar. "Dili berbat ettiler" iddiasına karşı kanıt diye bunların metinleri gösterilemez.

Şunu da bu kez gene söyleyeyim ki ben burada Dil Kurumu'nun savunmasını yapmıyorum. Çünkü, bu kuruma hiçbir zaman üye olmadım. Eski biçimi ile bugün de kurulsa gene olmam. Yanlış yolda olduğu için değil, beğenmediğim uygulamalarını savunmak zorunda kalmamak için. Çünkü, yanlış sadece eskiciler için söz konusu değildir. Yenici de yanlış yapabilir. Ama, ben Kurum üyesiyim diye o yanlışı savunma zorunda kalmak istemem.

Ulus sahip çıktı

Öztürkçeden dönüş olmayacaktır. Dava tüm halkımıza mal olmuştur. Ne demişti 700 yıl önce Âşık Paşa (1272-1333):

"Türk diline kimsene bakmaz idi,
Türklere hergiz gönül akmaz idi."

Bugün, köylüsünden kentlisine, liselisinden üniversitelisine, doktorundan, mühendisinden, öğretmeninden çımacısına kadar bütün Türk ulusu kendi diline dört etle sarılmıştır. Solcusu sağcısı ile bütün basın, evet sağcı basın da Türkçeye sahip çıkmıştır. En sağda sanılan bir sürüm gazetesinin Türkçesi bile

ma" gibisinden hergün kullandığımız sözlerin Arapça, Farsça, nasıl söylendiğini bilemiyordu. Bu yüzden roman yazamamıştı, sahne yapıtı verememişti. Eski dilin en başarılı sözlüğü sayılan Muallim Naci sözlüğünde böyle sözler bulamazsınız. Bulacağınız, tek tek kelimelerdir.

Dilimizi Fransızca kadar saygın, İngilizce kadar yaygın yapmak bizim elimizdedir. Ve bu olacaktır. Dil devrimini bizden başka hemen hiçbir ulus gerçekleştirememiştir. Bir Fransız sözlüğünü açın, her sayfada Yunan, Latin sözcüklerinden türetilmiş kelimeler bulacaksınız. Yalnız Türkçe'dir ki kendi kendinden kaynaklanmaktadır.

Kaldı ki, bugün başka dilden kelime almaya da gerek kalmamıştır. Laser, maser, NATO, PTT, AET ve US birçok kelimenin ilk harflerinin biraraya getirilmesiyle yapılmıştır. İngilizce'de stag-flation, sm-og kelimeleri, Türkçe'deki "neden" kelimesi ayrı kelimelerin ilk hecelerinin birleştirilmesi ile üretilmişlerdir. YAZKO, DİSK, MİSK, TÜBİTAK, Türk-İş, TÜYAP, TRT, SEKA, İETT, ESHOT, ANAP, SODEP... Gibi kelimeleri söylerken bunları oluşturan kelimeleri değil, simgeledikleri kuruluşları gözümüzün önüne getiriyoruz. Yani, "dilimizde bunu anlatacak kelime yok" sözü de artık havada kalmaktadır.

Dilimiz bugünkü biçimi ile bile her tür yapıtı yazmaya elverişlidir. Başarılı çevirilir bunun canlı örneğidir. Oysa, Şemsettin Sami (1850-1904) Sefiller çevresine yapılan saldırıları "Bu dille bu kadar yapılabilir" diye karşılamıştı. Burada, Küçü Said Paşa'nın yukarıdaki sözlerini bir daha okumakta yarar vardır.

Dil fakirleşti mi?

Öztürkçe ile dilin fakirleştiği ileri sürülmektedir. Yani, dil yüzünden, üstadlar, söylemek istediklerini söyleyemez hale gelmişler... Acaba ne imiş söylemek istedikleri? Eski dille söyleseler bari? Kim onları yeni dille bilim yapmaya zorluyor? Dil değişikliği kafa kısırlığının nedeni gibi gösterilmesin lütfen... Bu

KÜLTÜR

SEVDANIN RASYONELİ yada BİR GARİP ANADOLULU

Bu mektubu, Kütahyalı Mehmet, Sn. Yaşar Aksoy'a yazmış. Aynen aktarıyorum.

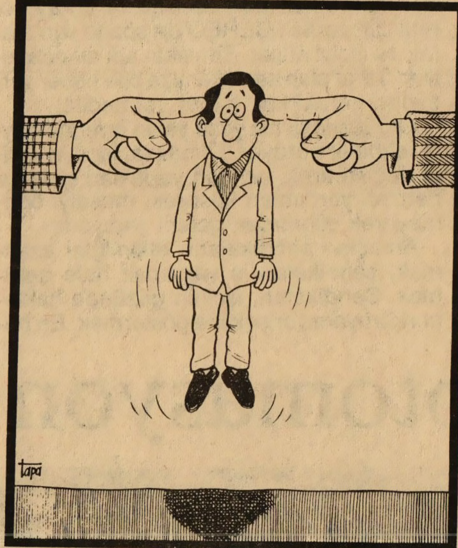
ALEV ALATLI

"Allah sizi inandırsın, eğer Napolili Sophia Loren'le, benim beş vakit namazında Türkmen anam arasında ufacık bir benzerlik varsa, yani Adem'den gelmiş olmanın dışında, ben buyurduğunuz gibi, Halikarnas kadırgasına hemen biner, "kastanyet ve gitar sahilleri İspanya ve Fransa'yı "öpüp koklarım."

Sayın Yaşar Aksoy'un, 23 Aralık tarihli Somut'ta ki, "Bizim Akdeniz" adlı yazısını okudum. Sağolsun, yıllardan beridir, nasıl "çağdaşlaşacağımızı" merak edip durduğumdan, önerileri, pek yeni de olmasa, kulak ardı edilir gibi değil. Malumunuz, bu Akdeniz "sevdası", eski Yunan'ı keşfedince "Nihayet menbaıı buldum. Fakat, heyhat neden sonra! Şimdi kendimi genç, kavi, yüksek ve geniş buluyorum...O Homeros ki cihanı bedayiin (dünya kültürünün) usaresidir. Homeros medeniyet tarihini tek başına yaptı" buyuran, Yakup Kadri'den, "Güneş denizden şarkılarla yükseliyor, şarkılarla batıyor. Hayat gündüz coşkun, gece seyyal bir musiki halinde, Erkekler uryan kahramanlar, kadınlar ince tüllerle örtülü sebular gibi... Bu beldenin saadeti beni ürküttü. Burada aşk, din, sanat, hayat halinde mütecelli.." diye Marsilya'yı betimleyen Yahya Kemal, "Bizde millet kavramı yeni olduğuna göre milletimizin geçmişi üzerindeki düşünceler de yenidir. Bu konuda henüz bir fikir açıklığına varmış değiliz. Bugünkü millet birliğimizin kurucusu Atatürk bile geçmişimizi sınırlandırmada dilediği açıklığa varamadan göçtü. Bu işde sağduyusuna başvuracağı yerde nedense bilginlere başvurdu. Gerilere gittikçe milletlerin tarihi birbirine karıştığından, bilginler her millete dilediği geçmişi verebilirler. Geçmişi sınırlandırma, milletin bugünkü hayatıyla ilgili ve ister istemez keyfi hatta hissi bir iştir. Bu konuda bilginlere düşen, milletin kararını ve yeni duygularını beslemektir" dedikten sonra "Geçmişimizi, topraklarımızda arayıp bulduğumuz her değeri, Eti, Yunan, Roma, Bizans, Selçuk, Osmanlı ne olursa olsun benimsemek" gerekir diyen Sabahattin Eyüboğlu'dan bu yana salını salınıveriliyor üstüme. Yaşar Aksoy'da "çağdaşlaşmanın" yolunu Akdeniz'den geçirince, bir beter ürktüm. Şimdi efendim, ben yerel bir Anadolu'lu olarak, bu "çağdaşlaşmak" sözcüğünü bir türlü anlamıyorum, bu birinci derdim. Benim öğrendiğim, "çağdaş" diye, aynı zaman diliminde yaşayanlara denir. Bu durumda, hem ben, hem de 4. Akdeniz festivali oyuncuları hasbelkader aynı "çağda" yaşıyorsak, benim onlarla "çağdaş" olmaktan gayri çarem yok, değil mi? Demek ki, sayın yazar, bu sözcüğü bir başka anlamda kullanıyor.

Baktım, baktım, galiba "çağdaş" deyince akla "Akdenizli" geliyor. Bu sefer, yine kafam karışıyor, çünkü Akdeniz dediğin, Türk, Arap, Hıristiyan Arap, Yahudi, Yunan, Bulgar, Sırp, Boşnak, Arnavut, İtalyan, Korsikalı, Maltalı, Sicilyalı, Monakolu, İspanyol, Fransız, Portekizli daha bir dizi de Afrika'lı. Anlayacağınız ipin ucunu kaçırdım. Geçenlerde de İş Bankası reklamlarının metin yazarı "En Çağdaş" diye bir tanım kullanmıştı zaten. Aynı zaman dilimi içinde yaşamanın "en"i nasıl olur onu da bilemedimdi. Zahir, bu sözcük artık muz gibi düşünülecek.

Yaşar bey, "Bence evrensel olmanın ilk yolu, Avrupalı, Amerikalı veya Ortadoğlu olmaktan değil, Akdenizli olmaktan geçer. Tabii, bu Anadolu insanı için geçerli bir sav. Çünkü ben, Anadolu uygalıklarını yaratmış ve tüm Akdeniz kültürleri ile yüzyıllardır bir mavilikte kaynamış ve erimişim" diyor. Akdeniz insanı ile Avrupalı ve Ortadoğulu'yu nasıl ayırıyor ben çıkaramadım.

Üstelik Yaşar bey'i de hiç tanımam. Bodrum'da filan doğup, büyümüş olmalı. Hiç hemşeriliğimiz yok. Çünkü ben kendim, bırakın akdeniz'i, ömrümde deniz nedir görmedim. Babam da görmemiş, onun babası da. Bu Akdeniz kültürü ne menem şeydir hiç bilmem. Geçenlerde bir arkadaş elime "Mitologya"yı tutuşturdu, Allah sizi inandırsın, "Hydra" diye bir sözcük var içinde, öldüm öldüm de telaffuz edemedim. Gene kaldım yerel Dede Korkut'la Kalile ve Dimne'ye! Hoş, benim için tasalanmanızı istemem. İlkelliğimden olsa gerek, Dallas benzeri işler gören tanrılardan pek de hoşlanmamıştım zaten.

Şimdi, Yaşar bey diyorki onun şiirlerinin yankısı Endülüs'den ses verirmiş. Vallahi çok kıskandım. Ben bir Yaşar Miraç çevirmeye kalktım, mümkünü yok "Gökçe Balam"ın karşılığını bulamadım. "Benim müziğimin melodileri arasında Fas, Tunus, Cezayir ve Mısır'ın sevimli ezgileri ışıldar" diyor. Aman beyim, sağolun! Ben kalkıp bu "melodiler" azıcık daha ışıldasın diye uğraşıyorum, TRT'den Gürel Aykal'ına kadar herkes peşime düşüyor, ay arabesk vay arabesk diye. Müziği yozlaştırıyormuşum. E canım ağbeycim, biraz Akdeniz'leşsek fena mı yani? Gürel bey, Sıkı Yönetim zararlı kitapları nasıl toplatıyorsa yoz arabeks kasetleri de toplatsın diye beyanet verdi de aklım gitti, ya toplatırlarsa diye! Size zahmet, ona iki çift laf edin de, arabeskin evrenselliğini anlatıverin.

"Akdeniz halkları benim Anadolu Türk gibi, zeybek değil mi? Türkmen değil mi? Yörük değil mi?" buyurmuşsunuz. Allah, sizi inandırsın, eğer Napolili Sophia Loren'le, benim beş vakit namazında Türkmen anam arasında ufacık bir benzerlik varsa, yani Adem'den gelmiş olmanın dışında, ben buyurduğunuz gibi, Halikarnas kadırgasına hemen biner "kastanyet ve gitar sahilleri İspanya ve Fransa'yı" öpüp, koklarım. Ama, eğer Mitterant bey izin verirse tabii. Malumunuz, ben onun tipi Anadolulu değilim.

Üsküp'lü Esma'ya öpücük, Saraybosna'lı Mehmet'e selam göndermeye gelince, memnuniyetle yollarım. ama kusura kalma, Müjezinoviç Jasniha ve Şekerbegoviç'e gelince biraz dururum. Yerelliğime bağışla, ama bin yıllık Müzeyyen "Müjezinoviç" olunca ben bunda biraz "Yugoslavlaştırmak" diyemiyorum, çünkü orada pek çok cumhuriyet var, ama "Sırplaştırmak" eğilimi seziyorum. Pek de hoşuma gitmiyor. Hani yani, pek "insancı" gelmiyor bana. Bütün (yan)'lan kaldırıp (oğlu) yapmak gibi birşey. Olmaz.

Ama tabii, siz "Türk'ün çağdaş ve insancı olmasının yolu önce Arşipel'den ve sonra giderek Akdeniz'den geçiyor" buyurmuşsunuz. Ben Arşipel neresi bilmiyorum, herhalde yabancı bir ülke, oraya gidemem. Dediğim gibi daha Akdeniz'i görmedim ki! Su diye bildiğim Mazı dağı önünden akan çaydır, arada bir bir semaver demliyiveririz önünde. Yine de, tarifsiz bir umutsuzluğa düştüm. Çünkü affınıza sığınarak, ben de kendimi Anadolulu Türk bildiğimden, bayağı da insancı sanıyordum. Ne bileyim, rahmetli dedem Mevlevi'ydi. Sonra, İslam en insancı dindir, filan da

HUKUK

Ceza hukukunda "ölüm"

İSMET K.KARADAYI

Çağımız devletlerinin birçoğunda "ölüm cezası" kaldırılmıştır.

Ölüm cezalarını ortadan kaldırma gerekçeleri kuşkusuz güçlü bir mantığa, kamu vicdanına, deneylere dayanmaktadır. Bu gerekçeler, bu gereklilikler, hak, hukuk, tüze (adalet) kavramlarının anlamı yönünden olsun, ceza hukuku bilimindeki gelişmeler yönünden olsun, eski inanışları ve alışkanlıkları aştığı için somut ve yaşatıcı olan insan hakları evrenselliklerine, insancıl (hümanist) açılara, güçlü ve gerçek demokratik davranışlara, insan yaşamına uygundur.

Burada, incelemelerden ve düşünebildiklerimden elde ettiğim sonuçların açık ve sade bir sıralamasını yapacak, her ülkede olduğu gibi bizde de zaman zaman üzerinde durulmuş ve önem kazanmış bu konuyu, bilimsel ve nesnel

gereksinmelerini elde edecek, sağlayacak başka araçlar, gereçler, yöntemler vardır ve bu özellikler çoğalmıştır. Sık sık "insanlığı nasıl bir gelecek bekliyor" derken, "insanlık suçu"nu, "insanlık durumu"nu, "insanın evrimi"ni de gözden geçirmeli, "hepimiz suçluyuz" gerçeğinden yola çıkarak, birey ve toplum için iyi, haklı, koşut sonuçlar çıkarmalıyız.

• Tüm sonuçlarda "özel kasıt" ögelerini de aramalı, "suçlu" dediğimiz insanlara, aslında "suç işletilmiş" kişiler olarak da bakmasını bilmeliyiz. Suç işleyenlerin kesin yıkımları yerine, sorumlu tutulmaları gerekçe ve derecesini araştırmalıyız. Önemli olan, toplum içinde yaşama uyum ve yeteneğinin gösterilmesi, kazandırılmasıdır. Ruhsal, fiziksel, biyolojik olsun, töresel, düşünsel, toplumsal olsun, kişilerin iyileştirilmeleri (islahları), daha çok mutluluğa götürülmeleri esası geçerlidir. Devletler öyle ise, "ölüm ce-

sokulması ile med, çıkarması ile cezir olayı olduğu, yani deniz sularının yükselip alçaldığı, her kar ve yağmur zerresininbirmelek tarafından yere indirildiği yazılıdır. Başka birinde, güneşin, melekler tarafından her sabah altın araba ile doğudan batıya çekildiği anlatılmaktadır.

Kaldı ki, eser bunlarsa, çevirilerinden pek ala dokunabiliyor. Asıllarını okutmanın anlamı ne? Bir mühendis, bir mimar, bir kimyacı, bir doktor bu saçma sapan şeyleri neden okusun? Doğubilimciler (oryantalistler) dilimizi öğrenip, eski dili de öğrenip kitap yazıyorlar. Bizde bu yapılmıyorsa kabahat dilin değişmesinde değil, bizim okuyan, yazan bir ulus olmayışımızdadır.

Bilim dünyasında geçerli hangi eserleri vermişiz?

Usturuplu uydurma

Aslında, dava, dede ile torunu anlaştırma davası değil, mevki davası, yeme-içme, gezme, saygınlık toplama davası. Adam Türk yazın okumuş. Bunları satmak istiyor, satamıyor. "Ey pây bend-i dâmgeh'i kayd-ı nâm'ü neng/Tâ key hevâ'yı meşgale'i dehr-i bî direng..." diye başlayınca sınıfın dalgalanmasını istiyor. Dalgalanmıyor. Sinirleri bozuluyor. Boşuna mı hatmetti divanları? Kültür, mültür numarası ile bunları öğretmek istiyor. Ama olmuyor. O zaman hıncını dilden almak istiyor. Dil işlerinin başına geçerse istediği olacak. Kültür kopukluğu yaygarası bundan kaynaklanıyor.

Şimdi, torunları, dedeleri bırakıp dedelerin dedelerini ele alalım. Dedelerin dedeleri anlıyorlar mı idi bunları? Osmanlı döneminde nüfusun yüzde beşini geçmiyordu okuma-yazma bilen. Bir de bunların içinde divan okuyan ve anlayanların sayısını düşünün... O zaman yapılamamış olanı şimdi mi yapacak bu beyler?

İşte, Sayın Cumhurbaşkanımız Kenan Evren "dede" yaşında. Okuyup anlayabilir mi bu saçma dili? Buna karşılık, Evren'i anlamayan, konuştuklarını, anlamayan bir tek kişi gösterebilir misiniz bana? O halde hangi dede - torun anlaşmazlığından söz ediyorsunuz siz?

Osmanlı aydını, daha 700 yıl önce yazdığı kitaplarda, hep dilin sadeleştirilmesinden söz etmiş, fakat bu işin yolunu bir türlü bulamamıştır. Sonraki dönemlerde de aynı istek dile getirilmiş, fakat sonuca ulaşılamamıştır. Hatta anılarını topladığı kitapta Osmanlı Türkçesinin en güzel örneğini vermiş olan Küçük Said Paşa (9 kez sadr'ı âzam olan) bile eski dilin yetersizliğinin Fransızca, İngilizce, Almanca, İtalyanca'dan alınacak kelimelerle giderilmesini önermiştir. İşte o eskicilerin taptığı Osmanlı Türkçesi böyle bir Türkçe idi. Şimdi bunu ihya edeceklermiş. Nehirleri geri akıtacaklarmış. Taşları yere değil, havaya düşüreceklermiş. Allah kolaylık versin, sây'leri meşkûr olsun.

Bu beyler, sadece derslerindeki öğrencileri değil, bütün ulusu değiştirmek istiyorlar. Dil Kurumu'nun kurallara aykırı olarak uydurduğu kelimelerin yerine bunlara uygun olarak kelime uyduracaklarmış.... Hodri meydan... Uydursunlar görelim... Ama halkımız kurallara göre konuşmuyor, göz demiyor, goz diyor, öküz değil, okuz diyor.

Bu beylerin kendileri de eski kelimeleri yanlış telaffuz ediyorlar. Arapça ve Farsça bütün kelimeleri yanlış telaffuz ediyorlar. Milkiyyete mülkiyyet diyorlar. Ashab al-Kahf'a 'eshab'ül kehf' diyorlar. Câmi al-Azhar'ı Câmi'-ül Ezher yapmışlar.

Önce kendi dillerini düzeltsinler. Nezaret'i umur'u harbiyye, dahiliyye, hariciyye, maliyye diye usulüne uygun bakanlık adı uydurmuşlar. Ama halk nezareti de, umuru da atmış harbiyye, dahiliyye, hariciyye, maliyye demiş...

Erollar, Tanerler, Erdinçler

Şimdi dede dediklerimiz kimler? Erol'lar, Taner'ler, Dinçer'ler, Vural'lar, Oktay'lar... Bu adları da mı yeni dilciler zorladı halkımızı? Arhalkımızın anladığı Türkçedir.

Türk şairi, romancısı, tiyatrocusu Türkçeyi baş tacı etmiştir. Çünkü o sayede yapıt verebilmektedir. Osmanlı aydını Arapçayı, Farsçayı, Sünbülzâdenin Tuhfe ve Nuhbesinden öğrenmişti. Kelime kelime... Bu yüzden, bunlarla başarılı cümle yazamıyordu. Örneğin; "Sen nerenden utanırsın be adam? Yıkıl git karşımdan. Anlamadığın işlere burnunu sok-

nere, panelden panele gezdirilen sekiz-on sayfalık beylik yapıtlar. Evet, buyurun beyler, hayran olduğunuz dille yazın düşüncelerinizi. Belki o zaman Nobel alabilirsiniz. Halkımız bu tutumun yanıtını şu ince nükte ile vermiş: "Kızım kalk oyna demişler. Yerim dar demiş. Yerini genişletmişler, yenim dar demiş."

Bizim de kafalarımız dar. Ancak bunu genişletmek olanağı yok.

bir yöntemle değinmeye çalışacağım.

Şöyle:

• Cezaların "ibret verici" ve "islah edici" amacını ölüm cezaları ile gerçekleştirebileceğimizi sanmak bizi yanıltır. Böyle bir ceza, olsa olsa doğal yasalarla yarışa çıkmanın mistik niteliğinde kalır, önyargılarla doludur, ilkeldir. Her zaman değişme ve devini içinde bulunan toplumları salt ölüm cezaları korumaz, kurtarmaz. Onların, tarihsel gelişim düzeyinde güvenliğini, zası" verme hınç ve rahatlığı yerine, toplumu oluşturan bireylerini yaşatmalı, onları çağlarına uygun uygarlık ve yücelme düzeylerine ulaştırarak gelişkin toplum örnekleri vermelidirler.

• Ölüm cezaları ile "ölü"ler değil, "geride kalanlar" cezalandırılmış olmaktadır, ister istemez. Bu da "cezaların kişiselliği" ilkesine aykırı düşer.

• Ölüm korkusu suçları önlemeye yetmez. Tutkular ve gereksinmeler, sağlıklı olanlar için geçerlidir, çekicidir, süreklidir. Dünya nimetleri varken, yaşamak güzel iken, can tatlıyken bile bile ölüme atılmak, öldürülmeyi göze almak olabilir mi? Demek oluyor ki, ölüm bir kurtuluş ya da kurtarış inancına, görevine bağlanabilmişse, göze alınamayacak birşey değildir. Ölüm cezası burada, geleceğe ilişkin önlem yerine geçmez, gelenekçiliği de aşamaz.

• Hele de politik ve ideolojik istekler ve uygulamaların düşünceleri, yani "düşünce suçu" eylemleri yaşıyor, "ceza"ları ölü kalıyorsa, orada bir çelişki, çelişkinin düzeltilmemesinde direniliyorsa, o zaman da orada bir haksızlık ortaya çıkmıştır denebilir.

• Ölüm cezası, yaşama hak ve dokunulmazlıklarının özü ile, insan onuru ile bağdaşmaz. Ulusların anayasalarında, evrensel demeç ve anlaşmalarda buna ilişkin yargılar vardır ve yaygınlaşmaktadır. Böyle bir ceza uygulamasının, temelde demokrasiye değil, teokrasiye, hakseverliğe değil, işkenceseverliğe, toplumu düşünmeye değil, bencilliğe dayandığı ileri sürülmüştür.

• Devletin varlığı "tehlike"ye girdiğinde, güçlü hukuk devleti uygulamalarının bulunduğu ülkelerde, kişiye kızarak kişileri yok etmek yerine, kişileri koruyarak kişiyi suç eylemlerinden ve suç sonrası önemli sakıncalardan uzak tutmak gerekiyorsa, sınır ya da görev dışı bırakarak toplumdan soyutlamak, koşulları varsa, sürekli hükümlülüğe bağlamak daha uygun ve yararlı olmaktadır.

• Yargılayanlar ve cezaya çarptıranlar da insandırlar, yanılabilirler. Tarihte bu yüzden intihar etmiş yargılayıcılara, yüzyıl karalar giymiş yargıçlara rastlanmıştır. İnsanların düşünce ve inançları, yer ve zaman, kişi ve toplum bakımlarından hem değişiktir, hem de giderek değişir. Yetişme koşulları, gereksinme zorlamaları, teknolojik ilerleme, etnik ayrışımlar, kültür yetkinlikleri ve düşüncenin evrimi yapar bunu. Değişim ve dönüşüm, yalnız yüzyıllar içinde değil, yıllar, aylar, günler içinde de sözkonusudur.

• Devletlerin, hukuk bilimi ya da ceza hukuku kuruluşları yanında, bir de ceza politikaları vardır. Sık sık "siyasi af"ların çıkarılması, üzerinde düşünülecek bir konudur. Ulusal yıkımı da, politika kıygınını da yaratan yönetimlere kuşkusuz kimse oy vermez, onların haklılığını kimse onaylamaz. Öte yandan, "çoğunluk" düşüncelerindense tam bir toplumsal değerlendirme; salt politik, duygusal, zıtlaşmalı, küçük gelgitlerdense tam bilgi, tam bilinç akımı ve kamu çıkarı geçerlidir. Bu yoksa uyuma, geçime kolay varılmaz.

• Yine özellikle düşünce ve politik inanç suçlarında kendine göre ve gününde haklı yanlar, yan tutan kitleler eksik olmamaktadır. Daha sonraki suç duyurularının, el koymaların, soruşturmaların nesnel açıdan yapılması gerekir. Kaldı ki, sadece yakalanmışlar, elebaşıları, önsıradakiler vb. cezaya, ölüme çarptırılıyorlarsa, öylesine bir yargı eksiktir, dinmez acılar ve anımsamalar yaratan rastlantılara yer vermiş demektir.

SONUÇ:

Yaşama hakkının özünü de içine alan çağdaş hukuk düşüncesi ve ilerlemeleri karşısıda insanı ve gerçek demokrasiyi isteyen, seven, arayan, onlara inanan ülkemizde de insanın ya da devletin kendini yok etmesi değil, birşeyler kazandırması gereklidir. Yurt sorunlarının en iyi biçim ve nitelikte çözümlenmesiyle, "düşünce, politika, inanç suçları" da, öteki suçlar da azalacaktır. Düşünce özgürlüğünün güven ve eşitlik içinde uygulanmasıyla, suç doğuran nedenlere de, yapay suç yaratımlarına da son verilebilecektir. Öyle ise yenilik ve uygarlık getirici birçok çalışma yanında, "ölüm cezası"nın kaldırılması düşüncesine yer verilmeli, bu konudaki yasanın bir an önce çıkarılması yoluna gidilmelidir. Devleti'miz, insanımız, daha güçlü, çok daha "mülkün temeli"ne dayalı olacaktır o zaman...

deriler. Daha insancı olmak için ne yapmalı bilemedim. Ama size söz, ilk fırsatta Sicilya'ya uğrayıp, kendimi "insancı" yapmaya çalışacağım. Anladığım kadarıyla bu konuda onların üstüne yokmuş. Yunan'a gelince, yok anam babam, ben Niko ile sakız rakısına yumulup rıhtımın en işveli kızına aşık olamam. Bir kez, Niko'yla beraber olmak için balıkçı olmak lazım. O işten hiç anlamadığım gibi, balık da sevmem. Üstelik bana güzel oltalar gönderecek Amerikalı akrabalarım da yok. Ben biraz mercimek yetiştiririm, biraz da arpa. Sonra, bizim buralarda işveli kız da olmaz. Dedim ya, sizin nereli olduğunuzu bilmiyorum ama bizde kızlar Melina Merkürü örneği, limanlarda kalça sallayamazlar, ayıp sayılır. Hani yanlış anlamayın, haksızsınız demiyorum, politikacılar olmasa belki Niko'yla çoktandost olmuştuk. Ben ömrümde Yunanlı görmedim ki, nesini sevmeyeceğim, değil mi ya? Ama rahmetli babam derdi ki, Yunan hıristiyandır, politikacının değil, papazın sözünü tutar. Papaz'da siz okumuş adamsınız, benden iyi bilirsiniz, müslümanlığı dinden saymaz, yanar tutuşur Hazreti İsa'nın havarilerinin gezdiği topraklar bize mübahtır, ve de şarttır onları küffar'ın elinden kurtarmamız diye. Günahı boynuna, eski adamdı, cahildi, ne de olsa yerel Türk'tü, çağdaşlıktan nasibini almamıştı, üstelik sakızrakısıiçmeyecek kadar da müslümandı tabii babam, ama ona sorarsanız biz her bir Yunan vazosu çıkardığımızda, "Ah, işte, kendi ağızlarıyla söylüyorlar Anadolu'un Yunan olduğunu" derlermiş. Dahası, İsrail'i Akdenize, Ekmenistan'ı da Doğu Anadolu'ya münasip görme nedenleri, bizi, buralardan atmakmış. Hani diyorsunuz ya, Akdenize burnunu sokan yabancı güç ve emelleri Cebelitarık'tan atalım, aman beyim, kimin köyünü kimden soruyorsunuz? Fransız dediğiniz Akdenizli değil mi? Ha, aklımdayken söyleyim, ben Niko'yla Harmandalı da oynayamam. Bizim buranın barı meşhurdur. Bir de karılar iyi göbek atar. Bir rakıladığınızda sorun bakalım Nikobiliyor mu? "Orta Avrupa ülkeleri ile kültürel bir bütünlük sağlama yüzdemiz çok düşük" buyurmuşsunuz. "İşte Almanya'daki işçilerimiz. Hem biz, hem de Almanlar zorladı. En çok para kazanan dahi getto yaşamını tercih etmiyor mu?"

İşte, bu kanıma dokunmadı desem yalan! Bu sevgili ağabeycim, sen bilmezmisin, biz orada para tutup, memlekette iş kurmayı düşleriz? Gereğinden fazla bir fenig sarfetmemek için uğraşırız? Gettoda oturduysak, bu Alman gibi oturmayı bilmediğimiz için midir sanırsınız? Belki sen unuttun, biz oraya göç etmedik. Alman olalım diye de gitmedik. Misafir gitik. Kültürel bütünleşmeye hiç niyetlenmedik ki! Ama, genede, Munich yerine Amman'da olaydım, daha bir kolay alışırdım gibi geliyor bana. Ama belki de sen haklısındır. Diyorsun ya, "Evrensel olmanın yolu Avrupalı, Amerikalı veya Ortadoğlu olmaktan değil, Akdenizli olmaktan geçer" diye. Ben bunlardan hiç biri olmayacağıma göre, öldür Allah evrenselleşemeyeceğim demektir.

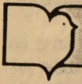
"Evrenselleşmek" ne demektir, onu da pek bilmiyorum ya. Ama sonum bu kadar kötü mü be abi? Diyorum ki, hani şu Japonya. Malını filan satıyor da, pek evrenselleşemedi gibi geliyor bana. Hani yani, hiç uluslararası bir şamisen konseri dinlemedim. Benim kızın odasında bir tek Japon film yıldızının resmi de asılı değil. Üstelik adamlar kimonolarını da giyiyorlar. Kadınlar da hâlâ iki adım geriden yürüyor. Azılı samuraylarını da barbarlıklarına filan bakmadan, bizim tarihimizdir diye bağırlarına da basıyorlar. Başka kültürlere özenmemekle ne kaybettiler ben bilemedim.

"Hele bir Akdeniz'i arşınlayalım ve kültürümüzü Türk'e yakışır bir ulusallıkla Akdenizli yapalım, ondan sonra çağdaşlığın öteki aşamalarını daha kolay ve zahmetsiz aşabiliriz" diyorsun.

Çıkar bre baklayı ağzından ağabeycim! Ben sana diyorum, anam beş vakit namazında, ben balık yemem, deniz görmedim, Hydra'yı telaffuz bile edemem, bana üstelik de "yakışan" ulusallık neyin nesi? "Çağdaşlığın öteki aşamaları"da nasıl olacak? Hani ben cahilim ama, vallah aynı dili konuşmuyoruz. Yeni de yerel bir Anadolu Türk'ünün saygılarını kabul edersin umarım. Ellerinden öperim.

İmza: Kütahyalı Mehmet

Hamiş 1: Rodos'da Yörük kızı kalmadı. Balkan katliamında çoğu öldü, diğerleri de bize geldi.
Hamiş 2: Kıbrıs'ı pek izlemiyorsun anlaşılan. Orada kanayan yara kalmadı. Sevinirsin diye söylüyorum, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetini ilan ettiler, bu yılın 15 Kasım'ında.

ARAŞTIRMA

UNESCO'da yıllardır süren yangın

Gazetemizin 49. sayısında ABD'nin UNESCO'dan çekilme kararının perde arkasını Sayın Hıfzı Topuz'la görüşmüştük. Son yangın olayı ile ilgili olarak da karanlıkta kalan bazı noktaları, 1959'dan bu yana UNESCO'da danışman olan Hıfzı Topuz'un aydınlatabileceğini umduk. Topuz'la görüşmemizi aktarıyoruz.

UMUT UMUTSUZ - YÜCEL KOMÇEZ

BM Eğitim, Kültür ve Bilim Örgütü UNESCO, bir süre önce kundaklama sonucu ortaya çıkan bir yangına tanık oldu. Yangın UNESCO binasının değişik yerlerinde ve aynı anda başlamıştı. Olayın hemen ardından çok uluslu haber ajanslarının ürettiği haberleri, tüm dünyayla birlikte biz de gazetelerimizden ve radyodan izleyebildik. Basınımızdaki haberler mini yorumlarla biraz ketçaplanarak sunuldu. Örneğin TRT haber bültenlerinde, "Bu olayın Amerikan Senatosu'nda UNESCO hakkında açılan soruşturmayla aynı zamana rastlaması"na ilgi çekilirken, bir gazete haberinde de yangının "UNESCO'nun gizli belgelerinin bulunduğu bölümde" çıktığı belirtiliyordu. Assocatied Press kaynaklı bir başka haberde, satır arasında "olay anında Genel Direktör Amadau Muhtar M'Bow'un odasında bulunmadığı" yer alıyordu.

İlerleyen günlerde haberler bir anda duruluverdi, suçlular bulunmuş muydu?.. Bu konudaki hiçbir gelişmeyi izleyemedik basınımızdan... Ancak bu arada, kamuoyunda bir kanı oluşturulmaya çalışıldığı gözden kaçmıyordu. Bu kanıyı şu veriler biçimlendiriyordu;

1) Yangın, ABD'nin UNESCO'dan çekilme kararının hemen ardından, Senato'da örgüt hakkında açtığı soruşturma sırasına rastlaması...

2) UNESCO'nun "gizli belgeler" bölümünün kundaklanması...

3) Yangın sırasında, UNESCO Genel Direktörü M'Bow'un odasında bulunmaması...

Çokuluslu haber ajanslarının yayımladıkları haberlerde, ilginç bir rastlandı olsa gerek, birbirine benzer yorumlar yer almaktadır. Bu haberler, bir anlamda UNESCO'yu itham altında bırakmaktadır. Tüm ülkelerin demokratik katılımıyla çalışmalarını sürdüren UNESCO'nun başından buna benzer ilk olay sekiz yıl önce geçmiştir.

Aralık 1975'te toplanan Paris Genel Konferansı, "Haberleşme Araçları Bildirisi"ni 22'ye karşı 36 oyla onaylar. Tasarı da uluslararası haberleşme araçlarının uluslararası anlayışa ve barışa yararlı olabilmesi için yapılması gerekenlerle, gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasındaki dengesizliği yansıtan tek yönlü iletişime karşı öneriler yer alıyordu.

Bir Yugoslav delegesinin bildirinin önsözü için, BM'nin 4783 sayılı, İsrail'in ırkçılık ve Ortadoğu'daki politikasını mahkûm eden kararına gönderme yapılmasını istemesi, Amerika'nın ve bazı Batılı ülkelerin tepkisini çeker. ABD'nin örgütten ayrılma kararını alması, o yıl UNESCO'yu Arap ülkelerinden faizsiz borç alarak çalışmalarını sürdürmek zorunda bırakır. Ertesi yıl örgütün gündemindeki madde, gazetecilerin güvenliğidir... Sekiz gazete çalışanı örgütüne karşı azınlıkta kalan gazete sahipleri, kızgınlıklarını sahibi bulundukları kuruluşlarla kustular. Çokuluslu haber ajansları UNESCO'nun basın özgürlüğünü kısıtlamak istediğini vurgulayan büyük bir kampanyaya girişti.

Bütün bu olanlara karşın UNESCO insan haklarının savunulmasını günümüze değin sürdürebilmiştir.

Ve sonunda İngiltere'de BM Eğitim, Kültür ve Bilim Örgütü'nden çekilmeye karar verdi. Thatcher Hükümeti'nin Denizaşırı İlişkiler Bakanı Timothy Raison, denizaşırı dostlarına nazire olarak, UNESCO'ya üç ay önce Amerikan Savunma Bakanı George Schultz ile aynı kaygıları paylaşan bir mektup gönderdi:

"İngiltere hükümeti, UNESCO'nun programlarının, onlara harcanan paraya değdiğinden kuşku duymaktadır... Bazı programlardaki siyasal bakış açısından huzursuzluk duyuyoruz."

Gazetemiz sayfalarında ABD'nin UNESCO'dan çekilme kararının perde arkasını Sayın Hıfzı Topuz'la görüşmüştük. UNUSCO'da yıllardır için için süren yangın üzerine görüşlerini almıştık. Bu son olayda ise karanlıkta kalan bazı noktaları, 1959'dan bu yana UNESCO'da danışman olan Hıfzı Topuz'un aydınlatabileceğini umduk;

— Sayın Topuz, yangın olayını ve yapılan yorumları nasıl değerlendiriyorsunuz?

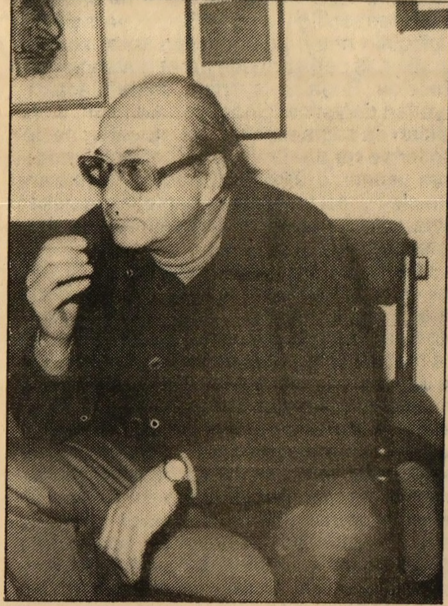
"Olayı ilk olarak bizim gazetelerden öğrendim. Sanırım haberi okuyanlar UNESCO yönetiminin bazı gizli belgeleri yok etmek için yangın çıkarttığı kanısına vardılar. ABD'den bir heyetin bu günlerde Paris'e gidip örgüt hesaplarını incelemesi sözkonusuydu. Yangının tam bu sırada çıkmış olması, bazı belgelerin kaçırıldığı izlenimini yaratıyor. Bu haber yanlış, yalan ve saptırılmış bir haber örneğidir. Le Monde'da çıkan bir haberde, olay ayrıntılarıyla anlatılıyordu. Gazetenin belirttiğine göre, yangın cinaidir. Ve UNESCO'nun personel bütçe ve parasal işleriyle ilgili hiçbir belge hasara uğramamıştır. Yangın, örgütün Place de Fontenoy'daki "Y" harfi biçimindeki merkez binasının orta bölümünde çıkmış, sonra da iki kolunda yangın başlangıcı olmuştur. Öncelikle şunu belirtmek isterim ki, yangının çıktığı birinci katta örgütün posta servisleri vardır. Postayla içinde yanıcı madde bulunan kutuların gönderilmiş olduğu anlaşılıyor. Örgüt arşivleri ise merkez binasının dışında sonradan yer altına yapılan ek yapılardadır."

UNESCO ARŞİVLERİ NASIL SAKLANIR?

"Yanlış anımsamıyorsam, bundan onbeş yıl önce UNESCO arşivleri yeniden örgütlendi. Şöyle ki, UNESCO'da önemli olan her belgenin mikrofilmleri çekilir. Ve böyle saklanır. Zaten bu çağdaş arşivciliğin gereğidir."

—Haber bültenlerinde geçen "gizli belge"ler ne tür belgelerdir? Parasal konularda gizlilik sözkonusu mu?...

"UNESCO'daki parasal yönetim, bilgisayarlara bağlanmıştır. Örgütteki tüm birimlerin muhasebe servislerinde bilgisayar çıkışları vardır. UNESCO'da çalışan herhangi biri bilgisayar çıkışlarından birinin başına geçerek, örgütün hesapları konusunda tüm bilgileri edinebilir. Sır ve gizlilik diye birşey olamaz. Örgütün iki yılda bir toplanan genel harcamalar görüşülür, kabul edilirse, program ve bütçe çerçevesinde uygulanır. UNESCO

Hıfzı Topuz

Genel Yönetim Kurulu'na altı ayda bir harcamalar konusunda bilgi verilir. Sonuçta Genel Kurul'a gelen bilgiler bir komisyonda incelendikten sonra onaylanır. Ayrıca "External Auditors" olarak adlandırılan uluslararası maliye uzmanları zaman zaman örgüte gelerek tüm hesapları incelerler. Sözünü ettiğim uzmanların çoğu Amerikalı"dır.

— Yine haber bültenlerinde UNESCO Genel Müdürü'nün yangın sırasında konutunda olmadığı gibi, ilginç savlar yeralıyordu...

"Genel müdür, yılın en az altı-yedi ayını yabancı ülkelerde geçirir. Hergün Paris'de olması elbette sözkonusu değildir. Yangının nasıl çıktığını kesin olarak bilmiyorum, ancak olayın "UNESCO kötü yönetiliyor" savını doğrulamak için girişilmiş bir suikast olduğunu düşünüyorum." Amerika'dan gelecek parlamento heyetine, dosyalar gösterilmemek için yakıldı biçiminde, UNESCO'yu suçlu durumuna sokacak bir söylentinin yayılması amacıyla da yangın çıkartılmış olabilir. Amaç örgütü dünya kamuoyu önünde küçük düşürmektir. Haberin büyük haber ajansları tarafından bu açıdan yansıtıldığı gözönünde tutulursa, yangın çıkartanların başarılı bir suikast girişiminde bulundukları ortaya çıkıyor. Beni üzen basınımızın yabancı haber ajanslarından aldıkları bilgileri yansıtmaları, kendi kaynaklarını kullanarak, doğruyu araştırmamaları oldu."

Sayın Hıfzı Topuz, sizden son olarak olayı saptırarak yansıtan büyük haber ajanslarıyla UNESCO arasındaki ilişkilere değinmenizi isteyeceğiz...

"UNESCO geçen yıl dünya çapında bir araştırma yaparak kendisiyle ilgili haberlerin dünyaya hangi kanallardan ve ne ölçüde yansıdığını inceledi. Bu araştırmadan çok ilginç sonuçlar çıktı. UNESCO ile ilgili haberler dört büyük haber ajansı tarafından dünyaya yayılıyor. Ulusal ajanlar da bu haberlerden yararlanıyorlar. Çoğu zaman bu ajanların bültenlerinde birçok saptırma ve yanlış yorum olur. Örneğin, düzenlenen toplantılarda UNESCO'ya yapılan eleştiriler hatta saldırılar ayrıntıyla verilirken, örgüt temsilcilerinin cevapları tek kelime ile bile haber bültenlerine geçirilmez."

—Teşekkür ederiz...

İŞÇİ-KÜLTÜR

PETROL-İŞ Sendikası Genel Sekreteri Münir Ceylan, örgütlendikleri işyerlerinde işverenlerin baskıları, işten atmalar ve geciken yetkiler konusunda gazetemize bir açıklama yaptı. Bu açıklamanın özetini aşağıda sunuyoruz:

Petrol-İş: Özgür toplu pazarlık

Özellikle küçük işyerlerinde, işçilerin anayasal, yasal ve sendikal haklarını kullanmada en büyük tehlike işten olma korkusu.

Beşiktaş'daki NOBEL fabrikası, en eski işyeri olmasına rağmen, sendikal çalışmaların en yoğun olduğu dönemlerde bile sendikalaşmaya olanak tanımayan bir yerdi. Öyle ki, burada kaç kişi çalıştığı konusunda bilgi bile alamadık. Tüm baskılara rağmen işçi bize geldi. Arkasından işveren harekete geçti. Beş işçiyi işten attı. Tek tek işçileri çağırdı. Onları da işten atmakla tehdit etti. Kuran'a el bastırdı. "Burada, Allah'sız kitapsız sendika adamlarına yer yok" dedi. Gerekli yerlere başvurduk. Bölge çalışma beş işçiyi işe iade etti. İşveren yine boş durmadı. İstifa masraflarını karşılayarak işçileri sendikamızdan ayırdı. Çalışmalarımız yine de sürüyor.

Küçükköy'deki AKÜMSAN işyerinde 25 işçi çalışıyordu. İşçiler en ağır koşullarda 18 saat çalıştırılıyor. İşçilere bir sabun bile verilmiyor. İkramiye, mesai parası diye birşey yok. İşveren çift bordro düzenliyor. Buradaki arkadaşlarla diyaloğa geçtik. Arkasından altı işçiyi attılar. Bölge çalışma ve sıkıyönetime başvurduk. İşveren; "Sendikaya bulaştınız, kapatmak pahasına da olsa burayı kapatacağım" diye tehditler savurdu.

80 işçinin çalıştığı KALE BALATA'da dört işçi attılar. PEREJA'da işçilere üç ay ücretli izin verildi. BEREC'de sözde izin alarak 14 işçiyi attılar. Tensikat adı altında attılar. Taraf olan sendikamıza bile haber vermeleri gerekirken haber vermediler.

Grev ve Lokavt yasası'nda değişiklik yapılmasını istiyoruz. Bu yasalarla, YHK ile, engellenmiş grev hakkı ile demokratik, özgür sendikacılık olmayacaktır.

Muhatabım olan işverenle, işçilerin adına özgür toplu pazarlık hakkımı kullanarak, YHK gibi tahkim araçları olmadan, grevler önünde engeller olmadan oturabilmeliyim.

Örgütlendiğimiz yüze yakın işyerinde aynı tehditler sürüyor. Olmazsa, işçinin yerini değiştirerek, açıktan yaptıkları gıda ve benzeri yardımları keserek, mesaiyi ödemeyerek ellerinden geleni yapıyorlar.

Amaçları sendikaların etkinliğini azaltmak, sendikaları iş yapamaz hale getirmek. Sendikaları, işçinin gözünde haklarını koruyamıyor şekilde göstermek. En büyük güvencemiz olarak kamuoyunu oluşturmaya çabalıyoruz. İthalatıyla, ihracatıyla, girdisiyle çıktısıyla herşey serbest iken sendikalaşmanın, özgür toplu pazarlığın da serbest olmasını istiyoruz.

Muhatabım olan işverenle; İşçilerim adına özgür toplu pazarlık hakkımı kullanarak, YHK gibi tahkim araçları olmadan, grevleri önünde engeller olmadan oturabilmeliyim. Ben işverenle masaya özgürce oturayım. Anlaşamazsak, en doğal hakkım olan grev hakkımı kullanabileyim.

Öteki sorunumuz da yetki sorunu. İşkolumuzda % 10 barajını aşarak, en güçlü sendika olup, işyerlerinde yarıyı geçerek örgütlendiğimiz halde yetki için dörtbuçuk aydır bekliyoruz. İşçiler 1983'ün ücretiyle çalışmak zorunda kalıyor. Yetkiler bilerek geciktiriliyor. Bakanlık çözüm getirici yanıt vermiyor. Yeni sistemin oturmadığından, işlerin karmaşıklığından, bilgisayarlardan sözediyor.

Yasaları, en küçük noktasına kadar değerlendirmeye çalışıyoruz. Öte yandan, Demokratik sendikal hakların, özgür sendikacılık önündeki engellerin kalkması için 2821 sayılı Sendikalar Yasası 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi-Grev ve Lokavt Yasası'nda değişiklik yapılmasını istiyoruz. Bu yasalarla, YHK ile, engellenmiş grev hakkı ile demokratik, özgür sendikacılık olmayacaktır.

NELER OLUYOR NELER?

"Sendikaya bulaştınız, burayı kapatacağım"

25 kişinin çalıştığı bir işyerinde, işveren ilk kez sendika yüzü gören işçilerini bu sözlerle tehdit ediyor. Adam öylesine sendikaya düşman ki, işyerine kilit bile vurmayı göze alıyor. İşveren kültürü bile olmayan bu adam, işçilerine kaba saldırıyor. İncesini, planlısını daha büyükleri, kültürlüsü yapıyor. Patronluktan emekli bu büyüklerden birinin Gebze'deki buzdolabı fabrikasında durum başka. İşveren Bölge Çalışma Müdürlüğüne başvurarak; "100 işçinin çalıştığı falan bölümü ekonomik zorluklarım nedeniyle kapatacağım, bana izin ver" diyor. Müfettişler durumu inceliyor. Olabilir diyorlar. Müdürlük görüşünü sıkıyönetime bildiriyor. Böylece işveren işçi çıkarma iznini almış oluyor.

Ve işçi işçi olduğu için ona başkası vermez özgürlüğü Onu kurtaracak başkaları değil, bu iş işçinin kendi işi
BRECHT

İşveren isterse 100 kişilik işçi çıkarmak hakkını çekmecesinde bekletiyor. "Zararlı", "Kötü niyetli" işçiler çıkarsa, ekonomik gerekçelerle aldığı iznini bu işçileri çıkartmakta koz olarak kullanıyor. Ya da isterse, kendi işyerinde örgütlenen iki sendikadan, işine gelen sendikaya geçmeleri için işçilere baskı yapıyor. Geçmeyen işçileri bu kontenjana alıyor ve anayasal hakları olan özgür sendikalaşma haklarını çiğneyerek kapı önüne koyuyor. Birikmiş tazminatlarınızını, sosyal haklarınızın verilip verilmemesi insaflarına kalmış.

En doğal haklarımızdan olan çalışma hakkı, özgürce sendikalaşma hakkı, toplu pazarlık ve grev hakkı ne olacak? Çağdaş dünyanın peynir ekmek gibi kullandığı bu haklar bizim insanımıza gelince "Onlar"ın insafına mı kalacak?

Sanayide otomasyon sorunu ile 35 saatlik süre istemi

EKREM TOS

Sanayileşmiş ülkelerde işsizlik sorunu giderek genişleyip büyürken, bunu körükleyici uygulamalar da aynı oranda sürdürülmektedir. Örneğin, sanayide modernleştirme gerekçesiyle robotların kullanımı sonucunda, insan emeğinin kullanım alanı daralarak, birçok kişinin daha işsiz kalmasına yol açılmaktadır.

Geçtiğimiz günlerde Fransa'daki Tallbot otomobil fabrikaları, aynı gerekçeyle, üstelik işçi temsilcileriyle görüşmeksizin birçok işçiyi işten çıkardı. Bunun üzerine, işyerlerinde grev uygulamalarına gidildi. Tallbot otomobil işletmelerinde işverenin bağlı bulunduğu C.L.F. sendikası grevi kırmaya çalışınca olaylar çıktı. Olay çıkarıldığı gerekçesiyle de bu kez işçilere ücret uygulaması durduruldu. C.L.F. İşverenler Sendikası, "Sanayileşmede modernleşmenin sonucuna ister istemez katlanmasını öğreneceksiniz..." yanıtını verince işçi sendikaları kuruluşu olan C.G.T.'nin

ve iyileştirmeye, büyük bölümü ise rasyonelleştirmeye ayrılmıştır. Rasyonalleştirme etkin-

kilit vurulmak isteniyordu. Opel'de 1988 yılına değin tasarlanan 12.000 işyerinin yok edilme-

EKONOMİ

İktisat ve iktisatçılar

Konumuz olan bizim iktisatcılar. Bu alanda ülkemizde azımsanamayacak bir bilgi birimi var. Çoğu genç bilim adamlarından üreti

9. İktisatçılar H...

... C.G.T.'nin genel sekreteri, Başbakan Mauroy ile görüşmeler yaptı. Sonuçta, işçilerin yine bir kısmı işlerinden oldular. Ancak, hükümet yetkilileri, "Böylesi gerekçelere geçerlik tanımak, işsizliğin boyutlarını artırmakla kalmayacak; işverenlerin eline bir kötüye kullanım silahı verilmiş olacağı gibi, yönetime gelirken verdiğimiz 'işsizliğin azaltılması' sözünü yerine getirmemize de sekte verecektir..." diye tedirginliklerini açığa vurmuşlardır.

Ancak; işsizliği yaratan, gerçekten modernleşme mi? Yani, sanayileşmiş ülkelerde işverenlerin gittikçe birleştikleri bu gerekçede haklılık payı var mıdır? Kısaca, işsizlik, biraz da çağdaşlaşmanın olumsuz seçeneği midir; bunu irdelemek gerekmektedir.

Bakıyoruz; işsizliğin boyutları büyüyüp halkı huzursuz ettikçe işverenler de boş durmuyorlar, kendi mantıkları doğrultusunda bir kamuoyu oluşturma çabası yürütüyorlar... Örneğin, Federal Almanya'da büyük işverenler, işçinin gönenci olanaklarının limit sınırlara ulaştığını; işçilerin bu mutluluklarının birazını işsizlere sunmayı düşünmek yerine hep yalnızca işverenlerden özveri beklendiğini; işçi ücretlerinin ve sosyal harcamaların astronomik ölçülerde bulunduğunu; rasyonalizasyon ve otomatizasyon gerçekleşmezse, gelişmenin bir noktada donacağını çeşitli yollarla ileri sürüp inandırmaya çalışıyorlar...

Belirtilen gerekçelerle uygulamalara giren Volkswagen fabrikalarında, son aylarda milyarlar harcanarak büyük bir "robotla donatım" çabasına girildi. Şu anda sözkonusu uygulamayı yürüten 6 Volkswagen ve 2 Audi fabrikasında, 1.000 dolayında insan işlevini yerine getiren robot kullanılmaya başlandı. Kuşkusuz, robotların bakımı, ayarlanması, onarımı, denetimi gerekmekte; yani, bu da bir iş alanı açıyor gözükmektedir. Fakat kıyaslamalardan çıkan sonuç, bir işyerine denk iş kapısı açan robotla donatım uygulamasının beş işyerine denk olanağı da silip götürdüğünü göstermektedir. Böylece bir gerçek günışığına çıkmış oluyor; işsizliğin bu biçimine aslında robotların değil fakat, robotları ileri süren ve buna dayalı emek yoğaltımı planlayıp yürüten işverenlerin yol açtığıdır. Sanayinin modernleşmesi, işçinin sokağa atılmasının yasal bir gerekçesi de değildir. Fakat kolaylaştırıcı kapılar bir kez açıldı mı, kötüye kullanım da alıp başını yürümektedir. Çalışma ve çalıştırma yeterliklerinin verileriyle, uygulamadaki bağdaşmaz rakamlar, bu gerçeği doğrulamaktadır... Otomobil üretim merkezlerinden Halle-4'te 1.000 insana şimdi bile iş verilmesi olanaklıdır. Çünkü, yeni kuruluşları, 6 ay içerisinde işletilmeye başlanacaktır; varolan insan sayısıyla yetinileceği havası esmektedir. Bu ve Volkswagen'in tüm fabrikaları için 2 milyar 100 milyon mark ayrılmış olduğu da öğrenilmiştir. Bunun yüzde yirmisi geliştirmelikleri kapsamında robotlar, otomasyon dalgasının ancak bir bölümüdür. Kurgulayım, yapım, denetim, montaj, elektronik beyinlerle yapılan planlama ve yürütüm, binlerce işyerine denk işalanı yitimine yol açacaktır. Halle-4'te 2 yıldan beri robotların kullanılmasına ilişkin çalışmaları yürüten elektronik kuruluşun yöneticisi, konuyla ilgili olarak şöyle demektedir; "Eskiden 100 kişi çalıştırarak 160 'passap' yaptırıyorduk; bugün 70 kişiyle 500-600 karoser yapıyoruz. Böylece en azından 300 işyeri kapanmıştır dersem, yanılmamış olurum". Wolfsburg'daki işyeri temsilcisi, 1987 yılına değin 5 bini buradaki otomobil fabrikalarında olmak üzere Volkswagen'in en azından 13.000 işyeri yitireceğini belirtmektedir. Buradaki teknik planlama yöneticisi Eimer üretim programının aynı kalması durumunda bile, gelecek 10-15 yıl içinde fabrikalarının yüzde yirmi ile yirmibeş arasında işçi azaltımı öngördüğünü açığa vurmuştur. Bugün Volkswagen fabrikalarında toplam 118.000 kişinin, o zaman 30 bini fazlalık olarak düşünülmekte anlamına geliyor. Yani, her 4 işyerinden biri, sanayide otomasyon gerekçesiyle yitip gitmiş olacak ve elbette işsizlik sorununa da renkli bir sayfa kazandırılmış olunacaktır.

Bir sonuç daha açığa çıkıyor ki, işsizlik, rastgele oluşan değil, neredeyse bir yatırım yapılır gibi milyarlar harcanarak oluşturulan; öngörülür, planlanabilir, biçimlenebilir bir olgudur; bir yapıttır.

Eğer otomasyon için yapılan harcamalar, aslında işsizliğin giderilmesi için yapılacak olursa ne olur? Sonra, üretkenliğin artırılması için, otomasyon üretimi en azından 5-6 katına çıkarıyor; denildiğine bakarsak, otomobilden tutun da tüm diğer mallara dek hepsinde 5-6 kat ucuzlama neden olmuyor? Tam tersine, üretim arttıkça malların ederleri de artıyor; arttırılıyor... Demek ki, sorun aslında üretimin değil, kazancın artırılması sorunudur.

Üretim artışının yarattığı kazancın bir kısmı gerçekten de işsizliğin giderilebileceği alanlara yatırılsa; işsizlik sorununun önlenmesi de gözlenebilir, azaltılması da.

OTOMATİZASYON GEREKÇESİNE KARŞI SOMUT ÖNLEM GİRİŞİMLERİ

Wolfsburg'daki işyeri temsilcisi, sorunların yalnız kendi işyerlerinde sözkonusu olmayıp genel nitelik taşıdığına değinmiştir. Örneğin Opel'deki işçilerin durumuna değinmektedir; "Eğer bugüne dek birlikte sürdürdüğümüz etkinliklerini bundan sonra da eşgüdümlü olarak sürdürürlerse, kazanımlarımız daha büyük boyutta olacaktır. Güncel istemimiz ise, DGB'nin 35 saatlik iş haftası önerisini vargüçle desteklemektir..."

Opel AG yönetiminde bazı etkinliklerin de karşı yanın boş durmadığını kanıtlayıcı olduğunu anımsatan temsilci, ilginç örneklemeler yapmaktadır." İşçi temsilcilerinin ağzına si konusunun, çalışanlara duyurulmaması istenmekteydi. Fakat, işçi temsilcileri, her çalışanı ilgilendiren konuyu kendilerinin duyurmalarının bir görev olduğunu ileri sürdüler."

Opel'deki birimlerden Rüsselsheim işletmelerinde, 1973 yılında 43.000 kişi çalışıyordu. Bugün 43.000 işçiye indirilmiştir bu sayı. Eğer, sözkonusu tasarımları gerçekleştirilecek olursa, yüzyılımızın sonunda 27.000 işçi kalmış olacaktır. İşverenler, "Daha fazla üretkenliğe ve harcamaların azaltılmasına gereksinmemiz var..." yanıtını vermektedirler.

Buna karşılık olarak somut bağıtlanma gereğinde birleşen işçiler, Opel yönetimine karşı bir anlaşma metni hazırlamışlardır. İşçi temsilciliğinin Opel Yönetim Kurulu'na sunduğu "Rasyonalleştirmenin Olumsuzluklarından Korunma Anlaşması Taslağı"nda özetle şu maddeler vardır; Rasyonalleştirme önlemleri, işçi temsilciliğiyle görüşülecek ve işçi temsilciliğinin onayı bulunmadan karar alınmayacaktır. İş değiştirmede ücret güvencesi verilecektir. Boşalan işyerleri, doldurulacaktır. İşyerleri değiştirildiğinde, gereken eğitim olanakları da sağlanacaktır. Ne parçalar, ne bölümler ve ne de tümüyle bir otomobil modelinin yapımı, o ülkenin dışındaki fabrikalara aktarılmayacaktır. Mutlaka yapılması gereken fazla çalışma saatleri, boş zamanlarla dengelenecektir... gibi.

Yönetici kurul üyeleri, sözkonusu taslağı çok aşırı bulduklarını açıklamışlardır. Buna karşılık işçi temsilcisi, "Japonya'nın Nissan Oto Fabrikası'nda yapılmış bulunan bir anlaşma metnini örnek tuttuklarını" söylemiştir. Yani, Japonya'da işçi hakları konusunda böyle bir anlaşma yapılmış olmasına karşın, Avrupa'yla yarışabiliyorsa, Avrupa'daki fabrikalarda böyle bir anlaşma neden yapılmasın, denilmektedir. Aslında; Japonya, işsizliğe karşı önlemler için harcamalarla da Avrupa ülkelerine oranla çok daha ciddidir. Avrupa, kendinin daha büyük boyuttaki sorunlarına çözüm getirme yolunda daha büyük özveride bulunacağına, en ılımlı yaklaşımlardan kaçınmaktadır.

Gerek otomasyona karşı güvenceve önlemlerde, gerekse haftalık 35 saatlik çalışma isteminde ısrarlı davranmak, tek tek işçilerin değil, tümünün birlikte yükümlülüğü, güncel görevleridir. Yerlisiyle yabancısıyla atacakları her adım, kendi geleceklerini çok yakından ilgilendirmektedir.

HAFTALIK 35 SAATLİK ÇALIŞMA İSTEMİ

Haftalık çalışma saatleri, ücretlerde bir kesintiye gidilmeden haftada 35 saate indirilirse, ortaya nasıl bir tablo çıkar? Bugünlerde bu soruya bilimsel yaklaşım getiren basından izlenen odur ki, en yalın mantık kurallarının da doğrulayacağı biçimde, binlerce ve binlerce işsiz insana iş olanakları sağlanabilecektir. Özelikle Avrupa'daki saptamalar ve ciddi kamuoyu yoklamaları, bu kanıyı pekiştirmekte; sayısal veriler, çeşitli kaynakların kıyaslamaları da bu düşünceleri doğrulamaktadır.

İşveren çevrelerinin yanıtları ise, elbette ki, olumsuzdur; böyle bir indirme şiddetle karşı çıkıyorlar. Çünkü, giderek artan kazançlarının bir bölümünden özveride (!) bulunmaları gerekecektir. Buna yanaşmamaktadırlar. Çeşitli gerekçeleri öne sürerek işçi azaltılmasını sürdürürlerken iş saati azaltılmasına aynı yoğun çabayla karşı koyuyorlar.

Görüldüğü gibi, 35 saatlik haftalık çalışma konusu, işçilerin olduğu gibi, işsizlerin de yakından ilgili bulundukları bir istemdir. Dolayısıyla bu istem çevresinde yerli, yabancı, işçi, işsiz, birleşmekte gecikmemişlerdir. Fakat, aslında hiç de fazla denemeyecek olan bu istemi benimsetebilmek bir sorun olmutur. İşverenler, ekonomik gelişmeyi engelleyici diye göstermeye çalıştıkları bu istem sahipleriyle çekişmeyi sürdürürken, bir yandan da kendinden küçük işletmeleri yutmak çabalarını sürdürmektedirler. Böylece, gerçekte, ekonomik gelişmenin tıkanmasını hızla gelişen bir biçimde kendileri kurmaktadırlar.

...mayacak bir bilgi birikimi var. Çoğu genç bilim adamlarından üretilen bu bilgiler, şu ana kadar yeter etkinlik koyamamıştır iktisadi yaşama.

CELAL ÖZKAN

Ülkemizin son sekiz yılı darboğazlar ve dönemeçler yılı oldu. Yöneteni, yönetileni ile, sanayicisi politikacısı, bilim adamı ile. Hep bu yargı ve hep bu çıkılmak istenen çıkmaz. Bunların en yoğunu da iktisat alanında oldu. Yani yaşanan iktisadi hayat.

İktisat, bir yanıyla her an herkesin bizzat yaşadığı bir olay, diğer yanı ile yüzyıllardır üzerinde çalışılan bilim alanıdır. Bu iki alandaki gelişmeler, bir yanıyla bilim olarak iktisatı ilerletirken, diğer yanı ile de insanlarınıktisadi sorunlarına daha sağlıklı ve insancıl çözüm önerilerini çoğalttı. Bu da başta insanların seçeneklerinin artmasını sağladı.

Eğer demokrasi bir seçenekler sistemi ise, bunun yaşanan hayatta anlamlı olması o seçeneklerin sahipleri tarafından kullanma olanağının olması -ya da tanınması- gereği olduğu ortada. İşte ülkemizde iktisadi hayat gelişirken, bütün yönleriyle, seçenek hakkı giderek sınırlandı. Bugün öyle sanıyorum ki, insanlarımız önceki yıllara oranla çok daha sınırlı seçenekle karşı karşıya. Bunun doğal sonucu da gelişmelere müdehalenin sınırlanmasıdır.

YÖNETENLER VE YÖNETİLENLER

Seçim sonrası Özal hükümeti, kamu sektöründen başlayarak zam paketeni yönetilenlere sundu. Seçim öncesi ve 24 Ocak kararlarından başlayarak açıkça ortaya koyduğu-ki bence bu hiçbir hükümet tarafından böylesine açık sunulmamıştır şimdiye değin- kamu sektörünün "işletmecilik anlayışına uygun çalışması gereği" görüşünü fiilen ve etkin biçimde uygulamaya koydu: **ZAM.** Zam, tabii ki bir sonuç. Yani önerilen iktisadi yapılanmanın uygulanma sonuçlarından biri. Öncekilerden şu kadar farklaki, şimdi zamların öncülüğünü kamu sektörü yürütüyor. Bunun da mantığı basit. Kamu sektörü kendini finanse edebilmeli. Yani devletin sırtından inmelidir artık. Verimli ve kârlı çalışmayan işletmeler piyasadan çekilmeye mahkumdur. Bu piyasanın kendi yasasıdır. Böylece kamu sektörü kendini yaşatmak için, güya piyasaya müdehale etmeyen devlet eliyle, zam furyasını başlatmıştır.

Bugün piyasaya bakıldığı zaman, nelere zam yapıldı? sorusu, daha kısa cevap almak isteniyorsa; nelere zam yapılmadı? biçiminde sormak durumunda. Bunun sorumlusu şüphesiz Özal hükümeti ve dayandığı sınıflardır. Sorunun bu cephesinde söylecek tek şey, şimdilik, unutulan veya unutturulmaya çalışılan herşeyin olduğu gibi iktisadın da, insanlar için olduğudur.

DİĞER YANDA İKTİSAT BİLİMİ

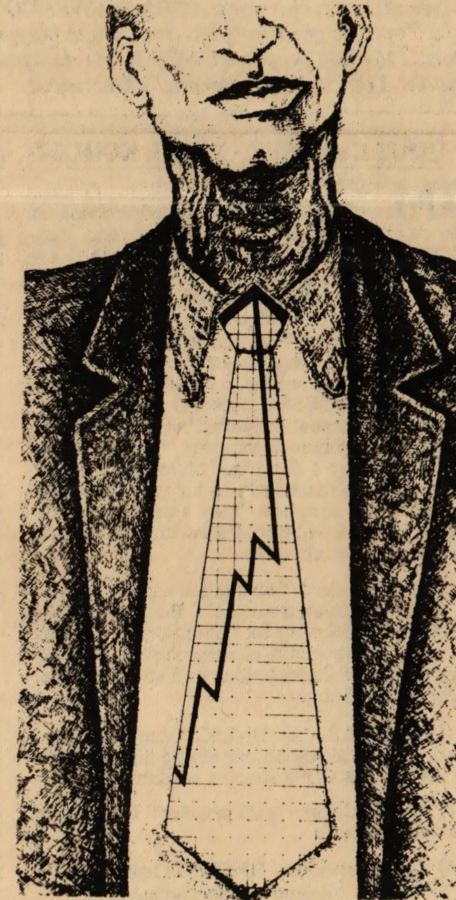
İnsanların, içinde bulundukları bir yapının çerçevesini oluşturması, onun teorisini yapması kadar zor birşey yoktur. Bu bakımdan, bilim adamlarımızın --iktisat alanında- içinde bulunduğu durum anlaşılır bir şeydir. Kaldı ki bu alanda bilim adamlarımız bir hayli yol almıştır.

İktisat bilimi bizde, iki cephede gelişme gösterdi. Birinci yön, pratik sorunlara yönelik, mevcut iktisadi yapı çerçevesinde ve benzer yapılar örneklenerek yapılan çalışmalar ve önerilen çözümler. Diğer yanda teorik iktisat, salt iktisat teorisinin sorunları.

Birinci alandaki gelişme, güncel iktisadi sorunları da içerdiği için çok daha fazla ilgi gördü. Özal ve Özal hükümeti ile değiştirilmeye çalışılan temel iktisat politikası ve yapısı teoride **'ithal ikamesine dayalı kalkınma stratejisi'** ile, **'sanayi ürünleri ihracına yönelik kalkınma stratejisi'** tartışmaları ile yürüdü. Kapitalist yoldan sanayileşme ana stratejisininbirer versiyonu olması nedeni ile birbirlerinden pek de ayrılmayan bu politikalar, iktisat alanındaki tartışma ve yazında varolan canlılığı artırdı. Bu alanda son 3-5 yıl içerisinde yazılmış 30-40 kitap sayılabilir bir çırpıda. Bu arada sempozyumlar, paneller, tartışmalar...

Az gelişmişlik iktisadi (isterseniz gelişme iktisadı) diyebileceğimiz bu alan ülkemizde, alternatif iktisat teori ve politikaları öneren iktisatcı ve iktisatçı gruplarını üretti.

Bilim olarak iktisadın bu alandaki gelişmelerine bir bakalım.

Az gelişmişliğin tarihi çok eski, ancak politik çıkarsamalarla çok daha yakın bağlar içerir. Bir kez sorun emperyalizme karşı mücadele içerisinde bu bağlamda daha çok ulusal içerikte kalmıştır. Önerilen çözümlerde "Ulusal Kapitalizm" yaratacak önermelerdir. Çıkış noktası 'bağımsızlık' kapitalizmden değil, emperyalizmden- olduğu için, sınıfsal (artığı üreten sınıfların sömürüsünü engelleme anlamında) olmayıp, ulusal (artığı üreten ulusların bu artığı metrepol, merkezlere aktarmasını önleme) anlamındadır.

Yine bu alan, Latin Amerikalı iktisatçılardan başlayarak Castro'ya, Tito-Karldejden, Theng Siao Ping'e sonra, Mc Carti'nin Vietnam'da danışmanı Rostov'dan OPEC ülkelerine kadar uzanan çok renkli bir alanı içerir.

Tabi bu arada konumuz olan bizim iktisatçılar. Bu alanda ülkemizde azımsanmayacak bir bilgi birikimi var. Çoğu genç bilim adamlarından üretilen bu bilgiler, şu ana kadar yeter etkinlik koyamamıştır, iktisadi yaşama. Asaf Savaş Akat'ın deyişi ile, belki de buna iktisat politikalarında meslekten -profesyonel iktisatçıların etkinliklerinin az oluşudur. Teorik iktisada gelince, isterseniz oraya bir başka yazıda gelelim.

... Haftası başladı

üç gün sürecek hafta boyunca bilim adamları, işadamları ve politikacılar iktisadi sorunları tartışacak.

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti'nin her yıl düzenlemekte olduğu "İktisatçılar Haftası" başladı. Üç gün sürecek olan 'hafta' boyunca bir çok bilim adamı, işadamı ve politikacı ülkemizin iktisadi sorunlarını tartışacak.

Dokuzuncu kez düzenlenmekte olan iktisatçılar haftasında, bu yıl 'piyasa ekonomisine geçiş ve sorunları' tartışılacak. "Haftanın" organizatörü Ahmet Özkan'dan alınan bilgiye göre, dengeli bir tartışma ortamı yaratılabilmesi için, herkesimden konuşmacı davet edildi.

Buna göre tartışmacıların temsil ettiği grupların dağılımı şöyle:

Hükümet adına, açış konuşmasını yapacak olan Başbakan Turgut Özal. Yine hükümet adına Başbakanlık Danışmanı Adnan Kahveci. SODEP adına-Erdal İnönü'nün önerisi ile-Prof.Dr.Onur Kumbaracıbaşı. Halkçı Parti adına-aynı zamanda Meclis'teki muhalefeti temsilen-Prof.Dr. Aydın Gürkan. Doğru Yol Partisi adına, eski Sosyal Güvenlik Bakanı Sümer Oral.

Toplantıda tartışmaların odak noktasını, üç-dört yıldır habire geçmeye çalışıpta, bir türlü tanımlaması bile yapılamayan "Piyasa Ekonomisi" oluşturuyor. Piyasa Ekonomisi ülkemiz için yeni-ve alternatif olmamasına rağmen daha önceki ekonomik yapı ve politikalara alternatif olarak sunuluduğu için; İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti'ni temsilen katılacak olan 'Alternatif'in yazarı Prof.Dr.Asaf Savaş Akat'ın da katılacağı toplantı renkli geçeceğe benzer. Cemiyet, bunun iş dünyasından bir 'eski-yeni' kuşağın da katılması ile daha da renklenmesine çalışmış. 'Eski işadamları grubu' olarak değerlendirilen Koç, Sabancı, 1.'haftaya' katılmamışlardır. Ancak, 'Yeni' grubun temsilcisi olanlardan, Ali Koçman, Şarık Tara katılmışlardır. Bu konuşmacılar İş dünyasının "Piyasa Ekonomisine geçerken" karşı-karşıya olduğu sorunları tartışacaklar.

Bu arada panellere iki önemli bildiri sunulacak. Bunlardan birincisi, Dr.Seyfettin Gürsel'in sunacağı bildiri, Dünya Ekonomisindeki gelişmeler ve Türkiye'nin karşılaştığı sorunları içeriyor. Doçent Dr.Taner Berksoy'da "Türkiye Ekonomisinin Geleceği" konusunda bir bildiri sunacak.

Bu bildirilerin yanında haftanın hiç şüphesiz iki renkli konuşmacısı Prof.Dr.Asaf Savaş Akat ve Osman Ulagay. Asaf Savaş, bilindiği gibi, Türkiye için alternatif bir iktisat politika-ları-sı önermekte, ve Özal hükümetinin sunduğu iktisat politikasını da "alternatif değil oyalayıcı bir politika" olarak değerlendirmektedir. Osman Ulagay, ülkemizin iktisadi gelişmesini çok yakından izleyen ve gazetesi aracılığı ile halka olabildiğince açık izleten bir gazetecidir.

Panelin son gününü Mülkiye'den renklendiren Prof.Dr.Korkut Boratav ise, "İktisat Politikalarının Değerlendirilmesi"ni tartışacak.

GENÇLİK

1960'lı yıllarda

Dünya öğrenci gençlik hareketleri (2)

MUSTAFA K.ERDEMOL

Hiçbir toplum hareketi sosyal ve ekonomik gelişmelerden ayrı tutulamaz. Öğrenci hareketleri de birden bire oluşmuş hareketler değildi. Fransa'da da bu genel doğru kanıtlanmıştır. 1945-1956 yılları arasında yaşanan nüfus yoğunluğu, yaşam düzeyinin eşitsiz yüksekliği, branşlaşma zorunluluğu, toplumsal dengede, karışıklıklara yol açtı. Öğrenci hareketlerinin hiç de "masum" isteklerle ortaya çıkmadığı, bunun bir sistem sorunu olduğu kabul edilirse, Fransa öğrenci gençliğinin de hareketlerinin kaynağının ne olduğu ortaya çıkar. Öğrencilerin eğitimle ilgili olarak başlayan eylemleriyle ilgili, bir Fransız'ın söyledikleri ilginçtir: "Artık eğitim sorunu, XIX. asrın burjavizisinden gelen ve belli görevlere yönelen eğitici kadro, serbest meslek, idari bilimler vb. gibi mahdut bir azınlığı yetiştirmekle bitmiyor. Şimdi sosyal ve kültürel mirası olmayan çok çeşitli bir gençlik topluluğunu yetiştirmek gerekiyor." Aynı yetkili öğrenci hareketlerinin başlamasına ilişkin olarak da "çığ gibi büyüyen öğrenci akımı, Fransa'da, karşısında I. Napolyon devrinden kalan bir üniversite örgütünü buldu" demektedir. Bunda doğruluk payı vardır. Çünkü öğrenciler "üniversiteleri kendilerini dünya sorunlarından uzak tutan ve büyük problemlerde yan tutmaksızın ilgisiz kalmalarını emreden bir 'geto' gibi düşünmüyorlardı."

1962'de Cezayir'e bağımsızlık verilmesinden sonra öğrenci gençlik, eleştirilerini ve protestolarını sisteme, onun kültürüne yöneltti. 1968'deki öğrenci haraketleri de bir "kemale erme"nin sonucunda değil, gençliğin politik bir güç olarak işlevinin farkına varmasıyla birlikte başlamış ve gelişmişti.

HINDISTAN

Politik kargaşanın, doğal afetlerin ülkesi Hindistan'da zaman zaman başgösteren öğrenci hareketleri, Gandhi'nin yöntemlerine benzer bir bakıma. Hindistan'da şiddete başvurmamanın esas olduğu pasif eylemlerin nedeni öncelikle ahlaksal değerlerdeki sürekli değişmelerde aranmalı. Buna değişen ekonomik ve sosyal koşullardan doğan etkileri de katarsanız, dünya öğrenci hareketlerinin temel nedenleri, Hindistan gençliğinin de nedenleri olarak kabul edilebilir.

İNGİLTERE: "HOCALARINA SESLERİNİ İLETMEK İÇİN AYAĞA KALKTILAR"

"Öğrenciler neyi protesto ediyorlar? Bence bugünkü huzursuzluğun en önemli kaynağı, içinde yaşadığımız dünyanın gittikçe artan umursamazlığıdır. İnsan zengin ve lider olmadıkça, toplumun fertlerle artık ilgilenmediğine, koca bir makinanın sadece birer dişi olduğuna ve kendi yaşantısında hiçbir söz hakkı olmadığına kolaylıkla ikna edilebilir. İdealist yaşa gelen öğrenciler bunu farkedince ve seslerinin hocalarınca bile duyulmadığını hissedince daha çok bağırırlar. Sesleri öğretmenlerince işitilinceye değin gösteriler yaparlar, otururlar ve boykota giderler."

Hindistan'da şiddete başvurmamanın esas olduğu pasif eylemlerin nedeni öncelikle ahlaksal değerlerdeki sürekli değişmelerde aranmalı.

Yukarıda garip sözler, ülkemizde 1960'larda düzenlenen gençlikle ilgili bir toplantıda konuşan İngiliz Büyükelçiliği'nde görevli bir zat'a ait. Kuşkusuz bu basit ve komik yaklaşım öğrenci gençlik hareketlerinin oluşum nedenlerini açıklayamazdı. Özellikle burjuva demokratik gelişimlerin tamamlandığı ülkelerde bile kimi kurumlarda varolan aksamalara karşı gelişen tepkiler bu denli basit anlayışlar üzerinde gelişemezdi. Yukarıdaki sözlerin sahibinin, "hocalara iletilmek istenen ses" sandığı olgu, öncelikle sınav ve derslerin yeniden düzenlenmesi gibi son derece demokratik bir istemdi önceleri.

İngiliz Ulusal Öğrenci Birliği, üniversitede topluma az yer verildiği, öğretilenlerin gelişen dünyayla ilgisinin ne olduğunu sorarken, "gençlik ateşi" ile yapmıyordu bunu.

Ingiliz öğrenci hareketinde, Marx, Marcuse, Mao, Russel ve Che Guevara'nın görüşleri de etkili olmuştur. Solcu öğrenci gençlik uzun süre desteklediği İngiliz İşçi Partisi'ni, iktidara geldikten sonra vergilerden arttırılması, Rodezya ve Vietnam konusunda hiç de sosyalistçe davranılmaması gibi haklı gerekçelerle daha sonra desteklemekten vazgeçmişti. Bu tek örnek öğrenci gençliğin politik bir bilince sahip olduğunu belirliyordu.

1 Mart 1968'de 200'ü aşkın Oxford öğrencisi, üniversite polislerinin konutlarını bastı, izinsiz bildiri dağıtmayı engelleyen yönetmeliğin kaldırılmasını istedi. Baskın 5 saati aşan bir süre sonra isteklerin kabulüyle son buldu. Bu eylem halkın ilgisini toplamakta gecikmedi. Hükümet çevrelerince ileri sürülen bir iddiaya göre ise, ertesi gün bine yakın Oxford öğrencisi sözkonusu baskını kınamış, mateesüf sesini duyuramamıştı. (!)

8 Mart 1968'de zamanın Savunma Bakanı Healey, Öğrenci Birliği'nde konuşmak için Cambridge'e geldi. Ayrılırken arabası yumruklandı, tekmelendi, üzerine yumurta atıldı. Yine hükümet çevrelerine göre burada garip olan

ÇEVRE

Üçüncü ulusal mı?

CENGİZ BEKTAŞ

Tutarlı, güvenilir, tutunabilir bulduğum ilkeleri bugün kısaca şöyle özetleyebilirim:

HALK YAPI SANATI ÜRÜNLERİNİN İLKELERİ

- **Yaşama-çevreye-doğa kosullarına uygunluk,**
- **Kullanıcının tasarıma katılması,**
- **Tasarımı, içten (işlevden başlayarak) dışa doğru geliştirme,**
- **İç oylumlarla dış oylumların uyuşurluğu; dış oylumların da iç oylumlar gibi bir mekân örgütlenmesi olarak ele alınması;**
- **Açık, yarı açık, kapalı oylumlar arasında dengeli ilişkiler;**
- **Yapısal açıklık, içtenlik, olduğu gibi görünme;**
- **Esneklik;**
- **Kolaylık; ussal davranış, gerçekçilik;**
- **Tutumluluk; (özellikle kullanımda);**
- **Gereçlerin yöreden seçilmesi, bu gereçlere ve olanaklara göre ulaşılabilen en çağdaş teknolojinin uygulanması.**

BAYRAM HAFTASI MANGAL TAHTASI

Yayınladıklarımıza, sergilediklerimize şöyle bir bakıp, özü yakalıyamadan, ilkelerin ayrımına varamadan, resimlerde-çizgilerde kalanlar oldu.

Sandılar ki biz,

"**İşte bu eski evler doğru ve güzel; öyleyse bugün de bunların tıpkılarını ya da benzerlerini yapalım.**" diyoruz.

Oysa her yayınımda, bunun tam karşıtını söyledim durdum hep! Bu evler o çağda doğru, güzel; ama bu çağa onları biçimle aktarmak, onların yukarıda saydığım ilkelerine aykırı olur. Her şey yerinde, çağında ve kendine özgü koşullarında güzel... Bugün yapılacak olan da; bu yerde, bu çağda, bu koşullarda doğru ve güzel olmalıdır. Bugünün, bu yerin, sosyo ekonomik koşullarından, bu çağın kültür birikiminin bilincinden doğmalıdır. Ne dışardan ne içerden, ne uzak ne yakın çağdan kopya olmamalıdır. Bundan iki yüz yıl önceki evde ve onu yaratan işlevde bir değişiklik yoksa bu gereksinimin geliştirilememişliği, durmuşluğu demektir.

İki yüz yıl önceki gibi yapmak, geri kalmışlıktan başka hiçbir şey değildir.

Evet, bütün sorun çağdaşlık...

Çağın bilgisinde, bilincinde olmadın mı, bir şeylerden geri kaldın mı, yüzün geri döner... Bir nostaljidir başlar... Bu, geleneğe de ters düşmektedir. **Çünkü gelenek, yaşayan bir şeydir. Ya da yaşadığı sürece vardır. Yaşayanın (çağın) gerisine düşüldü mü gelenekten de kopulmuş demektir.**

CANIM BIRAK ADAM DİLEDİĞİ GİBİ YAPSIN!

Elbette, yaptığını, kendine yapana karışmak ne haddimize... Bavyera'nın bir deli kralı, kendine masal şatosu yaptırmış da Wagner müziğiyle oturmuş içinde...

Olur a bizden de biri çıkar, iki yüz yıl önceki evin tıpkısını yaptırır oturur içine... Kim ne diyebilir? Ya da köylünün kendi için yaptığı evi alır ya da tıpkısını yaptırır da, yılda on beş gün içinde oturur; hiç de gerçek olmayan kentliliğinin çarpıklığını böyle gidereceğini sanır. Buna kim karışabilir?

dır, yapar, yaptırır oturur...

Benim de yıllardır, yazıp çizerek bunu eleştirmek hiç usuma bile gelmez...

Ama bu tutuma bir "**mimarlık**" ödülü verilip de, ülkemizdeki mimarlara sözüm ona ders verir gibi alkışlandığı gün eleştiri sorumluluğu da başlar...

KİMİ?

Elbette Sayın Nail Çakırhan'ı değil...

Önce, ödül verilmesini sağlayan seçiciler kurulunu...

Seçiciler Kurulundan Sayın Mübeccel Kıray'la, Sayın Çakırhan benim ve kimi dostlarımın önünde (ödül olayından belki bir yıl önce) tartıştılar. Sayın Kıray Türkiye'deki sosyal değişmeyi anlatıyordu bize... Kerevet ile koltuk arasında bir kültür değişmesi olduğunu söylüyordu Sayın Kıray... Ve o gün Sayın Çakırhan'la anlaşamadılar.

Sayın Kıray, hepimizin köklü, disiplinli çalışmalarına saygı duyduğumuz, bu uzun çalışmalardan çıkardığı sonuçlara güvendiğimiz bir sosyolog olarak çok kısa bir sürede düşünce mi değiştirdi?

İşte ben buna bir türlü karşılık bulamıyorum... Ve beni asıl düşündüren bu...

Yabancı üyeler kimbilir ne düşüncelerle oylamaya katılırlar ve elbette ki, o yöreden gelen seçicilere öncelik tanımak saygısını gösterirler. Sayın Kıray değerlendirmesinden ve oyundan ötürü eleştirildiğinde, bir derginin sorusuna verdiği karşılıktaki gibi, seçiciler kurulunun öteki üyelerini öne süremez.

Öteki jüri üyesi olan, ödül yönetmeliği ile ve bu konudaki sözleriyle durmadan çelişen, Süleymaniye ile Malili kerpiç ustasının camisini benzer biçimde gören mimar Sayın Cansever'i anlamak ise hiç olası değil... ya da belki de çok kolay da... O kadar kolay anlaşıla-

Bu ne biçim kültür anlayışı?
Bu ne biçim ortam?

KAĞITTAN DİPLOMA OLSA NE OLUR, OLMASA NE OLUR?

Diplomasız olduğu söylenen, oysa mimar adını alabilmek için, dülgerlikten başlayarak, yapıya katılan bütün kollara neredeyse bir insan ömrü vermiş, o günün koşullarında en uzun hem de uygulamalı eğitim görmüş olan Sinan, Sinan olabildiyse, bu elbette, "mimarlık" sıfatını alabilmek için üzerine diploma yazılmış bir kağıt parçasının ya da bir-iki uygulamanın yetmediğini bilen kültür ortamından ötürüydü.

(Bugün doğru dürüst ülkelerde "mimar" adını alabilmek için, bu dalda yüksek öğrenimi bitirmek de, birkaç kez uygulama yapmış olmak da yetmez...

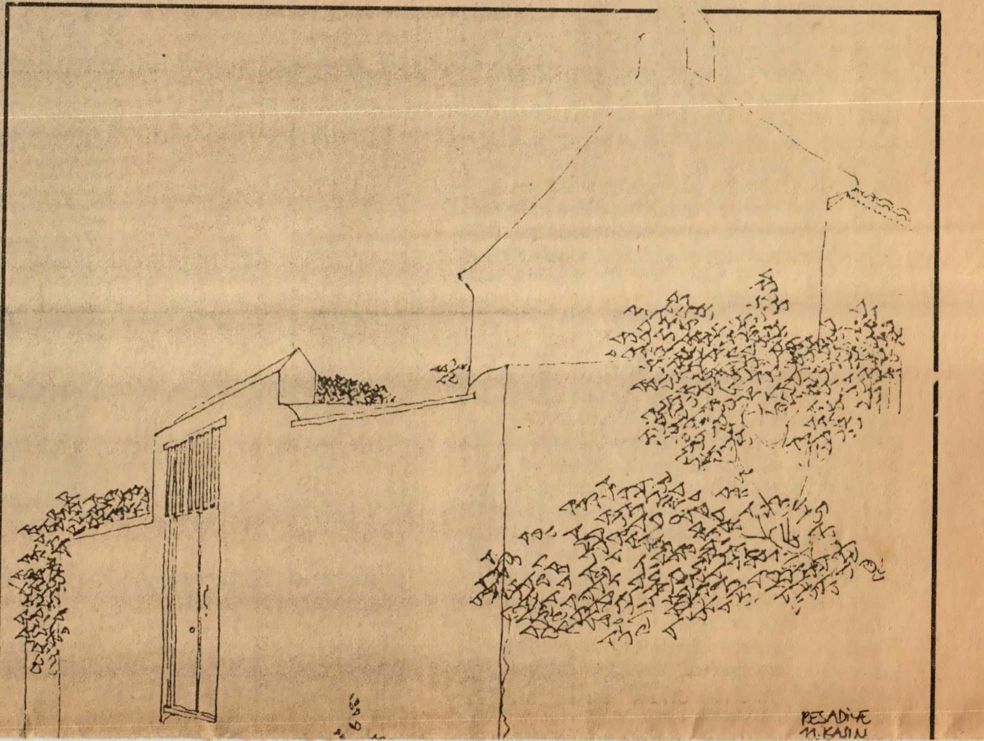
Doğru dürüst çağdaş yapılar yaparak mimarlıklarını kanıtlamış kişilerin oluşturduğu bir kurulun sınavından geçmek de gerekir. O güne dek adınız, olsa olsa "Yüksek Mühendis"'tir ama "mimar" değildir.)

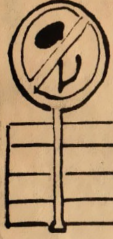
KENTİ ELEŞTİRMENİN YOLU BU MU?

Muğlalı herhangi bir işveren gibi davranarak, oralı ustalara ev yaptıran Sayın Çakırhan'ın işine, elbette şairliğinden, aydınlığından, kentliliğinden ötürü katkılar olmalıydı. Muğlalının kendi özelliklerinden gelen katkılardan ötürü o evler Muğla evleri olmuş değiller mi?

Ama Sayın Çakırhan'ın yüzlerce yıldır yapılagelen bu evlere çağından, mimarlık adına bir katkıdan söz etmek kolay mı? Bizim çarpık kentleşmemizi eleştirmek böyle nostaljik, duygusal davranışlarla, kaçışlarla olası mı? (Desenize bütün Bodrum çarpıklıkları kenti eleştirme bilgeliğinden doğuyor belki de? Öyle mi?)

Sayın Çakırhan, böyle bir kültür ortamında hemen Le Corbusier ile falan karşılaştırılıyor. Frank Lloyt Wright örneği veriliveriyor...

Arabeskin toplumsal işlevi (3)

CİHAN OĞUZ

Arabesk müziğinin toplumsal yapı içinde bir "kariyer"e sahip olmasından sonra, "niteliksiz" pek çok sanatçı da kazanç koşullarından ötürü arabeske yöneldi. "Arabesk üstadlarının" deyişine göre, "arabesk yozlaştı..." Bu durum da arabeskin kendi iç bünyesinde çalkantılar oluşturmaya başladı. Gerçi bu "piyasa" herkesi yeterince doyuruyordu ama arabesk üstadları yine de bu duruma "çok üzülüyorlardı". Onlara göre, "ipini koparan" arabeks müzik yapıyordu. Böylece, "istem"in artmasıyla, "sunum" da bir kalite eksikliği görülüyordu. Oysa arabesk mafyasının herşeyin yerli yerinde olmasını isteyen "bütünlükçü" bir yapısı vardı. Bu "bütünlükçü" yapının yeni yönelişlere girmesi, hem "kaliteli arabesk sanatçısının" korunmasını sağlayacak, hem "kalitesizleri" bünyesinden atacak, hem de yepyeni bir arabesk türü yaratacaktı. Nitekim "taverna" olduğunu savlayan "taverna-arabesk' bu koşullarda bu gereksinmenin giderilmesi amacıyla ortaya çıktı. F.Özbeğen, Ü.Besen gibi "piyano başında aşk soloları" çalan sanatçılar, bir anda kendilerini "modern arabesk piyasası" içinde buluverdiler. Arabeskin "feryat-ı figan" eyleyen "feodal yapısı'nın yanında, taverna-arabesk "çağdaş"tı. Arabesk mafyasının oluşturmaya çabaladığı bu "çağdaş arabesk" yapısı, zamanla her kesimden insanı "etkilemeye" başladı. O ana dek "arabesk dinlesem mi dinlemesem mi?" diye "özeleştiri" peşinde koşan "ilerici" kesim, taverna arabeskin ortaya çıkışıyla birlikte, bu özeleştiriyi bir yana bıraktılar. Böylece, lumpen-demokrat dediğimiz yeni bir kesim oluştu.

Toplumsal yapının yalnızlaştırdığı ve yabancılaştırdığı "ilerici" gençlik, "feodal yapı"daki arabeskten, "modern yapı"daki taverna-arabeske geçişi seçti. Bu seçim, toplumsal konum "belirleyicisi" olan "değişim"in doğal bir sonucuydu. Ana sorunsalı bir yana iterek, "lumpen ilişkiler" özleyen bu kesimden, bilinçli bir davranış biçimi zaten beklenemezdi...Lumpen-demokrat kesim, 1961 Anayasası'nın sağladığı olanaklar çerçevesinde değişen toplumsal yapıdaki "kaypak" ve "değişken" bir kişiliği içeriyordu. Bu kaypak ve değişken kişilik, küçük-burjuva populizmine yatkın bir anlayışın uzantısıydı. "Gününü gün etmek" ve "moda olan düşünce"ye göre davranmak felsefesiyle özleşen lumpen demokrat düşünce, yozlaşan ve yabancılaşan kişiliğin, toplumsal konumda yansıyan biçimiydi...

Arabeski benimsedikten sonra, 'taverna-arabesk'i de kolayca benimseyen bir diğer kesim de 'lumpen-emekçiler'di. Lumpen-emekçiler, "emeğine yabancılaşan" bireyler olarak, "ana sorunsal"dan uzaklaşma eğilimine boyun eğdiler, kendilerini avutacak bir kültürel yapı içinde tutsak düştüler. "Sınıfsal konumlarının" gereği olan "TUTARLILIKTAN" koptular; böylece, kendi içlerinde yaşadıkları çelişkilerin derinleşmesiyle birlikte, arabesk yapının ağına takıldılar. Taverna-arabesk, arabesk sanatçılarının çeşitliliği yanında, daha "tekelleşmiş" olan yapısıyla, kazanç açısından arabeski "solladı"...

Ortaya konan 'ürünler', 'kalıcı' değilse de "etkileyici" ve "hüzün verici"ydi. Bu durum, hem arabesk mafyasının işine geliyor, hem de kurumsallaşan iki farklı yapıyı birarada tutmasını sağlıyordu. Arabeskle taverna-arabesk öylesine bütünleşti ki, arabesk olarak piyasaya sunulan F.Tayfur'un "Sen De Mi Leylâ"-sı, bir-kaç ay sonra "tavernalaştı"..Gecekulüplerinden "halka inen" populist yapısıyla, küçük-burjuva eğilimindeki "feodal gençleri" yanına çağıran taverna-arabesk, "tek yanlı aşk kurbanlarına", bu tek yanlılığa daha çok düşmekten öte bir yol göstermedi. F.Tayfur'un, "istersen kardeş olurum/merak etme sen" diye "sevdiğine" yolladığı çağrı, Ü.Besen'in "nikâh masası"ndaki tanıklığıyla sonuçlanan sevgi anlayışının tipik bir uzantısıydı. Anlamca birbiriyle özdeş, enstrümantal olaraksa "ayrı telden çalan" arabesk ve taverna-arabesk, toplumun batı kültürüne olan özentisi nedeniyle birbirini izleyen iki farklı yapı gibi görünse de, biçim olarak, öz olarak, "aynı yolun yolcusuydu". Toplumdaki özentinin açığa çıkması, "piyano" gibi bir müzik aletinin pek tanınmadığı ülkemizde, kırsal alana dek yaygınlaşan taverna-arabeskin "tutulması" ile kendini gösterdi. Kendine bile yabancılaşan kişilik, gelişmeyi bırakmış, 'varolan'la yetinmeye başlamıştı. Artık ülkede, kültür düzeyinin aşamasını kendi dışında anlayışların yönlendirdiği bir kitle oluşmuştu.

GENEL SONUÇ

Taverna-arabesk, arabesk mafyasının, özellikle lumpen-demokrat kesime kurduğu ilkel bir tuzaktır. Geleneksel kültür anlayışını kişiliğiyle bütünleştiren bilinçli kesimler, kendini bu tuzaktan rahatça kurtarabilir. Lumpen-demokrat kesiminse böyle bir kaygısı yoktur. Toplumsal yapının belirlediği "sürü insan" nitelemesinden kurtulmamak için, iradesiyle bile savaşmaktan korkan kaypak bir kişiliğe sahiptir. "Moda olan düşünceye" göre davranır; delikanlılık kumarı oynar; "yaşadığı kadarının kendisine kâr" olduğunu sanan ilkel bir düşünce taşır. Toplumsal yapının "belirlenen seçenekleri"nin dışına taşmaktan "korkar", tek kaygısı "rahat yaşamak"tır. Böylece, lumpen-demokrat kesim, küçük-burjuva düşüncesinin betimlediği populist bir arayışın tutsağı olup, "yönelişleri engelleyen" tutum takınır. Geleneksel kültürü çağdaş olanaklarla yoğurup, güncelleştirme yönünde 'katılımcı' olmaz; yozlaşan kültür anlayışlarının peşine katılır. Kolaycılığı seçer; çünkü, tarihsel sürecin akışını izleyip de geleceğe miras bırakabileceği bir anlayıştan yoksundur. Azgelişmişlik çemberinin dışına çıkmayı "doğası gereği" reddeder; yapısı gereği de ancak ilkel bir çağa yakışan "onur politikası" vardır. "Delikanlılık" ve "onun kültürü"nü özümsemekte güçlük çekmez; çünkü "Tektir. Başka bir karşıtı, seçeneği yoktur..."

Toplumsal yapının betimlediği ve toplumsal konumun oluşturduğu "arabesk yaşam" bireye ölürken bile yalnızlık veren bir anlayıştadır. Bu yüzden, "ölürsem kabrime gelme" biçimindeki şarkılar, arabesk ve taverna-arabeskin "tarihsel insan"a bakışındaki umutsuz felsefeyi açıkça gösterir. Toplumsal konum içinde, bireylerini umutsuz olmaya çağıran anlayışlar, bireyin ve toplumun "bilinçli yargıları"yla mahkûm olacak biçimde ilkeldirler. Geçmiş ve gelecek arasında geleneksel kültür bağları taşımayan arabesk ve taverna-arabesk, kendilerini yaratan koşulların çelişkisiyle kaybolacaklardır...

şey, bu öğrencilerin aslında hiçbir dertlerinin olmamasıydı. (!) (Biz yine de anımsatalım. Bay bakanın Vietnam politikası pek namuslu değildi.)

Bu ve daha birçok olay sonunda -gerçi gençliğe siyasal kararlarda söz hakkı yine verilmedi ama- öğrencilerin üniversite komitelerine katılmaları sağlandı. Daha sonra çeşitli İngiliz üniversitelerinin yöneticileri ile Ulusal Öğrenci Birliği ortaklaşa bir bildiri düzenlediler. Bildirinin bir yerinde şunlar yer alıyordu:

"Tartışma özgürlüğü üniversitelerin kurulduğu temellerden biridir... Mevcut anlaşmazlık konularında, üniversiteler içeresinde bütün tarafların dinlenebilmesi için uygun fırsatlar sağlamak hepimizin görevidir."

Daha sonra ise, Ulusal Öğrenci Birliği, bağışları belirlemek ve gelecek hakkında konuşmak üzere ilk kez hükümet yetkilileri ile konuşmaya çağrıldı. (Hayret) Tüm bunlara ek olarak öğrenci ilişkilerinin incelenmesi amacıyla parlamenterce bir komite de oluşturuldu.

Buraya değin anlatılanlar, uzun sürüş bir bir dönemin oluşumunu tüm ayrıntılarıyla anlatacak bir çalışmanın ancak ön bilgileri olabilirdi. Çoğumuz öğrenci gençlik hareketlerinin nedenlerinin ne olduğunun farkındayız. Bundan ötürü çoğunlukla politik inançlarının doğal bir sonucu da, iktidarlar karşısına kimi isteklerle çıkan 1960'lı yılların gençliğinin bazı ülkelerdeki eylemlerinden kısaca söz etmekle yetindik.

Kimler kendilerini nelerle aldatıyorlar...

Ancak bu kişiye mimarlık ödülü verilirse, işte o zaman iş değişir...

Bir kez, bütün disiplinlerce paylaşılan, beslenen; köklü, sağlam, çağdaş ve önü açık bir kültür ortamı olan ülkelerde böyle bir şey olamaz.

Diyelim ki, bir başkasının da çok parası var ve o da onun gibi düşünüyor da, ödül veriyor... Olabilir ve buna gülünür geçilir. Ama ülkenin sözüm ona kültürlü sayılan, bilinen kişileri bunu alkışladılar mı işte orada önemli sorunlar var demektir.

İSLAMLAR ARASI

Neden söz ettiğim anlaşıldı sanıyorum. Yanlış bilindiği gibi uluslararası değil de islamlararası olan Ağa Han Mimarlık Ödüllerinden birinin Sayın Nail Çakırhan'a verilmesinden söz ediyorum. Sayın Nail Çakırhan yıllarca önce -herhangi bir eski Muğlalı gibi- evini yaptırdı. Ustaları çağırdı... "**Şöyle bir şey istiyorum**" dedi. Var olan örnekler üzerinden konuşarak düşüncesini aktardı. Onlar da yaptılar. Onay alabilmek için çizimini de bir mimara yaptırdı. Benim bildiğim yıllardır da yazları kısa sürelerle orada oturuyor. Dedim ya, kim ne diyebilir? Keyfi ister, coğrafyasını özlemiştir, dediği gibi kentten kaçmaktan başka çözüm yolu bulamamıştır; olanağı da var-

cak nedenlere söze konu kişi Sayın Cansever olduğu için biz inanmıyoruz.

HANİ KÜLTÜRÜN BÜTÜNLÜĞÜ?..

Bunları da geçelim... Çünkü gerçekten önemli olan bunlar değil... Asıl önemli olan, böyle bir olayın olup da, kimseden, kültür adamlarımızdan, doğru dürüst, herkesin anlayacağı gibi açık hiçbir tepki gelmemesi... Ne bir mimarlık tarihçisinden, ne bir ozandan, ne bir ressamdan ne de bir yontucudan, ne de bir sosyologdan vb.

1983'de, Aşık Veysel'i kopya edip şiir yazıyorum diye ortaya çıksam beni alkışlayacaklar mı?

Ya da Köylü Ressam Hüseyin'i kopya ederek resim yapsam?...

Nasıl kuramazlar ilişkiyi?

Üstüne üstlük, böyle bir olayı eleştiriye kalkışan mimarları, sanki yalnızca sayın Çakırhan'ın mimar olmayışına takılıyorlarmış gibi ayıplamaya kalkışmak da neyin nesi?

Olayın "**mimarlık**"la, ödülün adındaki yanlış olduğu ödülü veren kurumun sözcüsünce de onaylanan, "**mimarlık**" sözcüğünden başka hiç ilişkisi yok.

"YAPAY BIR DEVAM" (1)

Ancak "yapay bir devam" olan bir ev, elden gelse, Wright'ın çağdaş mimarlığa yeni ilkeler getiren "Şelale Evi" ile karşılaştırılacak...

Bütün bunlar neyi gösterir?

Elbette, elbette yalnızca, böyle bir olayı alkışlayanların niteliğini!..

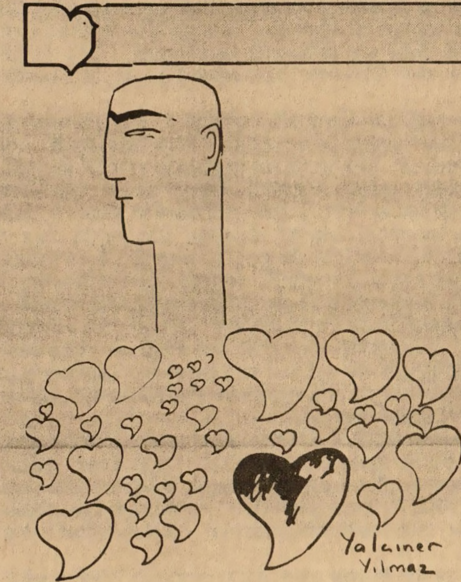
Böyle şeyler ancak dev aynalarının pek çok olduğu geri kalmış ülkelerde olabilir... Bunları yazışım Sayın Çakırhan'a karşı ne saygımdan ne de sevgimden bir eksilme olduğu için değil.. Sevgi, yalansız, dürüst olmalı.

HALK YAPI SANATI USTALARINA SAYGI

Bir ağabey gibi sevdiğim, yapım işlerini yönetmedeki titizliğini saygı ve büyük bir beğeni ile izlediğim Sayın Çakırhan'a, bana yıllarca önce sorduğunda da, böyle evler üzerine düşüncelerimi saygı çizgisinin dışına elbette taşmadan belirttim. O da bundan ötürü bana ne kırıldı ne de sevgisini esirgedi...

(Sürecek)

OKUR İLİŞKİLERİ

Paralı eğitim kime hizmet edecek?

Vatandaş vergi öder, vatandaş askerlik yapar, vatandaş oy kullanır. Devlet de vatandaşını korur, onu dara düşürmez. Bir baba çocuğuna ne denli iyi davranırsa, çocuğu da o denli iyi davranır ona karşı. İyi çocuk da iyi toplum demektir. Sosyal devletin amacı da zaten bu olmalıdır.

Son günlerde yeniden gündeme gelen paralı eğitim sistemi, herşeyden önce kesinlikle ülkemiz koşullarına uygun değildir. Bugün için, paralı eğitim sistemini ülkemizde uygulamak, halkı eğitim sistemimizin dışına itmek olur. Paralı eğitim, eğitimde fırsat eşitliğini engeller. Paralı eğitimden yana olanlar: "Parası olan okusun!" diyenlerdir... Parası olmayan okumasın mı? Bu sistem halka değil; bir avuç zengine hizmet eder.

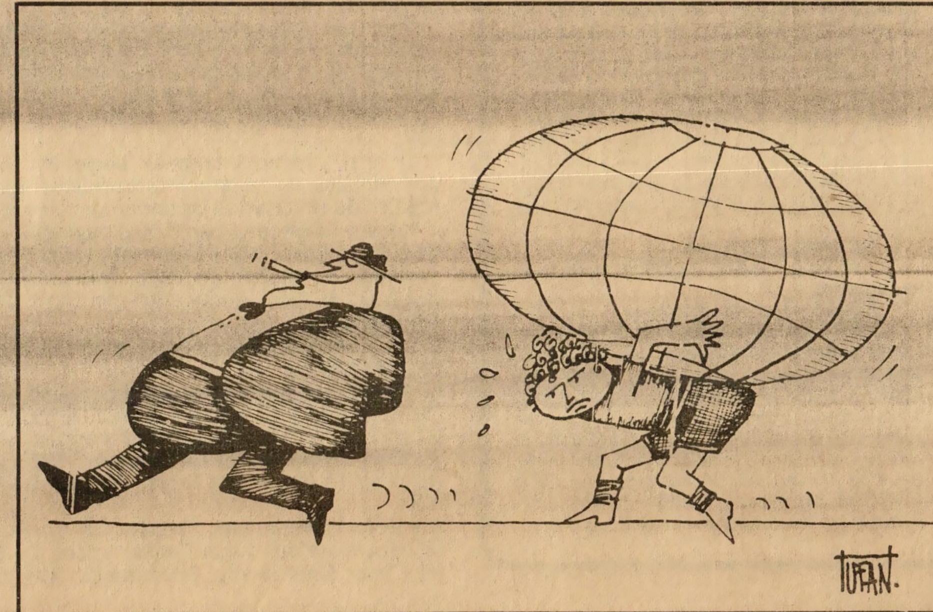
Eğitimden yeterince faydalanmamış uluslar, ileri ulusların düzeyine hiç bir zaman çıkamazlar. İleri ulus olmak için de engelleme değil; fırsat eşitliği çareleri aranmalıdır. Fırsat eşitliği sağlanırsa, eğitim amacına ulaşmış olur. Paralı eğitim sisteminde direnenler, biraz da fırsat eşitliğinde direnseler daha akılcı olmaz mı?

Ayhan HAMLI-Samsun

SOMUT Dergisine okuyucularından mektup

Somut'ta sayın Hayati Asılyazıcı yazıyor: "Vasfi Rıza Zobu, eski Belediye Başkanı Fahri Atasoy zamanında yapamadığı değişiklikleri son üç yılda gerçekleştirdi. Tiyatro tarihindeki yerini ve değerini altüst eden kararların tek sorumlusu olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim... Kuşkusuz en büyük kıyım şehir tiyatrolarında sürüyor. Bu nedenle sahnelenen oyunlarda gereken yorum ve oynanış bütünlüğü sağlanamıyor." Milliyet'te Kültür ve Sanatta 1983 köşesinde "Tiyatro" başlığı altında şu satırlar yer alıyor: Bu arada, İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları Genel Sanat Yönetmeni Vasfi Rıza Zobu, 1983-84 tiyatro mevsimini, "Bu müessesede hala çatlak çıkan bir kaç ses var, yakında tiyatromuzu bunlardan da temizleyeceğiz..." diye açtı. Nitekim yıl sonuna doğru Şehir Tiyatrosu'nun en ünlülerinden yedi sanatçının daha işine son verildi. Cumhuriyet'te kendisiyle yapılan bir söyleşide ünlü tiyatro sanatçımız Yıldız Kenter şöyle diyor: "Ben bu değerli kurumun -İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrosu içine düştüğü, ya da düşürüldüğü huzursuzluğu büyük üzüntüyle izliyorum. En büyük dileğim, işlerine son verilen sanatçıların durumlarının aydınlığa kavuşturulması ve işlerinin başına dönmeleri. Bugüne kadar çok kayıp verdik. Şahsen kaybetmeden değil, kazanmadan yanayım."

Bizler genç tiyatro izleyicileri olarak bu değerlendirmeleri çok eksik görüyoruz. Basın ve aydınlarımız bu konuda iyi bir sınav veremedi. Başka bir ülkede olsaydı, ödenekli bir tiyatroda Leydi Macbeth oynayan bir oyuncunun, oyun sırasında kolundan tutulup atılması gazetelerde manşet olurdu.

Gazetemiz Somut bile Kartal Tibet'in devlet tiyatrolarından istifasını ilk sayfasında verirken, yukarda adı geçen haberi son sayfasında bir iki satırla geçiştiriverdi. Sıkıyönetimin kusurlarının eleştirilmesi yasa ile yasaklanmıştır, biliyoruz. Ancak biz eleştirilsin demiyoruz ki... Yasalara çok saygılıyız. Suç işlemeye de, suç işlenmesini istemeye de karşıyız. Ancak bu atılma haberleri, haber niteliğine layık bir özenle verilsin istiyoruz... Kaldı ki, özet tiyatrolara bir baktığımızda tüm başarılarının şehir tiyatroları çıkışlı olanlara ait olduğunu görüyoruz: Başar Sabuncu'nun düzenleyip sahneye koyduğu "Sade Vatandaş Şvayk Hitlere Karşı" oyununda Ergun Köknar, Şener Şen, Ünal Gürel, Ertuğrul Bilda, Ergün Işıldar, Oktay Sözbir, Gökhan Mete, "Orkestra" oyununda Ayla Alçan, Tijen Par, İsmet Ay, "Kabare" oyununda Cüneyt Türel, Taner Barlas, "Hayırdır İnşallah" oyununda Kamuran Usluer, Bora Ayanoğlu, "Aşk Dediğin Nedir ki" oyununu başarıyla sahneye koyan Savaş Dinçel, Almanya'da tiyatro yapan Toron Karacaoğlu, yurtdışına yerleşen Nüvit Özdoğru ve açıkta kalan öteki değerler, Aliye Uzunatağan, Mustafa Alabora, Erdal Özyağcılar ve benzerleri... Dostlar Tiyatrosu'nda "Galilei Galileo" oyununda oynayan Avni Yalçın, Zihni Küçümen, Macit Koper, Berrin Koper gibi sanatçılar bugün Almanya'da bir kültür kuruluşunun başına getirilen Çetin İpekkaya, amatör tiyatrolar konusunda çok değerli çalışmalar yapan Haluk Şevket gibi tiyatro adamları, İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları'nın bir daha kolay kolay bir araya getiremeyeceği çok değerli sanatçılardı. Görüp araştırıp, inceleyerek açıklamaya çalıştığımız bu görünüme, bu görünümün yaratıcıları olan sanatçı erozyonuna, belediyeden yılda 600 milyon lira ödenek alan İstanbul Şehir Tiyatroları adına, biz genç İstanbul hemşehrileri olarak cidden büyük üzüntü duyduğumuzu duyururuz...

Elli arkadaşı adına: Müfit Haktür

DIŞ DÜNYA

Amerika sokakları, hasta, aç, evsiz milyonlarca kişiyle dolu.
Reagan'a göre bunlar; "Kendi istedikleri için evsiz ve barksızlar"

Büyük Amerika'nın küçükleri...

Federal şehirler değişik yöntemlerle evsizlerden kurtulmanın yollarını arıyorlar. Florida'da onların çöp bidonlarını karıştırmalarını engellemek amacıyla, çöplerin üzerine fare zehiri serpilmesi teklif edildi. Bu arada 1983 ve 1984 kış aylarında sokaklarda geceleyen 400 kişi donarak öldü.

MEHPARE BOZYİĞİT

John Howard, yaş 40, arkası sokaktan gelip geçenlere dönük, hamburgercinin önündeki çöp bidonlarını karıştırıyordu. Karanlığın içinde el yordamıyla bulup çıkardığı sandöviç artıklarını, patates kırıntılarını ağzına attı. Tüm eşyalarını ve diş fırçasını içinde taşıdığı plastik torbayı koltuğunun altına sıkıştırarak arka sokaklardan birine daldı. Üzerine kat, kat giymiş olduğu elbiseleri dikiş yerlerinden patlamışlardı. Kulaklarına kadar indirdiği bere, traşsız yüzünü gölgede bırakıyordu.

John Howard Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın tahminlerine göre, sayıları iki milyonu aşan, kalacak yerleri olmadığı için, sokakların kuytu köşelerinde, merdiven altlarında, harabelerde. yanmış veya eski araba kalıntılarının içinde, tren istasyonlarındaki ve garlardaki bekleme salonlarında, telefon kulübülerinde geceyi geçirenlerden biri.

Gündüzleri, yanlarında taşıdıkları en yeni ve temiz elbiselerini giyip traş olarak dikkati çekmemeye çalışan bu evsizler takımının üçte ikisini eski akıl hastaları meydana getiriyor. Akıl hastalarının tedavisi ile yükümlü devlet hastaneleri kanununda yapılan değişiklik yüzünden, bu hastaneler hasta sayılarını % 75 oranında azaltmak zorunda kaldılar. Bu sayı 1955'de 550.000 iken, bugün yalnızca, 125.000. Gerekçenin birden bire ortaya çıkan akılsal iyileşme olmadığının bir çok kişi farkında. Gidecek yerleri ve yakınları bulunmayan, hastanelerde bulundukları süre zarfında devamlı ilaç kullanan, doktor gözetimi altında bulundurulan bu hastalar toplumun günlük yaşamına ve çalışma ortamına ayak uyduracak seviyede değildirler. Bu kişilerin yatıp, kalkacak yerlerinin sokaklar olması kaçınılmaz bir sonuçtu. Bazıları kış aylarının şiddetli soğuklarına dayanamayıp, donarak öldüler. Rebecca Smith'de bunlardan biriydi. New York'ta 10. cadde ile 17. sokağın kesiştiği noktada, altı halı ile kaplı karton kutu içinde ölü olarak bulundu. Ölüm nedeni: Donma. Rebecca Smith on yıl önce akıl hastanesi şizofreni bölümünde elektrik şokları ile tedavi edilmeye çalışıldı. İki yıl önce taburcu edilince, bir müddet kızının yanında kalan Rebecca Smith, daha sonraları sokaklarda yatıp kalkmaya başladı.

Kadınları, çocukları ve gençleri de bünyesinde barındıran bu evsizler her sınıftan ve ırktan geliyorlar. Yaş ortalamaları 35'i geçmiyor. Enflasyon 12,9'dan, 3,8'e düşmesine, işsizlik oranı azaltılmış olmasına rağmen, Reagan hükümetinin az gelirli kişilere ve ailelere verilen sosyal yardımlarda kesintiler yapması, yani bunlara yapılan yiyecek yardımlarının kısıtlanması, işsizlik parasının azaltılması ve belirli bir süreden sonra ödenmemesi, gelir seviyeleri düşük bu ailelerin okullardaki çocuklarına verilen öğle yemeklerinin sınırlandırılması, kira ve ısınma yardımlarının azaltılması, bu kişileri yığılan faturaları ödeyemeyecek duruma getirdi. Yalnızca az gelirli hamile annelere ve çocuklarına yapılan sağlık giderlerindeki kesintilerle bu hükümet döneminde yılda 2,1 milyar dolar, iki yılda ise 4 mil-

willie

yısı son iki yıl içinde oldukça kabardı. Meslekî bir eğitim görmedikleri için iş bulma olanakları sınırlı olan bu kişiler ellerindeki son kuruşuda harcayınca, yaşamlarını sokaklarda geçirmenin yollarını arıyorlar. Kiliseler ve diğer demokratik örgütlerin açtıkları aş evlerinin önünde, bir tas sıcak çorba, içmek için sıraya giriyorlar. New York şehrinde sayıları

gün en az 40 kadını geri çevirmek zorunda kaldıklarını ve bundan da büyük üzüntü duyduğunu söyledi. 1983 ve 84 kış aylarında, tüm Amerika çapında 400, Washington'da ise 10 kişi sokaklarda geceledikleri için donarak öldüler. Eğer ölenlerin kimlikleri saptanamıyorsa veya hiç kimse ölü üzerinde bir hak iddia etmiyorsa, cesetlerin tıbbi araştırmalarda kullanılmasına izin veriliyor, yahutta sessiz sedasız gömülüyorlar.

Bugün 1930'lardaki büyük ekonomik bunalım dönemindeki fakirlerden daha da fakir, evsizlerden daha da evsiz olan bu kişilere belirli bir adresleri, yapacak işleri olmadığından halk tarafından maceracı gözü ile bakılıyor ve toplumun yüzkarası olarak kabul ediliyorlar. Bunlara bakma görevi devlete bırakılıyor. Aralarında verem gibi bulaşıcı hastalıkların, uyuşturucu madde kullanma alışkanlıklarının, alkolizmin, kumarın yaygın olduğu, suç işleme oranının yüksek olduğu bu kişilere, gönüllü olarak ne devlet ne de federal şehirler yardım etmek istiyorlar. Bunlardan kurtulmanın yolları aranılıyor.

Reagan'ın eski danışmalarından ve şimdiki Adelet Bakanı Edwin Meese, bir kaç hafta önce bu konu ile ilgili olarak verdiği demetçe, aş evlerine ihtiyaçları olanların değilde, bedavaya karın doyurmayı daha kolay bulanların gittiklerini söyledi. Federal şehirler ise Edwin Meese'nin yönteminden daha değişik bir yöntemle kendi evsizlerinden kurtulmanın yollarını arıyorlar. Florida da onların çöp bidonlarını karıştırmalarını engellemek amacıyla, çöplerin üzerine fare zehiri serpilmesi teklif edildi. San Fransisko ise 1984 Olimpiyatları'ndan önce sokaklarını dolduran evsizlerden nasıl kurtulabileceğinin yollarını arıyor. Belkide tümünü çöllere sürerek.

Ocak ayının son günlerinde, bazı büyük şehirlerin belediye başkanları ve valileri, Kongres'in Washington kentinde, 800 erkeğin, 200 kadının barındırıldığı eski kolejde düzenlediği soruşturmada bir araya gelerek, kendi bölgelerindeki evsizlerin içinde yaşadıkları koşulları tartışarak, ihtiyaç duyulan aş evlerinin ve sığınakların açılabilmesi için devletin 200 milyon dolarlık bir yardım yapmasını istediler. Soruşturmaya bu yapıda barındırılan evsizlerde katılarak kendi durumları hakkında ifade verdiler. Valiler ve belediye başkanları 350.000 çocuğun ve gencin gidecek hiçbir yerleri olmadığı için, sokaklarda uyuşturucu madde şebekelerinin elinde, vücutlarını satarak yaşamlarını sürdürdüklerini söylediler. Soruşturmanın sonlarına doğru sabrı taşan New York Valisi Mario Cuomo, "Kendimize bu ulusun ne ile ölçülmesi gerektiğini sormalıyız. Ben Amerika'nın en büyük şehirlerinden birisinin valisi olarak, eğer kardeşlerimize ve bacılarımıza kazandırdıklarımızın fazlasını vermekten kaçınırsak, kendimizi büyük Amerikan ulusu olarak hissedemeyiz diyorum" dedi.

Başkan Reagan konuyla ilgili olarak yaptığı bir televizyon konuşmasında, "Bugün sokakların kuytu köşelerinde uyuyan bu kişiler, kendileri istedikleri için evsiz ve barksızlar" dedi.

DİL

Türkiye Muallimler Birliği'nden

AVANOS; yara

HASAN KIYAFET

"Kör de bilir Avanos'un yolunu. Çanak çömlek kırığından bellidir."

AVANOS, sözcüğü İçanadolu'da çanak çömlek, küp testi, kavanozla eş anlamlıdır. Kimi bakır kızılı, kimi saman sarısı toprağıyla, en güzel kapları orası yapar. Çamura can veren hünerli ustaları vardı. Naylon çıkınca belleri büküldü. Hititler'den kalıt ayak çarkları sustu. Alamanya, Arapistan, Ankara deyip yollara düştüler. Son zamanlarda yeniden canlanmaya yüztutan, dede yadigarı sanata yakından bakmak istedik. Avanos deyip yürüdük...

Avanos, doğusunda karlı başıyla Erciyes, batısında yüce bilge Hacıbeştaş, güneyinde peribacaları ile kuşatılmış, Kızılırmak kayasında şirin bir ilçemizdir. Hititler zamanında adı "İavinnassas"mış. Sonra Kapadokya krallığının ikinci büyük kenti olmuş. Derken Roma, Bizans, Arap, Selçuk ve Osmanlı egemenliklerini görmüş. Kısacası Avanos, her ulusun her uygarlığın güzelinden bir avuç alıp, kendi potasında eritmiş. Bunu bazan çan gibi ses veren ince testi, bazan yedi renkli halı kilim olarak koymuş ortaya. Avanoslu kadının ördüğü çoraba dökülen nakışta Hitit kabartması da var, Rum, Ermeni kandili de. Tüm bunların ötesinde kendisi var...

ÇANAK ÇÖMLEĞİN KÖKENİ

İnsanoğlunun en eski mutfak eşyası topraktandır. Çanak yapmayı Hititler, Asurlular'dan öğrenmişler. Doğal olarak Avanoslular'da Hititler'den. Ama tezgahı başında bulduğumuz Ahmet Taşkın öyle söylemiyor;

-Şincik bu çanakçılık bize Ermeni, Rumlar'dan geçmedir. Bilmem atadan dededen öyle duyarız. İşin derinine gidersek taa Adem peygamberimize varırız. Çanak çömleğin piri odur. Kendisi bile topraktan yaratılmadı mı?

Ahmet usta hünerli iri elleriyle bir yandan tezgahta dönen çamura biçim verirken, bir yandan sorularımızı yanıtlıyordu:

-Şincik siz bu işi dipten doruğa anlatmamı istiyorsunuz değil mi? Allah vergisi Avanos'un toprağı güzeldir. Şu Zelve yazısı toprağı tümünden güzeldir. Her toprak çanak olmaz kuşkusuz. Toprağı getirir iyice eleriz. İçinde kum çakıl kalmayacak. Sonra iyice karılır, çamur yapılır. Çamuru ne kadar iyi yaparsan işin o kadar iyi çıkar. Çamuru yatırırız. Bir iki gün bekler, mayalanır. Bekle-

İlçenin orta yerinde bir anıt var. A... mer adında bir işçi. Doğal insan ölç... anıtın dört yüzündeki kabartmalar... teren kabartmalardan halı dokuyan... dın gerçekten birer şaheser.

Ahmet Taşkın'ın gözü önündeki işten bir an olsun ayrılmıyor:

-Biz taklitçiyiz, modacıyız. Gençliğimde en az iki yüz usta vardı. Şimdi otuzu kırkı bulmaz. Herkes naylona döndü, aliminyuma döndü. Çanak kabı kacağı bıraktı. Oysa şimdi naylonun sağlığa zararlı olduğu anlaşıldı. Duyuyoruz, kanser manseryapıp durumuş. oysa bu toprak kap her bir şeye lezzet verir. Zehirlemesi olmaz, küflendirmesi olmaz. Bizim yaptığımız testiler içine konan suyu soğutur. İsterseniz deneyin, alın bir tane doldurup güneşe koyun. Yarım saat sonra terler, tam içecek kıvamda soğutur. Buzdolabı gibi soğutması iki değil ki. Yazın ekin tarlasında yığının dibine koy, kokma abıhayat gibi su içersin.

İşçi çocuklardan birisinden testiyi istedi. Testinin yüzünde gerçekten küçük tireç pamukçukları vardı:

-Aha buyurun bakın. Suyun kirini bile alıyor. Suyu lezzetlendirir, havasını kesmez. Denedik, çanağa su doldurup ufak bir balık attık yaşadı. Naylon kaba koyduk, hayvan ağzını aça aça öldü. Bu ne demek?

Sonra küpe kurulan turşu ile, naylona, tenekeye kurulan bir olur mu? Küp turşusu ta-

Göreme, Avanos ve tüm Kapadokya... muş. Ne yazık ki yanıbaşında yaşayı... lar çoğunlukta. İnsan... madığı, t... gisinin yüceliği onun değerini tar... rek. Örneğin çanak yapımını Etiler...

Arabeskin toplumsal işlevi (3)

CİHAN OĞUZ

Arabesk müziğinin toplumsal yapı içinde bir "kariyer"e sahip olmasından sonra, "niteliksiz" pek çok sanatçı da kazanç koşullarından ötürü arabeske yöneldi. "Arabesk üstadlarının" deyişine göre, "arabeskyozlaştı..." Bu durum da arabeskin kendi iç bünyesinde çalkantılar oluşturmaya başladı. Gerçi bu "piyasa" herkesi yeterince doyuruyordu ama arabesk üstadları yine de bu duruma "çok üzülüyorlardı". Onlara göre, "ipini koparan" arabeks müzik yapıyordu. Böylece, "istem"in artmasıyla, "sunum" da bir kalite eksikliği görülüyordu. Oysa arabesk mafyasının herşeyin yerli yerinde olmasını isteyen "bütünlükçü" bir yapısı vardı. Bu "bütünlükçü" yapının yeni yönelişlere girmesi, hem "kaliteli arabesk sanatçısının" korunmasını sağlayacak, hem "kalitesizleri" bünyesinden atacak, hem de yepyeni bir arabesk türü yaratacaktı. Nitekim "taverna" olduğunu savlayan "tavernaarabesk' bu koşullarda bu gereksinmenin giderilmesi amacıyla ortaya çıktı. F.Özbeğen, Ü.Besen gibi "piyano başında aşk soloları" çalan sanatçılar, bir anda kendilerini "modern arabesk piyasası" içinde buluverdiler. Arabeskin "feryat-ı figan" eyleyen "feodal yapısı'nın yanında, taverna-arabesk "çağdaş"tı. Arabesk mafyasının oluşturmaya çabaladığı bu "çağdaş arabesk" yapısı, zamanla her kesimden insanı "etkilemeye" başladı. O ana dek "arabesk dinlesem mi dinlemesem mi?" diye "özeleştiri" peşinde koşan "ilerici" kesim, taverna arabeskin ortaya çıkışıyla birlikte, bu özeleştiriyi bir yana bıraktılar. Böylece, lumpen-demokrat dediğimiz yeni bir kesim oluştu.

Toplumsal yapının yalnızlaştırdığı ve yabancılaştırdığı "ilerici" gençlik, "feodal yapı"daki arabeskten, "modern yapı"daki tavernaarabeske geçişi seçti. Bu seçim, toplumsal konum "belirleyicisi" olan "değişim"in doğal bir sonucuydu. Ana sorunsalı bir yana iterek, "lumpen ilişkiler" özleyen bu kesimden, bilinçli bir davranış biçimi zaten beklenemezdi...Lumpen-demokrat kesim, 1961 Anayası'nın sağladığı olanaklar çerçevesinde değişen toplumsal yapıdaki "kaypak" ve "değişken" bir kişiliği içeriyordu. Bu kaypak ve değişken kişilik, küçük-burjuva populizmine yatkın bir anlayışın uzantısıydı. "Gününü gün etmek" ve "moda olan düşünce"ye göre davranmak felsefesiyle özleşen lumpen demokrat düşünce, yozlaşan ve yabancılaşan kişiliğin, toplumsal konumda yansıyan biçimiydi...

Arabeski benimsedikten sonra, 'tavernaarabesk'i de kolayca benimseyen bir diğer kesim de 'lumpen-emekçiler'di. Lumpenemekçiler, "emeğine yabancılaşan" bireyler olarak, "ana sorunsal"dan uzaklaşma eğilimine boyun eğdiler, kendilerini avutacak bir kültürel yapı içinde tutsak düştüler. "Sınıfsal konumlarının" gereği olan "TUTARLILIKTAN" koptular; böylece, kendi içlerinde yaşadıkları çelişkilerin derinleşmesiyle birlikte, arabesk yapının ağına takıldılar. Tavernaarabesk, arabesk sanatçılarının çeşitliliği yanında, daha "tekelleşmiş" olan yapısıyla, kazanç açısından arabeski "solladı"...

Ortaya konan 'ürünler', 'kalıcı' değilse de "etkileyici" ve "hüzün verici"ydi. Bu durum, hem arabesk mafyasının işine geliyor, hem de kurumsallaşan iki farklı yapıyı birarada tutmasını sağlıyordu. Arabeskle taverna-arabesk öylesine bütünleşti ki, arabesk olarak piyasaya sunulan F.Tayfur'un "Sen De Mi Leylâ"sı, bir-kaç ay sonra "tavernalaştı"..Gecekulüplerinden "halka inen" populist yapısıyla, küçük-burjuva eğilimindeki "feodal gençleri" yanına çağıran taverna-arabesk, "tek yanlı aşk kurbanlarına", bu tek yanlılığa daha çok düşmekten öte bir yol göstermedi. F.Tayfur'un, "istersen kardeş olurum/merak etme sen" diye "sevdiğine" yolladığı çağrı, Ü.Besen'in "nikâh masası"ndaki tanıklığıyla sonuçlanan sevgi anlayışının tipik bir uzantısıydı. Anlamca birbiriyle özdeş, enstrümantal olaraksa "ayrı telden çalan" arabesk ve taverna-arabesk, toplumun batı kültürüne olan özentisi nedeniyle birbirini izleyen iki farklı yapı gibi görunse de, biçim olarak, öz olarak, "aynı yolun yolcusuydu". Toplumdaki özentinin açığa çıkması, "piyano" gibi bir müzik aletinin pek tanınmadığı ülkemizde, kırsal alana dek yaygınlaşan taverna-arabeskin "tutulması" ile kendini gösterdi. Kendine bile yabancılaşan kişilik, gelişmeyi bırakmış, 'varolan'la yetinmeye başlamıştı. Artık ülkede, kültür düzeyinin aşamasını kendi dışında anlayışların yönlendirdiği bir kitle oluşmuştu.

GENEL SONUÇ

Taverna-arabesk, arabesk mafyasının, özellikle lumpen-demokrat kesime kurduğu ilkel bir tuzaktır. Geleneksel kültür anlayışını kişiliğiyle bütünleştiren bilinçli kesimler, kendini bu tuzaktan rahatça kurtarabilir. Lumpendemokrat kesiminse böyle bir kaygısı yoktur. Toplumsal yapının belirlediği "sürü insan" nitelemesinden kurtulmamak için, iradesiyle bile savaşmaktan korkan kaypak bir kişiliğe sahiptir. "Moda olan düşünceye" göre davranır; delikanlılık kumarı oynar; "yaşadığı kadarının kendisine kâr" olduğunu sanan ilkel bir düşünce taşır. Toplumsal yapının "belirlenen seçenekleri"nin dışına taşmaktan "korkar", tek kaygısı "rahat yaşamak"tır. Böylece, lumpen-demokrat kesim, küçük-burjuva düşüncesinin betimlediği populist bir arayışın tutsağı olup, "yönelişleri engelleyen" tutum takınır. Geleneksel kültürü çağdaş olanaklarla yoğurup, güncelleştirme yönünde 'katılımcı' olmaz; yozlaşan kültür anlayışlarının peşine katılır. Kolaycılığı seçer; çünkü, tarihsel sürecin akışını izleyip de geleceğe miras bırakabileceği bir anlayıştan yoksundur. Azgelişmişlik çemberinin dışına çıkmayı "doğası gereği" reddeder; yapısı gereği de ancak ilkel bir çağa yakışan "onur politikası" vardır. "Delikanlılık" ve "onun kültürü"nü özümsemekte güçlük çekmez; çünkü "Tektir. Başka bir karşıtı, seçeneği yoktur..."

Toplumsal yapının betimlediği ve toplumsal konumun oluşturduğu "arabesk yaşam" bireye ölürken bile yalnızlık veren bir anlayıştadır. Bu yüzden, "ölürsem kabrime gelme" biçimindeki şarkılar, arabesk ve tavernaarabeskin "tarihsel insan"a bakışındaki umutsuz felsefeyi açıkça gösterir. Toplumsal konum içinde, bireylerini umutsuz olmaya çağıran anlayışlar, bireyin ve toplumun "bilinçli yargıları"yla mahkûm olacak biçimde ilkeldirler. Geçmiş ve gelecek arasında geleneksel kültür bağları taşımayan arabesk ve tavernaarabesk, kendilerini yaratan koşulların çelişkisiyle kaybolacaklardır...

şey, bu öğrencilerin aslında hiçbir dertlerinin olmamasıydı. (!) (Biz yine de anımsatalım. Bay bakanın Vietnam politikası pek namuslu değildi.)

Bu ve daha birçok olay sonunda -gerçi gençliğe siyasal kararlarda söz hakkı yine verilmedi ama- öğrencilerin üniversite komitelerine katılmaları sağlandı. Daha sonra çeşitli İngiliz üniversitelerinin yöneticileri ile Ulusal Öğrenci Birliği ortaklaşa bir bildiri düzenlediler. Bildirinin bir yerinde şunlar yer alıyordu:

"Tartışma özgürlüğü üniversitelerin kurulduğu temellerden biridir... Mevcut anlaşmazlık konularında, üniversiteler içeresinde bütün tarafların dinlenebilmesi için uygun fırsatlar sağlamak hepimizin görevidir."

Daha sonra ise, Ulusal Öğrenci Birliği, bağışları belirlemek ve gelecek hakkında konuşmak üzere ilk kez hükümet yetkilileri ile konuşmaya çağrıldı. (Hayret) Tüm bunlara ek olarak öğrenci ilişkilerinin incelenmesi amacıyla parlamenterce bir komite de oluşturuldu.

Buraya değin anlatılanlar, uzun sürüş bir bir dönemin oluşumunu tüm ayrıntılarıyla anlatacak bir çalışmanın ancak ön bilgileri olabilirdi. Çoğumuz öğrenci gençlik hareketlerinin nedenlerinin ne olduğunun farkındayız. Bundan ötürü çoğunlukla politik inançlarının doğal bir sonucu da, iktidarlar karşısına kimi isteklerle çıkan 1960'lı yılların gençliğinin bazı ülkelerdeki eylemlerinden kısaca söz etmekle yetindik.

Kimler kendilerini nelerle aldatıyorlar...

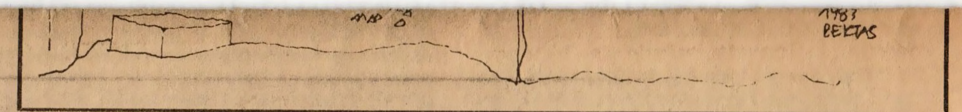
Ancak bu kişiye mimarlık ödülü verilirse, işte o zaman iş değişir...

Bir kez, bütün disiplinlerce paylaşılan, beslenen; köklü, sağlam, çağdaş ve önü açık bir kültür ortamı olan ülkelerde böyle bir şey olamaz.

Diyelim ki, bir başkasının da çok parası var ve o da onun gibi düşünüyor da, ödül veriyor... Olabilir ve buna gülünür geçilir. Ama ülkenin sözüm ona kültürlü sayılan, bilinen kişileri bunu alkışladılar mı işte orada önemli sorunlar var demektir.

İSLAMLAR ARASI

Neden söz ettiğim anlaşıldı sanıyorum. Yanlış bilindiği gibi uluslararası değil de islamlararası olan Ağa Han Mimarlık Ödüllerinden birinin Sayın Nail Çakırhan'a verilmesinden söz ediyorum. Sayın Nail Çakırhan yıllarca önce -herhangi bir eski Muğlalı gibi- evini yaptırdı. Ustaları çağırdı... "**Şöyle bir şey istiyorum**" dedi. Var olan örnekler üzerinden konuşarak düşüncesini aktardı. Onlar da yaptılar. Onay alabilmek için çizimini de bir mimara yaptırdı. Benim bildiğim yıllardır da yazları kısa sürelerle orada oturuyor. Dedim ya, kim ne diyebilir? Keyfi ister, coğrafyasını özlemiştir, dediği gibi kentten kaçmaktan başka çözüm yolu bulamamıştır; olanağı da var-

cak nedenlere söze konu kişi Sayın Cansever olduğu için biz inanmıyoruz.

HANİ KÜLTÜRÜN BÜTÜNLÜĞÜ?..

Bunları da geçelim... Çünkü gerçekten önemli olan bunlar değil... Asıl önemli olan, böyle bir olayın olup da, kimseden, kültür adamlarımızdan, doğru dürüst, herkesin anlayacağı gibi açık hiçbir tepki gelmemesi... Ne bir mimarlık tarihçisinden, ne bir ozandan, ne bir ressamdan ne de bir yontucudan, ne de bir sosyologdan vb.

1983'de, Aşık Veysel'i kopya edip şiir yazıyorum diye ortaya çıksam beni alkışlayacaklar mı?

Ya da Köylü Ressam Hüseyin'i kopya ederek resim yapsam?...

Nasıl kuramazlar ilişkiyi?

Üstüne üstlük, böyle bir olayı eleştiriye kalkışan mimarları, sanki yalnızca sayın Çakırhan'ın mimar olmayışına takılıyorlarmış gibi ayıplamaya kalkışmak da neyin nesi?

Olayın "**mimarlık**"la, ödülün adındaki yanlış olduğu ödülü veren kurumun sözcüsünce de onaylanan, "**mimarlık**" sözcüğünden başka hiç ilişkisi yok.

"YAPAY BIR DEVAM" (1)

Ancak "yapay bir devam" olan bir ev, elden gelse, Wright'ın çağdaş mimarlığa yeni ilkeler getiren "Şelale Evi" ile karşılaştırılacak...

Bütün bunlar neyi gösterir? Elbette, elbette yalnızca, böyle bir olayı alkışlayanların niteliğini!..

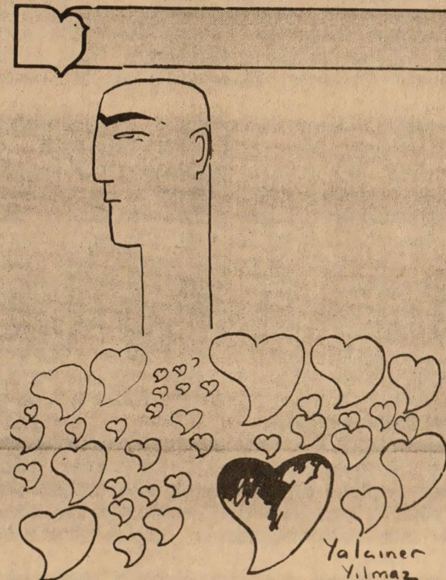
Böyle şeyler ancak dev aynalarının pek çok olduğu geri kalmış ülkelerde olabilir... Bunları yazışım Sayın Çakırhan'a karşı ne saygımdan ne de sevgimden bir eksilme olduğu için değil.. Sevgi, yalansız, dürüst olmalı.

HALK YAPI SANATI USTALARINA SAYGI

Bir ağabey gibi sevdiğim, yapım işlerini yönetmedeki titizliğini saygı ve büyük bir beğeni ile izlediğim Sayın Çakırhan'a, bana yıllarca önce sorduğunda da, böyle evler üzerine düşüncelerimi saygı çizgisinin dışına elbette taşmadan belirttim. O da bundan ötürü bana ne kırıldı ne de sevgisini esirgedi...

(Sürecek)

OKUR İLİŞKİLERİ

Paralı eğitim kime hizmet edecek?

Vatandaş vergi öder, vatandaş askerlik yapar, vatandaş oy kullanır. Devlet de vatandaşını korur, onu dara düşürmez. Bir baba çocuğuna ne denli iyi davranırsa, çocuğu da o denli iyi davranır ona karşı. İyi çocuk da iyi toplum demektir. Sosyal devletin amacı da zaten bu olmalıdır.

Son günlerde yeniden gündeme gelen paralı eğitim sistemi, herşeyden önce kesinlikle ülkemiz koşullarına uygun değildir. Bugün için, paralı eğitim sistemini ülkemizde uygulamak, halkı eğitim sistemimizin dışına itmek olur. Paralı eğitim, eğitimde fırsat eşitliğini engeller. Paralı eğitimden yana olanlar: "Parası olan okusun!" diyenlerdir... Parası olmayan okumasın mı? Bu sistem halka değil; bir avuç zengine hizmet eder.

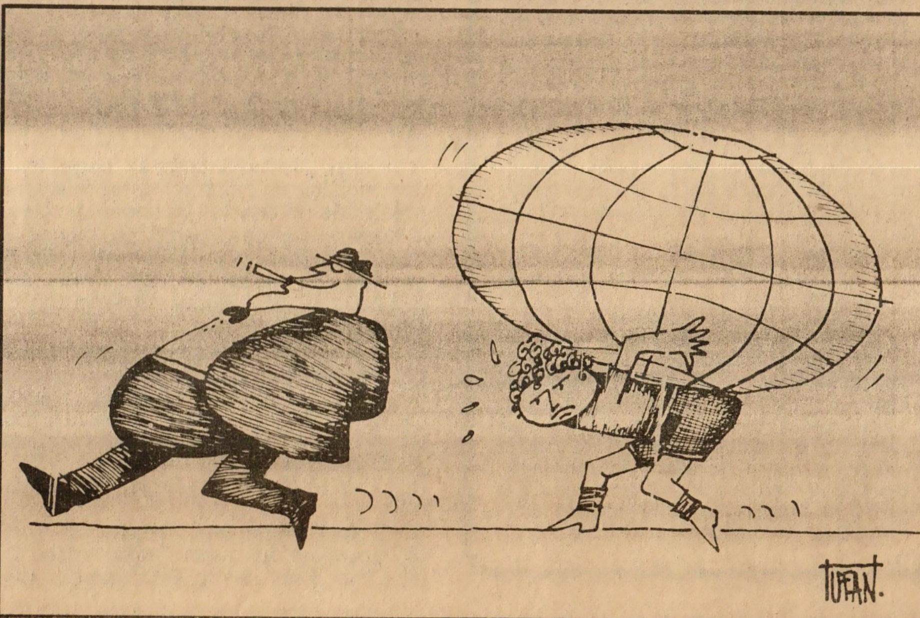
Eğitimden yeterince faydalanmamış uluslar, ileri ulusların düzeyine hiç bir zaman çıkamazlar. İleri ulus olmak için de engelleme değil; fırsat eşitliği çareleri aranmalıdır. Fırsat eşitliği sağlanırsa, eğitim amacına ulaşmış olur. Paralı eğitim sisteminde direnenler, biraz da fırsat eşitliğinde direnseler daha akılcı olmaz mı?

Ayhan HAMLI-Samsun

SOMUT Dergisine okuyucularından mektup

Somut'ta sayın Hayati Asılyazıcı yazıyor: "Vasfi Rıza Zobu, eski Belediye Başkanı Fahri Atasoy zamanında yapamadığı değişiklikleri son üç yılda gerçekleştirdi. Tiyatro tarihindeki yerini ve değerini altüst eden kararların tek sorumlusu olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim... Kuşkusuz en büyük kıyım şehir tiyatrolarında sürüyor. Bu nedenle sahnelenen oyunlarda gereken yorum ve oynanış bütünlüğü sağlanamıyor." Milliyet'te Kültür ve Sanatta 1983 köşesinde "Tiyatro" başlığı altında şu satırlar yer alıyor: Bu arada, İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları Genel Sanat Yönetmeni Vasfi Rıza Zobu, 1983-84 tiyatro mevsimini, "Bu müessesede hala çatlak çıkan bir kaç ses var, yakında tiyatromuzu bunlardan da temizleyeceğiz..." diye açtı. Nitekim yıl sonuna doğru Şehir Tiyatrosu'nun en ünlülerinden yedi sanatçının daha işine son verildi. Cumhuriyet'te kendisiyle yapılan bir söyleşide ünlü tiyatro sanatçımız Yıldız Kenter şöyle diyor: "Ben bu değerli kurumun -İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrosu içine düştüğü, ya da düşürüldüğü huzursuzluğu büyük üzüntüyle izliyorum. En büyük dileğim, işlerine son verilen sanatçıların durumlarının aydınlığa kavuşturulması ve işlerinin başına dönmeleri. Bugüne kadar çok kayıp verdik. Şahsen kaybetmeden değil, kazanmadan yanayım."

Bizler genç tiyatro izleyicileri olarak bu değerlendirmeleri çok eksik görüyoruz. Basın ve aydınlarımız bu konuda iyi bir sınav veremedi. Başka bir ülkede olsaydı, ödenekli bir tiyatroda Leydi Macbeth oynayan bir oyuncunun, oyun sırasında kolundan tutulup atılması gazetelerde manşet olurdu.

Gazetemiz Somut bile Kartal Tibet'in devlet tiyatrolarından istifasını ilk sayfasında verirken, yukarda adı geçen haberi son sayfasında bir iki satırla geçiştiriverdi. Sıkıyönetimin kusurlarının eleştirilmesi yasa ile yasaklanmıştır, biliyoruz. Ancak biz eleştirilsin demiyoruz ki... Yasalara çok saygılıyız. Suç işlemeye de, suç işlenmesini istemeye de karşıyız. Ancak bu atılma haberleri, haber niteliğine layık bir özenle verilsin istiyoruz... Kaldı ki, özet tiyatrolara bir baktığımızda tüm başarılarının şehir tiyatroları çıkışlı olanlara ait olduğunu görüyoruz: Başar Sabuncu'nun düzenleyip sahneye koyduğu "Sade Vatandaş Şvayk Hitlere Karşı" oyununda Ergun Köknar, Şener Şen, Ünal Gürel, Ertuğrul Bilda, Ergün Işıldar, Oktay Sözbir, Gökhan Mete, "Orkestra" oyununda Ayla Alçan, Tijen Par, İsmet Ay, "Kabare" oyununda Cüneyt Türel, Taner Barlas, "Hayırdır İnşallah" oyununda Kamuran Usluer, Bora Ayanoğlu, "Aşk Dediğin Nedir ki" oyununu başarıyla sahneye koyan Savaş Dinçel, Almanya'da tiyatro yapan Toron Karacaoğlu, yurtdışına yerleşen Nüvit Özdoğru ve açıkta kalan öteki değerler, Aliye Uzunatağan, Mustafa Alabora, Erdal Özyağcılar ve benzerleri... Dostlar Tiyatrosu'nda "Galilei Galileo" oyununda oynayan Avni Yalçın, Zihni Küçümen, Macit Koper, Berrin Koper gibi sanatçılar bugün Almanya'da bir kültür kuruluşunun başına getirilen Çetin İpekkaya, amatör tiyatrolar konusunda çok değerli çalışmalar yapan Haluk Şevket gibi tiyatro adamları, İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları'nın bir daha kolay kolay bir araya getiremeyeceği çok değerli sanatçılardı. Görüp araştırıp, inceleyerek açıklamaya çalıştığımız bu görünüme, bu görünümün yaratıcıları olan sanatçı erozyonuna, belediyeden yılda 600 milyon lira ödenek alan İstanbul Şehir Tiyatroları adına, biz genç İstanbul hemşehrileri olarak cidden büyük üzüntü duyduğumuzu duyururuz...

Elli arkadaşı adına: Müfit Haktür

...ldığımız toprak

...vanos'un simgesi anıtı yapan H.Ö-...ülerindeki çömlek yapan usta anıtı, sanki canlı. Yörenin özelliğini gös-... kızlar, eşek sırtında bağa giden ka-...

Yaptığı iş ortada, bilmem söze gerek var mı? Allah vergisi o da çamurlara can verir haşaa!...

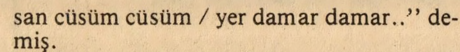
HACI ÖMER TAŞKIN

İlçenin orta yerinde bir anıt var. Avanos'un simgesi anıtı yapan H.Ömer adındaki bir işçi. Belki ilkokul öğrenimi bile görmemiş. Ortaya koyduğu eser, değme akedemili sanatçılara taş çıkartacak türden. Doğal insan ölçülerindeki çömlek yapan usta anıtı, anıtın dört yüzündeki kabartmalar sanki canlı. Yörenin özelliğini gösteren kabartmalardan halı dokuyan kızlar, eşek sırtında bağa giden kadın gerçekten birer şaheser. Yalnız bu anıtı görmek için, Avanos gidilip görülmeye değer.

Anlatıldığına göre, anıtın yeni yapıldığı sıra sabah erken bağa giden biri, anıta selam vermiş. Ses çıkmayınca durup bakmış: "Ulan Avcı Ahmet sabah sabah ne işin var o taşın başında?" diye de çıkışmış. Canlı sanmış. Ahmet, dediği de H.Ahmet Sellier.

FIRINLAR

Pişirmenin çanakçılıktaki önemini belirtmiştik. İçi çiğ testi çanak dolu bir fırına yaklaştık. Yapı yapar gibi tek tek yerleştiriyorlar. Bu bölgede herkes gibi üstü başı çamur

san cüsüm cüsüm / yer damar damar.." demiş.

Ne mi yakıyoruz? Saman, talaş, pamuk tozu. Adana'dan geliyor, pamuk tozu. Dehşetli yanar. Yakacaktan dertliyiz çok pahalandı.

-Daha modern fırınlar yapamaz mısınız? Örneğin, kömürlü, elektrikli, sıvı yakıtlı?

Yaparız, niye yapmayalım. Yalnız devlet babanın elimizden tutması gerekli. O dediklerin pahalı, paralı işler.

Yer yer tüten dumanlara, ötedeki tuğla kiremit işletmesine doğru lüks bir araba geçti. Ortalık ham yolda toza boğuldu. Çevreden: "Turist, turist, incik boncuk, biblo yaptıracak. Dur bakalım devlet kuşu kimin başına konacak?" Araba en modern atölyenin önünde durunca, yine çevreden: "Para parayı çeker. Gitti en varlıklının kapısının önünde durdu" diyenler oldu.

HOCASI AZ HACISI ÇOK BİR ÜLKE

Gürdal öğretmene takılıyoruz: "Kime sorarsak adı ya Hacı Ahmet, ya Hacı Mehmet. Bu ne hacı bolluğu böyle?" Herkesin kendisini Laza benzetmesiyle övünen şakacı Hacı Ahmet usta yanıtlıyor:

-Biz Mekke hacısı gibi sonradan, uyduruk hacı değiliz. Anadan doğma hacıyız. Buyurun nüfus cüzdanıma bakın. Ne yazıyor? Hacı Ahmet.

Gülüşüyoruz. Hacı Ahmet konuşkan biri. Sözü bitmeden soluk yeniliyor:

-Avanos'a eskiden yaşlı başlı bir nüfus memuru geliyor. Kütüğe hacı yazmaktanbıkıp usanıyor. Sonunda halka bir ilanat yapıyor: "Bundan sonra adlarınızın önündeki "Hacı" sözü hastir edilmiştir. Mekke hacısı ile Avanos hacısı birbirine karıştığından, iş bu ilanata gerek görülmüştür..." diye sıkı sıkı tembih ediyor.

AVANOS EŞEĞİ DEYİP GEÇMEYECEKSİN

Tüm İçanadolu'da yaygın bir özdeyiş var. Birinin yanlışını akılsızlığını eleştirmek için "Sen de Avanos eşeği kadar akıl yok" diyorlar. Söylendiğine göre Avanos eşeği başka eşeklere benzemezmiş. Gittiği geldiği yeri bilir, durdan sustan anlar, akıllıymış. Örneğin, sırtlarında çanak çömlek varken, çokta önlemli olurlarmış. Dar bir geçitten geçeceklerse, kesin ikisi yanyana geçmezmiş. Biri az geride bekler, tek tek geçerlermiş. Çüş denende firene basmış gibi dururmuş. Deh denende anında yürürmüş v.b....

...a yöresini görmeyen Avrupalı yok- ...o da bu tarih hazinesini tanımayan- ...tmadığı şeyi sevmezmiş. Yurt sev- ...ımak ve tatmakla orantılı olsa ge- ...den beri ustası Avanos'u biliyor mu-

---

Olaylar ve düşünceler

ADNAN CEMGİL

Mehmet Ali Aybar'ın unutamadıkları- unuttukları

TARİH BÖYLE Mİ YORUMLANIR?

Mehmet Ali Aybar, Şahap Balcıoğlu'nun röportajına verdiği yanıtlarda (Somut 6.4.1984 sayı 52, s. 6-7) Batı'da demokrasinin gerçekleşmesini sağlayan toplumsal koşulları ve değişimleri doğru olarak saptarken, Türkiye'de demokrasinin yerleşememesinin başlıca nedenlerini açıklarken **"Osmanlı devlet yapısı ve bunun davranışlarda ve düşüncelerdeki yüzlerce yıllık "tortusu" demokrasinin filizlenmesini engellemiştir, engellemektedir de.."** diyor.

Daha sonra bu yargısını kanıtlamak için de Osmanlı devlet sistemini şöyle tanımlıyor; **"Osmanlı toplumu bu yollardan geçmedi. Osmanlı'da devlet herşeydir. Devleti yönetenler "bey takımı" dine de, politikaya da, ekonomiye de egemendir. Tüm yetkileri merkezde toplayan bu örgütlenme biçimi, bey takımının mutlak egemenliğini sağlamışır. İslamda dinle devlet işleri ayrı değildir; Hristiyanlıkta olduğu gibi. Bundan dolayı Doğu'da mutlakiyetler katmerlidir. Osmanlılar'da da böyleydi. Sultan aynı zamanda halifedir. Bu sıfatlarla Halife-Sultan Tanrı'nın yeryüzünde gölgesi, peygamberin vekili ve halkın velisidir. "Ulülemr"dir. Ulülemr'e itaat, Tanrı'ya itaattir. Karşı gelmek Tanrı'ya karşı gelmektir. Ulülemr ancak Tanrı'ya hesap verir. Yeryüzünde kimseye karşı sorumlu değildir."**

Osmanlılarda başta padişah olmak üzere devleti yönetenlerin egemenliği, elbet "merkeziyetçi" bir niteliktedir ama, bu, padişahın olsun, devlet adamlarının olsun, keyiflerine göre, devleti gelişi güzel yönetmeleri değildir. Osmanlı devletinin güçlü olduğu, en güçlü padişahların hükümdarlıkları zamanında bile, ülkeyi ilgilendiren en önemli siyasal işlerden, günlük yaşam biçimlerine kadar, hemen her sorunun görüşülüp tartışıldığı "Divan" kurumu vardı. "Divan her gün sabah erkenden namazdan sonra padişahın huzuruyla toplanarak gerek devlete ve gerek halka ait askeri, mali, idari, hukuki, örfi işler hakkında kararlar verirdi. Divanda padişah, vezir-i azam ve diğer vezirlerden başka kazasker, defterdar, nişancı aza olarak bulunurlardı. Askeri ve örfi işleri vezir-i azamlar, şer'i ve hukuki işleri kazasker, mali işleri de defterdarlar tetkik ile mütalealarını söylerlerdi. Nişancı, divan kaleminin büyük şefi olduğu gibi, arazi işleri has, zeamet, tımar tevcihleri buna havale olunup, esas deftere (tapu defterleri) bunun yazısı ile kayıt veya tashih edilirdi. Bu husustaki kanunların tertip ve tanzimi buna aitti." (Ord.Prof.İsmail Hakkı Uzuncarşılı, OSMANLI TARİHİ, cilt 1, s.501-506, Türk Tarih Kurumu yayınları-4.baskı, Ankara 1982).

Mehmet Ali Aybar, Osmanlı Devleti'nin yapısı ve işleyişi konusundaki bu anlayışını "Osmanlı Ordusunun kuruluşuna da uyguluyor: **"Bildiğim kadarıyla, Osmanlılar dışında hiçbir devlet, tam anlamıyla güvenilir bir**

er Ghiselin de Busbecg, Osmanlıların askersel ve yönetsel sistemlerini şöyle övmekteydi:Kişiler yüksek görevlere ancak meziyetleri (nitelikleri) sayesinde gelebilirler. Buralara ancak çok yeteneklilerin ulaşabilmesini sağlayan bir yöntem... Padişahın kendilerine en yüksek görevleri verdiklerinin çoğu çoban çocuklarıdır. Bunlar kökenlerinden utanmak şöyle dursun, bununla övünürler. Hiçbir şeyi doğuşlarına borçlu olmamalarından bir şeref payı çıkartırlar. Çünkü, insanın değerinin doğuştan geldiğine, kalıtsal olduğuna, babadan oğula geçtiğine inanmazlar. Bunu bir ölçüde Tanrı vergisi olmakla birlikte iyi bir eğitimin, çok çalışmanın, yorulmak bilmez bir çabanın sonucu olduğunu bilirler.. Giderek Türklerde itibar kazanmak, yüksek görevlere, yargıçlığa (kadılık-çev.) atanmak büyük bir uzmanlığın ve işine dört elle sarılmanın ödülüdür." (Paul Coles, LA LUTTE CONTRE LES TURCS" İngilizceden Fransızcaya çeviren, Huguette Couffignal, s.150, FLAMMARION, Paris 1969, Printed in England.)

Fransa'da, din savaşlarının en çetin döneminde **Six Livres de la Republigue** (1576) adlı kitaplarını yazmış olan Jean Bodin de Osmanlıların hoşgörürlüğünü saygı ve hayranlıkla anarak şöyle diyordu:

"Osmanlı Devleti'ni nitelerken M.A. Aybar siyasal, tarihsel bütün gerçeklere sırt çevirerek şu hükmü verebiliyor: 'Faşizm icad edilmezden yüzyıllarca önce Osmanlı Devleti faşist karakterde bir devletti,' Bu sözleri okuyup da 'pes!' diye bağırmamak elde mi?"

"Avrupa'nın büyük bir bölümüne egemen olan Türk padişahı din ayinlerini dünyadaki herhangi bir hükümdardan daha çok koruyordu. Aynı zamanda, kimseyi zorlamazlar, tersine, herkesin vicdanının sesine uyarak yaşamasına olanak verirlerdi. Dahası Beyoğlu'ndaki sarayında ayrı dinden olan Yahudilerin, Katoliklerin, Ortodoksların ibadet etmelerine izin verirlerdi." (a.g.y. s.151)

Osmanlı padişahlarının halife olarak "Allah'ın yeryüzündeki gölgesi" sayıldığını söyleyen Mehmet Ali Aybar Fransa krallarına "Le Rois tres Chretien, En büyük Hristiyan kral, İspanya krallarına da "en katolik kral" denildiğini unutuyor mu?

Osmanlı Devleti'ni nitelerken, Mehmet Ali Aybar siyasal, tarihsel bütün gerçeklere sırt çevirerek şu hükmü verebiliyor: **"Faşizm icad edilmezden yüzyıllarca önce Osmanlı Devleti faşist karakterde bir devletti."** Bu sözleri okuyup da "pes!" diye bağırmamak elde mi? Faşizmin XX. yüzyılda belirli siyasal ve ekonomsal koşullarda, kapitalizmin üç çelişkilerinden türemiş bir doktrin ve rejim olduğunu bir "Devletler Hukuku" doçentinin

na aykırı değil mi? Yoksa "güler yüzlü sosyalizm"'in ilkeleri arasında "özeleştiri" diye bir şey yok mudur?

Mehmet Ali Aybar, -hiç de gerekmezken- o dönemin tartışmalarını gündeme getirirken "genel başkanlıktan" ayrıldıktan sonra partiden de ayrıldığını söylüyor. Partisinde bir üye olarak kalmava neden katlanmamıştı? İlle de Genel Başkan olarak kalması mı gerekliydi? Oyleyse, başka partilerin başındaki "bey takımının" ne kabahati vardı?

PARTİ ANLAYIŞI

Mehmet Ali Aybar'ın siyasal edebiyatımıza kazandırdığı buluşlardan biri de bu "bey takımı" terimi. Çok partili düzene girdiğimizden beri partilerin -bunun içinde sol partiler de var--- yöneticileri hep "bey takımı"ndandır... Doğrudur. Yalnızca "bey"ler değil, "paşazadeler de" var sol ya da sosyalist partilerin başında.. Türkiye gibi halkının demokratik eğitimi geri bırakılmış, aldatılmış, emekçi sınıfların siyasal bilince yeterince ermemiş olduğu bir ülkede Aybar'ın "bey takımı" dediği aydınlar ön ayak olacaktır elbet.. ilerici, demokratik hareketlere ve böyle kurumların yönetim kurumlarını elbet bunlar oluşturacaktı. Hem, Aybar'ın dediği gibi yalnız halkın kuracağı, içinde "bey takımı"ndan kimsenin olmayacağı bir parti de tepeden inmeci olamaz mı?

Siyasal tarihte, halkın "kendiliğinden" örgütlenip demokratik bir düzen içinde etkenlik gösterebildiği görülmüş değil. Aslında halkın "kendiliğindenlik"le örgütleneceği görüşünü ortaya atan Proudhon'dur. Yanlış olarak adı sosyaliste çıkan, bu halktan gelme adam "merkeziyetçiliğe" karşı çıkmış. Sosyalizmin en yetkin, yalnız siyaset alanında değil, sosyal bilimler alanında da (Saint-Simon, Fourrier, Marx) büyük öncülerine sövüp saymıştır. Aslında Proudhon'un öğretisi anarşizme bulanmış bir bireycilikten başka bir şey değildir. Ona göre sosyal adaletsizlik anarşi yoluya yıkılacak, böylece kapitalizme son verilerek her birey "mülk" sahibi olacaktır. Proudhon'un siyasal yaşamı, halkı aldatarak Fransa'nın başına geçen III.Napoleon'a dalkavukluk etmekle sona ermişti.

Mehmet Ali Aybar partiler konusunda kimi allerjik ve komplikasyona elverişli konuları da gözünü kırpmadan ortaya atıyor. Ben "güler yüzlü sosyalizm" aşısıyla bağışıklık kazanmış olmadığım için, hava koşullarından (meteoro-

tıldığını da röportaja verdiği yanıtlar arasında unutmuş bulunuyor. Oysa kendisi bunu şöyle açık seçik açıklamıştı:

6 Eylül 1973 günkü Milliyet gazetesinde şunları okuyoruz:

"Aybar ve 8 eski TİP'li T.B.P. nin bağımsız adayı."

"Aybar bu konuda T.B.P. yöneticileriyle anlaşmaya varıldığını açıkladı.

"Kapatılan TİP'in eski Genel Başkanlarından bağımsız İstanbul Milletvekili Mehmet Ali Aybar kendisinin ve 8 sosyalist arkadaşının 14 Ekim'deki seçimlerde Türkiye Birlik Partisi listesinden bağımsız olarak adaylıklarını koyacaklarını açıklamıştır.

Dün bir demeç vererek T.B.P. ile eski TİP'liler arasında bu konuda varılan anlaşmayı açıklayan Aybar, işbirliğinin 14 Ekim akşamı sona ereceğini belirtmiş, demokratik sol bir parti ile sosyalist bir grup arasında böylesine bir işbirliğinin tarihimizde ilk defa olduğunu bildirerek T.B.P. yöneticilerini kutlamıştır."

Aybar demecinde kendisinin Türkiye Birlik Partisi listesinden İstanbul'da ve birinci sırada seçime katılacağını eski TİP'li olan öteki sekiz arkadaşının T.B.P. listesinden seçime gireceklerini bildirmektedir.

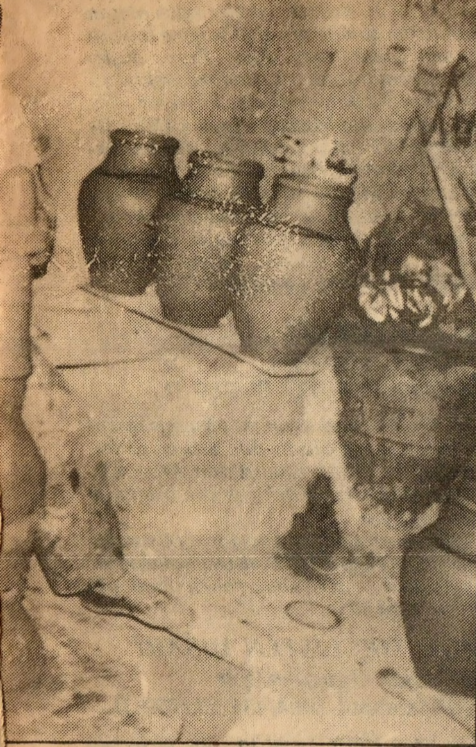
Oysa Mehmet Ali Aybar, 1969 seçimlerinde TİP oylarının 1965 dekine oranla çok düşmüş olmasını açıklarken, TİP'in oy deposu olan alevi yurttaşları koparmak için Türkiye Birlik Partisi'ni kurduklarını ileri sürmüştü. Gerçekten de,... "Önce genel olarak TİP'e yakınlık gösteren bu topluluk, henüz siyasal yapıyı dikeyliğine kesen mezhep ideolojisinin çerçevesini aşamamış olduğu için, bu partinin seçim başarısızlığı üzerine çeşitli zengin alevilerin önderliğinde yeni ve ayırıcı bir parti olarak ve uzun vadede birleştirici özelliğini kaybedecek bir ideoloji temelinde örgütlenmiştir.

17 Ekim 1966 tarihinde **"ilerici, Atatürkçü ve reformist" bir parti olduğunu ileri sürerek bazı varlıklı aleviler tarafından, Hazreti Ali'yi temsil eden bir aslanı çerçeveleyen ve oniki imamı sembolize eden oniki yıldızlı bir amblemi olan Birlik Partisi** kurulmuştur. (a.g.y. s.341) İşte Mehmet Ali Aybar ve "sosyalist" arkadaşları bu partinin şemsiyesi altında 1973 seçimlerine katılmışlardı.

ANAYASA VE SOSYALİZM

Mehmet Ali Aybar, 1982 Anayasasıyla 1961 Anayasası arasında bir karşılaşma yaparak birincinin demokratik haklar bakımından çok kısıtlı olduğunu şu satırlarla doğru ve somut bir biçimde saptamaktadır:

"1982 Anayasası, 1961 Anayasasına oranla, demokrasi açısından çok gerilerde, yeni anayasaya ciddi eleştiriler yöneltilebilir de. Cumhurbaşkanı ve Milli Güvenlik Kurulu'na tanınan yetkiler, parlamentonun,

içinde, birine selam verdik. Adı Hacı Mustafa imiş. Yakınlık gösterdi, ayaküstü söyleştik:

-Şu anda bin beş yüz çanak var içerde. Kaç tane alacağı, testisine, küpüne ve de fırınına göre değişir. 1200 derecede pişer. Genezin, Zelve toprağı tez pişer, iyi topraktır. Bazı topraklar var ki yakarsın yakarsın bana mısın demez. Aşık Veysel boşuna mı "İn-

nımız aç derler. Biz çanakçılar buna ş adam ondurmaz. Herşey pahalı- nda millet ne yakacağını şaşırıyor. zdu. Çanak işçisi gönüllü olur, üz-

Hoca M.Gürdal'ın yöreyi anlatan kartpostallarından biri. Gürdal, bir dizi desenle memleketinin folklörünü ortaya koymuş.

AVANOSLU TURİZMİN ÖNEMİNİ KAVRAMIŞ

Avanos'un çok uygar insanları var. Yabancıya karşı son derece saygılı ve konukseverler. En gencinden, en yaşlısına dek turizmin önemini kavramışlar. Hoca M.Gürdal ile Ahmet Diler'in evine gittik. Diler son derece saygın ve alçakgönüllü biri. Kendisi Fransız Filolojisini bitirmiş. Avanos tarihini iyi biliyor. Avustralyalı kız arkadaşı çok cana yakın. Yerli giysiler giymiş. Bize kahve pişirdi. Ahmet Diler ona küçük bir tezgahta halı dokumayı öğretiyor. Çanak üstüne çalışmaları varmış. Kök boya konusunda araştırmalarını gördük. Avanos için çanakçılık ve halıcılığı yaşamsal iki öge olarak görüyor.

Avanos, Genezinli Emin Türk Eliçin başta olmak üzere bir çok değerler yetiştirmiştir. Hoca M.Gürdal'ın yöreyi anlatan kartpostalları gerçekten güzel. Bir dizi desenle memleketin folklorünü, tarihini ortaya koymuş.

Erol Seller, babasının çanakçılık sanatına yenilikler getirmiş. Kayadan oyma atölye ve yatacak yer, pansiyon durumuna getirdiği yapıda kurs açıyor. Dünyanın dört yanına mektuplar, tanıtıcı yazılar yollamış. Onbeş günlük, bir aylık halı ve çanak öğretim kursları açıyor. Günlüğü bin küsur lira gibi düşük bir ücretle. Yeme içme, yatma, gezi dahil bu paraya. Üstelik yörenin elsanatlarını da öğretecek. Erol kendi diliyle:

-Öğren de yapma. Çanak yapmasını, halı dokumasını bütün dünyaya öğreteceğim. Öğrenen zaten yapmayınca duramaz. Avanosumuzun ünü dünyayı sarsın. Yurdumuz tanınsın istiyorum" diyor.

YERALTI KENTLERİ

Hangi eve giriyorsanız, yapının bir yanı oyma bir odaya açılıyor. Kayadan oyma, odalar, mutfaklar, yatak odaları beton yapıların bile doğal birer parçası durumunda. Buraları kışın sıcak, yazın serin olurmuş. Gerçekten de öyle. Dışardaki Ağustos sıcağının inadına serin.

Mucur, Ürgüp, Avanos, Nevşehir yöresinin jeolojik yapısından olacak hemen hemen tümünde birer yeraltı kenti var. Kilisesi, çarşısı, mutfağı ile dipsiz bucaksız dehlizler. Bugün barınak olarak da kullanılan kimi oyma evler, yöre halkı tarafından meyve, sebze saklamak için kullanılıyor. Narenciyeyi, soğukhava depolarından daha iyi koruyormuş. Ürgüp Peribacası Şarabı fabrikası böyle bir yapı. Göz alabildiğine de geniş ve uzun.

SONUÇ

Göreme, Avanos ve tüm Kapadokya yöresini görmeyen Avrupalı yokmuş. Ne yazık ki, yanıbaşında yaşayıp da bu tarih hazinesini tanımayanlar çoğunlukta. İnsan tanımadığı, tatmadığı şeyi sevemezmiş. Yurt sevgisinin yüceliği, onun değerlerini tanımak ve tatmakla orantılı olsa gerek. Örneğin şu çanak deyip geçtiğimiz varlığımızı iyi tanıyor muyuz?... Çanak yapımının Etiler'den beri ustası Avanos'u biliyor muyuz!...

ordu kurmak için ayrı dinden küçük çocukları koparıp özel olarak yetiştirmemiştir. Aile bağı olmayan bir ordu! Düşünebiliyor musunuz? Günümüzün zalim diktatörleri bile böyle bir yönetime başvurmamışlardır. Osmanlı'da devlet herşeydir. Devlet dışında ne kişiler, ne kurumlar bir ağırlık taşır. Faşizm icat edilmezden yüzyıllarca önce, Osmanlı devleti faşist karakterde bir devletti."

Oysa, Osmanlı Devleti'nin ilk büyük teşkilatçısı olan "Gazi Orhan Bey", Osmanlı Devleti'nin temelini atarken, süvari olan aşiret kuvvetlerinin yerine veziri Alâüddin Paşa ile kadı cendereli Kara Halil'in tavsiyesiyle **Türk gençlerinden** mürekkep ayrı ayrı biner kişilik yaya ve müsellem isimleriyle, muvazzaf iki sınıf piyade ve süvari kuvveti vücuda getirdi ve sonra ihtiyaç nisbetinde bunların miktarı arttırıldı" (Ord. Prof. Uzuncarşılı a.g.y.s. 508).

Bunların yanı sıra yine Türkler'den oluşan birlikler de oluşturuluyordu:

"Azablar. Azab (Azeb) Bekâr demektir. Bunlar, Anadolu'dan toplanmış muhabereye yarar, dinç, kuvvetli, bekâr **Türk gençleridir.** Azablar Osmanlı ordusunun hafif yaya askerlerini teşkil ederlerdi. Akıncılar **Türkler'den** teşkil edilmiş hafif süvari kuvvetleridir. Akıncılar **Türk oğlu Türk** olup ilk fütuhat devrinde Rumeli'ndeki muhtelif gayri müslim unsurlar gözönüne alınacak olursa bunların Rumeliye yerleştirilmelerinin ne kadar isabetli olduğu görülür." (a.g.y., cilt 2, s.572).

M.A.Aybar'ın deyimiyle "ailelerinden koparılan" Hristiyan çocuklarının nasıl devşirildiğini de yine Ord.Prof.Uzunçarşılı'dan okuyalım: "Acemi ocağı için tebaadan olan Hristiyan çocukları kanun dairesinde alınırlardı. Devşirmeye tayin edilen memur, eline verilen fermanla kendisine devşirme mıntıkası olarak gösterilen sancak ve kazalara gidip mahalli kadıların ve sipahilerin yardımıyla kazaları dolaşır ve **Kilise heyetleri** vasıtasıyla çocuk devşirirlerdi. Kanun mucibince bir çocuğu olanın oğlu alınmayarak babasının hizmetinde bırakılır fazla olan bir tanesi alınırdı. Alınacak çocuğun soy ve sopunun belli ve iyi bir aileye mensup olmasına dikkat edilirdi.." (a.g.y.-s.510)

"Devşirme yöntemi" 3-7 senede bir uygulanır, 8 ile 18 ve bazen de 20 yaş arasındaki gençlerden gürbüz ve sıhhatli olanlar seçilerek devşirilirdi" **(İslam Ansiklopedisi c.3, s.563)**

Şimdi bu devşirme yöntemini Mehmet Ali Aybar'ın "günümüzün zalim diktatörleri bile böyle bir yönetime başvurmamışlardır, savının gerçeğe ne kadar aykırı olduğuna bir örnek verelim:

Cermen ırkından olmayan çocukları, analarının babalarının gözü önünde gaz odalarında yakan, Nazi Almanyası'nın çöküşü sırasında 12-15 yaşındaki çocukları ailelerinden koparıp ateşe atan Hitler'in, barbarlıklarını uygulamaya elverişli olmayan çocukları yok eden bu cinayetlerinin nasıl unutulabileceği ve "Osmanlı Devletinin yöneticilerinin bu "zalim"lerden de zalim gösterilebileceğinin nedenini anlamak olanaksız.

Kaldı ki bu devşirme yoluyla yetiştirilen Hristiyan çocukları, Osmanlı ordusunda hiçbir zaman çoğunlukta olmamışlardır. İmparatorluğun çöküşü döneminde "Bir taraftan devlet ordusunun esası ve **onda dokuzu** demek olan **Tımar teşkilatı** çökmekte ve topraklı sipahiler isyana hazırlanmakta idiler." (Prof.Mustafa Akdağ, **Yeniçeri Ocak nizamının bozuluşu,** Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi dergisi, Cilt V, sayı 3, sayfa 294, 1947 Ankara)

Mehmet Ali Aybar'ın "faşistlik" yakıştırdığı Osmanlı devleti için, düşmanları olan Avrupalılar bile hoşgörüşüne duydukları hayranlıklarını şöyle dile getirirler:

"1554'den 1562'ye kadar Fransa krallığının İstanbul'daki büyük elçiliğini yapan Ogibilmemesini düşünmek ayıp olur. M.A.Aybar, bu özgün buluşumu Osmanlılardan önce, bütün Avrupa mutlakiyetçi krallarına, daha eskilere giderek Mısır firavunlarına, Asur krallarına ve Neron'a da uygulayarak "faşist" diyebilirdi?

Yeni Türkiye'nin bir türlü özgürlükçü bir demokrasiye kavuşamamasını Mehmet Ali Aybar, "bey takımının" bu Osmanlı tortusunun etkisinden kendini kurtaramayışıyla açıklıyor.. Bu görüşü de tarihsel süreçe aykırı görünmektedir. Bu günkü, dünkü (yani tanzimattan bu yana Meşrutiyet, Cumhuriyet dönemlerindeki) aydınlar, politikacılar, fikir adamları Osmanlının tortusuna bir ölçüde bulaşmış olabilirler. Ama o tepeden inmeci, (onun deyimiyle "faşist" Osmanlının değil. Yakın çağlarda, daha doğrusu Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş döneminin (ki zamanımıza en yakın olan) padişahlar, hiç de öyle tepeden inmeci insanlar değildi. İmparatorluğun depreme tutulmuş gibi sarsıldığı son dönemlerde bir III.Ahmed, bir III.Mustafa (x), bir II.Mahmut, bir III.Selim... Kendi hükümdarlıklarının geleneklerinden ayrılarak yenilikler yapmak, çöküşü önlemek için çırpınan bu uğurda kellelerini veren reformculardı.. Bunların yönetiminin tortusu mudur, demokrasiye kavuşamamamızın nedeni? On yedinci yüzyılın sonundan başlayarak, Avrupa kapitalizminin Türkiye'yi parçalamak, paylaşmak için giriştiği her alandaki saldırıları değil midir her yeniliği boğan? Tanzimat Fermanı -ki İngiltere'nin zoruyla çıkarıldı- Türkiye'nin yarı sömürgeleştirilmesinin ilk belgesi değil mi? Bugün de demokrasinin yerleşmesine engel olan "bey takımı"nın Osmanlı tepeden inmeciliğine heves etmesinden çok, Türkiye'de fikir, söz özgürlüklerinin gelişmesini emperyalistçe çıkarlarına aykırı bulan "dış mihrak"ların manevraları değil mi? (xx)

HAK VE HUKUK ANLAYIŞINA AYKIRI BİR TUTUM

Mehmet Ali Aybar, "Güler yüzlü sosyalizm" teorisini anlatırken "hak, adalet, söz ve fikir özgürlüğü" insanın kişiliğine saygı, eşitliği... sözcüklerini sık sık tekrarlamaktadır. Ama bu arada, bütün bu ilkelere sırt çevirerek, Genel Başkan olduğu dönemlerde "Türkiye İşçi Partisi"ndeki çatışmalara da yer veriyor. Buna sadece değinip geçseydi, olabilir denirdi. Ama o eski "muhalifleri"nin adlarını liste halinde vermekle de yetinmeyerek, bugün bilindiği gibi yanıt verme olanakları olmayan bu insanlara açıkça, ya da üstü kapalı ağır suçlamalar yüklüyor. Bir "iddianame" okur gibi... Üstelik de şimdi hedef tahtası yaptığı bu insanlardan birinin durumunu da bilerek.

Bunlardan birinin---Sadun Aren'in- tutuklu olduğunu da söyleyerek: **"Hiç kimseye kırgın değilim, güzel günlerimizi duygulanarak hatırlıyorum; yollarımız ayrıldı, ne çare... Sadun Aren'le haftada iki kez karşılaşırız.(x) O parmaklığın bir yanında ben öbür yanında..."**

Ama bütün o "güzel anılar", "duygulanmalar", parmaklığın içinde çile dolduran adamın parmaklığın dışından, kapanmış bir siyasal dönemdeki karşıtlarına ver yansın etmekten alıkoymuyor Mehmet Ali Aybar'ı.

Bunu yazarken yalnız kendisine karşı çıkmış olanları suçlamaktadır. Bu arada kendisinin hiç yanlışı olmadığı, "yanılmaz" olduğu izlenimini veren bir dil kullanıyor. Oysa bu, hem gerçek saygısına hem de bilimsellik anlayışılojik) ötürü bu alana girmeyi sağlığım için yararlı görmüyorum.

MEHMET ALİ AYBAR'IN UNUTTUKLARI

Aslında unutkanlıktan söz ederken kendimi düşünerek biraz sıkıntı duymuyor değilim: Yaşlılık (M.A.Aybar'dan bir yaş büyüğüm!) günlük gerilimler insanı "haliyle" unutkan yapıyor. Örneğin, burnumda takılı olduğu halde gözlüğümü evin içinde arar dururum...

Mehmet Ali Aybar da bu röportajdaki yanıtlarında kimi "ayrıntıları" unutmuş görünüyor. Olabilir. Ne var ki, yazılı belgeler "Nisyan ile malul olan hafıza-i beşer'i.ı (Unutkanlık illetine uğrayan insan belleğinin) bu kusurunu düzeltiyor.

"Faşizmin XX. yüzyılda belirli siyasal ve ekonomsal koşullarda kapitalizmin iç çelişkilerinden türemiş bir doktrin ve rejim olduğunu bir 'Devletler Hukuku' doçentinin bilmemesini düşünmek ayıp olur."

Beş yaşından beri politikanın içinde olduğunu söyleyerek bütün siyasal yaşamını, zigzagsız-röportajı yapan Şahap Balcıoğlu'nun Aybar'ın bir zamanlar koşu sporunda şampiyonluklar kazandığına değinirken "hiç kulvar değiştirmemiş" olduğunu söylemesine karşın, bazı belgeler, bir değil bir kaç kere "kulvar" değiştirdiğini kanıtlıyor.

Örnekler:

1946 yılının Temmuz ayında gazeteler, seçimlere ilk kez giren Demokrat Parti'nin milletvekili adayları arasında Doçent Mehmet Ali Aybar'ın da bulunduğunu ilan etmişlerdi.

Gerçekten de 18 Temmuz 1946 günlü Cumhuriyet gazetesinin 3.sayfasında Demokrat Partinin Bursa Milletvekili adaylarınıntam listesi açıklanıyordu:

Celal Bayar, Ahmet Hulusi Köymen (Avukat ve Bursa D.P.müteşebbis heyeti başkanı), Mehmet Ali Aybar (Doçent), Emin Nihat Sözeri (Emekli Kurmay Albay), Ali Ferruh Yücel (Fabrikatör), Ziya Kaya (Doktor, Gemlik müteşebbis heyeti başkanı), Saadettin Karacabey (Ziraatçi), Nuri Doğrul (Ziraatçi, İnegöl müteşebbis heyeti başkanı), Şaik Gökyay (Öğretmen) (x) Arifi Durupınar (Öğretmen) Baha Cemil Zara (Tüccar), Mithat San (İpek İş Müdürü).

1946 yılının 20 Temmuz Pazar günü yapılan seçimde Bursa'dan C.H.P'nin listesinin (o vakit çoğunluk sistemi vardı) silme kazandığı ilan edildi. Bunun üzerine Demokratlar feryadı kopardılar "seçime hile karıştı" diye. Gerçekten de yurdumuzda "çoğulcu, özgürlükçü parlamenter" sistemi getirmekle övünen C.H.P., Jandarma dipçiğinden, sandık kaçırtmaya kadar her türlü baskıya baş vurmuştu iktidarı bırakmamak için.

Böyle olmasaydı, Mehmet Ali Aybar ".....devletçiliğe ve ideolojik planda lâiklik uygulamalarına karşı tepkide bulunan bu genel muhalefeti, liberal ekonomi ve dine saygı ilkelerinin sözcüsü olanların saflarında toplanmış bulunan Demokrat Parti'nin milletvekili olarak parlamentoya girmiş olacaktı. (Muzaffer Sencer, **Türkiye'de siyasal partilerin sosyal temelleri, s.221, May Yayınları, İstanbul 1974)**

Her ne kadar Mehmet Ali Aybar, tam 24 yıl sonra D.P. listesinden bağımsız olarak seçime katıldığını ileri sürmüşse de (Milliyet gazetesi, 10.4.1970, s.7) Yukarıdaki listede görüldüğü gibi bağımsız olduğunu gösteren bir işaret yoktur. Ayrıca bir bağımsızın, D.P.'nin kurucusu ve lideri Celal Bayar'dan bir sıra sonra listeye konulmuş olması da bir "bağımsıza" verilmeyecek kadar onurlu bir konumdur.

İKİNCİ KULVAR

Mehmet Ali Aybar, 1973 seçimlerinde Türkiye Birlik Partisi'nin listesinden seçimlere ka-

dolayısıyla hükümetin ikinci planda kalmasına neden olmuştu. Bu tehlikeli bir "geriye adım"dır. Ayrıca temel hak ve özgürlüklerin yurttaşlarca kullanılmasını olanaksız hale getiren sınırlamalara uğramış olması da gene çok tehlikeli bir geriye dönüştür. Gerçekten de 1982 Anayasası özgürlüklere karşı bir yasa. Temel hak ve özgürlüklere zoraki yer verildiği hemen göze çarpıyor. Özgürlüklerin nasıl kullanılmayacağı halkça, sınırlamalar o kadar çok ki, ortada özgürlük kalmıyor......................"

"Yani dernekleşme özgürlüğü sınırlanmıştır. Sendikal haklar sınırlanmıştır. Dernekler politika yapamaz, Üniversite politika yapamaz. Politikanın ancak seçimden seçime yapıldığı bir ülkedeyse demokrasiden söz edilmez..

Artık işçiler, köylüler, emekçiler, Anayasanın getirdiği yasaklar yüzünden sosyal yaşamımızda ilerletici bir rol oynayamayacaklardır".

1982 Anayasası'nı böyle karamsar bir açıdan eleştirdikten sonra Mehmet Ali Aybar, bir sosyalist parti kurma umudunu da yitirmiş görünmüyor: **"...Yeni Anayasaya sosyalizm yasaktır diye bir madde konmadı... Anayasamızda sosyalizmin araçları olan kamulaştırma, devletleştirme toprak dağıtımı gibi önlemlere yer verilmiş. Halkın oylarıyla iktidara gelecek bir sosyalist parti, bu maddelere dayanarak sosyalist düzenin ilk adımlarını atabilir. Hele bu parti emekçilerin söz ve karar sahibi olmasını amaçlayan ve buna göre örgütlenmiş bir sosyalist partiyse..."**

Doğrusu ya Mehmet Ali Aybar'ın bu tatlı umudunu güçlendirecek belirtiler yok değil! Bunlardan biri: "(Ankara Sanayi ve Ticaret Bakanı Cahit Aral, KİT'lerden kâr eden kuruluşlarından başlanılarak özel sektöre satılacağını söyledi. Aral, KİT'lerin ancak personelleriyle birlikte satışının söz konusu olabileceğini de belirtti.

Zararda olan KİT'lerin kâra geçirildikten sonra satışlarının yapılabileceğine işaret eden Aral, KİT satışları konusunda bazı kıstasların da aranacağını kaydetti. (Günaydın gazetesi 16 Nisan 1984, sayı 1199-Ekonomi sayfası.)

"İstanbul (THA)- İstanbul Belediye Başkanı Bedrettin Dalan, İstanbul ekmek sanayii İşverenler Sendikasına Belediye'nin 2 fırınını kiralamayı teklif etti.............." "İstanbul Ekmek Sanayii İşverenler Sendikası Başkanı **İsmail Hakkı Keçeli,** Belediye Başkanı ile görüşme hakkında şunları söyledi:

"Sayın Başkanımız bize belediyenin Edirnekapı ve Kartal'da bulunan, günde 500 bin ekmek üretebilen iki fabrikasını kiralamayı teklif edince hiç düşünmeden kabul ettik. İki fabrika ve 70 satış barakasını bütün haklarıyla kiralayacağız. Bu konuda prensipte anlaşmış bulunuyoruz." (Cumhuriyet gazetesi, 17 Nisan 1984, s.1-11.)

Yorum ister mi?

(x) III. Mustafa imparatorluğun çöküşü karşısında duyduğu kederi şu dizelerle dile getirmişti:
"Yıkılubdur bu cihan sanmaki bizde düzele
Devleti çarh-ı deni verdi kamu mübtezele
Şimdi ebvab-ı sadetle geçen hep hezele
İşimiz kaldı hemen merhamet-i lemyezele"
(Anlamı: Bu dünya yıkılıyor, bizde düzeleceğini sanma
Kahpe felek devleti aşağılık kişilerin eline geçirdi,
Şimdi yüksek konumlara tırmananlar hep şaklabanlar,
Artık işimiz Allah'ın merhametine kaldı.)

(xx) "Osmanlı Devleti-İmparatorluğu" tarihimizin ve dünya tarihinin büyük ve önemli bir bölümünü kapsar. Bu dönem altmış yıl önce kapandı. Ne var ki, günümüzde, özel çıkarlarla gelenekçilik satan gericiler "Osmanlıcı" geçinirken, bu büyük dönemi yadsımayı, kötülemeyi ilericilik sananlar görülüyor. Oysa bu iki tutum da yanlıştır. Bilimselik ve gerçekçilik, tarihi tüm olumlu ve olumsuz yanlarıyla değerlendirmeyi gerektirir.

(x) DİSK davasında Kemal Nebioğlu'nun avukatı olması nedeniyle...

(x) Orhan Şaik Gökyay, Türkolog, Nihal Adsız'ın Ülkü ve Fikir arkadaşlarından (A.C.)

Dört ölüm
BULUÇ-COŞAR-SU-TEZ

Geçtiğimiz ay yitirdiğimiz önemli ozan, yazar ve araştırmacılarımızdan dördünün yaşam öyküleriyle yapıtlarını birarada sunuyoruz.

TÜRKER ACAROĞLU

SADETTİN BULUÇ (1913-3.III.1984)

Dilbilim profesörü. Van'da doğdu, İstanbul'da öldü, Zincirlikuyu Mezarlığı'na gömüldü. Breslau (şimdi Polonya'da; Wroclaw) Üniversitesi'nde **Untersuchungen über die altosmanische anonyme Chronik er Bibliothèque Nationale zu Paris** (paris'teki Bibliothèque Nationale'de bulunan anonim bir eski Osmanoğulları tarihi üzerine araştırmalar) adlı teziyle doktor oldu (1938). Yurda dönünce, İst.Ün. Edebiyat Fak. Türk Dili ve Yazını Bölümü'ne asistan oldu (1938). **Türk halklarında Şamanizm** adlı teziyle doçent oldu (1945). **"XIII.-XIV. asır Anadolu Türkçesine giriş"** adlı teziyle de profesörlüğe yükseldi (1955). Eski Anadolu Türkçesi, Osmanlıca, Anadolu ve Irak Türk ağızları üzerine yaptığı incelemeler, çeşitli bilim dergilerinde, özellikle "Türkiyat Mecmuası", "İst.Ün. Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi", Türk Dil Kurumu'nun "Türk Dili" dergisinde ve "Belleten"inde yayınlandı. Türk Dil Kurumu üyesiydi. Son döneme dek uzun yıllar Kurumun Yönetim Kurulu'nda görev yaptı. Almancadan çevirileri de vardır. Basılmış kitabı yoksa da, bilim dergilerinde çıkmış araştırma ve çevirilerinin, Dil kurultaylarında, Türkoloji kongrelerinde okuduğu bilimsel bildirilerin ayrı basımı bulunmaktadır. İst.Ün. Rektör Yardımcılığı da yaptı. Evliydi ve iki oğlu ile bir kızı vardır.

BAŞLICA ARAŞTIRMALARI: Anadolu ağızları bibliyografyası ("Türkiyat Mecmuası", VII-VIII/1, 1942, S.327-333, bu konuda hazırlanmış ilk kaynakça denemesidir); **Kerkük hoyrat ve manilerinde başlıca ağız özellikleri** ("XI. Türk Dil Kurultayı'nda okunan bilimsel bildiriler"den, 1968, s.109-118); **Anadolu ağızlarında bazı fiil çekimleri üzerine** ("XII. Türk Dil Kurultayı'nda okunan bilimsel bildiriler"den, 1968); **Dursun Fakih'in Gazavat-namesi** ("X. Türk Dil Kurultayı'nda okunan bilimsel bildiriler"den, 1963, s.11-22); **Seyyad Hamza'nın bilinmeyen bir mesnevisi** ("Türkiyat Mecmuası", XV, 1969, S.247-257); **Anadolu ağızlarında bazı ses ve yapım özellikleri** ("II. Milli Türkoloji Kongresi'nde okunan bildiriler"den); **über einige Konjugationform in den anatolischen Mundarten, Sprache, Geschichte und Kultur der altaischen Völker"**, Berlin, cilt XII, 1969, s.161-164); **Erbil (Irak) Türk ağzı üzerine** ("III. Milli Türkoloji Kongresi'nde okunan bildiriler"den, 1979); **Kerkük ağzına göre Arzu ile Kamber masalı** ("Türk dilli belleteni", 1975-76, s.203-238) vb.

BAŞLICA ÇEVİRİLERİ: Harbin sosyolojik mahiyeti (Ord.Prof.Dr.Alexander Rüstow'dan, 1939, s.491-522); **Tukue**'lerin dini (P.W.Schmidt'ten, "İst.Ün.Ed.Fak.Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi", cilt 14, 1966) vb.

ÖMER SAMİ COŞAR (1919-29.III.1984)

Gazeteci, araştırmacı. İstanbul'da doğdu, Mersin'in Taşucu'na bağlı Boğsak köyünde öldü, İstanbul'da Zincirlikuyu mezarlığına gömüldü. Galatasaray Lisesini bitirdi. Gazeteciliğe Anadolu Ajansı'nda başladı (1941). "Son Posta", "Cumhuriyet", "Hürriyet", "Yeni İstanbul" gazetelerinde çalıştı. Fransızca bilir. Evli, iki çocuk babasıdır. Silifke'nin Taşucu ...ağına yerleşmişti. İncelemelerinden birçoğ... basıldı. Oğlu Hami Sami Coşar da gazeteci... . İstanbul'da doğdu (1952). Kalamış Lisesini bitirdi. Gazeteciliğe Türk Haberler Ajansı'nda kameraman olarak başladı (1973). Şimdi TRT'de çalışıyor. İngilizce bilir.

BAŞLICA YAPITLARI: Milli Mücadele...

mavi karanlık

"Türkali, iç-monoloğ, dış-diyaloğ karşıtlığını kullanarak içi-dışı bir olmayan insan gerçekliğine uygun bir teknik ortaya koyuyor. Yazarın romanlarında çağdaş teknikleri kullanmadaki başarısı tartışılsa bile, bu uygulamanın günümüzün ikiyüzlü insanını yansıtmada oldukça yerinde olduğunu belirtmek gerekir.

RAİF ÖZBEN

Vedat Türkali'nin yeni romanı **Mavi Karanlık**(1), parçalanmış kişiliğini kaçak yaşama ilişkileri içinde duyumsayan bir kadının ekseninde dolaşıyor. Romanda Nergis'i ilgilendirmeyen daha birçok ilişki ve olaydan söz edilebilse de, bu roman, **birey olarak** öncelikle onun romanıdır. Onunla birlikte dışlanan bir aydın olarak Özgür'ün ve onun dünyasını anlamlı kılabilecek bir kişilik olarak Korhan'ın romanıdır. Diğer olay ve ilişkilerin kahramanlarıysa, onların yaşadığı ortamı dile getiren birer arka-kişiliktirler. Romanın değil, kendi hayatlarının kahramanıdırlar.

Bodrum'a, sürekli tehdit mektupları alan sevgilisi Korhan'ı ölüm tehlikesinden uzaklaştırmak amacıyla ve onunla birlikte gelen Nergis, birbirinden ayrı yaşayan ve ayrılmadan önce bile, birbirini aldatan, "yalana bulanmış" bir anne-baba-nın kızıdır. Küçüklükten beri ailesinin ikiyüzlü ilişkilerini gözlemiş ve cinsel serbestlik, kişiliğinin vazgeçilmez bir niteliği haline gelmiştir. Daha ondır. Ama Korhan'ın ilgisini yeniden yaratmak kolay bir iş değildir.

Bu arada "yürütülen" Kürt Nihat'lar, Recai'lerle, roman daha başka giz perdelerini de aralar. İzzet Hadi, Oğuzata, Malik Bey, Rahmi gibi kişilerin çevresinde kaçakçılık, vurgunculuk ve bunların yöntemlerine dair kimi görüntüler yansıtılır. Onlarla ilişkileri ilerleten Muhtar'da teknesini bitirir. Malik Beylerin isteğine uymayarak, teknenin adını, nedense içinden atamadığı babalık duygularından olacak, Nergis koyar. Bunun Nergis'te bir etkisi görülmez.

Birgün Nergis teknesiyle gezidedirler. Malik Beylerin, Muhtar'a, işleri gereği Karşıyakalı Zübeyde adındaki bir kadını hemen karşılarındaki teknede sunduklarını öğrenen Fatoş, iki tekne arasında küçük bir savaş başlatır. Muhtar'ın eski dostu ve romanın yalnızca kadın olan kişisi Fatoş butik açmak için etini satmayı bile düşünen, Hanna'ya ve Nergis'e karşın Özgür'ün erkekliğini yeniden diriltebilen evli bir kadındır. Zübeyde ise, esrarlı işler için zaman zaman ricalden bir takım kimselere sunulan ünlü bir kadındır... tama ve belki cinsel eğitime kadar çeşitli nedenlerle ilgili düşünülebiliyor romanda. Vedat Türkali'nin "Çok düzlemli gerçekçiliği"(3)ne bir yazısında Hilmi Yavuz değinmişti. Günümüz Türkiyesi'nde çok tartışılan feminist düşüncelerin etkisi Nergis'in bazı tavır ve açıklamalarında dolaylı olarak sezdiriliyor. Ya da bu sezgi doğal olarak, Nergis tipinin gerçekçiliğinde çıkıyor ortaya.

Romanda, aydınlararası hesaplaşma yanında, gittiği yeri pis kokutan aydınları özeleştiriye çağıran gizli bir bildiri büyük önem taşıyor. Günümüz aydınlarının birçoğu, Nergis gibi, Muhtar gibi, içinde birden çok insan taşıyan, tuhaf, bencil ya da parçalanmış varlıklardır. Tıpkı Nergis teknesi gibi, hangi kayalara çarpacağı, belinin nerede kırılacağı belli olmayan. Nergis'in psikoloji öğrenimi yapmış biri olması da, bu açıdan düşündürücüdür. Koyuldukları son yolculuk ya denizde boğulmayı, ya da bohem yaşamında çürümeyi çağrıştırır daha çok.

Burada Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun **Yaban**' romanında işlediği, "aydın halk ayrılığı" teması yeni bir içeriğe kavuşturul...

KISA/KISA...

Hazırlayan: **Semih GÜNER**

SOSYAL DEMOKRASİ NEDİR, NE DEĞİLDİR?
İsmail Cem / İnceleme
CEM/İstanbul 1984/313 Sf./500 TL.

İsmail Cem, bu yapıtında ülkemizin üzerinde en çok konuşulan, en çok tartışılan konularından birine değiniyor, sosyal demokrasiye. Sosyal demokrasinin tanımına, kaynaklarına, uygulamalarına ve dünyadaki örneklerine ilişkin bilgiler veren Cem, "Türkiye'de Olabilirliği" başlığını taşıyan son bölümde de sosyal demokrasinin Türkiye'deki 'olabirliğini' ve 'olamazlığını' neden-sonuç bağıntılarıyla veriyor.

"Sosyal demokrasi, temel ilkeleri her ortamda geçerli bir sistemdir. Ancak, bütün sistemler gibi, uygulanacağı çevrenin tarihsel kaynaklarıyla, özellikleriyle bağlarının kurulabildiği ölçüde gücü artacak, etkinliği büyüyecektir."

VİRA
İ.Mert Başat / Şiir
DAYANIŞMA/Ankara 1984/95 Sf./200 TL.

Başat'ın bu şiir kitabını oluşturan şiirler, üç bölümde toplanmış. "Sevda ve Kavga" başlıklı bölümde 'insan' ağırlıklı şiirler, "Akşam Sesleri" nde 'akşam' düşünceleri, "Sı" adını taşıyan bölümdeyse 'doğa' konulu şiirler yer alıyor.

"Yorgun sesler çekilirken yollardan/kapıda öpüştük seninle/yemeğimizi yedik, eline sağlık/ kitaplarımızı okuduk/-'bir günün sonunda arzu' dediği bu olmalı adamın-/ kadınım gel, sevişelim şimdi/yeşersin umut karnında"

CEMAL NADİR KARİKATÜR ALBÜMÜ
Hazırlayan: Yalvaç Ural
Milliyet/İst. 1984/805/150 TL.

Bu yeni albüm, ünlü çizer Cemal Nadir'in "Dalkavuk, Salamon ve Cumartesi karikatürleri"ni içeriyor. Kitapta, sanatçının yaşamı, sanatı, kişiliği ve yarattığı tiplere değin yazılar da yer alıyor.

GALİLEO GALİLEİ
Bertolt Brecht / Oyun
Çev: Adalet Cimcoz, Teoman Aktürel, Genco Erkal
DOSTLAR TİYATROSU/İst. 1984/123 s./250 TL.

Bertolt Brecht'in "Dostlar Tiyatrosu" nca sergilenen oyunu "Galileo Galilei" nin metinleri kitap olarak yayımlandı. Kitap, oyuna ilişkin çeşitli eleştirileri ve "Dostlar Tiyatrosu" nun yorumunu yansıtan fotoğrafları da içeriyor.

"Bilim, herşey üstüne bilgi sağlayarak, insanları kuşkuya yöneltir. Öte yandan, prensler, toprak ağaları, din adamları - dalaveralarını örtmek için- yokluk içindeki çoğunluğu, boş inançlarla, çağdışı masallarla avuturlar. Süre gelen yokluğun, sarp kayalar gibi çetin, aşılmaz ve yıkılmaz olduğunu benimsetmeye çalışırlar."

HAZIR DÜNYA

BAŞLICA YAPITLARI: Milli Mücadele Basını (1964, ilkin "Milliyet" gazetesinde tefrika edildi); **Atatürk Ansiklopedisi** (2 cilt, 1973-74, yarım kaldı); **İstiklal Harbi Gazetesi** (1. cilt, 1969, ilkin "Yeni İstanbul" gazetesinde 121 gün tefrika edildi; yeni basımı **İstiklal Savaşı Gazetesi** adıyla, (1 cilt: 15 Mayıs-8 Ekim 1919, 1982'de "Milliyet" gazetesi eki olarak verildi); **Mustafa Kemal Harbiye**'de (1971), "Milliyet" gazetesi 10 Kasım eki); **Mustafa Kemal'in Muhafızı Osman Ağa "Topal Osman"** (1971); **Troçki İstanbul'da** (1969). **İhtilalin İçyüzü** (Abdi İpekçi ile birlikte, 1962).

ÇEVİRİSİ: İki çocuğun devr-i âlemi (Jean de La Hire'den, 1952-53)

İLHAMİ BEKİR TEZ
(1905-29.III.1984)

Ozan, yazar. Trablusgarp (Libya) kentinde doğdu, İstanbul'da öldü, Zincirlikuyu mezarlığına gömüldü. Beş yaşında İstanbul'a geldi. -İstanbul Erkek Muallim Mektebi'ne bitirdi (1926). Arada, çeşitli işlerde çalıştı. -İlkokul öğretmenliğine Bolu'da başladı. Uzun yıllar İstanbul ve İzmir'de öğretmenlik yaptı. Emekli oldu (1954). -İlk şiiri "Milli Mecmua"da yayınlandı (1924). Öğretmen arkadaşı Galip Naşit Arı ile birlikte bir çocuk şiirleri kitabı çıkardı (1928). Çocuk şiirlerinde ölçü ve uyak bulunduğu halde, öteki şiirleri serbest biçimdedir. Sözcükleri düzenlemeyi, uyuma sokmayı bilir. "Resimli Ay", "Servet-i Fünun", "Meşale", "Yenitürk", "Varlık", "Yeni Adam" (1924-44) dergilerinde ve kendi yayımı olan "Sek" dergisinde şiirleri, yazıları çıktı. Şiirlerinde toplumcu, şiirin başlıca temsilcisi Nazım Hikmet Ran'ın etkileri görülür. Şiir kitaplarından başka, romanları emekli olduktan sonra hazırladığı tıp ve eczacılık kitapçıkları (1957-65) bulunur. Evliydi, iki kızı vardır.

YAPITLARI: Hayat bilgisine göre, çocuk şiirleri (Galip Naşit Arı ile birlikte, 2 kitap, 1928); **24 Saat** (şiirler, 1929); **A. birinci forma** (şiirler, tarihsiz, 1929); **Herhangi bir şiir kitabıdır** (1931); **Gazi Mustafa Kemal** (şiirler, bir başlangıç ile 11 parça yazı, 1933); **Olduğu gibi** (şiirler, 1944); **Ninni, çocuğum** (şiirler, 1935); **Taşlıtarla'daki ev** (roman, 1944); **Hürriyet** (kaside 1945); **Atatürk, hayatı ve ölümü** (1946); **İskambil, birinci seans** (şiirler, 1956); **En güzel şarkı** (şiirler, 1960); **Herhangi bir roman kitabıdır** (1965); **Şiirler** (şimdiye dek çıkan şiir kitaplarıyla bunlara girmemiş kimi şiirleri bu tek ciltte toplandı, 1971); **Yetmiş yaşın melankolisi** (şiirler, 1975); **Unuttum,** (şiirler, 1979); **Yalnızlık** (şiirler); **Son buhran** (şiirler); **Büyük Harbin Çocukları** (roman); **Asfalt** (roman); **Bir Otel Müşterisi** (roman); **Yeni Can, Yeni Işık, Yeni Ses** (şiirler); **İşte Hürriyet** (1958); **Kurt Çocuk** (öykü, 1937); **Küba** (1962); **Papaz Haluk** (1962)

KAYNARCA: I.B. Tez, Şiirler (hakkındaki eleştiriler ve birkaç anı, 1971); **Milliyet Sanat Dergisi** (16.VII.1979, Osman S. Arolat'ın yaptığı konuşma ile Eray Canberk'in yazısı, ayrıca "Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı"na alındı, 1980, s. 777); **Anibal Gebze'de, İlhami Bekir Bağcılar'da** (Şahap Balcıoğlu; "Hürriyet-Gösteri" dergisi, sayı 40, Mart 1984, s. 28-29, resimli).

KAMİL SU
(1909-28.III.1984)

Tarihçi. Şumnu'da (Bulgaristan) doğdu, Ankara'da öldü, Manisa'da gömüldü. Babasının adı Mustafa'dır. Manisa Sultanisi ilk bölümünde (1922), Manisa Ortaokulu'nda (1925), İst. Özel İstiklal Lisesi'nde (1929) okudu. İst. Darülfünunu Edebiyat Fak. (Yüksek Öğretmen Okulu) Tarih bölümünü bitirdi (1932). Balıkesir Necatibey Öğretmen Okulu'nda (1932), Balıkesir Lisesi'nde (1936), Ankara Atatürk Lisesi'nde (1939) tarih öğretmeni olarak görev yaptı. M. Eğ. Bak. müfettişi (1942), Orta Öğretim Ş. Müdürü (1943), yine Bak. müfettişi (1944), Yayım Müdürü (1947), "Talim ve Terbiye Kurulu üyesi (1950), Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü (1956), İst. Yüksek İslam Enstitüsü tarih öğretmeni (1960) oldu. Bak. başmüfettişliğinden emekliye ayrıldı (1975). Romancı Mükerrem Kâmil Su ile evlendi, çocuğu olmadı. Az Almanca ve Fransızca bilirdi. Resme, eski yapıtlara meraklıydı. Almanya'ya gitti (1938, 1957). Tarih araştırmalarıyla tanındı. İlk ve ortaokullarla liseler için tarih kitapları yazdı.

YAPITLARI: XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Balıkesir şehir hayatı (1937); **Balıkesir ve Civarında Yörük ve Türkmenler** (1938); **Balıkesir Madenleri** (1939); **Muradiye Camii** (1940); **Yavuz** ( ), **Yıldırım** ( ); **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi** (lise ders kitabı M.K. Su ile 1960 vb.); **İlk ve Ortaokullar İçin Tarih Kitapları** (1946 vb.); **Atatürk Bir Tarih Dersinde** (1981, ayrı basım); **Cumhuriyetten Önce Türkiye** (1973); **Çocuk Kitapları Haftası** (1948); **Resimlerle Tarih Atlası** (İlk ve ortaokullar için, 1961, 1978, 1980); **Sevr Antlaşması ve Aydın (İzmir) Vilayeti** (1981); **Sosyal Bilgiler** (iki arkadaşıyla birlikte, 2 kitap, 1970); **Zafere Doğru** (1973); **Türk Eğitiminde Teftişin Yeri ve Önemi** (1974); **Tarih-i Gılmani** (Halife Mehmet'ten, 2. basım, 1976); **Tarih-i Bosna Der Zaman-i Hekimoğlu Ali Paşa** (1979) vb.

yedi yaşlarında ressam Özgür'le yaşamaya başlamış, ona çıplak modellik etmiştir. Özgür, bireyci anlayışı içinde, sanat hayatını sürdürürken; Nergis, Fen Fakültesi asistanlarından Korhan'la yaşamaya başlamıştır. Korhan'ın Nergis üstünde sürekli etkisi vardır. Sağduyulu bir insandır Korhan. Buna karşın Nergis, Özgür'le Korhan arasındadır. Bu durum, bireyci-anarşizmle (Özgür), sağduyulu özgecilik (Korhan) arasındaki kararsızlığın ifadesidir. "Şimdi" içinde Korhan'a göre Özgür, silikleşmiş görünse de, Nergis'in çocukluktan bu yana parçalanmakta olan içbenliği, onu -biraz da değişen ortamlara bağlı olarak- zaman zaman eski sevgilisine doğru itebilmektedir. Korhan'da bulduğu umut parıltısı onu belirgin bir netliğe ulaştıramamıştır. İçinde herhangi bir konuda beliren yargı; anında karşıtına dönüşebilmektedir. Duyguları da sürekli karşıtlıklar içinde kaynamaktadır.

Bodrum, o günler için kaçak yaşayan aydınların bulunduğu bir tatil kentidir. Özgür de buradadır. Babası Avukat Muhtar da İstanbul'daki işlerini ortağına bırakıp, buraya sığınmıştır. Bir tekne yaptırmaktadır ve kendini denize vermek niyetindedir. Ama turizm vurguncularıyla biraradadır; onların burgacında yaşamak zorundadır. Bir takım profesörler, mimarlar, doktorlar da aynı burgacın içindedirler.

Bodrum'da Korhan, içkili toplantılar, meyhane söyleşileriyle, yapay bir yaşantının içinde duyumsar kendisini. Çeşitli konuşma ve tartışmalarda sağduyulu ve dikkatli açıklamalarıyla Nergis'i etkilemeye devam eder. Bir yandan da kaçak yaşamanın tedirginliğini duyar; aklı laboratuvarında, yarım kalmış deneyindedir.

Bu arada, kentte anarşinin soluğu duyulmakta; "yaşama sevinci" perdesinin üstünden tırnakları tenlere uzanmaktadır. Özgür, babayiğit tavırlarıyla buraya girilemeyeceğinden söz ederken, Korhan, burasının Türkiye'den ayrı bir yer olmadığını anımsatır. Bir gün, bazı karşıt sloganları konuşmaları arasına sıkıştıran Doktor Oğuzata dövülür. Ardından Özgür tutuklanır. Bırakıldığında hayli sarsılmıştır. Bu sarsıntı hem bedensel hem ruhsaldır. Ahtapot görse, vücuduna sevimsiz şeyler dokunan insanların tepkisiyle küfretmekte, esrar çekse sövüp saymaktadır. Mavi kentte nasırlı el çizmeye karşı olduğu halde, kanlı irinli bir portre çalışmaya başlar. Bunun sonradan İrfan Serhan'ın portresi olduğu anlaşılacaktır. Nergis'in Banu adlı basketçi arkadaşı da babasının kaldığı otelde Filiz adıyla gizlenmektedir. Tek suçu eylemci bir sevgilisi olmasıdır. Nergis, Banu'yla ilgilenir. Ancak bu ilgilenme herhangi bir siyasal eğilimden değil, tepkici yapısından gelmektedir. Bir masada konuşurken, anlattıkları hoşuna gitmedi diye Malik Bey'in eşi Nazan'a hakaretlerle saldırması da buna benzer bir tepkidir.

Nergis, bir gün Özgür'ün hasta yattığı odaya girer. Özgür'ü yalnız görünce, hemen cinsel istekleri ayaklanır. Özgür doğal olarak güçsüz olduğu için ilişki gerçekleşmez. Nergis, Özgür'e kendisini daima sevdiğini söylerken, için için güçsüzlüğünden bir haz alır. Özgür'den de aynı şeyleri duyunca onunla içten içe alay eder. Sanki bütün erkeklere karşı bir intikam duygusu besler gibidir. Onu Özgür'ün yatağının yanında gören Korhan, "Geç bile kaldım" diyerek hemen Ankara'ya döner. Çünkü Korhan, ekmeğini herkesle bölüşse bile, kadını için böyle şeyleri kesinlikle kabul etmeyecek bir yapıdadır. Onun gidişiyle sarsılan Nergis, ya uykusunu kaçırmak için ya da belirsiz bir sevgi gücüyle geceyarıları telefonla Korhan'ı arar. İçinde hem ona dönme, hem de onu biraz güçsüz görme gibi karşıt istekler var-

Fatoş çığırtkanlığıyla keyiflerini kaçırır. Daha sonra kayalara çarpıp hasar gören Nergis Teknesi orada bırakılır.

ayrılığı teması yeni bir içeriğe kavuşturulmuştur. Artık halk, aydına "yaban" gözüyle bakmasa da onun güvenli olmayan yolundan gitmeyecektir. İbraamın onlarla gitme-

"Romanda, aydınlararası hesaplaşma yanında gittiği yeri pis kokutan, aydınları özeleştiriye çağıran gizli bir bildiri büyük önem taşıyor. Günümüz aydınlarının birçoğu, Nergis gibi, Muhtar gibi, içinde birden çok insan taşıyan, tuhaf, bencil ya da parçalanmış varlıklardır.

Tıpkı Nergis Teknesi gibi, hangi kayalara çarpacağı, belinin nerede kırılacağı belli olmayan. Koyuldukları son yolculuk ya denizde boğulmayı ya da bohem yaşamında çürümeyi çağrıştırır daha çok."

Banu, odasının penceresinden Nergis'e babasıyla konuşan İrfan Serhan'ı tanıtır. Daha sonra tutuklanır. Akkonak'ta verilen bir ziyafette İrfan Serhan'ı gören Özgür kriz geçirir. Özgür'e yaklaşmakta olan Nergis, Korhan'ı telefonla aramaya devam ederken, bir gün öldürüldüğü haberini duyar ve derin bir sarsıntı geçirir. Bütün dünyası kararır. Bu ölümden sonra "herkesin yüzdüğü pis kirli sularda yüzdüğünü" ayrımsar. Artık, kendisini taşıyamadığından, kimseye yıkılmak niyetinde değildir. Nereye baksa, gözlerine cam kırıkları dolar. Düşler bitmiş ama gerçekler bitmemiştir. Özgür'le olan beraberliklerinin cinsel ya da ülküsel hiçbir coşkusu yoktur. Denizde bir avlanma sırasında Özgür İrfan Serhan'ı öldürür. Olay bir kaza haberi olarak yayılır. Nergis ve Özgür İstanbul'a gitmeyi kararlaştırırlar. Bir fabrikada iş bulan işçi İbraam da onlarla gidecektir. Fakat İbraam beli çatlak bir Nergis teknesiyle yolculuğu doğru bulmaz. Bu teknenin zorlu boğazlardan, anaforlardan, fırtınalardan kurtulup, İstanbul'a gidebileceğinden kuşkuludur. Onlar, biraz bekleyip, açılırlar. İbraam otobüsle gideceğini söyler ve gerekçesini açıklar.

Bütün bunlar, Nergis'in edilgen bir insan olduğunu ortaya koymaktadır. Nazan'ı tokatlaması bile bölünmüş kişiliğini toplayıcı bir davranış değildir. Ne yeni ilişkisini koruyabilecek gücü, ne siyasal bilince ulaşacak iç-hazırlığı vardır. Herkesin kendi yanlışıyla karşısındakini düzeltmeye kalktığı görüşündedir. Ve belki de buna, Korhan'ın kendisini terkediş nedeni bile dahildir. Değişik insanlarla ilişki kurmanın "insanlarda parıltı aramak"la savunulmayacağını ayrımsamak istemez. Çünkü bu savunma ruh hastalarının işlerine öyle geldiği için otomatikleşmiş savunmalarını andırır. Marilyn French'in Türkçe'ye "Kadınlara Mahsus"[2] adıyla çevrilen romanındaki, eski ahlakı, "ahlak şizofrenisi" olarak nitelerken, bir tür "serbestlik şizofrenisi" denebilecek bencil bir bağımsızlığı yaşayan kadınları düşündürür. Alaylı bir dille de olsa, "kirlilik" duygusundan sözetmeden edemez üstelik. Hatta bu duygudan bütünüyle kurtulduğu söylenemez. Kendisini sürekli olarak bayağı bulduğu Fatoş'a benzetir. "Cilâm kazınınca, Fatoş gibi biri çıkıyor ortaya" der. Çiçeklerin yağmurla yıkandığını görünce, "Oh, dünya sizin! Kirlendik mi hiçbir yağmur arıtmıyor bizi" diye söylenir. Kişiliği en çok kadın olarak parçalanmıştır. Nergis ne babasını terkedip dostuyla yaşayan Jale Hanım'dır, ne etini satacak kadar bayağılaşacak Fatoş'tur, ne de türküsünü sık sık anımsadığı ve bir aşk yüzünden kendini asan Bodrum Yargıcı Mefharet Hanım'dır. Bunların hiçbiri olamamaktan tedirgindir. Onun bu durumu, genetik bir cinsel eğilimden, birçok alanda ilişkilerin sağlıksız kurulduğu toplumsal ortamdan...

yişi, toplumsal bir bildiriyi taşır içinde; Halkı nerede batacağı belli olmayan bir gemiye bindiremezsin, diye özetlenebilir bu. Ancak Konur Ertop'un ifadesiyle, "Bodrumlu delikanlı toplumsal gelişmenin sağlıklı doğrultusunu vurgulamakta" diyerek, Türkali'nin İbraam'la sağlıklı gelişimi simgelediğini kesinlikle söylemek biraz zordur. Çünkü, Korhan'da hatırlandıkça, İbraam'ın sağlıklılığı kadar uyanıklığı da sözkonusu oluyor.

Mavi Karanlık; sorumsuz bir "yaşama sevinci"nin insanın kaçış biçimlerinden biri olduğunu da duyumsatıyor. Başlangıçta ister, istemez, "mavi" olan Nergis'in giderek içinin kararması; Muhtar'ın ortağı Selami'nin vurulmasından sonraki halleri; Özgür'ün çıplak kadın ve körfez resimlerini bırakıp kanlı irinli portreler yapmaya koyulması, "mavi" yaşamada ne ölçüde zorlandıklarını anlatıyor. Ülkenin zor günlerinde "Nuhun gemisi" olan Bodrum onları kurtaramamıştır. "Mavi karanlık" imgesi bütün bunların bir özeti gibidir.

Türkali, iç-monolog dış-diyalog karşıtlığını kullanarak, içi-dışı bir olmayan insan gerçekliğine uygun bir teknik ortaya koyuyor. Bunu **Bir Gün Tek Başına** adlı romanında da denemiştir. Yazarın romanlarında çağdaş teknikleri kullanmadaki başarısı tartışılsa bile, bu uygulamanın günümüzün ikiyüzlü insanını yansıtmada oldukça yerinde olduğunu belirtmek gerekir. Öznel dünya için çoğun iç-monologdan yararlanan yazar, dış gerçekçiliği yansıtırken, sinemanın görsel dilinden de yararlanıyor. Sahne değişmelerinde film kamerasındaki gibi saptanan görüntüler, aynı zamanda, öznel bir algılanışın diliyle anlatılıyorlar. Böylece, sinema ve romanın anlatım olanakları birleştirilmiş oluyor. Diyalogların arka arkaya görsel ayrıntılarla tamamlanması da, genellikle, filmin ardarda gelen ve sürprizler getiren sahnelerini düşündürüyor..

Vedat Türkali, "ileriki yıllarda, romanda kimi ekleme ve değiştirmeler" yapabileceğini söylese de, roman kendisinden bir eksiklik duyurmuyor. Belki de, o ekleme ve değiştirmelerden daha güzel, çok daha başka bir roman çıkabilir ortaya.

Türkali'rin **Bir Gün Tek Başına**'da da, **Mavi Karanlık**'ta da romanda insan bireyliğine önem vermesi, onu çağımızın insanına içten tanık olması yönüyle gelecеklerde ister istemez aratacaktır. Ancak, bu, romanını geliştirmesin demek değildir.

1. Vedat Türkali, ***Mavi Karanlık****, İstanbul: Adam Yayınları, 1983*
2. Marilyn French, ***Kadınlara Mahsus****, çeviren Armağan İlkin, İstanbul: E Yayınları, 1980*
3. Hilmi Yavuz, ***Roman Kavramı ve Türk Romanı****, Ankara: Bilgi Yayınları,*
4. Yakup Kadri, ***Yaban****, İstanbul: Ahmet Halit Kitaphanesi, 1932*
5. Konur Ertop ***Nokta****, 19-25 Aralık, 1983 s.43, s.56*

Nazlı Eray/Öyküler
KAYNAK/İstanbul 1984/95 Sf. 250 TL.

Nazlı Eray'ın, kısacık öykülerinden oluşan bu yapıtta da, sanatçının alabildiğine duyarlı anlatımını bulabilmek olası. Eray, düşle-gerçek, yaşamla-umut arasındaki ilişkiyi yine en yakın biçimiyle ortaya koyuyor.

"Bir yandan da Muazzez İpek intiharı ile ilgili belgesel bir çalışma yapmayı düşünüyordum. 1972 yılında; İstanbul'da intihar eden Muazzez İpek'in yaşamı; intiharından bir kaç gün öncesi, onu böyle bir sona iten ekonomik ve sosyal olaylar, psikolojik nedenler; M.İpek'in intiharı sonrası, ailede ve yakın çevresinde bu olayın yankıları..."

RED TÜRKÜLERİ
Çev: Okay Gönensin
DE/İstanbul 1984/127 Sf./250 TL.

Nazi işgalini, nazi kıyımını yaşamış insanların, bu olaya tepkilerini dile getiren şiirlerden oluşan bu yapıt; Eluard'dan Aragon'a, Char'dan Gamarra'ya dek pek çok ozanın şiirlerini kapsıyor.

"Aylardır uyumadan yaşıyoruz/Uyanığız saklıyoruz, ışığı ve ateşi/Fısıltıyla konuşuyor, kulak kabartıyoruz/Çabuk sönen umut gibi yiten her gürültüye."

SÖZÜM MECLİSTEN DIŞARI
Ümit Yaşar Oğuzcan/Şiir
ÖZGÜR/İstanbul 1984/491 Sf./700 TL.

Usta ozan Ümit Yaşar'ın tüm şiirlerinin dördüncü cildini oluşturan "Sözüm Meclisten Dışarı"da ozanın taşlama ve yergileri yer alıyor. Usta bir dil ve ince bir alay yapıttaki şiirlerin en önemli özelliği.

"Tutturmuş giderler bir orta direk/Her direğe ayrı payanda gerek/ Türlü vaatleri dinler gülerek/ Konuşamaz tutulmuş dili orta direğin.(...) Melul mahsun vitrinlere bakmaktan/ İçini çekmekten ve yutkunmaktan/ Hergün biraz daha kemer sıkmaktan/ Ha koptu ha kopacak beli orta direğin."

GÜVERCİNİM UYUR MU
Rıfat Ilgaz/Şiir
ÇINAR/İstanbul 1984/91 Sf./200 TL.

Ünlü sanatçı Rıfat Ilgaz'ın yıllar önce basılan "Güvercinim Uyur Mu?" adlı şiir kitabı, Çınar Yayınları'nda yeniden basıldı. Kitaba eklenen yeni bir bölümde, Fahir Onger'in "Rıfat Ilgaz'ın Sanatçı Kişiliği" adlı bir incelemesi yer alıyor.

"Biz bu güneş ülkesinin çocukları/ Öfkeyle umutla beslenen/ Yaz geldi mi ebegümeci madımak/ Kar yağdı mı dağda bayırda/ Davarımız sığırımızla yarı tok yarı aç/ Biz bu güneş ülkesinin çocukları/ Kuru emzikle büyüyen gecekondularda/ Odsuz ocaksız/ Bu mevsim de sevilerden uzak/ Yoksun tüm aydınlıklardan"

İKİ MÜLTECİNİN KONUŞMASI
Bertolt Brecht
Çev: Veysel Atayman
Birim/İst.1984/96 s.

Kitap daha önce 1975'de yayımlanmış, bu ikinci basımı. Biri işçi, biri aydın olmak üzere iki kişinin, vatanlarından uzak iki düşünen, soran insanın konuşmasıdır: ***İki Mültecinin Konuşması.*** *Kitabın alt başlığı,* ***"Kalle ile Zifel"****.*

Kalle ile Zifel, özellikle Alman faşizmini odak noktası alarak çağın, günün sorunlarını/sorularını konu edinerek kıyasıya tartışırlar. Ancak ikisinin de birbirlerine söyleyecekleri çok şey vardır; ve birbirlerini etkilerler. Kitabın sonunda da birlik içindedirler. Bu kitap, iki kişinin konuşması olmasına karşın, Brecht'in genel olarak dünya görüşünün bir bakıma özüdür.

DÜĞÜNCÜLER

NECATİ MERT

Düğüncüler'de toplanan öyküler, duygusal yönlendirmeleri baskın olup okunduktan sonra duyarlığımızda yaşayan öyküler. Duygusal sonuçlara, olması gerekenin olamayıp sert gerçekler önünde yenik düşmesiyle varılıyor genellikle. Yönlendirmeler her zaman öykü sonunda yoğunlaşmayıp bazen de öykü boyunca açılmış bir ince kanalda akarak öyküye yayılıyor.

Celâl Özcan'ın "Düğüncüler"de toplanan öyküleri, bence, duygusal yönlendirmeleri baskın olup okunduktan sonra duyarlığımızda yaşayan öyküler. Doğal olarak, yazarın vardığı bu sonuçtan geriye doğru giderek öyküleri çözümlemeye çalışacağım.

Duygusal sonuçlara, olması gerekenin olamayıp sert gerçekler önünde yenik düşmesiyle varılıyor, genellikle. Örneğin "Yol Arkadaşı" öyküsünde şoförle genç kadın, yol boyu birleşemezler, bir türlü. "Poster Anam"da da İstanbul'daki oğlunun yanında rahat edemeyen ana didinmeyi göze alarak köyüne geri döner. Ve iki genç insanın birbirlerine değil de, okura açtıkları sevginin öyküsüdür "Gülnihal."

Duygusal yönlendirmeler her zaman öykü sonunda yoğunlaşmayıp bazen de öykü boyunca açılmış bir ince kanalda akarak öyküye yayılırlar. "Adadaki Masa" ile "Helva ve Ekmek" böyle öykülerdir. Kendi içinde uyumlu bir memur ailesinin, İstanbullu ve serbest havalı bir kadın tarafından parçalanışıyla başlar "Adadaki Masa." Öteki öyküde de veresiye istenen helva ve ekmeği çocuğa vermemiştir bakkal.

Dikkat edilirse, ilk grup öyküler olması gerekenin olmazlığıyla sonuçlandıkları halde ikinci gruptakiler ise olmaması gerekenin oluşuyla başlamışlardır. Bu yüzden birincilerde öykü finali çarpıcı ve okur da duyguca boşaltılmaz yoğunluktadır. Oysa berikiler eksen kahramanın olumsuzluklar içinden ödeşe ödeşe, tartışa tartışa geçişiyle sürer. Bunlarda duygusallık ne sona saklanmıştır, ne de yüksek bir grafik çizer, ama süreklidir ve öykü bilinciyle denk değerdedir.

"Simge" ise bu yolların her ikisini de eklemeli olarak kullanan ve okuru kontrpiyede bırakan bir öykü. Okur, başlangıçta, olması gerekenle ferahlayacakken öykü sonunda, olmaması gerekenle rahatlayıverir. Hamal Mevlüt, alacaklarına karşılık, yayınca Şaylan Hanım'ın cinselliği ile doldurulmuştur. Emeğin ödenmesi adına bu girişimden yana olacakken ustaca bir şaşırtma ile niyetin gerçekleşmemesinin güzelliğinde buluveririz kendimizi. Önce doğru görünenin yanlışlığını anlayarak kekre duygular yüklenir ve Hamal Mevlüt'ün utancını bölüşürüz okur olarak.

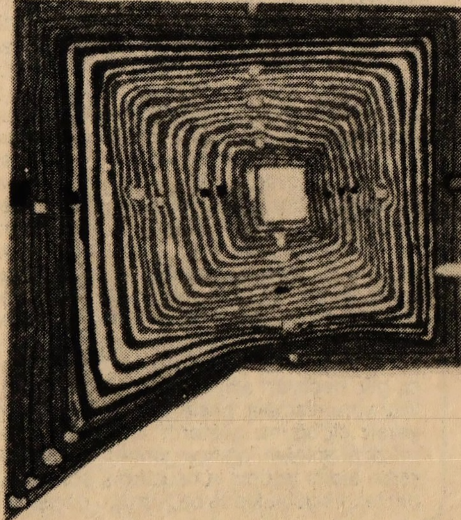
Örnek seçtiğimiz öykülerde duygusal yönlendirmeler iki kişinin birbirleriyle ve yakın çevreleriyle çatışmalarından çıkartılırken, "Düğüncüler" ve "Caca Fiko" öykülerinde ise daha çok portre-kahramandan kaynaklanır. Gerçi Nermin Abla'nın da Caca Fiko'nun da beklediklerine ermiş, çevreleriyle uyuşmuş insanlar oldukları söylenemez. Ama çatışmadıkları da kesindir. Özellikle Nermin Abla, içinde bir dram taşıyan ama bu dramı ortaya dökmeyen biridir. Caca Fiko'nun çapsız aykırılıkları da çatışmadan çok portresinin hareketli ayrıntılarıdır.

Yaşanmış, dinlenilmiş ve tanık olunmuş aynı özellikli olaylarla başarılı öyküler yazılamayacağına inanılır nedense. Oysa Celâl Özcan duyarak, düşünerek yaşadıklarını estetik kaygılarla ve sanatsal araçlarla öyküleştirerek, başarılamayacağını zannedenlerin önüne, alnının akıyla çıkıyor. Başarısı da, sanırım, yaşadıklarını hem bildiri uğruna kullanmamaktan, hem de duyguları hatırına harcamamaktan geliyor. Gerçi öykülerin duygu tonu baskındır, ama bu öyküler bilimselliğinden arınıp duygu ile harmanlanmış imgesel bilinçten de yoksun değildir.

"Yol Arkadaşı" öyküsünün Ramazan'ı askerden yeni gelmiş, Hemide'ye tutkun, ama başlık parası yüzünden henüz evlenememiş bir delikanlı şoförüdür. Trafiği yüklü olmayan bir yolda kamyonuna emanet aldığı bir kadın, dolayısıyla onu kösnül düşlere sürükler. Ayrıca kadın da mesafeli değil müsaittir. Fiziki koşulların uygunluğuna karşın Ramazan'ın kadına el sürmesini engelleyen çok önemli bir neden vardır; kadın Ramazan'a emanet edilirken, "Bey kızı, komutan hanımı!" diye tanıtılmıştır. Bu bir anlamda, sınıfından ayrı düşünülmeden, Ramazan'ın haddini bilişidir.

"Adadaki Masa" öyküsünün kahramanı, aile parçalandıktan sonra akrabalar arasında ordan oraya sürüklenen, zaman zaman da dar gelirli hatta gelirsiz taşralılıkla bol armağanlı, Nebahat Hanım Teyzeli İstanbulluluk arasında en azla en çoğun tahterevallisini yaşayan Orhan'dır. Yanlışın kaçınılmaz zannedildiği bir zeminde hiç sürçmeden, ayağı kaymadan öyküsünü doğru sonuçlandıran Orhan, yıllar sonra, rastlantıyla bulunduğu Yüzme İhtisas Kulübü'nün havuz başında Nebahat Hanım'la karşılaştığında şu bilinçtedir artık: **"O zamanlar yakınlığımızca uzaktık birbirimizden. Ayrı dünyalardaydık. Yapay ve geçici bir yakınlığın tedirginlikleri bakıyorum onlara hiç bir zarar vermemiş. Biz sömürüldük, biz ezildik, biz yıprandık."** Sömürülmenin usa kolay gelmeyen boyutları, nice bireysel "bunalımlara gebe bırakan" yanları böyle açık söylenmese öyküden çıkar mıydı acaba? Belki bu denli net değil. Ama Orhanlar parçalanırken Nebahat Hanım'ın yıpranmamışlığı, kulübün "Üye Olmayan Giremez" levhası, Nebahat Hanım'ın arka dönülen masası, onların havuzuna yeğlenen deniz ile epey zengin anlamlar yakalanırdı yine.

"Helva ve Ekmek" öyküsü korunmaya muhtaç günlerden varlıklı günlere uzanan süreçte iki ayrı helva ve ekmek olayını karşılaştırır. Aynı bakkal, ilkinde veresiye helva isteğini geri çevirirken, ikincisinde ise ikram ediverir. Bu görece değişip gelişmenin yanında bir de süregiden vardır ki, o da anne kucağından Nesin Vakfı'na doğru bir toplum-

sallaşma kazansa da hep gündemde olan korunmaya muhtaçlıktır. Acı anıları olan yazar ve annesi Nesin Vakfı'nı gezerken kendi yaşayıp gördükleri için nasıl yutkunmakta ve Nesin Vakfı'na alınacak çocuklar için de nasıl sevinmekte iseler bakkala karşı da öylesine bağışlayıcıdır Celâl Özcan: **"O an ezik, küskün, kızgın, azıcık isyan dolu çocukluğumla eşikten dışarı düşer gibi çıkışım kimbilir ne acılıydı."** Böyle anar ilk helvayı.Ve bakkal da dostça anlatılır: **"Gene o tontoş adam. Saçları sarı, beyaz karışımı bu kez."** Burada varlıklı günlerin yarattığı iyimserlikten çok suçun bakkalda olmayışının algılanması vardır. Yoksa, ikinci helvanın parası istenmediğinde, **"Hiç konuşmadım. Yutkundum"** sözleri anlamsız olurdu.

Aynı bağışlayıcılığa, kinsizliğe, üstelik acılardan tat devşirmenin yolunu açan ironi gücü ile "Adadaki Masa" öyküsünde de rastlıyoruz: **"Hayır, hayır bu kadına karşı bilinçli bir kin duyamıyorum, eleştirsem de yaptıklarını;... her şeye karşın bugün en büyük iyiliğini gördüm Nebahat Teyze'min! Bana genel gerçeği ve kendi gerçeğimi bellettiği için."**

"Simge"de Hamal Mevlüt'ün, nasıl olursa olsun parasını almasını isteriz önce. Daha sonra ise, Şaylan Hanım rivayet kimliğinden sıyrılıp kendi gerçekliğine kavuşunca Mevlüt'ün alacağını, dolaylı olarak Şaylan Hanım'ı bağışlar; her ikisini kültürümüzün iki insanı olarak görürüz. **"Sen bir simgesin. Sen Mevlüt Efendi, sen Anadolu'sun."** Böylece, Şaylan Hanım'ın, Anadolu ile çakıştırdığı Mevlüt; İstanbul'u yanılarak, abartarak, kanarak, bozarak algılayan Kart Rıza ve Keş Nevzat'la da çelişir. İşte levhası "Paşa"lı sokak başında tarihin sürüklediği çöpleri karıştıran kediler, geçinemeyen köpekler, duvar tutsaklığında koca ağaç, duvarın rağmına yaşamaya direnen üç beş yapraklı fışkın da bu bağlamda anlam kazanır.

Celâl Özcan, görüldüğü gibi, içeriği konu ve karakterlere düğümlemekte; bunu görünürleştirirken de simgelerden yararlanmaktadır. Fakat simgelerin, bu hizmeti her öyküde yeterince başardıkları söylenemez. Örneğin çocukluk/bekçilik/emeklilik gibi üç bölümü ayırabileceğimiz "Caca Fiko" öyküsü, her bölümde pratik amaçlarla kullanılan üç düdükle bölümleri birbirine bağlayarak simgeli öykü izlenimi bırakıyorsa da bu üç düdük duygusal ya da bilgisel anlam yüklenemedikleri için simge değildirler aslında. Her öyküde simge bulunması zorunluluğu yoktur, ama "Caca Fiko" öyküsü, bölümleri birbirine gelişerek bağlanan, bölümler arası bir akışkanlığa dayanan öykü de değil. Bekçiye yapılan çocukça bir şakanın yetişkin sorumluluğunda (eğer bir anıysa bu) yazılmış ve yazı yoluyla ödenmiş gönül borcu sanki bu öykü. Bu yüzden bölüm bağlantılarını sağlayan düdükler içeriksel bir anlamdan çok biçimsel bir görev yüklenmişlerdir bence. Oysa "Adadaki Masa"nın havuz simgesi hem kulübün zenginliğini, yapaylığını anlatmakta, hem de o dünyalı bir kadınla acılanan günlerin bir başka çocukluk havuzuna sürüklemektedir Orhan'la okuru.

"Düğüncüler" ise içeriğin yeterince cisimlenemediği bir öykü olarak göründü bana. Çünkü amaç erkeklerin ilk düşsel aşklarından olabilecek denli güzel, ama annesi, babası ve amcasına bakarak doldurduğu günlerle yaşı geçkin Nermin Abla'nın dramı iken düğüncüler ön plana çıkıverir öyküde. Oysa sahte düğüncüler ön plana çıkartılmakla Nermin Abla'nın dramı çoğaltılmadığı gibi ironiyi ince açıda yakalama fırsatı da kaçırılır. Diyeceğim, düğüncüler, hem Nermin Abla'nın özel yaşamıyla anlamlı bir karşıtlık oluşturamadığı için, hem de öyküyü Nermin Abla'nın dışına, trafik eleştirili toplumsal mizaha kaydırdığı için gerekli değildir.

Düğüncüler, Celâl Özcan-Öyküler, Yazko-İst. 1983, 275 TL.

Bir kaç öykü kitabı üzerine

MUZAFFER UYGUNER

Bu yazımızda, 1982 yılı içinde yayımlanan bazı öykü kitapları üzerinde durmak istiyoruz. 1982 yılı, öykü kitapları bakımındn bereketli bir yıl olmuştur. Saptamamıza göre, yıl içide yayımlanan öykü kitaplarının sayısı 41'dir. Okuma olanağını bulabildiğimiz kitapların bazılarını, yazarlarının soyadları sırasına göre, tanıtmak istiyorum.

Adalet Ağaoğlu, **Hadi Gidelim** adlı kitabında sekiz öyküsünü biraraya getirmiştir (1). Ağaoğlu, kişilerden ve kişilerin çevresindekilerle bazı olaylardan yola çıkarak toplumsalı vermektedir. Değişik anlatım olanaklarını ustaca kullanmakta ve ortaya yepyeni örüntülerden oluşan bir ürün koymaktadır. "Dar Odanın Karanlığı"nda, Sultan'ın çevresindeki Ayten, Emine, Salih ve Sultan'ın babası gibi kişilerden oluşan bir kaç kişi var. Kesilen elektriğin karanlığında, Sultan, geçmişle şimdiki zaman arasında gidip gelerek, toplumumuzun içinde yaşadığı zor günleri yaşatır bize. Gecekondu bölgelerinden birindeki evde, Sultan, kendisiyle konuşur gibi Ayten ve Emine'yle, zaman zaman Salih'le geçmiş içinde konuşurken bazan da şimdiki zaman içinde babasıyla konuşur. Sultan'ın kafasından geçirdiği olaylar, bazan bir zincirin halkaları gibi birbirine eklenir; bazan da arabesk süslemelerdeki halkalar gibi birbiri içine girer. Ağaoğlu, bütün bu ulamaları, birleştirmeleri ustaca yapar. Biz, olayları kaçırmadan, acaba neydi demeden izleriz. Öyküleme tekniklerini ustaca bir bileşime vardırır bu öyküsünde. Sanırım, kitabın en iyi öyküsü budur. "Karanfilsiz"de, teknik gelişmenin ortaya çıkardığı durumları, el sanatlarının artık sona ermekte olduğunu, elle yapılan işlere insanların vakitleri olmadığını, makinalaşmanın yarattığı yeni olanaklar karşısında bazı kişilerin ekmek parası kazanma şanslarının ortadan kalktığını işlemiştir. "Çok Özel Küçük Şeyler"de, bazı küçük ayrıntıların insan yaşamındaki etkilerini, insan düşüncesindeki yerlerini anlatır gibidir. "Ooof! Ohhh!" adlı öyküde, köyden göçüp gelen çöpçünün, oğlu ve gelini arasında geçen yadırgatıcı yaşamını ve kendisinin bir işe yarar duruma gelmesinden sonra duyumsadığı o küçük mutluluğu sezinleriz. "Savun Sevdam Sen Savun" bir yanıyla bir sevi öyküsüdür; öbür yanıyla, gençlerin içine düştükleri terörün boyutlarını sergiler. Sevişen insanların, nasıl kötü insan olduğuna ya da olacağına inanamayışın izlerini de algılarız. "Kimi Zaman da Yapayalnız Gitmek Uzun ve Çok Dönemeçli Yolları" adlı öyküde, Ağaoğlu, yazarlık sorunu üzerinde durur; bazı yazarların -burada Osman Hasat adlı bir yazar vardır- yazdıkları ile yaşarnları arasındaki aykırılıklar sergilenir. Arabayı süren mühendis okur, "Siz bu kadar çok ve çabuk nasıl yazabiliyorsunuz?" sorusunu şöyle yanıtlar: "Yazmak, hoşsohbetlik işidir.. Lâfı birinin ağzına verirsin, ondan kapar ötekine atarsın. Tıpkı voleybol, tıpkı futbol" (s.98). Ağaoğlu'nun görüşlerini yansıttığını söyleyebileceğim mühendis, şöyle konuşur: "Ben bir kitabı yazı makinesinde bile bunca hızlı kâğıda geçiremem. Çünkü, bir kitabın sayfalarını başka bir kâğıda çekerken, insan ne olsa fotoğrafla dolabını yerleştiriyor gibidir. O fotoğraflarda kaybettiğin bir dost yüzünü, güneşli güzel bir günün izini, ne bileyim, yerinde söylenmiş, seni tam yüreğinden kavrayan özlü bir sözü bulursun. Fotoğrafların çekildiği zaman içinde hiç düşünemediğin şeyleri düşünürsün. Arkalarındaki bir ad, bir tarih, bir yer adı, insana anlık yeni yaşantılar taşır. Dün, şimdiye gelir, şimdi yarına ulanır, orada olağanüstü, yepyeni bir insan yaşamına dönüşür" (s.98-99). "Şiir ve Sinek"de toplumun içinde yaşadığı br durumu, bir zamanı, ana kız ikilisi çevresinde verir. "Hadi Gidelim", Londra Havaalanı ortamında, bazı sorunları ve olayları sergiler. Bu öyküde de "dün, şimdiye gelir, şimdi yarına ulanır" gibidir.

Bir yazar, benim kusursuz bulduğum bir şiir kitabının hiç kimsenin dikkatini çekmediğini ve ödül bile alamadığını belirtmiş bir yazısında. Olabilir bu. Belki de ben kusursuz bulduğum için ödül alamamıştır o kitap. Ben, **Hadi Gidelim** adlı öykü kitabını da değerli bulduğumu söyleyeceğim. Ödül kazanamazsa, Ağaoğlu, beni affeylesin. Yepyeni öyküleme teknikleri, cana yakın anlatımı, güzel Türkçesiyle başarılı bir kitap bana göre

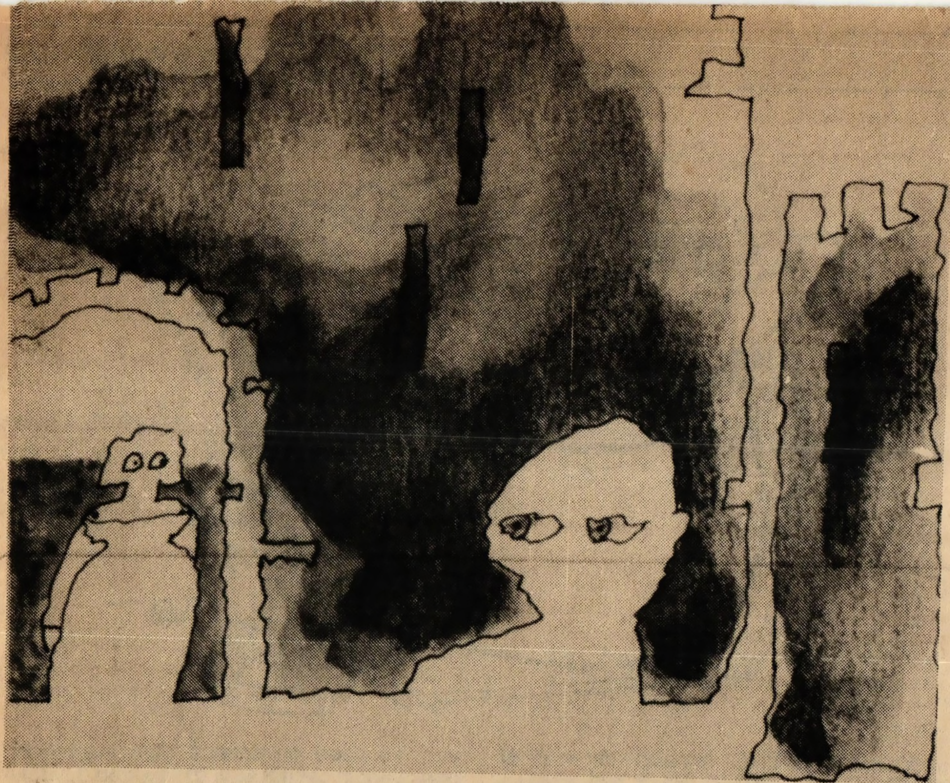
Muzaffer Buyrukçu'nun sekiz öyküden oluşan **Şarkılar Seni Söyler** adlı kitabındaki öykülerden bazıları uzun boyutludur (2). Sözgelişi, "Bilmece Gibi" 60 sayfa, "Günler Geçmezken" 56 sayfayı bulmaktadır. Buyrukçu, kitabın arka kapağında özetlendiği üzere, bu kitabında, "birey toplum ilişkilerini insani sorunları önemseyerek ve bu sorunların kökenindeki gerçekleri, denenmemiş tekniklerle, yöntemlerle irdelemektedir".

Buyrukçu, iyi bir gözlemci, saptayımcıdır. Günlüklerinde de görülen bu yönü bu kitabındaki öykülerde belirgindir. "Bilmece Gibi" adlı öyküsünde, bir bürodaki yaşamı, ilişkileri, olayları bir kamera objektifi gibi bütün yönleriyle, olağanlığıyla, nesnelliğiyle anlatmaktadır. Buyrukçu'nun bir özelliği de çok ince ayrıntıları bile değerlendirmesi, öykünün örüntüsü içinde onları ustalıkla yerleştirebilmesidir. Öykülerdeki bir özellik de, bir olayı anlatıverip geçiştirme durumunun olmamasıdır. Buyrukçu, yatağında yavaş yavaş akan bir su gibi, çevreyi bircik bircik yoklayıp anlatır. İnsanlar, dış yaşamları yanında içsel yaşamlarıyla da somutlaştırılır. Özellikle, "Mahkumlar" adlı öyküde, Handan'ın içsel yaşamındaki gelişme adım adım yaşatılır ve içinde, karısını öldüren Mustafa'ya karşı duyduğu yakınlık somut olarak ortaya konulur.

Buyrukçu, insanlarını çeşitli ortamlarda ele almıştır. Bir bakıyoruz büroda, sonra sokakta, evde ve "Mahkûmlar"da olduğu gibi bir motorlu aracın içinde. Her ortamda ya-

Kültürümüze katkı

Cumhuriyet Dönemi

Panayır-Sur

ETEM ÜTÜK

Panayır (1960), Sur (1963) Adnan Özyalçıner'in sayıları onbiri bulan yapıtlarından ilk yayınlanmış olanlarıdır.

İlk öyküleri Demet (1953), Onüç, Seçilmiş Hikâyeler, Vatan, Mavi (1954-1956) gazete ve dergilerinde yayınlandıktan sonra, çok çeşitli yayın organlarında imzası görüldü. Bu kez, Panayır ve Sur adlı öykü kitapları birleştirilmiş olarak yayınlanmıştır.

Anadolu'nun kasaba ve kentlerinde yılda bir kez, güz aylarında panayırlar kurulur. Yiyecek, giyecek ve hayvan gibi malların alınıp satıldığı bu panayırlarda kurulan çadır tiyatroları çevre köylerle kasaba, kent halkının tek eğlence yerleri olur. Bu tiyatrolarda belden aşağısı balık, belden yukarısı insan olan deniz kızları, yarı çıplak oyuncu kızlar, cambazlar, kalın boyalı yüzleriyle daima sırıtan (içleri kan ağlasa bile) palyaçolar, kişisel dertlerini, üzüntülerini, tüm sorunlarını bir yana bırakarak, eğlenmek, hoşça vakit geçirmek için gelen halkın bu zamanlarını boşa harcamamaları için yeteneklerini, becerilerini, sanatlarını ortaya koyarlar. Çadırların kapılarındaki çığırtkanlar, seyircileri kendi çadırlarına çekebilmek için bağırıp çağırırlar. Türlü hokkabazlık yaparlar. Özyalçıner Panayır öyküsünde, bir dilim ekmek parası için Anadolu'yu karış karış gezen, dolaşan bu insanların çileli yaşamlarını anlatır. Dışa kapalı, kendinden olmayana sır vermeyen insanların iç dünyalarını... Hem de, onlarla birlikte olmuşçasına, dertleriyle dertlenip sevinçleriyle sevinmişcesine...

Özyalçıner'in ikinci yapıtı olan SUR, 1963 yılında yayınlanmış ve sonra Sait Faik armağanını almıştır. Öteki öykülerinde olduğu gibi, bunda da küçük insanların mutsuzlukları, sevgisizlikleri, kent otobüslerinin kalabalıkları, bunların cinsel istekleri, yaklaşımları, yaşadığı günlerin toplumsal çelişkileri, bunalımları, İstanbul'un kenar mahallelerinde ezilen, horlanan, haksızlığa uğrayan insanların yaşam savaşlarının kendine özgü, pürüzsüz, şiirsel anlatımıyla dile getirilmiş olması, ele aldığı konuları ruhbilimsel ayrıntılarıyla işlemesi sanatının başlıca ögelerini oluşturur.

Adnan Özyalçıner, bu yapıtlarını yayınladığı sırada şiirde "İkinci Yeni"ciler birtakım savlarla ortaya çıkmış bulunuyordu. Özyalçıner, onların şiirde yapmak istediğini öyküde, şiirde varmak istedikleri yere öyküde varmak istiyordu. Bunun içindir ki, bu öykülerinde birtakım temaları soyut kavramlarla anlatma yolunu tutmuştur.

"Çekip gitmemi istiyorlar. Herkes bunu istiyor. Bedavadan şerbet verenler. Durup dururken elime para tutuşturanlar. Sokak köftecileri. Hepsi. Müşterileri kaçarmış ben çekip gitmezsem. Başkalarının kesesine zarar vermek iyi bir hareket değilmiş. İnsanlık değilmiş bu. İnsanlık, sessizce çekip gitmemiş." (S. 39).

Özyalçıner'in böyle kısa tümcelerle yazdığı kıvrak parçaları yanında çok uzun tümceleri de vardır. 118 ve 126. sayfalardaki tümceleri yarımşar sayfa tutmaktadır. Cam Bardaklar'ın ilk tümcesiyse, tam bir buçuk sayfadır (121-122). Aslında hiç "ve" kullanmadığı bu tümce, noktalı virgüllerle ayrılan birçok tümceden oluşmuştur. Bir zamanlar Türkçe'de uzun tümceler yapılamayacağı, bunun ancak Arapça, Farsça sözcüklerle yapılabileceği, dilimizin yapısının buna elverişli olmadığı savları vardı. Özyalçıner burada, bu savların yersizliğini ortaya koymak, Türkçe'de de uzun, uzun olduğu denli kıvrak, okuyana bıkkınlık vermeyen tümcelerin kurulabileceğini kanıtlamak istemiştir.

SUR'dan sonra üçüncü öykü yapıtı olan YAĞMA (1971), Türk Dil Kurumu ödülünü, GÖZLERİ BAĞLI ADAM (1977) adlı öykü kitabı da yine Sait Faik armağanını kazanmış olması, yazarımızın deyişini kurmuş, doğrultusunu bulmuş olarak sanat yolunda emin adımlarla ilerlediğinin güzel kanıtlarıdır bence.

Öyküler. Adnan Özyalçıner. Yazko yayınları 1983. 205 sayfa 275 TL.

Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi

ÖMER FARUK

Türkiye'de yayıncılık son yıllarda 'ansiklopedik' biçime dönüştü. Bilimsel ve yazınsal yapıtların yayınlanma sürecinde tam bir kriz yaşanırken ansiklopedide 'altın çağ' yaşanıyor. Şimdiye dek kendisine ve çocuğuna kitap almamış kişiler ansiklopedi almaya başladılar. Bunun nedenleri arasında: bilgili olmadıklarını 'aniden' farketmeleri, bilgiyi edinmeseler bile lüks ciltli kitapların kütüphaneleri dekoratif bir öge olarak süsleme özelliğinin olması ve eşe dosta kültürlü görünme isteği sayılabilir. Bu durum biraz 'aydınca' bir bakışla eleştirilse bile bazı insanların artık, yazılı metinlere ilgi duymaya; hiç olmazsa kültürlü görünmenin bir erdem olduğunu kabul etmeye başladıklarını gösterir.

*Bu duygular ansiklopedi yayınlayan kimi şirketlerce acımasızca sömürüldü. Bol renkli resim ve büyük reklam kampanyaları ile okura sunulan ansiklopedilerin çoğunluğunu özensiz çeviriler oluşturuyor. Avrupa'da hazırlanan sağlıkla, cinsellikle, teknoloji ve günlük yaşamla ilgili ansiklopediler Türkiyeli insan düşünülmeden piyasaya sürüldüğü için okur, kendi sorunlarına ilişkin bilgi bulamıyor. Dolayısıyla da okurun **'kültürlü görünmeden'**, **'kültürlü olma'** aşamasına geçmesi için yardımcı olunmuyor.*

*Ansiklopedi şirketleri genellikle ticari olmadığı için telif eser hazırlama yoluna gitmiyorlar. Ama, her şeye karşın okura saygı duyarak zahmetli ve masraflı bile olsa özgün telif çalışmalar yapanlar oldu. Bunlardan birisi Türkiye üzerine en kapsamlı çalışmayı başarıyla gerçekleştiren **Yurt Ansiklopedisi**. Aynı kuruluşun hazırladığı **Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi** ise hazırlanışındaki özenle, göz dolduruyor.*

*10 Ekim'de yayına başlayan **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi** ise telif çalışmaların en iyi örneklerinden biri olmaya aday görünüyor. Cumhuriyet dönemini oluşturan en önemli kurumları ayrıntıları ile incelemeyi amaçlayan ansiklopedi 10 cilt olacak biçimde hazırlanmış. Ansiklopedinin yönetmeliğini Murat Belge yapıyor. Yayın kurulunu ise Murat Belge, Seyfettin Gürsel, Bülent Özükan, Mete Tuncay oluşturuyor.*

Ansiklopediyi benzerlerinden ayıran birçok farklı yanı var. Birincisi, maddelerin kimler tarafından yazıldığının bilinmesi (bu durum madde yazarlarını ister istemez ciddi olmaya şevkediyor); ikincisi, her maddenin neredeyse bir kitap olacak denli ayrıntılı ele alınması; üçüncüsü, her maddeyi konusunda uzman kişilerin yazması; dördüncüsü, tartışmalı maddeleri bir kişinin değilde konu hakkında farklı bile olsa özgün görüşler taşıyan kişilerin yazması (bu durum bazı maddeleri bir açık oturum hüviyetine sokuyor). Bu son özellik bence çok önemli; okur farklı görüşleri bir arada bularak kendisi sonuca gidebilme olanağına sahip oluyor. Sunulan bilgiyi pasif bir tüketici olarak almıyor, onu tartışıp yorumlayarak aktif hale geçebilme olanağını buluyor.

*Genel Yönetmen **Murat Belge** ile bir söyleşi yaparak ansiklopediyi **Somut** okurlarına tanıtmayı uygun bulduk.*

—Ansiklopediler genel olarak elde bulunan bilgilerin derli toplu bir arada bulundurulduğu yapıtlardır. Yani ansiklopedinin yeni 'bilgi üretme' gibi bir işlevi pek yoktur. Bu saptamadan kalkarak; size göre, hazırlanan ansiklopedi Cumhuriyet dönemini çözmede bir adım atmış mıdır? Yoksa, var olan çözümlemeleri mi bir araya toplamıştır?

—Ansiklopedilerin bilgileri bir araya topladığı doğrudur. Ancak, Cumhuriyet dönemi düşünüldüğünde, bu konuda ansiklopedi olsun başka yayınlar olsun genellikle resmi ideoloji çerçevesinde kalan bilgilerle yetinilmiştir. Bu ansiklopedi de böyle bir çerçeveyi en azından genişletme ve eleştirel bir bakış çabası var. Bu çaba gerçekleştiği ölçüde hazır bilgi sunmanın ötesinde bir işlev kazanabilir. Kaldı ki farklı yapısıyla ansiklopedilerin genel özelliklerini bir ölçüde zorluyor. Ansiklopediler bir alanda kendilerini son müracaat kaynağı gibi gösterirlerse bu ansiklopedinin işlevi bir ilk basamak olarak okuyanı daha çok okumaya teşvik etmek olmalı.

—Bazı maddelerin birkaç kişi tarafından hazırlandığını görüyoruz. Aynı madde hakkında oldukça farklı görüşleri bir arada okuyabiliyoruz. Bildiğim kadarıyla Türkiye'de bu tip bir ansiklopedi ilk kez yayınlanıyor. Bu tip bir yöntemi neden benimsediniz?

—Sosyal bilim alanında bir sorun üzerinde çok sayıda görüş olması doğaldır. Ansiklopedinin genel tarafsız görünüşlü üslubunun arkasına saklanarak bir konunun 'tek doğru' biçimini verme yerine özellikle tartışmalı konularda birden fazla görüşe yer vermeyi daha yararlı bulduk. Ama bunun da zorunlu bir sınırı var. Her farklı görüşe yer vermenin imkânı yoktu. Bunda bir ölçüde dönemin de payı var.

—Piyasadaki çeviriye dayanan yaygın ansiklopedi anlayışının tersine 'telif' bir ansiklopedi hazırlamayı seçmişsiniz. Telif bir çalışma yapmanın güçlükleri neler oldu? Yeterince kaynak bulabildiniz mi? Ulaşamadığınız kaynaklar oldu mu? Hazırlık çalışmaları kaç yıl sürdü? Resmi ideolojinin 'en resmi' olduğu bir dönemi seçmenin özellikle sorunları oldu mu?

—Bu tür çalışmanın kolaylıkları da var zorluklarıda. Dışarıdan yazı ısmarlamak mali olanı da dahil bazı kolaylıklar sağlıyor. En büyük zorlukta yazıları zamanında toplayabilmek. Bu ansiklopedinin özel yapısında söylenenin imzayı bağlaması da mümkün ve bir başka kolaylık oluyor. Biz ana yazılarda verilmeyeni elimizden geldiğince, sırasında, resimaltı yazısını bile kullanarak koymaya çalıştık. Bu arada bütün bu işlerde en ciddi sorun sizin değindiğiniz sorun oldu. Ansiklopedi adı altında yayınlanan bir eserin belli bir tarafsızlığı elbette olmalıdır. Ama koşullar bazen bu tarafsızlığı bile zorluyor. Ve bir başka türlü taraflı olmak sürekli talep ediliyor. Yani resmi ideolojinin dışında bir görüşe sahip olmak bir suç sayılabiliyor.

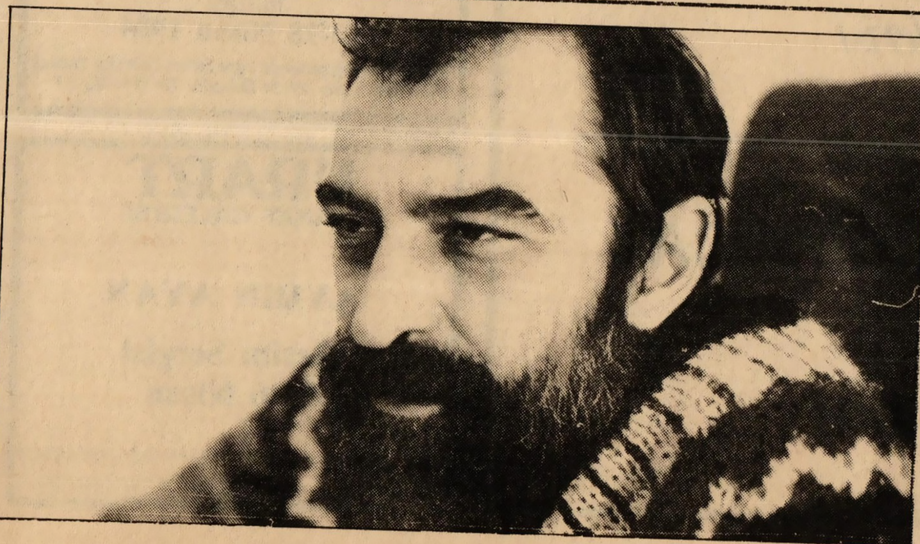
—Bildiğim kadarıyla, Cumhuriyet dönemi ile ilgili birçok kaynak araştırmacılara sunulmuyor. Sizin bu kaynaklara ulaşmak gibi bir başvurunuz oldu mu?

—Hayır! Madde yazarlarının bu tip başvuruları belki olmuştur. Biz daha çok eldeki bilinen kaynakları seçerek kullandık.

—Cumhuriyet'teki sayfanızda ansiklopedileri eleştiren yazılarda çıkmıştı. O eleştirileri yapan biri olarak ne ölçüde 'eleştiri dışı' kalacak bir çalışma yapabildiniz? Sonuçtan memnunmusunuz?

—Ansiklopedinin kendisi değil, Türkiye'de ansiklopedinin yapılış biçimi eleştiriliyordu. Ben yazı yazmadım ama, ben de eleştiriyorum. Türkiye'nin bu aşamasında çok iddialı bir yerli ansiklopedi hazırlanabileceğini sanmıyorum. Ama aydın potansiyeli gerçekçi bir biçimde değerlendirilirse Britanica ve Larousse gibi olmasa da daha sınırlı çerçevede iyi ansiklopediler yapılabileceğine inanıyorum. Cumhuriyet Dönemi yapılabileceklerden sadece bir tanesi. Türkiye tarihinin ve düşünce hayatının ansiklopedi tipi yayınlarla doldurulması gereken pek çok yanı var.

Murat Belge: Türkiye'nin bu aşamasında çok iddialı bir yerli ansiklopedi hazırlanabileceğini sanmıyorum. Ama aydın potansiyeli gerçekçi bir biçimde değerlendirilirse Britannica ve Larousse gibi olmasa da daha sınırlı çerçevede iyi ansiklopediler yapılabileceğine inanıyorum.

—Ansiklopedi yayınlandığından bugüne ne gibi tepkiler aldı? Satış miktarı nedir?

—Satışı 40.000 civarında bir yere oturacak gibi görünüyor. Bazı sıhhatli çeşitli eleştiriler aldık. Ama genellikle beğenildi. Yalnız bilinen ansiklopedi alıcısından çok kitapla daha çok haşır neşir olan kesime ulaştığımızı sanıyorum. Bu koşullarda bu satış bence iyidir. Ve bu ansiklopediyi aşan bir önemi vardır, bence. Kaliteli iş yapıp ticari başarı da sağlamanın mümkün olabildiğini hem kendimize, hem de bu dediğim çalışma tarzından özenle kaçınan bazı yayıncılara kanıtlamaktadır.

—İletişim yayınları olarak başka yayınlar planlıyor musunuz?

—Kitap yayınlıyoruz. Haftalık ekonomi bülteni yayınlıyoruz. Başka ansiklopediler ve 5-6 dergi yayınlamaya hazırlanıyoruz.

—Teşekkür ederim...

—Ben de teşekkür ederim.

şayan insanlar, böylece, onun öykülerinde de değişik ortamlarda çıkar karşımıza. Kişilerini, her yönüyle tanıtır bize ve bizde onlarla birlikte yaşarız öykülerin somutluğu içinde.

Şarkılar Seni Söyler'de, ustalaşmış bir yazarın öykülerini okuduk.

Nazlı Eray'ın **Kız Öpme Kuyruğu** iki bölümden oluşmuştur (3). İlk bölümde on öykü yer alıyor. Eray, öykülerinde, olağanla düşleme dayanan bir teknik kullanmakta, bazılarının değişik sözcüklerle deyimlediği bu tekniğiyle toplumsal eleştiriye de dönük öyküler yazmaktadır. Olağanla düşlemenin bağdaştırılmasında başarılı olmaktadır. Düşsel öğeler, toplumsal eleştirisinde, bir yerde, yazarı bazı sorumluluklardan da kurtarmaktadır diyebiliriz. Toplumdaki bazı kurumlar ya da tutkular da onun öykülerinde alay konusu edilmektedir. Sözgelişi kitaba da adını veren "Kız Öpme Kuyruğu", toplumumuzdaki gereksiz, yersiz ve köksüz bazı eğilimlerle alabildiğince alay eden bir öykü değil midir?

Kitabın ikinci bölümü "Benden Bana Mektuplar" adını taşımakta ve bir tür anı niteliğinde görünmektedir. Daha çok da **"Pasifik Günleri"** adlı kitabının yazılış günlüğü niteliğindedir.

Kitapta, "Laz Bakkal" gibi, "Sabah" gibi başarılı ve ilginç öyküler bulunmaktadır.

Tarık Dursun K, son yıllardaki öykülerini **İmbatla Dol, Kalbim** adlı kitabında topladı (4). Kitapta onüç öykü var.

Tarık Dursun, bu öykülerinde, kendi tekniğinin ustalığına ulaşmış. Porno anlatıma çok yatkın bir konuyu işlediği "Ayrılık Yazı"nda, pornografiden uzak, ne kadar başarılı bir öykü yazılabileceğini görüyoruz. Tarık Dursun, çok ustaca bir anlatımla yazmış bu öyküsünü. "Nerde Eski Hüsnü Mehtabın" adlı öyküde de toplumsal bir eleştiriye dönüş başarılı bir anlatım içindedir. Sahnelerimizde assolist olarak görülen bir takım kişilerin -değerlerin dememek için- yaşam öyküsünü ve bayağılığını sergiliyor bu öykü.

Kitabın uzun ve on bölümden oluşan "Sıradan Üç Ölüm", toplumumuzda yaşanan bir zamanın olaylarını değişik bir anlatım tekniği içinde öyküleştirmiştir. "Yitik Nergisler Söylencesi" adlı öykü ise düşleme ürünü olarak nitelendirilebilir.

Tarık Dursun, bazı öykülerinde gene konuşmalara ağırlık vermiş görünmektedir. Kişilerinin somutlaştırılmasında böylece bir yöntemi yeğlerken, bazı öykülerinde öykücünün anlatımı ağırlık kazanmaktadır.

İmbatla Dol, Kalbim ustalaşmış bir yazarın öykülerini içermektedir.

Mehmet Semih'in **Gözlüklü Beyefendi** adlı gülmece öyküleri kitabı, ikinci kitabı oluyor yazarın (5). Son yıllarda gülmece öykülerinin de kitaplarda toplanması, öykücülüğümüzde bu türün iyiden iyiye gelişmekte olduğunun bir belirtisidir elbette. Kitaptaki öykülerde, toplumumuzun bazı çarpık durumları üzerinde durulmakta ve bu gibi durumlar belirli bir abartma düzeni içinde öyküleştirilmektedir. Gülmece öyküleri yazın türü müdür, değil midir tartışmaları zaman zaman yapılsa da ortaya konulan yapıtlarla böyle bir tür gelişmektedir. **Gözlüklü Beyefendi** de bu türün güzel örneklerinden bir derlemedir.

DÜĞÜNCÜLER

NECATİ MERT

Düğüncüler'de toplanan öyküler, duygusal yönlendirmeleri baskın olup okunduktan sonra duyarlığımızda yaşayan öyküler. Duygusal sonuçlara, olması gerekenin olamayıp sert gerçekler önünde yenik düşmesiyle varılıyor genellikle. Yönlendirmeler her zaman öykü sonunda yoğunlaşmayıp bazen de öykü boyunca açılmış bir ince kanalda akarak öyküye yayılıyor.

Celâl Özcan'ın "Düğüncüler"de toplanan öyküleri, bence, duygusal yönlendirmeleri baskın olup okunduktan sonra duyarlığımızda yaşayan öyküler. Doğal olarak, yazarın vardığı bu sonuçtan geriye doğru giderek öyküleri çözümlemeye çalışacağım.

Duygusal sonuçlara, olması gerekenin olamayıp sert gerçekler önünde yenik düşmesiyle varılıyor, genellikle. Örneğin "Yol Arkadaşı" öyküsünde şoförle genç kadın, yol boyu birleşemezler, bir türlü. "Poster Anam"da da İstanbul'daki oğlunun yanında rahat edemeyen ana didinmeyi göze alarak köyüne geri döner. Ve iki genç insanın birbirlerine değil de, okura açtıkları sevginin öyküsüdür "Gülnihal."

Duygusal yönlendirmeler her zaman öykü sonunda yoğunlaşmayıp bazen de öykü boyunca açılmış bir ince kanalda akarak öyküye yayılırlar. "Adadaki Masa" ile "Helva ve Ekmek" böyle öykülerdir. Kendi içinde uyumlu bir memur ailesinin, İstanbullu ve serbest havalı bir kadın tarafından parçalanışıyla başlar "Adadaki Masa." Öteki öyküde de veresiye istenen helva ve ekmeği çocuğa vermemiştir bakkal.

Dikkat edilirse, ilk grup öyküler olması gerekenin olmazlığıyla sonuçlandıkları halde ikinci gruptakiler ise olmaması gerekenin oluşuyla başlamışlardır. Bu yüzden birincilerde öykü finali çarpıcı ve okur da duyguca boşaltılmaz yoğunluktadır. Oysa berikiler eksen kahramanın olumsuzluklar içinden ödeşe ödeşe, tartışa tartışa geçişiyle sürer. Bunlarda duygusallık ne sona saklanmıştır, ne de yüksek bir grafik çizer, ama süreklidir ve öykü bilinciyle denk değerdedir.

"Simge" ise bu yolların her ikisini de eklemeli olarak kullanan ve okuru kontrpiyede bırakan bir öykü. Okur, başlangıçta, olması gerekenle ferahlayacakken öykü sonunda, olmaması gerekenle rahatlayıverir. Hamal Mevlüt, alacaklarına karşılık, yayınca Şaylan Hanım'ın cinselliği ile doldurulmuştur. Emeğin ödenmesi adına bu girişimden yana olacakken ustaca bir şaşırtma ile niyetin gerçekleşmemesinin güzelliğinde buluveririz kendimizi. Önce doğru görünenin yanlışlığını anlayarak kekre duygular yüklenir ve Hamal Mevlüt'ün utancını bölüşürüz okur olarak.

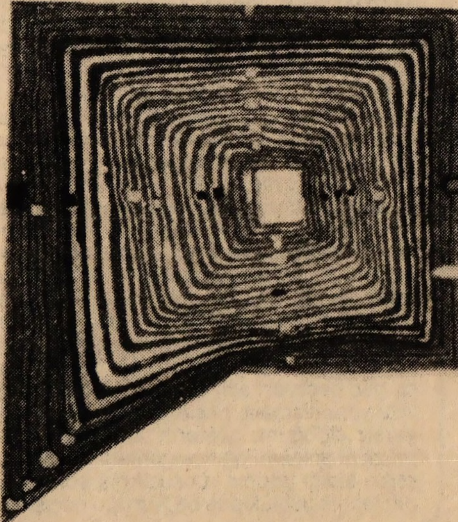
Örnek seçtiğimiz öykülerde duygusal yönlendirmeler iki kişinin birbirleriyle ve yakın çevreleriyle çatışmalarından çıkartılırken, "Düğüncüler" ve "Caca Fiko" öykülerinde ise daha çok portre-kahramandan kaynaklanır. Gerçi Nermin Abla'nın da Caca Fiko'nun da beklediklerine ermiş, çevreleriyle uyuşmuş insanlar oldukları söylenemez. Ama çatışmadıkları da kesindir. Özellikle Nermin Abla, içinde bir dram taşıyan ama bu dramı ortaya dökmeyen biridir. Caca Fiko'nun çapsız aykırılıkları da çatışmadan çok portresinin hareketli ayrıntılarıdır.

Yaşanmış, dinlenilmiş ve tanık olunmuş aynı özellikli olaylarla başarılı öyküler yazılamayacağına inanılır nedense. Oysa Celâl Özcan duyarak, düşünerek yaşadıklarını estetik kaygılarla ve sanatsal araçlarla öyküleştirerek, başarılamayacağını zannedenlerin önüne, alnının akıyla çıkıyor. Başarısı da, sanırım, yaşadıklarını hem bildiri uğruna kullanmamaktan, hem de duyguları hatırına harcamamaktan geliyor. Gerçi öykülerin duygu tonu baskındır, ama bu öyküler bilimselliğinden arınıp duygu ile harmanlanmış imgesel bilinçten de yoksun değildir.

"Yol Arkadaşı" öyküsünün Ramazan'ı askerden yeni gelmiş, Hemide'ye tutkun, ama başlık parası yüzünden henüz evlenememiş bir delikanlı şoföıdür. Trafiği yüklü olmayan bir yolda kamyonuna emanet aldığı bir kadın, dolayısıyla onu kösnül düşlere sürükler. Ayrıca kadın da mesafeli değil müsaittir. Fiziki koşulların uygunluğuna karşın Ramazan'ın kadına el sürmesini engelleyen çok önemli bir neden vardır; kadın Ramazan'a emanet edilirken, "Bey kızı, komutan hanımı!" diye tanıtılmıştır. Bu bir anlamda, sınıfından ayrı düşünülmeden, Ramazan'ın haddini bilişidir.

"Adadaki Masa" öyküsünün kahramanı, aile parçalandıktan sonra akrabalar arasında ordan oraya sürüklenen, zaman zaman da dar gelirli hatta gelirsiz taşralılıkla bol armağanlı, Nebahat Hanım Teyzeli İstanbulluluk arasında en azla en çoğun tahterevallisini yaşayan Orhan'dır. Yanlışın kaçınılmaz zannedildiği bir zeminde hiç sürçmeden, ayağı kaymadan öyküsünü doğru sonuçlandıran Orhan, yıllar sonra, rastlantıyla bulunduğu Yüzme İhtisas Kulübü'nün havuz başında Nebahat Hanım'la karşılaştığında şu bilinçtedir artık: **"O zamanlar yakınlığımızca uzaktık birbirimizden. Ayrı dünyalardaydık. Yapay ve geçici bir yakınlığın tedirginlikleri bakıyorum onlara hiç bir zarar vermemiş. Biz sömürüldük, biz ezildik, biz yıprandık."** Sömürülmenin usa kolay gelmeyen boyutları, nice bireysel "bunalımlara gebe bırakan" yanları böyle açık söylenmese öyküden çıkar mıydı acaba? Belki bu denli net değil. Ama Orhanlar parçalanırken Nebahat Hanım'ın yıpranmamışlığı, kulübün "Üye Olmayan Giremez" levhası, Nebahat Hanım'ın arka dönülen masası, onların havuzuna yeğlenen deniz ile epey zengin anlamlar yakalanırdı yine.

"Helva ve Ekmek" öyküsü korunmaya muhtaç günlerden varlıklı günlere uzanan süreçte iki ayrı helva ve ekmek olayını karşılaştırır. Aynı bakkal, ilkinde veresiye helva isteğini geri çevirirken, ikincisinde ise ikram ediverir. Bu görece değişip gelişmenin yanında bir de süregiden vardır ki, o da anne kucağından Nesin Vakfı'na doğru bir toplum-

sallaşma kazansa da hep gündemde olan korunmaya muhtaçlıktır. Acı anıları olan yazar ve annesi Nesin Vakfı'nı gezerken kendi yaşayıp gördükleri için nasıl yutkunmakta ve Nesin Vakfı'na alınacak çocuklar için de nasıl sevinmekte iseler bakkala karşı da öylesine bağışlayıcıdır Celâl Özcan: **"O an ezik, küskün, kızgın, azıcık isyan dolu çocukluğumla eşikten dışarı düşer gibi çıkışım kimbilir ne acılıydı."** Böyle anar ilk helvayı.Ve bakkal da dostça anlatılır: **"Gene o tontoş adam. Saçları sarı, beyaz karışımı bu kez."** Burada varlıklı günlerin yarattığı iyimserlikten çok suçun bakkalda olmayışının algılanması vardır. Yoksa, ikinci helvanın parası istenmediğinde, **"Hiç konuşmadım. Yutkundum"** sözleri anlamsız olurdu.

Aynı bağışlayıcılığa, kinsizliğe, üstelik acılardan tat devşirmenin yolunu açan ironi gücü ile "Adadaki Masa" öyküsünde de rastlıyoruz: **"Hayır, hayır bu kadına karşı bilinçli bir kin duyamıyorum, eleştirsem de yaptıklarını;... her şeye karşın bugün en büyük iyiliğini gördüm Nebahat Teyze'min! Bana genel gerçeği ve kendi gerçeğimi bellettiği için."**

"Simge"de Hamal Mevlüt'ün, nasıl olursa olsun parasını almasını isteriz önce. Daha sonra ise, Şaylan Hanım rivayet kimliğinden sıyrılıp kendi gerçekliğine kavuşunca Mevlüt'ün alacağını, dolaylı olarak Şaylan Hanım'ı bağışlar; her ikisini kültürümüzün iki insanı olarak görürüz. **"Sen bir simgesin. Sen Mevlüt Efendi, sen Anadolu'sun."** Böylece, Şaylan Hanım'ın, Anadolu ile çakıştırdığı Mevlüt; İstanbul'u yanılarak, abartarak, kanarak, bozarak algılayan Kart Rıza ve Keş Nevzat'la da çelişir. İşte levhası "Paşa"lı sokak başında tarihin sürüklediği çöpleri karıştıran kediler, geçinemeyen köpekler, duvar tutsaklığında koca ağaç, duvarın rağmına yaşamaya direnen üç beş yapraklı fışkın da bu bağlamda anlam kazanır.

Celâl Özcan, görüldüğü gibi, içeriği konu ve karakterlere düğümlemekte; bunu görünürleştirirken de simgelerden yararlanmaktadır. Fakat simgelerin, bu hizmeti her öyküde yeterince başardıkları söylenemez. Örneğin çocukluk/bekçilik/emeklilik gibi üç bölümü ayırabileceğimiz "Caca Fiko" öyküsü, her bölümde pratik amaçlarla kullanılan üç düdükle bölümleri birbirine bağlayarak simgeli öykü izlenimi bırakıyorsa da bu üç düdük duygusal ya da bilgisel anlam yüklenemedikleri için simge değildirler aslında. Her öyküde simge bulunması zorunluluğu yoktur, ama "Caca Fiko" öyküsü, bölümleri birbirine gelişerek bağlanan, bölümler arası bir akışkanlığa dayanan öykü de değil. Bekçiye yapılan çocukça bir şakanın yetişkin sorumluluğunda (eğer bir anıysa bu) yazılmış ve yazı yoluyla ödenmiş gönül borcu sanki bu öykü. Bu yüzden bölüm bağlantılarını sağlayan düdükler içeriksel bir anlamdan çok biçimsel bir görev yüklenmişlerdir bence. Oysa "Adadaki Masa"nın havuz simgesi hem kulübün zenginliğini, yapaylığını anlatmakta, hem de o dünyalı bir kadınla acılanan günlerin bir başka çocukluk havuzuna sürüklemektedir Orhan'la okuru.

"Düğüncüler" ise içeriğin yeterince cisimlenemediği bir öykü olarak göründü bana. Çünkü amaç erkeklerin ilk düşsel aşklarından olabilecek denli güzel, ama annesi, babası ve amcasına bakarak doldurduğu günlerle yaşı geçkin Nermin Abla'nın dramı iken düğüncüler ön plana çıkıverir öyküde. Oysa sahte düğüncüler ön plana çıkartılmakla Nermin Abla'nın dramı çoğaltılmadığı gibi ironiyi ince açıda yakalama fırsatı da kaçırılır. Diyeceğim, düğüncüler, hem Nermin Abla'nın özel yaşamıyla anlamlı bir karşıtlık oluşturamadığı için, hem de öyküyü Nermin Abla'nın dışına, trafik eleştirili toplumsal mizaha kaydırdığı için gerekli değildir.

Düğüncüler, Celâl Özcan-Öyküler, Yazko-İst. 1983, 275 TL.

Bir kaç öykü kitabı üzerine

MUZAFFER UYGUNER

Bu yazımızda, 1982 yılı içinde yayımlanan bazı öykü kitapları üzerinde durmak istiyoruz. 1982 yılı, öykü kitapları bakımındn bereketli bir yıl olmuştur. Saptamamıza göre, yıl içide yayımlanan öykü kitaplarının sayısı 41'dir. Okuma olanağını bulabildiğimiz kitapların bazılarını, yazarlarının soyadları sırasına göre, tanıtmak istiyorum.

Adalet Ağaoğlu, **Hadi Gidelim** adlı kitabında sekiz öyküsünü biraraya getirmiştir (1). Ağaoğlu, kişilerden ve kişilerin çevresindekilerle bazı olaylardan yola çıkarak toplumsalı vermektedir. Değişik anlatım olanaklarını ustaca kullanmakta ve ortaya yepyeni örüntülerden oluşan bir ürün koymaktadır. "Dar Odanın Karanlığı"nda, Sultan'ın çevresindeki Ayten, Emine, Salih ve Sultan'ın babası gibi kişilerden oluşan bir kaç kişi var. Kesilen elektriğin karanlığında, Sultan, geçmişle şimdiki zaman arasında gidip gelerek, toplumumuzun içinde yaşadığı zor günleri yaşatır bize. Gecekondu bölgelerinden birindeki evde, Sultan, kendisiyle konuşur gibi Ayten ve Emine'yle, zaman zaman Salih'le geçmiş içinde konuşurken bazan da şimdiki zaman içinde babasıyla konuşur. Sultan'ın kafasından geçirdiği olaylar, bazan bir zincirin halkaları gibi birbirine eklenir; bazan da arabesk süslemelerdeki halkalar gibi birbiri içine girer. Ağaoğlu, bütün bu ulamaları, birleştirmeleri ustaca yapar. Biz, olayları kaçırmadan, acaba neydi demeden izleriz. Öyküleme tekniklerini ustaca bir bileşime vardırır bu öyküsünde. Sanırım, kitabın en iyi öyküsü budur. "Karanfilsiz"de, teknik gelişmenin ortaya çıkardığı durumları, elsanatlarının artık sona ermekte olduğunu, elle yapılan işlere insanların vakitleri olmadığını, makinalaşmanın yarattığı yeni olanaklar karşısında bazı kişilerin ekmek parası kazanma şanslarının ortadan kalktığını işlemiştir. "Çok Özel Küçük Şeyler"de, bazı küçük ayrıntıların insan yaşamındaki etkilerini, insan düşüncesindeki yerlerini anlatır gibidir. "Ooof! Ohhh!" adlı öyküde, köyden göçüp gelen çöpçünün, oğlu ve gelini arasında geçen yadırgatıcı yaşamını ve kendisinin bir işe yarar duruma gelmesinden sonra duyumsadığı o küçük mutluluğu sezinleriz. "Savun Sevdam Sen Savun" bir yanıyla bir sevi öyküsüdür; öbür yanıyla, gençlerin içine düştükleri terörün boyutlarını sergiler. Sevişen insanların, nasıl kötü insan olduğuna ya da olacağına inanamayışın izlerini de algılarız. "Kimi Zaman da Yapayalnız Gitmek Uzun ve Çok Dönemeçli Yolları" adlı öyküde, Ağaoğlu, yazarlık sorunu üzerinde durur; bazı yazarların -burada Osman Hasat adlı bir yazar vardır- yazdıkları ile yaşamları arasındaki aykırılıklar sergilenir. Arabayı süren mühendis okur, "Siz bu kadar çok ve çabuk nasıl yazabiliyorsunuz?" sorusunu şöyle yanıtlar: "Yazmak, hoşsohbetlik işidir.. Lâfı birinin ağzına verirsin, ondan kapar ötekine atarsın. Tıpkı voleybol, tıpkı futbol" (s.98). Ağaoğlu'nun görüşlerini yansıttığını söyleyebileceğim mühendis, şöyle konuşur: "Ben bir kitabı yazı makinesinde bile bunca hızlı kâğıda geçiremem. Çünkü, bir kitabın sayfalarını başka bir kâğıda çekerken, insan ne olsa fotoğrafla dolabını yerleştiriyor gibidir. O fotoğraflarda kaybettiğin bir dost yüzünü, güneşli güzel bir günün izini, ne bileyim, yerinde söylenmiş, seni tam yüreğinden kavrayan özlü bir sözü bulursun. Fotoğrafların çekildiği zaman içinde hiç düşünemediğin şeyleri düşünürsün. Arkalarındaki bir ad, bir tarih, bir yer adı, insana anlık yeni yaşantılar taşır. Dün, şimdiye gelir, şimdi yarına ulanır, orada olağanüstü, yepyeni bir insan yaşamına dönüşür" (s.98-99). "Şiir ve Sinek"de toplumun içinde yaşadığı br durumu, bir zamanı, ana kız ikilisi çevresinde verir. "Hadi Gidelim", Londra Havaalanı ortamında, bazı sorunları ve olayları sergiler. Bu öyküde de "dün, şimdiye gelir, şimdi yarına ulanır" gibidir.

Bir yazar, benim kusursuz bulduğum bir şiir kitabının hiç kimsenin dikkatini çekmediğini ve ödül bile alamadığını belirtmiş bir yazısında. Olabilir bu. Belki de ben kusursuz bulduğum için ödül alamamıştır o kitap. Ben, **Hadi Gidelim** adlı öykü kitabını da değerli bulduğumu söyleyeceğim. Ödül kazanamazsa, Ağaoğlu, beni affeylesin. Yepyeni öyküleme teknikleri, cana yakın anlatımı, güzel Türkçesiyle başarılı bir kitap bana göre

Muzaffer Buyrukçu'nun sekiz öyküden oluşan **Şarkılar Seni Söyler** adlı kitabındaki öykülerden bazıları uzun boyutludur (2). Sözgelişi, "Bilmece Gibi" 60 sayfa, "Günler Geçmezken" 56 sayfayı bulmaktadır. Buyrukçu, kitabın arka kapağında özetlendiği üzere, bu kitabında, "birey toplum ilişkilerini insani sorunları önemseyerek ve bu sorunların kökenindeki gerçekleri, denenmemiş tekniklerle, yöntemlerle irdelemektedir".

Buyrukçu, iyi bir gözlemci, saptayımcıdır. Günlüklerinde de görülen bu yönü bu kitabındaki öykülerde belirgindir. "Bilmece Gibi" adlı öyküsünde, bir bürodaki yaşamı, ilişkileri, olayları bir kamera objektifi gibi bütün yönleriyle, olağanlığıyla, nesnelliğiyle anlatmaktadır. Buyrukçu'nun bir özelliği de çok ince ayrıntıları bile değerlendirmesi, öykünün örüntüsü içinde onları ustalıkla yerleştirebilmesidir. Öykülerdeki bir özellik de, bir olayı anlatıverip geçiştirme durumunun olmamasıdır. Buyrukçu, yatağında yavaş yavaş akan bir su gibi, çevreyi bircik bircik yoklayıp anlatır. İnsanlar, dış yaşamları yanında içsel yaşamlarıyla da somutlaştırılır. Özellikle, "Mahkumlar" adlı öyküde, Handan'ın içsel yaşamındaki gelişme adım adım yaşatılır ve içinde, karısını öldüren Mustafa'ya karşı duyduğu yakınlık somut olarak ortaya konulur.

Buyrukçu, insanlarını çeşitli ortamlarda ele almıştır. Bir bakıyoruz büroda, sonra sokakta, evde ve "Mahkûmlar"da olduğu gibi bir motorlu aracın içinde. Her ortamda ya-

Kültürümüze katkı

hammül edemiyor. "Süreyya" da edemedi. Sanırım, bundan Şahin Gültekin'in kendisi de rahatsız olmuştur. Üstelik, yanında Kars türküleri için çok uygun gırtlak hareketleri, bu yöreye özgü zarif bir gurur taşıyan dar aralıklı küçük glissandoları başarıyla uygulayabilen genç, tecrübesiz, ama o denli özelliği olan bir ses, Nursaç Turgutalp varken. Nursaç Turgutalp'i bundan önceki konserlerinden birinde, gene bir Kars türküsü okurken dinlemiş ve dikkatimizi toplamıştık. Bu genç sanatçı, disiplinli bir çalışmayı sürdürür, özgün ve zengin bir repertuvar oluşturursa, "Arzu Gızım" da olduğu gibi, heyecanımızı daima diri tutabilir. Başarı dileklerimiz içtendir.

•Konserin ikinci bölümünün başında yer alan Erdoğan Dinçer, heyecanını yenebilseydi düzgün okuşuyuna bir ikinci boyut katmayı başarabilirdi, sanırım. Ankara'nın "Misket" oyun havasındaki gibi kazalar her zaman, herkesin başına gelebilir. Pek önemi de yoktur. Yeter ki yapılan müzik boyut kazanabilsin!..

•İkinci bölümdeki diğer solist, Güner Karabacak, bir kadirbilirlik örneği göstererek bir süre önce yitirdiğimiz Hisarlı Ahmet'ten derlenen dört türküyü okudu. Hisarlı Ahmet, söz konusu kendisi olunca, tanımlanmasında güçlük çektiğim pek çok niteliği üzerinde toplamış bir kişi. Kendisi türkü bestelememiş ama, Kütahya türkülerinin bu biçimi alması Hisarlı'nın kişiliğine, ruhsal ve (ses bakımından söylüyorum) fiziksel yapısına bağlı. Türkülerin biçimlenmesi sırasındaki yaklaşımına "yorum" hiç denemez. Çünkü yorum, bir başkasının düşüncesini kendi anladığı gibi ifade etmektir. Hisarlı, **bir başkasının değil, kendi malını ifade ediyor, kendi bildiği gibi.** Bu, mülk sahibinin **en doğal** "tasarrufudur". Ezcümle, Hisarlı **Ahmet** Kütahya'dır; Kütahya türküsü, Hi**sarlı Ahmet**. Halk müziğinin oluşumu ve ya**şaması** da bu nitelikteki kişilerin varlığına **bağlıdır**. Hisarlı Ahmet, bu tür insanların ga**liba** sonuncusuydu.

Hangisi Uğur Dündar?

ÖMER TUNCER

Dündar'ın izlencelerinde dikkati çeken bir nokta, zavallı insanları, bir tür toplum, düzen kurbanı denilebilecek zavallıları sorumsuzca ekrana getirmesidir. Kaçakçıları anlatan izlencesinde biraz daha dikkatli davranmasına karşın, daha sonra bu dikkati bir yana bırakmış, daha da öte, gizli kamera ile suçüstü (!) çekimleri yapmaya bile başlamıştır.

Dündar son izlencesi "Anadolu Liseleri, Türk ve Yabancı Özel Okullar giriş sınavı"nda ilk kez gerçek bir toplumsal soruna el atmış görünmektedir ve ilk kez izleyici olaya karşıdan bakma olanağı bulmuştur.

Son günlerde yine, "Anadolu Liseleri Giriş Sınavları"nı anlatan izlencesiyle gündemde Uğur DÜNDAR. Daha önce de adından sözettiren televizyon izlencelerinin sayısı az değil. "Tüp içen çocuk, "akrebin ağusunu geri çıkaran efsuncu", "Soğukoluk'daki hayat kadınları", "Kilis'li kaçakçılar", "esrarkeşler", "otomobilleri yokuş yukarı kaydıran yol", "hastanelerin acil servisleri" v.b.

DÜNDAR'ın son izlencesiyle öncekiler arasında özde önemli bir ayrılık göze çarpıyor. Önce eski izlencelerine göz atalım.

Uğur DÜNDAR'ın izlenceleri için seçtiği konuları belli bir başlık altında toplamak gerekse, en uygun kavram 'İLGİNÇ' olacak gibi görünüyor. Genellikle ilginçliğinden başka hiç bir özelliği olmayan konuları, toplumu yanlış yönlendirme tehlikesine aldırmadan, sergiliyor Uğur DÜNDAR. Bu yanıyla, **Renkli Basın**'ın televizyondaki temsilcisi sayılabilir. Ama Renkli Basın bile toplumu bunca yanlış yönlendirmiyor. Bilimin, bilim adamlarının söylediğinin, kanıtlamaya çalıştığının tersine bir şey yakalasa DÜNDAR, pek sevinecek gibi görünüyor; dünyanın düz olduğunun bir kanıtı sözgelimi. Hele hele öküzün boynuzunda durduğunu bir kıstırsa keyfine diyecek olmayacak sanki. Böyle değilse neden ilgilensin "akrebin ağusunu geri çıkarabilen efsuncu" ile, "tüp içerek yaşayabilen çocuk"la, "otomobilleri yokuş yukarı kaydıran yol"la.

Bu örneklerden biri üzerinde, "otomobilleri yokuş yukarı kaydıran yol" üzerinde biraz duralım. Izlemeyenler için, kısaca şöyle bir yol bu: Yokuşun en alt noktasında arabanızı boşta bırakıyorsunuz, önce yavaşça, sonra hızlanarak yokuş yukarı kayıyor otomobil. Ve Uğur DÜNDAR, bunun gerçekten böyle olduğunu kanıtlamak için çeşitli kamera cambazlıkları yapıyor izlencesinde. Yayından sonra bir karmaşa, bir gürültü her zamanki gibi. "Manyetik bir alan mı var?", "Bilinmedik bir güç mü yoksa?", "Uzaylılar bile olabilir canım" v.b. Ve bilim adamları sözkonusu yola gitmek zorunda kalıyorlar, bir göz atmak için. Yanlarında bir de su düzeci var mıydı, yoksa bir sürü karmaşık deneyden, gözlemden sonra mı buldular bilinmez ama, bulunan sonuç oldukça ilginç: "Etraftaki dağlar, yola tersine eğimliymiş gibi bir görünüm veriyor." Yani basit bir su düzeci ile anlaşılabilecek bir durum. Daha da ilginci şu: Uğur DÜNDAR, çekim yaptığı kamerayı bağladığı sehpada bulunan su düzecini görmüş, ama izleyiciyi aldatabilmek için, kameranın yataylığını bozarak çekim yapmıştır. Her kameraman, her izlence yapımcısı bilir ki, bu tür görünüm aldanmalarını engellemek için, sehpalarda bir su düzeci vardır. Üzerine kamera yerleştirilir yerleştirilmez, önce bu düzeçle, film karesinin alt çizgisi yatay duruma getirilir. DÜNDAR, yayınladığı izlencede yolu istediği biçimde gösterebilmek için, düzece aldırmadan, görüntünün yataylığını bozmuş olmak zorundadır, başka bir seçeneği yoktur.

Böylece aldatılmıştır izleyici; saygısızlık edilmiştir izleyiciye. Çağdaş bilime karşı uyandırdığı kuşkularla, acil serviste yorgunluktan sızmış görevliden, eczaneden yüzde alan düşük maaşlı hizmetliden daha mı günahsızdır Uğur DÜNDAR?.

Bayır yukarı kayan otomobil masalı, kafalarda bilime karşı bir kuşku tortusu bırakarak unutulur gider. Bilim adamlarının yanıtı, çok renkli sansasyon gazetelerinde yayınlanmaz çünkü. Televizyonda ise sözü bile edilmez.

Yalnızca "İLGİNÇ" olmakla kalır mı DÜNDAR'ın el attığı konular?. Hayır, toplumsal sorunlara da el atmaktadır. Esrarkeşliğe, kaçakçılığa, beyaz kadın alım satımına dur demeyi amaçlayan izlencelerini gördük. Ancak bu izlencelerdeki üç noktayı gözden kaçırmamak gerek.

Birincisi, olumlu bir yan gibi sanki. DÜNDAR'ın gösterdiği yasa dışı yerlere kısa zamanda el koyuyor devlet, çözümlüyor sorunu. Bugün ne Soğukoluk var, ne Kilis'teki kaçakçılıktan sözedilebilir. Diyoruz ki, Sayın DÜNDAR zahmet buyursa da kaçakçı patronlardan, politikacılardan, gazete sahiplerinden sözetse. Fransa'ya değin bir uzanıverse, cezaevinde ziyaret etse Kudret BAYHAN'ı. Onlarla da söyleşiler yapsa. Varsın onların da yüzünü göstermesin. Bakalım nasıl yönetiyorlar Kilis'teki, Antep'teki kolu bacağı kopuk zavallıları?.

Sonra Soğukoluk'un kapatılmasını sağladı, sağolsun. Bir de lüks, büyük otellere düşse yolu. Parababalarına satılan kadınlara el atsa. Gazinolarda sürdürülen beyaz kadın alım satımına bir göz atsa. Film yıldızı, ya da şarkıcı olarak sahnede, televizyon ekranında boy gösteren hanımlarımıza bir sorsa, bir gece için kaç para aldıklarını. Bu parayı hangi patronlara verdiklerini. Sonra, en önemlisi, bugüne değin kimlerle olduklarını. Tanıdıklarımız az olmazdı aralarında. Bir de uzmanlara danışmalı kuşkusuz sayın DÜNDAR. Neden fuhuş sürer gider bir toplumsal düzende?. Nasıl bir hastalıktır bu?. Öne nasıl alınabilir?.

Uğur DÜNDAR'ın izlencelerinde dikkati çeken ikinci nokta, zavallı insanları, bir tür toplum, düzen kurbanı denilebilecek zavallıları sorumsuzca ekrana getirmesidir. Kaçakçıları anlatan izlencesinde biraz daha dikkatli davranmasına karşın, daha sonra bu dikkati bir yana bırakmış, daha da öte, gizli kamera ile suçüstü(!) çekimleri yapmaya bile başlamıştır. Kaldı ki izinlerini alarak konuştuğu insanların büyük bir bülümü, -soğukoluk'taki hayat kadınları örneği- kültür yetersizliğinden, ya da -esrarkeşler örneği- kendilerini bilemeyecek denli, deyim uygunsa, hasta olduklarından, bu yayının kendilerine getirebileceği zararları düşünemeyecek durumdadırlar. Ama DÜNDAR için önemli görünmemektedir bu.

DÜNDAR izlencelerinde dikkati çeken bir yan da, hastalıklı bir yanından yakalayarak izleyiciyi ekran başında tutma çabasıdır. Bu yan, kendileri güvencede olan insanların, başkalarının çektiği acıyı izlemekten duydukları sadist hazdır. Gladyatör döğüşlerini yöneten haşmetli Roma İmparatorunun **öldür** buyruğunu veren başparmağının gösterdiği yandır bu. Erkekleri kadınlaştıran hekimin soruşturması, sonunda ne oldu bilmiyoruz ama, Uğur DÜNDAR, izlencesinde, bu hekimi yargılamış ve başparmağı ile **suçlu** yargısını vermiştir. Uyuşturucu hastalığına kendilerini kaptırmış zavallıları sergilerken, onlara dost görünürken, izleyicisini sadist yanıyla yakalama çabasında gözükmektedir.

Ve son izlencesi DÜNDAR'ın, "Anadolu Liseleri, Türk ve yabancı özel okullar giriş sınavı."

"İlginç"lik bunda da var. "düzmece çekimler" bunda da var. "sansasyonel bir yaklaşım" bunda da var. "acı çeken insanların sergilenmesi" -özellikle çocuğunu sınavda yitirmiş olan annenin uzun uzun görüntülenmesi- bunda da var.

Ancak DÜNDAR bu izlencesinde -belki de ilk kez- gerçek bir toplumsal soruna el atmış görünmektedir. **Yarış** sorununu, ne denli eksik sergilerse sergilesin, getirdiği çözüm önerileri -himmetli vatandaşlardan alınacak hibelerle dil laboratuvarı kurmayı öneren okul müdürü- ne denli zayıf, köklülükten uzak olursa olsun, DÜNDAR'ın sergilediği nokta, ilk kez, can alıcıdır. İzleyiciyi, ilk kez, şapkasını önüne koyup düşünmeye yöneltmiştir. İlk kez Anadolu'lu izleyici, imecesinden koparılıp, bütün bireyselliğiyle sürüklenmekte olduğu **yarış** seline, sınav bağlamında olsun, **karşıdan bakma** olanağı bulmuştur.

DÜNDAR'ın yapımcılık çizgisindeki bu olumlu sıçrama, bir gelişmeye dönüşerek sürecek midir, yoksa bu, durmuş saatin günde iki kez doğruyu göstermesi gibi, bir rastlantı mıdır? Son izlencesine imza atan DÜNDAR mı gerçekten yoksa bugüne değin yaptığı izlencelerindeki DÜNDAR mı, yakında kolayca anlayacağız yeni izlencelerinde.

Bir izleyici olarak sizden şunları **istiyoruz** sayın DÜNDAR, bırakın artık hastanelerin acil servislerindeki, Soğukoluk'taki, Sultanahmet'teki zavallılarla uğraşmayı, zavallılığı oluşturan nedenlerin, kişilerin üstünde durun biraz. Ama onu da arındırın boyalı basının **'İlginç'**liğinden, sansasyonellikten, düzmece çekimlerden. Ülkemizde yaşayan insanların gerçek gereksinimlerini yakalamaya çalışın. Anadolu insanı, ilaç için, birkaç namuslu çalışma görebilsin artık ekranda.

GALERİLER - SERGİLER TEL: 522 92 57

CUMALI Sanat Galerisi

İ.CEMAL KARABURÇAK

5 Nisan-6 Mayıs

ÜMİT YAŞAR SANAT GALERİSİ

SALAH BİRSEL haftası

24-28 Nisan 1984

İstiklal Cad. Paşabahçe Yanı Terkos Çıkmazı-Yapıkur Hanı-Kat: 1 No: 27-34 Beyoğlu Tel: 144 96 33

devinim

düşün ve sanat kitapları-1

1 Mayıs 1984

URART SANAT GALERİSİ

AYDIN AYAN

Resim Sergisi

5-26 Nisan

ABDI IPEKÇI CADDESI 21 NISANTASI—ISTANBUL
TELEFON 148 03 26 TELEKS 26 482 URATTR

MEHMET KIYAT Yönetiminde

doku sanat galerisi

10.4.1984 ÜÇLÜ SERGİ 30.4.1984

HAMİT GÖRELE
İSMAİL ALTINOK
JAK İHMALYAN

Atatürk Bulvarı AND İşhanı No: 69 Kat: 7/230
Tel: 33 21 54 Kızılay - ANKARA

"Özgürlüğü ve sorumluluğu sevmek"

ALİ ALKAN İNAL

Dinçer Sümer'i bulmak epeyce güç oldu. İlk aradığımda, "Karacaoğlan"ı Erzurum'a götürmüştü. İkincisinde, "İbiş'in Rüyası"nı sahneye koyuyordu Bursa'da... Derken, Ankara'ya döndüğünü duyunca yeniden aradım. Telefonda, sahnelerden tanıdık sesi yanıtladı beni, ertesi gün Yeni Sahne'nin girişinde buluştuk. Öykü, roman, şiir, oyun yazan, tiyatro yönetmeliği ve oyunculuğu yapan Sümer'e ilkin, değişik dallarda ürün veren bir sanatçı olarak kendisini nasıl tanımladığını sordum...

- Kendimi hep bir mutfağın, bir laboratuvarın içinde yaşıyor olarak görüyorum. Hayatım boyunca hem edebiyatla, hem de tiyatro ile uğraştım. Tiyatrodan ekmek paramı kazandım. Yazarlık dışında tiyatro ile uğraşır olmak, benim şansım. Ya yazarlığın dışındaki işim yap-satcılık ya da diş hekimliği olsaydı? Evet, değişik dallarda ürün veriyorum ama, bu dallar arasında hısımlık var, kan bağı var. Yazarken, oynarken, yönetirken, daktilomun başında ya da tiyatroda, hep sanatın onur ve sorumluluğunu duyuyorum. Evet, Resmi Gazete'yi okumak zorunda olmadığım, ticaret odalarında kaydım bulunmadığı için, keyifliyim ben.

- Sanat yaşamınızda kendinizi ozan ya da öykücü, romancı, oyun yazarı ya da tiyatrocu olarak görüp birbirinden ayırdığınız dönemler oldu mu? Bu değişik yönelimlerinizi senteze ulaştıran süreci açıklar mısınız?

- Hayır; hiçbir zaman, kendimi ozan ya da öykücü, romancı ya da oyun yazarı olarak görüp birbirinden ayırdığım dönemler olmadı. İlkokul yıllarımda tiyatroya ilgi duydum, ortaokul sıralarında yazmaya özendim. Sonra içiçe, birlikte gelişti çalışmalarım. Söylemek, duyurmak istediğim şey, özü ve boyutlarıyla gelişirken, kendini bu kalıplardan birine koyuverdi. Böylelikle ben şiir de yazdım, roman da, öykü de, oyun da... Tıpkı arasıra kırlarda ıslık çaldığım ya da kavga ettiğim gibi.

- Uğraş alanlarınızın karşılıklı etkileri üzerine neler söylersiniz?

- İnsanı ve hayatı kavrayıp yorumlamaya, anlayıp anlatabilmeye savaşırken; şiir de, öykü de, roman da, tiyatro da bana eşsiz ufuklar açtılar. Keşke bağlamayı daha iyi çalıp, resim de yapabilseydim. Bütün bu uğraşlar, birbirini yüreklendirip güçlendirirler bence. Mrotzsek'in bir oyununda, bir uzun mesafe koşucusuna başarısını sorarlar, o da şöyle der: "Çünkü ben çok iyi demir döverim"... Hem yazarlık, hem oyunculuk yapmama gelince... Yazdığım piyeslerde oynamak, yazdığım piyesleri yönetmek gibi her kula nasip olmaz şanslarım vardı. İşi başından sırtlayıp sonuna vardırmaya çalışmanın o güzel sorumluluğunu ve mutluluğunu anlatamam. Güç iştir, her babayiğitin kârı değildir, ipin ucunu elder kaçırıvermek te vardır ama; hangi sanatçı özgürlüğü ve sorumluluğu sevmez?

- Sözü yapıtlarınıza getirelim biraz da... Devlet Tiyatroları'nda sergilenmekte olan "Karacaoğlan" adlı oyununuzda, barış ve haksızlığa başkaldırı teması ile yaşamı halk masalına dönüşmüş bir aşık arasında kurduğunuz bağın günümüze izdüşümünü nasıl açıklıyorsunuz?

-Barışsız, acılı, kardeşin kardeşi kırdığı bir dönemden geçiyorduk. Sevgiyi ve onuru söyleyen bir oyun yazmak istedim. Karacaoğlan, iyice bir malzemeydi ama, ozanın başkaldırmayan ve hep susup geçen yanını sevmiyordum. Karacaoğlan'ın bu eksik yönünü, oyunumda "Delice Yunus" kişisiyle bütünledim. Bir halk destanını, çağdaş bir tiyatro tavrı içinde, yeniden söylemeyi denedim. Oyunumda dil yönünden de yeni bir arayış var. Sahne düzenim, oyunumun dili, söylemek istediğim şey, Karacaoğlan'a yeni ve günümüze yaraşır bir görünüm kazandırdı sanırım. Yedi ayrı kentimizde sahnelenen oyunun gördüğü ilgi benim için çok sevindiriciydi.

"Bozuk Bir Şey" adlı romanınızda işlediğiniz küçük küçük dramları yarı belirli bir yer ve zamana oturtuşunuz neden? Düzyazıya uyarlanmış ama şiir özelliği taşıyan, örneğin 5.-7.-11. vb. bölümlerin kurgu yönünden ne olanaklar sağladığı düşüncesindesiniz?

"Bozuk Bir Şey" romanımda, cinsel eğitimsizliğimizi çatık kaşlı olmadan anlatmaya çalıştım. Cinsel eğitimsizlik, yurdumuzun her yanında aynı kırgınlığı ve acıyı getiriyor. İşte bunun için belirli bir çevre ve döneme oturtmadım romanımı. Ortak bir sızıyı söylerken de, özeleştiri duygusunu uyarmak için, kurgu yönünden böyle bir yola gittim. Anlattıklarımla okuyucum arasında biraz daha şaka yollu, biraz daha sıcak bir bağ kurmak istedim. Biraz da, bir tiyatrocu-yazarın romanıdır "Bozuk Bir Şey".. Romanımda tiyatro tekniğinden de yararlandım.

- Barış temasını "Sandalım Kıyıya Bağlı"da bir destanla işlemeye sizi yönelten etkenler neler?

- Dünyada bana en komik gelen şeylerin başında Türklerin ve Yunanlıların dost olamayışları vardır. "Sandalım Kıyıya Bağlı" isimli kitabımda bu komik trajediyi söylemeye, iki komşu ülke halkının barış içinde yaşamalarının nasıl özlendiğini anlatmaya çalıştım.

Dinçer Sümer

İnsanı ve hayatı kavrayıp yorumlamaya anlayıp anlatabilmeye savaşırken; şiir de, öykü de, roman da, tiyatro da bana eşsiz ufuklar açtılar. Keşke bağlamayı daha iyi çalıp, resim de yapabilseydim. Bütün bu uğraşlar birbirini yüreklendirip güçlendirirler bence. Mrotzsek'in bir oyununda, bir uzun mesafe koşucusuna başarısını sorarlar, o da şöyle der: "Çünkü ben çok iyi demir döverim..."

TİYATRO VE BARIŞ

"Tiyatro barışı savunmaya devam edecektir"

HİLMİ ZAFER ŞAHİN

İnsanın kendisiyle ve doğayla olan çatışkısına, çelişkisine, insan bilinci girdikçe, insan insanla uğraşmaya başladı. Insanın insanla bu karşı karşıya gelişinde neden çoktu. Irk, renk, siyasal düşünce, ekonomik durum. İşte bu nokta, insanlık tarihinde önemli bir gelişmeyi işaret ediyordu: İnsanın veya bir topluluğun, diğer insanlar üzerinde egemenlik kurması. Sanırım tam bu gelişimin ardından **barış** kavramı insan ilişkilerinin içine girdi.

Birçok kişinin ve sözlüğün, savaşın sonunda sağlanan uzlaşma olarak tanımladığı **barış** bugün bu niteliğini çoktan aşmış. **Barış**'ın bugün karşıladığı ise, barışçı insanların, barışık halde yaşamaları. Daha önceleri, yenilenin ve yenenin olduğu bir savaşın sonundaki anlaşmayı anlatan barış kavramı, bugün artık bir toplumsal ortamın ve yaşam biçiminin adı oluyor. Bunda en önemli nedeni, çağımızdaki nükleer savaş tehlikesi ve sonuçları oluşturuyor. Çünkü bugün nükleer savaş, barışın bu çok yönlü anlamını daraltıyor. Günümüzde denetlenme, her an rafa kaldırılabilir özgürlükler, demokratik hakların konumu, barışın önemini, değerini insanlık için daha etkili ve çarpıcı kılmakta. İş istemek, ekmek kazanmak ve özgürlük istemek, günümüzde barışın görevleri arasına girdi. Böylece barış zorluklar kısıtlamalar karşısında, insanın ya da insanların özlemi, umudu oldu.

Tiyatro sanatının tarihi, Antik Yunan dünyasından günümüze kadar, barışın savunusunu, barışın gerekliliğini ve barış içinde yaşamanın sağladığı esenliği işleyen oyunları içerir. Konuya başka bir açıdan bakarsak, tiyatro geçmişi ve geleceği günüyle yoğurabilen bir sanattır. Antik Yunan'da, savaşçılığı nedeniyle kendi halkını eleştiren Aristofanes'in günümüz seyircisine söyleyecek çok sözü vardır.

Bu nedenledir ki, barış sözcüğü, geniş kavramlar bütününü yüklendi. Özgürlük, yeni toplumsal değişim ve dönüşümlere açık olmak, doğruluk, iyilik, sevgi ve benzeri onlarca kavram-tanım, barışın içeriğini karşılamaya çalıştı. Yukarıda belirttiğim gibi, barışın "bir toplumsal ortamı ve yaşam biçimini" anlatması, barışı sağlama uğraşında, barış için savaşmayı gündeme getirdi. Bu savaş her alanda olmalıydı. Sanat konumuz açısından da tiyatro, barış adına görevler üstlendi. Tiyatro insanlık tarihine, ilk çağlarından, kaynağındaki Homo Ludens'den (oynayan insan) günümüze, oyuncusuyla, yönetmeni ve yazarı ile sanatsal alanının olanakları içinde, ayna görevi üstlenmiştir.

Tüm sanatlar insanı anlatır. Çelişkisiyle, çatışkısıyla, acısıyla, sevgisiyle, umuduyla... Ama tiyatro, insanı anlatırken araya hiçbir şey sokmaz. Tiyatro, oynayan insandan seyreden insana uzanan ve öz maddesi insan olan bir sanattır. Savaşın, yokluğun, kıtlığın karşısında, barışı, esenliği savunan tiyatro, kısacası her yanıyla anlatır. Hele günümüzde, insan için yaşamsal olan herşeyin geleceğinin, savaşa karşı barıştan yana olmada yattığı gözönünde bulundurulursa, tiyatronun önemi bir kat daha artar. Çünkü tiyatro, güncel sorunları anında ele alabilen bir sanattır. Tiyatro, barışın sağlanmasında ve savunulmasında önemli bir yer tutan kültürel geleneğin, savaş karşısında korunmasında uyarıcı görev üstlenir. Bunu da, özünde yatan, seyreden insanı yönlendirici, eğitici ve etkileyici yanıyla sağlar.

İnsanların, ulusların aralarındaki bağların güçlendirilmesi, kardeşlik duygularıyla barış içinde yaşamaları, tiyatro sanatının da içinde yeraldığı, **kültürün** ulusal sınır tanımayan yanıyla sağlanır. Tiyatro sanatının tarihi, Antik Yunan dünyasından günümüze kadar, barışın savunusunu, barışın gerekliliğini ve barış içinde yaşamanın sağladığı esenliği işleyen oyunları içerir.

Konuya başka bir açıdan bakarsak, tiyatro geçmişi ve geleceği, günüyle yoğurabilen bir sanattır. Evrensel duygular (sevgi, korku, umut, kin, hırs vb.) her çağın, her dünya görüşünün yorumuna açıktır. Aiskhilos'un İ.Ö. 472 yılında yazdığı, Pers Savaşları'nda yenilen Pers halkının acılarını anlattığı **Persler** oyunu, Euripides'in yazdığı ve savaşa karşı yazılmış önemli bir yapıt olan **Troyalı Kadınlar** (İ.Ö. 415) oyunu, Aristofanes'in "Barış Oyunları" olarak anılan **Akharnailılar** (Kömürcüler), **Barış**, **Lysistrata** oyunları, günümüzün teknik olanak-

Geniş çağrışımlı bir oyun: Güneyli Bayan

MELİSA GÜRPINAR

Bilgesu Erenus'un adı biraz "müstehzi" izlenimi veren, fakat konusu son derece ciddi ... sı ve savaş yıllarında Nazilere karşı yürekli çabalarını izlemiştik- verilmeye çalışılsa da bu oyunda, Lillian Hellman, gene de yaşamı ve kişiliği hakkında, ayrıntı sayılabilecek çarpıcı özelliklerinden

Bilgesu Erenus bu kez de 1905 New Orleans doğumlu bir oyun yazarı bayan üzerinden yakalayıp getiriyor baskı dönemlerinin çağrışımlarını. Bir yazarın

yapmacıksız sözleri. Düşünce düzeyi yüksek tutulmuş bir oyunun, yer yer seyirciye doğru, hiç ucuzluğa kaçmadan özel inişler yapması;

di olan Güneyli Bayan adlı iki kişilik oyunu, AST'la birlikte İstanbul'lu seyircilere şu günlerde sunulmakta ve artık İstanbul'da az rastlanır bir tiyatro havası estirilmektedir çevremizde halka halka.

Bizler, büyük kentlerimizde henüz bayram yerleri kurulurken, salıncakta sallanan birer küçük çocukken, sinemada Vurun Kahpeye duyarlığı, tiyatroda operet neşesi, şiirde Garip rüzgarları dinerken, kimi yazarlarımız hapiste kimileri Park Otel'de efkarlanırken, ve lahmacunun tadı henüz hiç bilinmezken, İsmail Dümbüllü sünnet düğünlerinde kahkahalara boğarken herkesi, güreşte Yaşar Doğu ve sonra Kore'de kazanılan zaferlerle göğsümüz kabarırken, kolej sınavları diye bir korku yokken içimizde, 1950'lerde McCarthy döneminin cadı kazanı kaynarken Amerika'da, Lillian Hellman adlı bir kadın oyun yazarı, aydınları suçlama kampanyasına karşı, direniyor, direniyor ve bu direnç bayrağı başlıyor elden ele dolaşmaya ve yarışmaya zamanın acımasız kurallarıyla. Ve bir rastlantıyla 1983 Türkiye'sinde, gene bir kadın oyun yazarımız Bilgesu Erenus'un elinde gezdirilecektir artık, haklı direnişlerin onurlu ve şiirli bayrağı. Ülkemizde zaman, yüzlerce yıldanberi biraz tıkanık bir kum saatinden aktığı için, bu otuz yıllık gecikme, olayın güncelliğini yitirdiği anlamına gelmiyor.

Bilgesu Erenus, tiyatroda günceli kovalayan bir yazar. "Tiyatro günceli anlatmalıdır, kalıcı olanı kaldırmaz, onu toplam kendi bulur" diyor. Binlerce yıllık dünya tiyatro geleneği içinde, konusu güncel olsun olmasın kuşkusuz evrenseli yakalayan oyunlar kalmıştır ama, o oyunları üreten toplumlar da, biliyoruz ki, ilk iş olarak yerleşmeğe ve kalıcılığa soyunmuşlardır. Lillian Hellman bile, -olmayan- atalarından kalan mirası savunduğunu söyler. Sanatçısının tavrıyla, bu iş ancak biraz ileri veya geri alınabilir olsa olsa. Toplum kalıcılığa adaysa, kalıcı sanat da daha kolay yaratılıyor galiba.

Geçen yıl Bilgesu Erenus, Urfa'nın Kelaynak kuşlarından hareketle, en güncel toplumsal eleştiriyi canlı ve ilginç bir biçimde tek kişilik bir oyunla vermeğe çalışırken, bu kez de 1905 New Orleans doğumlu bir oyun yazarı bayan üzerinden yakalayıp getiriyor, baskı dönemlerinin çağrışımlarını.

Bir yazarın simgesel yelpazesini böyle geniş tutması sonucu, kendi seyircisinin oyunda konuya ısınması, içinde kendi yazarının ve kenti toplumunun sesini arayıp bulması biraz gecikiyor.

Oyunun ilk yarısı, Amerikan toplumunun o yıllarda yaşadığı olayları, Lillian Hellman'a yansıdığı biçimin içinden çıkarıp, anlama ve çözme savaşımı ile geçiyor. Bu evreler "aydınlar galası" için sözkonusu olmayabilir. Sözümüz o meclisten dışarısı içindir. Biraz hareketli bir anlatımla, bu ağır tempo kırılamaz mıydı diye düşünüyorum.

Bizim halkımız soğuk savaşı nasıl tanıdı, yardım süt tozu ve peynirlerle mi, barış gönüllüleriyle mi, kuzeyden gelecek tehlikeye göre uykularımızı ayarlayışımızdan mı, -biz çocuktuk, tafta giysiler giyer, bayramda el öpmeğe gider, badem ezmelerini yutamazdık. Ahşap evlerin saçakları uçmağa başlamıştı yavaş yavaş ve Haydarpaşa Garı'nda şiltesinin üstünde oturan garibanlar göze çarpmıyordu bile, çok partili yaşamın kuş sesleri arasında. Durmadan yol yapılıyor ve halkevlerinde çalışanlar, bankalarda iş bulabiliyorlardı. Taşralıya, altın dişli müteahhit bile olsa kız verilmiyordu ve Nazım Hikmet diye biri de yoktu. Acaba aydınların anayasal hakları var mıydı yok muydu?-

Ben bilemiyorum. Ama sözkonusu oyunda, Lillian Hellman, anayasanın kendine tanıdığı, susma, yanıt vermeme hakkını kullanıyor ve kahraman oluyor bir bakıma. Ülkemizde o yıllarda ve hâlâ, kızlar görücüye çıkarken, o, evlilik dışı onurlu bir ilişkiyi, toplumsal bir baskıya uğramadan -oyunda belirtilmemiş en azından- yürütebiliyor.

Bu bile ne önemli. Tabii Lillian Hellman'ın kahramanlığında, hiçbir yakınının yaşamına ait bilgi vermemeği de, kurula yazdığı mektupta ön koşul olarak ileri sürmesinin payı var. Hiç bir zaman bir bayan muhbir değildir, o çevresindeki pek çok aydın öyleyken. Bütün zarafeti, zenginliği, soyluluğu ve yiğitliği -ki Julia, adlı oyunda iki savaş ara-

yoksun, yer yer annesini ve dadısını çağıran süslü bir bebek gibi. Netse, neylese, biraz şakayla karışık da olsa, Güneyli Bir Bayandır o. Sanki hep böyle yüzeyden bakılmış gibi bir izlenim aldım oyundan. Kurulun karşısına en özenli giysileriyle çıkar, seçtiği en özenli sözleri söyleyemediği için sonradan pişmanlık duyar ve en kestirmeden susma hakkını kullanır ki, o bile yeter gerçeğin belirlenmesine. Oyun çok ileri bir tarihten, geçmişteki olaylara bakışlarla, kısa anımsamalarla kurulmuş.

Lillian Hellman'dan Tomris Uyar'ın çevirdiği Şarlatanlar Dönemi adlı anılardan ve o dönemleri anlatan diğer kitaplardan yararlanılmış oyun yazılırken. Görülüyor ki, çoğu zaman olduğu gibi yapayalnızdır, aydın, sanatçı, hatta bürokrat bile.

İnanılacak, sığınılacak, toplumuyla ortak değer yargıları kalmamıştır artık. Birey gerçek anlamıyla tek başınadır ve elde kalan yalnızca bireysel ahlakı koruyabilmektir. Güvensizlik, baskı ve yalnızlık altında ezilmeğe çalışılan, dürüst liberal bir aydın olan Lillian Hellman da böyle düşünmektedir.

Ve oyun da, bu kadar bir özle yetinmektedir zaten. Güncelliği değil de kalıcılığa aday olan oyunlarda rastlanan, kişilik dehlizlerinde, hiç dolaşmıyor. Lillian Hellman. Buna oyunun kurgusu da, amacı da elverişli değil. Oyunun yönetmeni, bazı konuşmalarında, "Biz insanı inceliyoruz" diyor. Tarihsel bir kesit içinde, bir ülkede bir yazarın çatışmalarını en kestirme yoldan, hatta biraz da gözü yaşlı olarak veriyoruz demek de, konunun önemini azaltmazdı.

Oyunda ilk sözcük, Dashiell. İlk sözcük bir sanat yapıtında ağır bir seçimi gerektirir. Bir mektup da bile bu böyle değil midir. Oradan anlıyoruz ki, Dashiell Hammett, Lillian Hellman'ın yaşamındaki en önemli kişi. Ne yazık ki, ne metin, ne de Dashiell rolünü ve bütün rolleri oynayan Rutkay Aziz, bu kişinin insani boyutlarını veremiyor bize. Lillian Hellman'ın yaşamına giren kişileri, daha doğrusu bayları, bir tek kişi canlandırıyor oyunda. Oyunu içten içe geliştiren, anlatan, savunan yargılayan ve belgeleyen de, o. Aynı kişi. Koro bir bakıma. Çatışmaların, zıtlıkların, dışa vurulmasında yardımcı olan. Bu oyunda, hem koroyu, hem kralı, hem haberciyi oynayan bir oyuncunun çaresizliğine saplanmış Rutkay Aziz. Ne metin ona şans tanımış, ne o metni belirgin kılabilmek için bir çaba harcamış. Bir oyunda insan incelenekcekse, her rol için sözkonusu olmalıdır bu. Kahramanı belirleyen, son çözüme ulaştıran, çevresidir ve onlarla olan ilişkileridir.

Ama kişiliği zaten kısır tutulmuş olan Lillian Hellman'ı oynayan Işık Yenersu'nun karşısında, onun karnında konuşan bebeği kadar bile yer tutmayan bir oyunculukla, nasıl yer alınır, nasıl barınılabilir, bilmiyorum. Seyirciye istediğini verirsen, salonu doldurur deniliyor, oyunun bir yerinde.

Böylesi durumlar ve bir de yarı yarıya şarkılı oyunlar üstüne söylenmiş bir cümle sanki. Bir şeyi buldu mu, başka bir şey istemeyen, beyni henüz, tek kap yemeğe alışkın bir ırgat midesi kadar doyum tanıyan bir seyirci salonu doldurdu mu, o göz kamaştıran başarının altında, işin kolayına kaçmış bir yönetmen, oyuncu, ya da oyun yazarı aranmalıdır mutlaka. Bu ilgi çekici oyunda da, yazarın ağır tempoli metnini, ikinci perdede eklediği birkaç effect, fon ve mizansen değişikliğiyle, daha da rahat seyredilir hale getiren yönetmen Rutkay Aziz, keşke oyuncu Rutkay Aziz'e hiç rol vermeseydi. Oyunda kopuk kopuk gelişen gerilim, Rutkay Aziz'in konuşmaya başlamasıyla hemen düşüveriyor ve bir tür tebessüm bulutu getiriyordu oyunun üstüne. Lillian Hellman'ın çağrıyı almasıyla, kurula- Amerikan Aleyhtarı Faaliyetler Komisyonuçıkacağı anı beklemekle geçen gerilimli günlerini anlatan bir tür anılar oyununda, bir yazar, bir kadın, bir sevgili, ya da bir zanlı olarak, hiç bir psikolojik çizinti yok zaten oyunda, yanlış kullanılmış, abartılı bir fare korkusu dışında. Kuşkusuz, Bilgesu Erenus bunların altını bilerek çizmemiş, ama bu böyle olunca oyunculara da öyle az iş kalmış ki. Bir kadın yazarın kişiliğinden, söylemek istediğine en yakın olanları ve gerekeni almış Bilgesu Erenus. Ama gönül ister ki, onun yaşamına karışan kişilerin içinden, sevgilisiyle, filim yapımcısını, avukatıyla, sanatçı arkadaşını ayırd edebilelim. Oyunculuğun sihirli değneğiyle, yeşermeyen bir metin düşünemi-

simgesel yelpazesini böyle geniş tutması sonucu, kendi seyircisinin oyunda konuya ısınması, içinde kendi yazarının ve kendi toplumunun sesini arayıp bulması biraz gecikiyor.

yorum. Eğer sahne bir ringin üstüne kurulmasa ve ara yerlerde gong çalmasa, sahnelerin nerede bitip nerede başladığını, kimin koro, kimin oyuncu olduğunu anlayabilmek, çok güç olacaktı, Rutkay Aziz'in tekdüze oyunculuğu içinde. Acı acı çalan telefon zilleri ve gong ve bir de Işık Yenersu'nun ansızın yükselip alçalttığı sesi, onun gibi başarılı ve deneyimli oyuncular bunu yapmasalar da, oyunculuk güçlerinden bir şey yitirmezler aslında- bir tedirginlik çağrısı olarak bilinçli olarak kullanılmadıysa, bu oyunda gereksiz.

İyi ki, AST seyircisi, her raundda hemen saymaya başlayan bir hakem gibi tarafsız davranmıyor, büyük bir sevgi ve hoşgörüyle, bu tiyatrodan gelen her emeği saygı ile selamlıyor. Bundan sonraki yıllarda, bu hoşgörüye hiç sığınılmaması gerektiğini anlamalarını dilerim AST yöneticilerinin.

Oyunun konusunda, biraz sanatsal ayrıntılara girilse, biraz Lillian Hellman'ın kendinin olan kişisel havası ve tarzı yakalanabilseydi en azından, onca baskı dönemlerinde bile, her sanatçı yaşamının, özgün, renkli, acıya ve sevince eğilimli, gerçek ya da imgesel çizgilerinden, direncin güzelliğine, sanatçının güzelliğine değgin mesajlar da alınabilirdi. Oyunda, seyirciden iki kez reaksiyon alındığını gördüm. Lillian Hellman, kocası Arthur Kober'den ayrıldıktan sonra yaşamını paylaştığı Dashiell Hammet'le oyun boyu süren konuşmalarında, iki kez, belki biraz daha çok, yüksek düşünce düzeyinden fedakarlık etti. Biri, Dash'in, çocukluğunda bisikleti olmayan bir yazarın ileride bu eziklikinden ötürü fazla sağlıklı bir şey söyleyemeyeceği ile ilgili abartılı şakası, diğeri ise, Lillian Hellman'ın, evliliğin iki kişilik bir nevroz olduğunu, hep soğuk yemek yeme engeline karşın, gene de durumlarının en iyisi olduğunu savunan, yaşamımızda görmeği özlediğimiz geniş çağrışımlı bir oyun Güneyli Bayan.

grafiğini hareketlendirir, ağır düzeyi biraz renklendirir ve oyunu daha kolay izlenir bir duruma sokardı. Konunun ciddi tutulması gereği, yazarın ve yönetmenin elini kolunu bağlamış belli ki. Güneyli Bayan'ın saygın yanı, biraz da bu. Theatral eksiklikleri gözardı edip, mesaja canla başla sarılınması. Hiçbir düşük düzey iş barındırılmamış oyunda. Rutkay Aziz'in özensiz, yumuşaklığı olmayan, oyunculuğundan başka. Yücel Tanyeri'nin çevre düzeni, kusursuz. Hem küçük, hem büyük, hem hareketli mekanları, rahatlıkla sağlayabilen bir sihirli kutu oluşturmuş sanki ringin üstünde. Geride yer yer çalınan müzik ise, biraz itici ve konuyla bağdaşmamış bir anlamda. New Orleans'li zencilerin yorumlayacağı Blues'lar acılara daha çarpıcı kılardı sanki. Üstelik Lillian Hellman'ın çiftliğinde çalışan kölelere büyük bir duyarlılıkla bağlı olduğu düşünülürse, yazarın insancıllığına da ters düşülmemiş olurdu.

Özetle vurgulamak gerekirse, Ankara Sanat Tiyatrosu'nun, her zamanki, sanata ve topluma dürüst yaklaşımıyla, oyunlarında Lillian Hellman gibi, beklenen dürüst sesi söylemeği çalışan Bilgesu Erenus'un, konuya içtenlik ve heyecanla sahip oluşu birleşince, görmekten kıvanç duyacağımız bir tiyatro yapımı ortaya çıkmış. Alkışlanmağa değer yanı, eksikliklerinden çok daha fazla olan,

larıyla yoğrulmuş olarak, barış hareketine tiyatro adına katkıda bulunabilirler. Antik Yunan'da, savaşçılığı nedeniyle kendi halkını eleştiren, alaya alan Aristofanes'in günümüz seyircisine söyleyecek çok sözü vardır. Örneğin, geçtiğimiz yıllarda Ankara Sanat evi'nin bir çalışması olarak izlediğimiz **Barış** oyunu bunun kanıtıdır. Günümüzde B. Brecht, Peter Weiss, Malaparte ve onlarca yazar, insanca yaşamanın yolunun barıştan geçtiğini anlatan oyunlar yazdılar. Ayrıca, günümüz barış hareketinin gösterilerinde, barış sorununu işleyen dramatik nitelikli çalışmalar gitgide önem kazanmakta.

Tiyatro, tarihi boyunca özgürlük sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Kısıtlamalar, sınırlamalar, yasaklar tiyatro sanatının önünde engeller oluştururken; tiyatro, gününün, çağının yenilikçi hareketlerinin içinde yeralmayı kendine görev ediniyordu. İşte bu nokta günümüzde tiyatroyu barış ve demokrasi savaşımında etkin görevler almaya yöneltiyor.

Bu nedenle tiyatro, insanın olduğu her alanı, tiyatronun sanatsal, türsel olanakları içinde, insanca yaşama adına, barışın savunuculuğuna sundu. Ve barışı savunmaya devam edecektir!

PLASTİK SANATLAR

İsmail Altınok

"Sağlıklı resim piyasası yaratılmalı"

"Devlet Sergileri'nin yozlaştırılmasına yetkililer izin vermemeli idiler. Ben bu konuda çok çaba harcadım, fakat bir sonuç alamadım. Şimdi de özel galeriler sanat danışmanları ile iş yaparak ciddi sergiler açmalı.

MEHMET KIYAT

Kısaca yaşam öykünüz?
"1920 yılında Burdur'da doğdum. İlk ve ortaokulu burada okuduktan sonra, öğretmen okuluna gittim. İki yıl Burdur'un köylerinde ilkokul öğretmenliği yaptıktan sonra o zamanki adı ile Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümü'ne girdim ve Ankara'da çeşitli okullarda öğretmenlik yaptım. 32 yıl öğretmenlik yaptıktan sonra 1973 yılında emekli oldum."

Sanata nasıl başladınız?

"Yoksul bir ailenin çocuğu olduğum için, lisede okuyamadım (o yıllar Burdur'da lise yoktu). Öğretmen okulunda resim yeteneğim öğretmenlerimin dikkatini çekti ve beni yüreklendirdiler. Öğretmen okulunda iken bütün derslerden çok iyi idim; okulu birincilikle ve pekiyi derece ile bitirdim. Gazi Eğitim Enstitüsü'nün hangi bölümüne gireceğimi bir türlü kestiremiyordum. Resim öğretmenlerinin hakkımdaki konuşmalarının etkisiyle Resim-İş bölümüne girmeye karar verdim. İki yıl kazanamadım. İkinci yıl kendimi yetiştirerek kazandım.

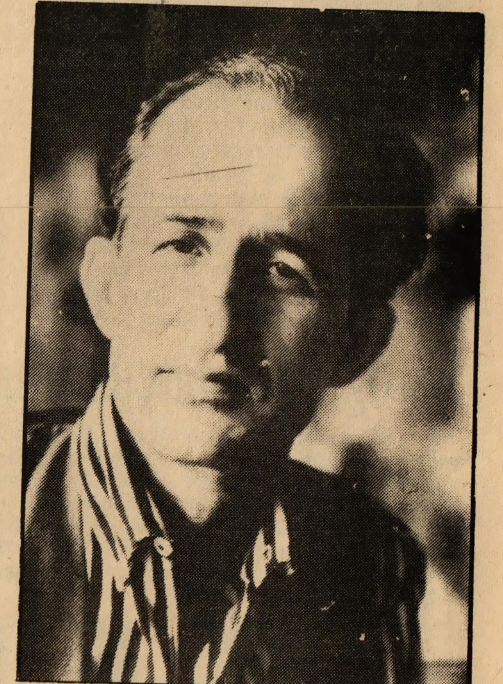
Bu bölümde öğrenci iken hocalarımız Refik Epikman ve Malik Aksel bana sanatı tanıttılar ve çalışmalarımı sanatsal buldular. Hatta o yıllar Ankara Halkevi'nin açtığı Amatörler Resim Yarışması'nda ödül aldım. Asıl sanat çalışmalarım askerlikten sonra atandığım Eskişehir'de başlar. Porsuk, sebze bahçeleri, eski evler beni çok etkiledi. Doğadan resimler yaparken, o yılların eğilimleri olan minyatür tarzı ve kübizm anlayışı da ilgimi çekti ve bu tür denemeler yaptım.

Yaptığım resimlerle devlet sergilerinde ressamların ilgisini çektim. Sırasıyla Eşref Üren, Cemal Tollu, Zeki Faik İzer, Halil Dikmen, Cemal Bingöl ile tanıştım ve bazılarıyla dostluklar kurdum. Bu ressamlar Avrupa görmüş sanatçılardı ve beni hem beğeniyorlar, hem de bana yararlı oluyorlardı.

Çeşitli yıllarda Fransa'ya ve İtalya'ya gitmiş olmalarım da, sanattaki yeni eğilimleri tanımamı sağladılar. Dahası, ülkemize gelen çağdaş yabancı sergiler beni çok etkilediler. Fransa'dan dönüşte Picasso'nun etkisiyle kübizme kaydım. İtalya'dan dönüşte de modern figüratifçi İtalyan ressamlarının etkisiyle modern figüratif resme kaydım; çağdaş yabancı sergilerle de Op-Art'a, kinetik benzeri resimlere girdim. Burdur'dan yaptığım modern figüretif resimlerle Devlet Sergileri'nde iki kez ödül aldım; Op-Art resimlerimle de bir kez ödül aldım."

Türk resminin dününü ve bugününü nasıl karşılıyorsunuz?

"Gerçekten de, Türk resmini, bizim yaşamımız çerçevesinde dünü ve bugünü diye ikiye ayırmak gerekir. Çünkü koşullar çok değişmiştir. Dün dediğimiz otuz yıla yakın sürede yapılan resimler devlet sergilerinde değerlendirilir, ressamlar yanlızca devlet desteği görebilirlerdi. Son on yıl süre içinde de özel galerilerin aracılığı ile kolleksiyoncuların, zenginlerin ve sanatsever aydınların ilgisini çeker oldu. Her iki dönemde olup biten işlerin yararlı yanları olduğu gibi zararlı etkileri de oldu ve oluyor. Devlet desteği döneminde resimler ciddi bir değerlendirmeye tabi tutuluyor ve akla kara oldukça ayrılabiliyordu. Ama o dönemde devlet sergileri tekelci bir kli-

İsmail Altınok

ğin eline geçerek giderek yozlaştı. Şimdiki özel galeriler döneminde ise, destek genişledi; fakat, sırf ticari amaçla iş yapan galeriler süslü çerçevelerle abuk subuk resimleri büyükçe paralarla kandırabildiklerine satıyorlar. Kanımca, Devlet Sergileri'nin yozlaştırılmasına yetkililer izin vermemeli idiler (ben bu konuda çok çaba harcadım, fakat bir sonuç alamadım). Şimdi de özel galeriler, sanat danışmanları ile iş yaparak, ciddi sergiler açmalı, hem sağlıklı bir resim piyasası yaratmalı, hem de resim alıcılarını kazıklamak gibi lanetli işlere girişmemelidirler.

Son durum üzerine kısa birkaç şey söylemek gerekirse, genç kuşaktan çok değerli ressamlar görüyorum; üçkağıtçı sözümona ressamlar da görüyorum. Ama, ciddi olanlar ötekilerden sayıca daha çok. Bu da sevindirici bir durum tabii. Türk resminin gelişebilmesi için bu değerli gençlerin yanında Avrupa görmüş, orada eğitim yapmış yeni gençlerin de yetiştirilmesi gerekir. Arada kesiklik yapılmamalıdır. Bu kesiklik, hem Türk resmini kısır bir döngü içine sokar, hem de kimi ressamların şişmelerine fırsat verir."

yazko **somut**

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR GAZETESİ

"Barış"ı besteleyen şarkıcı
MİKİS THEODORAKİS

TİMUR KAYA ALTOMRUK

"Şarkının, toplumcu savaşımda oldukça büyük önemi vardır; o, yüce bir ahlaksal güç'tür. Ekinsel yaşam toplamının Amerikanlaştırılmasında, karşı-etki olarak yoğun bir işlev üstlenmiştir. Eşitliğin korunmasında halka yardımcı olur."

Yunanistan'ın barış şarkıcısı Theodorakis ilerici içerikli müziğin gelişimi üzerine şöyle konuşuyor: "İlerici içerikli müzik büyük yankılar uyandırır. Açık hava dinletileri düzenleyen sayısız besteci, şarkıcı ve orkestralar var. Şarkının, toplumcu savaşımda oldukça büyük önemi vardır; o, yüce bir ahlâksal güçtür. Ekinsel yaşam toplamının Amerikanlaştırılmasında, karşı-etki olarak yoğun bir işlev üstlenmiştir. Eşitliğin korunmasında halka yardımcı olur. Bu, ilerici insanların anamal egemen ülkelerde gördükleri bir sorundur; çünkü, tekeller tarafından dikte ettirilen kültür, sınıf savaşımında tehlikeli bir **"beşinci kol"**dur. Ben bu festivallerin değerini bir de elimize silah tutuşturmaları olarak değerlendiriyorum.

Tekel, kitle iletişim araçlarına egemen olduğunda -ise- ulusal güçler, ekinlerini ya hiç geliştiremezler; ya da oldukça güç olur bunu kotarmaları. Bu nedenle bu tür festivaller anlamlıdır; onlar sergilenmesi istenen güçlerini bu yolla sergilerler ve bu güçleri örgütlemeye yardımcı olurlar."

Sanat ve siyasanın tutumu üzerine nasıl bir hüküm yürütürsünüz?" diye sorulduğunda, "Theodorakis": "Daha gençken, kendimi tümüyle siyasaya adamış bir insandım ben. Sanatçılar olarak insan, çağının sorularına eğilebilmeli ve doğru bildiğini ayakta tutmaya yardım etmelidir... Siyasaya ilişkin çözümlerle sanata ilişkin çözümlerle. Böylece, de, "Canto General"i anlayıp bilmeyi istedim. Benim, baskı altındaki Şili halkı ve ulusal özgürlük savaşımı veren öteki halklarla dayanışmamın bir parçasıdır bu. Bu dayanışmanın nasıl zorunlu olduğunu, savaşımımızda ulaştığımız kurban sayısı ile deneyimledik biz" diyordu.

Siyasal şarkılarla uğraşmanın artık anlamı olmadığı düşüncesinde olan Mikis Theodorakis, bugünlerde, senfonik yapıtları üzerinde çalışmalar yapmakta. O, ülkesinde, karşı toplumsal hizmetlerin altında, daha gelişmiş bir müziği başararak; geniş halk yığınlarına daha yüce, daha karmaşık müzik yapıtlarıyla seslenmenin gerekliğini, kendi ekinlerini böylece geliştirebilecekleri düşüncesinde. Bunun, sanatçının, bir o denli zorunlu siyasal işlevi olduğunu savlıyor.

"Lenin Barış Ödülü" sahibi Theodorakis, Moskova'da onuruna düzenlenen törende eseri3. Senfoni'yi yöneten şef Dimitri Kitayenko ve soprano Natalya Mihailova ile.

Avrupa'ya yerleştirilecek olan orta menzilli füzeler yoluyla NATO'nun silahlanması sorusuna ilişkin, bestecinin görüşleri şunlar:

"Silahlanmanın sorunu zamanımızın oldukça kritik bir sorunudur. Burada söz konusu edilen **"barış"**tır. Açık anlamıyla, Avrupa'da bir genel seferberli.. demek olan bu sorunun çözümünün oldukça güç bir uğraşa gereksindiğini inanıyorum. Zaten bugün, Avrupa'daki durum özellikle kritiktir. Bize sürekli, genel düşüncenin çürük olduğunu ve elde bundan başka bir çözüm bulunmadığını kanıtlamaya çalışıyorlar. Şu konuyu ansımamız gereklidir ki, uluslararası barış hareketi bugüne değin ne becermiştir? Kore'yi düşünebiliriz, ya da Vietnam'ı. Bu yüzden Avrupa'daki insanların bugün de aktif olmaları gerektir; çünkü, Avrupa'ya yerleştirilecek füzeler bir adım olacaklardır savaşa doğru; Avrupa'nın yakıp yıkılmasına doğru."

"Bugünkü durumda, **"Beyaz Saray"**ın şimdi yeniden soğuk savaşı kışkırttığı alevlendirdiği -bir- yerde; tüm Avrupa halkları ve tüm Dünya, artık başka oyun alanı bulunmadığını anlamaya zorunludur. Avrupa'ya hiçbir füze gelmesine izin verilmemelidir. Amerika, gelecekteki silahlanmanın korunması yolundaki önerileri tartışmaya zorlanmalıdır. Onlar, insanlık için bundan başka bir çıkış yolu bulunmadığını, anlamalıdırlar."

Sanatçıya yöneltilen sorular ve yanıtları burada son bulmakta; ne ki, son değinilen sorunsalın oldukça önemli, duyarlı oluşu nedeniyle; ben **"barış"**ı koruma görevi verilen bir ulusun gençliğinin bir bireyi ve sorumluluğunun "tümüyle bilincinde olan" biri olarak; birkaç veri ve birkaç küçük alıntıyla, "sorun"un ulaştığı boyutların **"korkunçluğu"**nu yansıtmak istiyorum. İşte! ibret verici tablo...

Dünya'daki nükleer silah sayısı: ....50.000 Adet
Bu silahların toplam gücü: ....20.000 Megaton
Kişi başına düşen nükleer patlayıcı: ....3 Ton TNT'e eşit
Bir nükleer Dünya savaşında ilk dakikada ölecekler: ....1 Milyar
İlk dakikada yaralanacak insan sayısı: ....(yaklaşık) 1 milyar

"...yalnızca nükleer savaşı savunmak değil, ölüme getirilmek istenen bu nihai ve yeni boyuta karşı çıkmamak, yanıbaşımızdaki tehlike karşısında suskun kalmak da insanlığa karşı bir suçtur."
(Haluk Gerger, "Ölümün Ölümü" Cumhuriyet /Siyaset 83, 14 Kasım 83)

İzmir'de Mayıs ayının sanat olayları

SERGİLER:

—Ünsal TOKER'in resim sergsi Füzen Sanat Galerisi'nde.

—Necdet KALAY'ın resimleriyle Burhan UYGUR'un yeni resimleri ve serigrafi baskılarından oluşan sergi Köken Sanatevi'nde.

—Tayfun TANER'in suluboya tablo sergisi Fransız Kültür Derneği'nde (9 Mayıs'a kadar)

—Ülkü ÖZENİR'in kurutma çiçek ve resim sergisi Akbank Sanat Galerisi'nde. (11 Mayıs'a kadar)

KONSER:

—Michel ROCHAT yönetiminde İzmir Devlet Senfoni Orkestrası konserleri, Atatürk Kültür Merkezi'nde, 5-6 Mayısta genç solistlerle ve 18-19 Mayısta da solist İsmail Aşan'ın eşliğindeki özel konser ile sürmekte.

TİYATRO:

—Fransız Kültür Derneği Tiyatro Grubu, Molière'in Don Juan'ını 2 Mayıs 19.00'da ve 4 Mayıs 20.30'ta sahneye koyacak.

—Devlet Tiyatrosu temsilleri sürmekte.

—Köken Sanatevi'nde, Bilgehan Oğuz yönetiminde tiyatro kursları başlayacak.

SİNEMA:

—Marguerite DURAS'nın Nathalie Granger (1973) adlı filmi (Oyuncular: Jeanne MOREUA ve Gèrard DEPARDİEU) 3 Mayıs 19.15'te ve Joseph LOSEY'in Bay Klein (1976) adlı filmi (Oyuncular: Alain DELON ve Jeanne MOREAU) 3 Mayıs 21.00'de Fransız Kültür Merkezi'nde.

—Alan PARKER'ın Fame (1980) adlı filmi (Oyuncular: Eddie BARTH, Maureen TEEFY) 3 Mayıs'ta Amerikan Kültür Merkezi'nde videoda gösterilecek.

Uğurcan

ANKARA'NIN TAŞI

Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Uygulamalı Sanatlar Bölümü, Grafik Ana Sanat Dalı öğrencileri, özgün baskı resimlerini fakültelerinin sergi salonunda sergiliyorlar. Sergi 8 Mayıs'a dek açık kalacak.

Bilim Kitabevi'nin karikatür etkinlikleri

Kadıköy Bilim Kitabevi, amatör karikatürcülerin toplanabilecekleri ve bu konuda tartışabilecekleri bir ortam hazırlıyor.

Kitabevinin alt katında açılacak olan sanat galerisinde, amatör karikatürcülerin yapıtlarına sürekli ve ücretsiz olarak yer verilecek, ortak çalışmalar yapılıp, karikatür etkinlikleri düzenlenecek.

Bu arada kitabevinde bir ay sürecek, Ankaralı ve İstanbullu çizerlerden oluşan imza günleri de düzenleniyor. 28 Nisan 1984 Cumartesi günü Semih Balcıoğlu, "Cumhuriyet Dönemi Türk Karikatürü", Fethi Develioğlu "Yaşasın Spor" ve Tuğrul Çutsay "Çeşitlemeler" adlı karikatür albümlerini 14.00-17.00 arası imzalayacaklar. Diğer haftalar imza gününe katılacak sanatçılar: Sait Munzur, Ferruh Doğan, Tonguç Yaşar, Cem Kenan Öngü, Raif Zor, Emre Senan, Raşit Yakalı, Atilla Peken, Haslet Soyöz, Hakan Derman ve Hasan Seçkin'den oluşuyor.

Sahne Sanatları ve Sinema Semineri

Uluslararası İstanbul Sinema Günleri 84 çerçevesinde düzenlenen "Sahne Sanatları ve Sinema" semineri 29 Nisan Pazar günü iki bölüm halinde yapılacak.

Atatürk Kültür Merkezi sinema salonunda, 11.00-12.30 ve 14.00-17.30 saatleri arasında yapılacak olan seminere; Haldun Taner, Cevat Çapan, Vedat Türkali, Ali Özgentürk, Atıf Yılmaz, Erol Keskin, Yavuzer Çetinkaya ve Ergin Orbey'in yanı sıra, Gleb Panvilov, İnna Çurikova, Philippe Jalladeau ve Kristof Zanussi de katılacaklar.

SANAT-KOOP Genel Kurulu yapıldı

İzmir Sanat-Koop. genel kurulu yapıldı ve kooperatifin yeni yönetim kurulu belirlendi.

Kooperatifin, 14 Nisan günü yapılan olağan genel kurulu sonucunda seçilen yeni yönetim kurulunda şu isimler yer aldı: Başkan: Hakkı Gümüştaş, 2. Başkan: Yalçın Ulukaya, Üyeler: Osman Çalışkan, Raşit Öztürk ve Mustafa Tezeren.

Fotoğraf sanatçılarımızın yurtdışı başarıları

Fotoğraf sanatçılarımızdan Cengiz Akduman ve Metin Cenkmen, Yeni Zelanda'da; Mehmet Bayhan, Mustafa Vural ve Cengiz Akduman İspanya'da; İhsan Gençelman, Mehmet Kısmet, Mehmet Bayhan, Cafer Kulaksız ve Cengiz Akduman Porteiz'de başarılı oldular.

İspanya'da San Sebastian kentinde düzenlenen 7. Uluslararası yarışmada başarılı olan Cengiz Akduman, Mehmet Bayhan ve Mustafa Vural'ın fotoğrafları ayrıca yarışma albümünde de yer aldı. Ayrıca, Avusturya'nın Graz kentinde yapılan uluslararası yarışmada İzzet Keribar'ın bir renkli fotoğrafı mansiyon kazınırken, Cengiz Akduman'ın bir siyah-beyaz yapıtı sergilenmeye değer bulundu.

Cengiz Akduman-AFİAP

SÜTYEN, BİRA VE ZAM İLİŞKİSİ

Anavatan Partisi seçim kazançlarının rüzgarı ile hemen zam furyasına başladı. Aslında bunlar beklenen şeylerdi. İşin buraya doğru gideceği daha başından anlaşılıyordu. Çok büyük vaadlerle işbaşına gelen hükümet bir çırpıda giriştiği değişikliklerin yüzeyselliğini artık açıkça ortaya koymaya başladı. Seçim öncesinde yeni bir Türkiye vaadederek iktidara gelenler el çabukluğu ile bazı değişikliklere yönelirken çeşitli kesimlerde "acaba" düşünceleri başlamıştı. Nitekim bu düşüncelerin basın ve çeşitli merkezler tarafından yeterince kullanılması ortadirek diye nitelenen ara tabakalara umut verdi. Bunun sonucunu seçim sandıklarında gördük. Geleneksel sol tabanların bile parçalanması ve orta sağa doğru kayması gibi bir beklenmeyen sonuç ortaya çıktı. Beş yıllık sürenin tamamlanması açısından en büyük engel olarak görülen yerel seçimlerin aşılması artık siyasal ve ekonomik sahneye netlik getirmiştir. Belirginleşen hava zamların devam edip gideceği ekonomik alanda yapısal değişikliklere yönelmek yerine, en kolay yol olan ve daha önceki iktidarlarca da cömertçe uygulanan zamlara yönelmek Anavatanın da seçtiği yol oluyordu. Zamların seçimler nedeniyle birkaç ay gecikmesi oranlarını da artırıyor ve çekilmez noktalara doğru yaşam pahalılığını sürüklüyordu.

Hergün gazete manşetleri zam haberlerinden geçilmezken, halk artık bu tür haberleri görmemek için gazeteleri eline almazken ortalığı birden başka tür tartışmalar kaplamıştır. Kültür ve Turizm bakanımızın ağzı ile sütyensiz turistlerin ülkemize gelemeyeceği ilan edilmiş, Milli Eğitim ve Gençlik Spor bakanımızın ağzı ile de bira olgusuna ve reklamlara karşı çıkılmıştır. Gazete manşetleri bu demeçlerle değişirken zam haberleri orta sayfalara geçmiş ve böylece toplumda uyanan panik havası önlenmeye çalışılmıştır. Birinci sayfaları sütyensiz turistlerin resimleri ile bira olayının haberleri kaplamıştır.

Öncelikle bir gerçeği kabul etmekde yarar vardır. Bu iktidar günümüze kadar Türkiye Cumhuriyetinde işbaşına gelen en hazırlıklı, en kadrolu, en profesyonel hükümettir. Belki isimsiz değerler bakan olmuştur ama işbitiren kadro çok öncelerden düşünülmüş ve bugünlere hazırlanmıştır. Daha önce yaşanan planlama, bürokrasi gibi dönemlerde biraraya gelen bu kadro profesyonel politikayı ileri ülkelerin birikimlerini değerlendirerek ve izleyerek uygulamaktadır. Hal böyle olunca, bu hükümetin bilinçli bir kamuoyu oluşturma politikası içinde bulunduğu söylenebilir. Nitekim geçenlerde bizzat başbakanın ağzından şu söz çıkmıştır muhalefet partileri için. "Önlerine bir Çikita attık günlerdir bununla oyalanıyorlar." Bu sözde iki önemli gerçek yatmaktadır. Birincisi kamuoyunu oluşturmak veya oyalamak istedikleri zaman herhangi bir konuyu ortaya atabiliyorlar. İkincisi de Türkiye'deki günümüz muhalefetinin içler acısı durumunu bizzat başbakan ilan ediyor. Belirli muhalefet politikaları hazırlayamayan ve piyasaya süremeyen bu partiler, iktidarın profesyonelliği karşısında biraz amatör kalıyorlar ve de önlerine atılan bir konu ile oyalanarak iktidarın zaman kazanmasına ve bu zaman içinde bu kadar açık ve rahat konuşması, karşısındaki partilerden hiç çekinmediğini, istediği zaman istediği konuyu kamuoyunun önüne getireceğini açıkça göstermektedir. Hükümetin ve başbakanın bu tutumunu acaba bizim büyük basın yerinde değerlendirebildi mi? Bir partinin kendi politikasına uygun biçimde kamuoyu oluşturma taktiklerine karşı büyük basın organlarının gerçekleri yansıtmak ve halkı doğru çizgilerde bilinçlendirmek gibi bir görevi yokmu? İktidarın muhalefeti sindirmek, kamuoyunu oyalamak gibi yaklaşımlarla ortaya attığı konuları manşetlere çıkarmak neye yarar? Bu durumda Türkiye'de basının dördüncü güç olarak görevini yerine getirdiği söylenebilir mi? Gerçek anlamda demokrasi ile yönetilen bir toplumda halkın bu tür yaklaşımların ötesinde gerçekleri bilmek hakkı yokmu?

Geleneksel değerleri koruyan ve bunlara büyük saygı gösteren bir toplum olarak Türk toplumu zaman zaman müstehcenlik konusu ile meşgul edilmiştir. Bunu daha önceki dönemlere bakıldığında görmek kolaydır. Özellikle yaşam pahalılığının arttığı ve zamların birbirini izlediği dönemlerde bu tür politikalar geliştirilmektedir. 1970'lerin cephe hükümetleri dönemlerinde iktidarın dinci kanadının zaman zaman müstehcenlik olgusunu hortalatarak kamuoyunun önüne getirmesi, yayınları toplatması, sinemaları kapatması gibi uygulamaları yaşayan Türk toplumu bu konuda daha bilinçlidir artık. Belki bazı tutucu çevrelerde bu davranış etkili olabilir, ama kamuoyunu eskisi gibi sarsacağı söylenemez. Hatta bazı hafifseyici gülümsemelere bile yolaçabilir.

Kaldıki işin en şanssız yani tam turizm mevsiminin açılışında bu sütyen konusunun gündeme getirilmesi olmuştur. Şimdi Türkiye aleyhine çalışan bazı merkezler ve yayın organları bakanın bu sözlerini abartılı biçimlerde yayınlayarak Türkiye'ye karşı bir kampanyanın malzemesi olarak kullanacaklardır. Zaten başlamışlardır bile böylesine bir antipropagandaya.

Türk truzmini baltalamak isteyen Yunanlılar için bulunmaz bir fırsattır bu. Bakanın sözlerini çerçeveletip Türk-Yunan sınırına artık asabilirler. Böylesine yasakçı bir tutumu belgeleyen sözleri okuyan yabancı turistlerin Yunan sınırından Türkiye'ye geçmeleri beklenebilirmi? Çıplak turistlere özel adalar tahsis ederek büyük paralar kazanan Yunanlılar Türkiye'yi kötülemek içn herşeyi yapmaktadırlar. Turizm açısından onlara en büyük rakip olabilecek potansiyele ve doğal kültürel zenginliklere sahip olan Türkiye hâlâ belirli bir düzeye gelmemiştir. Bir tek Rodos adasında bulunan 150 bin yatak, sayı olarak tüm Türkiye'nin yatak sayısından fazladır. Böylesine acı gerçekler ortada iken ve turizm patlaması beklerken en küçük bira çığa bu ülkenin tahammülü yoktur. Bırakınız mayonun üstün çıkarıp çıkarmamayı, açık kapalı ve tutucu sayılabilecek Yugoslavya bile kurduğu özel tesislerle çıplaklar turizminden büyük paralar kazanmaktadır. Avrupanın hangi ülkesine giderseniz gidin orada bu tür sütyensiz kadın turistlere rastlamak olanak içindedir. Bu ülklere Romanya gibi sosyalist ülkeleri de katmak gerekir.

Turist her yerde özgürlük ister, kendi ülkesinde günlük yaşamının bir parçası duruma gelen alışkanlıklarını sürdürmek ister. Hangi ülke bu konuda kendisine güvence verirse ona gider. Avrupa'nın burnunun dibinde duran Türkiye'ye çok turist gelmiyorsa biraz da bundandır. Afrikanın en geri ülkelerine giden turistler Türkiye gibi yakınlarındaki bir ülkeye neden gelmesinler. Kenya'nın ormanları bizim sahillerimizden, kültürel zenginliklerimizden daha mı ilgi çekici? Ama oraya Avrupayı götürürseniz tüm tesisleri ve uygulamaları ile, işte o zaman Avupalı da gelir Amerikalı'da. Batı dünyasına uyum sağlayacağım diye yola çıkan hükümet bu uyumu yalnızca ekonomik alanda düşünmekte, sosyal, kültürel alanlarda düşünmemektedir. Kendilerini muhafazakar medeniyetçi ilan edenler bu işin içinde bir çelişki olduğunu herhalde görmektedirler. Ekonomide medeniyetçi, sosyal ve kültürel alanda muhafazakar oldunmu işte böyle bütün işler arap saçına döner.

Ekonomide medeniyetçi olmak da yetmiyor, bu kez de bira olayı gibi bir sorun patlak veriyor. Bütün dünyada yaygın biçimlerde üretilen ve satılan bira ülkemizde yarım asırdır üretilmektedir. Son zamanlarda özel sektörün üretime geçmesiyle beraber toplumsal bir dalgalanma yaratan bira olgusu her yönü ile üzerinde durulması gereken bir konudur. Biraya karşı çıkan sayın bakan bunu gene geleneksel tutucu çevrelere bir mesaj olarak iletirken konunun öbür yanlarını dadüşünmelidir. Bugün ilk kez artık Türkiye'de bira tüketim rakı tüketimini geçmiştir. Geleneksel meyhane ve rakı kültürü sarsıntı geçirirken yerini pub kültürü ve bira olayı öne çıkmıştır. Türkiye gibi hızla endüstrileşen ve kentlileşen ülkelerde benzer olguyu görmemek olanaklıdır. Kırsal alanın boş zamanları çok olan insanlarının meyhanelerde saatlerce oturarak rakı içmesi yerine, tüm gelişmiş ülkelerdeki gibi ayaküstü publarda sandviç ve hamburger ile beraber bira içerek karın doyurma alışkanlığı doğmaktadır. Bira satışının artmasının en büyük nedenlerinden birisi budur. Bira değişen toplum yapısının içkisi olmuştur. Rakı ve benzeri ağır içkiler ise meyhane olgusu ile beraber sınırlı kalmıştır. Gene Türkiye'de batılılaşmanın getirdiği kokteyl uygulamaları ile beraber bir cin-tonik modası çıkmıştır. Son yıllarda bira ile beraber cin satışlarıda artmıştır. Hanımlar ev gezmelerinde birbirlerine çay yerine cin-tonik ikram eder olmuşlardır. Bu gelişmeleri değişik açılardan değerlendirmekte yarar vardır. Aslında herkes konuyu kendi açısından ele almaktadır. Bira fabrikacıları biranın yararlı olduğunu söylerken, karşı çevreler de zararlı olduğunu ileri sürmektedirler. Toplumda ağır alkollü içkilerden hafif alkollü içkilere geçilmesi sevindirici bir gelişmedir. Nitekim gelişmiş ülkeler son yıllarda sigaraya karşı yürüttükleri kampanyanın yanısıra ağır ve sert alkollü içkilere karşı da bir kampanyayı yürütmekte, içki deyince bira ve şarap kullanmaktadırlar. Bu iki içkinin besleyici değerleri olması nedeniyle bazı zayıf hastalara doktorların önerdiği de bilinmektedir. Ne var ki, bunlarda da alkol vardır ve ileride alışkanlık yapabilir. Az alkollü içkilerin sert alkolü önlediği mi yoksa alkol alışkanlığına başlangıç olduğumu gibi bir sorun günümüzde yanıtsız kalmıştır. Biracılarla meşrubatçılar arasındaki rekabet bugün sürmektedir. Biracılar biranın yararını savunurken meşrubatçılar biranın zararları ile ilgili bilimsel toplantılar düzenlemekte ve hatta uzmanlara büyük paralar ödeyerek raporlar hazırlatmaktalar. Türkiye böylesine bir değişimi yaşarken bakanın ağzından biraya karşı sözler çıkması talihsiz olmuştur. En azından daha dikkatli bir tutum gerekirdi. Şimdi Ankara kuluslerinde Schveps'in üreticisi olan Çukurova holdingin Anavatan Partisine yaptığı yardımlar konuşulmakta, biracıların ise zamanında MDP'yi destekledikleri dile getirilmektedir. İşin kamuoyuna yansıyan yanlarının ötesinde başka boyutları üzerinde de geniş açılardan durulmalıdır. MSP'nin iktidar olduğu bir dönemde gene anti biracı bir politika kamuoyuna sergilenmişti. Milli Eğitim Bakanlığı'nın bira işinden daha başka önemli işleri olması gerekmez mi?

Sütyen, bira ve zam arasında ilişki kamuoyu oluşturma açısından kurulmaktadır. Ne zaman, yaşam pahalılığı gündeme gelse, zamlar birbiri ardına gündeme gelse, halkın geleneksel duyguları biraz okşanmakta ilgiler başka alanlara kaydırılmaktadır. Biz bu filmleri daha önce gördüğümüze göre, yeni filmler seyretmeye hakkımız yokmu?

★★

MECLİS KULİSİ

REDDEDİLMEYE ALIŞKIN BİR MUHALEFET

Hükümete ayda yarım saat süre ile TV'de "İcraatın İçinden" adlı propaganda yayımını yapma olanağı veren TRT Yasası'nın 19. maddesinin kaldırılmasına ilişkinh yasa teklifi de geçtiğimiz hafta TBMM Genel Kurulu'nda ANAP'lıların ve eski Başbakan Bülend Ulusu ile bağımsız milletvekillerinin oylarıyla reddedildi.

ANAP grubu adına konuşan Pertev Aşçıoğlu, "Bu programların ne zararı görülmüştür ki, kaldırılmasını istiyorsunuz? Ayrıca TRT yasasını biz yapmadık ki... Ne diyelim, kime niyet kime kısmet..." dedi. HP Genel Sekreteri Aydın Güven Gürkan ise, "Biz zaten bu teklifi verirken, sizin oylarınızla reddedileceğini biliyorduk. Biz reddedilmeye alıştık..." şeklinde konuştu. MDP eski Genel Sekreteri ve TRT'nin eski Genel Müdürlerinden Doğan Kasaroğlu ise küçük bir uyarıda bulundu, "Sayın Başbakan hergün radyo ve televizyona çıkmaya devam ederse, sempatikliği antipatikliğe dönüşür" dedi.

HP'li Turan Bayazıt'ın sözleri tutanaklara şöyle geçti:

— Aman efendim, o ne programdır öyle? Sinema filmi gibi bir giriş, siyah arabalar Başbakanlığın kapısına birer birer diziliyor, Başbakan ekrandan millete tebessüm ediyor. Devlet Bakanı Sudi Türel, televizyondaki Mc Millan dizisindeki emniyet müdürü gibi görünüp arabasından iniyor. Beyler, zaten TV'de seyredilecek bir dizi yok, hiç olmazsa ayda yarım saat Özal programı seyrediyoruz.

Böyle muhalefete böyle yanıt: Yasa teklifi red...

MUHALEFETİN TEK İŞİ: SÖZLÜ SORU ÖNERGELERİ...

HP ve MDP muhalefeti, ANAP iktidarı üzerinde etkin olamayınca, TBMM Genel Kurulu'nda tam bir "teslimiyetçilik" sergilenince, zevahiri kurtarmanın tek yolu sözlü soru önergesi vermek oluyor.

Bir milletvekili, başbakan ya da ilgili bakandan herhangi bir konuda açıklama yapması için soru sorma hakkına sahiptir. Bu soru önergesinin görüşüleceği birleşimde ilgili bakan yoksa, soru ertelenir. Böylece denetim işi fiilen engellenmiş olur.

HP'lilerin ve MDP'lilerin verdikleri soru önergelerinin bir bölümü bazı kamu kurum ve kuruluşlarında yapılan uygulamaya ilişkin oluyor. Yanıt verecek bakan da bu tür soruların görüşüleceği birleşimlere katılmıyor. Ancak aşağıdaki soru önergeleri de geçtiğimiz hafta içinde muhalefet tarafından verildi ve bakanlar gelerek soruları yanıtladı:

— Bursa milletvekili Mehmet Kemal Gökçora'nın Nilüfer çayına ve kanaletlere dökülen atıkların önlenmesine ilişkin Başbakandan sözlü sorusu,

— İzmir milletvekili Durcan Emirbayer'in satsuma ürününe ilişkin Sanayi ve Ticaret Bakanı'ndan sözlü sorusu,

— İstanbul milletvekili Sabit Batumlu'nun Birleşmiş Milletler nezdindeki daimi temsilcimizin telefon görüşmelerine ilişkin Dışişleri Bakanı'ndan sözlü sorusu.

Gelin, birlikte burdan yakın...

★★★